

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 4 [45]/2012

Revistă științifică trimestrială, cu prestigiu recunoscut
de CNATDCU, indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România,
președintele consiliului editorial

Prof.univ.dr. Ion Roceanu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

Conf.univ.dr. Gheorghe Calopăreanu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România

C.S. II dr. Petre Duțu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

Acad.prof.univ.dr. Alexandru Bogdan, Centrul de Biodiversitate, Academia Română,
România

Prof.univ.dr. Visarion Neagoe, Universitatea Alma Mater, România

Prof.dr. John L. Clarke, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”,
Germania

Prof.univ.dr. ing. Adrian Gheorghe, Universitatea Old Dominion, SUA

Dr. Frank Libor, Institutul de Studii Strategice, Universitatea de Apărare, Cehia

Dr. Dario Matika, Institutul de Cercetare și Dezvoltare a Sistemelor de Apărare, Croația

Prof.univ.dr. Ilias Iliopoulos, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Grecia

Conf.univ.dr.ing. Pavel Necas, Academia Forțelor Armate, Slovacia

Dr. Dana Perkins, 7th Civil Support Command - USAREUR, Germania

Prof.univ.dr. Stanislaw Zajas, Universitatea Națională de Apărare, Polonia

Referenți științifici:

C.S. III dr. Cristian Băhnăreanu

Conf.univ.dr. Dorel Bușe

Conf.univ.dr. Gheorghe Deaconu

C.S. dr. Mihai-Ștefan Dinu

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Conf.univ.dr. Constantin Popescu

C.S. II dr. Alexandra Sarcinschi

Dr. Richard Stojar

Prof.univ.dr. Costică Țenu

Prof.univ.dr. Mihai Velea

Dr. Andryi Volosin

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. II dr. Petre Duțu

Redactor șef adjunct: Daniela Răpan

Secretar de redacție: dr. Mirela Atanasiu

Redactor: dr. George Răduică

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro;

Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

ISSN 1842-810X (ediție online)

ISSN-L 1582-6511

CUPRINS

Cuvântul editorului.....5

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Convențional și neconvențional în acțiunile militare

Dr. Teodor FRUNZETI.....6

Comentariul articol cu articol al textului acordului între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România. Partea a II-a (articolele V-XIV)

Dr. Bogdan AURESCU.....15

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Resursele, sectoarele strategice și securitatea națională

Dr. Petre DUȚU, Vasile DOBRESCU.....25

Japonia, India și Australia: este această alianță „anti-China” fezabilă?

Dr. Claudia ASTARITA.....32

Raporturile de putere contemporane în spații geopolitice de conflict. Cazul Africii și Orientului Mijlociu

Dr. Dorel BUȘE, Cristina AVRAM.....43

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Modelul politic european: federalismul interguvernamental

Dr. Mihaela BUȘE.....54

Evoluții și perspective ale conceptului de infrastructură critică în context Euro – Atlantic

Silvia –Alexandra ZAHARIA.....61

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Considerații privind evaluarea acțiunii militare în conflictele neconvenționale

Dr. Visarion NEAGOE.....75

Forțele Poloneze pentru Operații Speciale. Repere istorice și cele mai noi realizări

Dr. Bogusław PACEK.....82

Arta Operativă în cadrul Sistemului Științelor Apărării (Științelor Militare)

Dr. Rade SLAVKOVIĆ, dr. Miroslav TALIJAN, Mile JELIĆ.....88

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Spălarea banilor, expresie a criminalității economice transfrontaliere cu impact asupra finanțării terorismului internațional

Dr. Ion BĂLĂCEANU, dr. Eugen POROJAN.....101

Rolul Consiliului de Securitate în soluționarea pașnică a diferendelor internaționale

Dr. Mădălina COCOȘATU.....112

PUNCTE DE VEDERE

Calitate, diversitate și inovare în învățământul superior militar

Dr. Dumitru SESERMAN.....118

EVENIMENT STRATEGIC

Seminarul „Smart Defence and Defence Investment”.....124

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS, octombrie-decembrie 2012

Irina TĂTARU.....127

Instrucțiuni pentru autori.....129

CUVÂNTUL EDITORULUI

IMPACT STRATEGIC, BILANȚUL ANULUI 2012

În ediția de față a revistei, ultima din 2012, ne propunem un bilanț în care să evidențiem realizările publicației în acest an, care a adus pentru *Impact strategic* o serie de schimbări, atât în plan redacțional, cât și în cel al recunoașterii la nivel național și al vizibilității internaționale.

Pe parcursul anului 2012, componența consiliului editorial s-a schimbat întrucâtva, acesta îmbogățindu-se cu membri prestigioși ai universității noastre, dar și ai unor instituții de învățământ din țară și din străinătate. La fel s-a întâmplat și în cazul referențelor științifice – pe lângă membrii permanenți, redacția a beneficiat de colaborarea și expertiza unor cadre didactice ai UNAp „Carol I” în domenii specializate ale științelor militare. De asemenea, colectivului redacțional al revistei a funcționat într-o nouă formulă.

Consiliul științific al CSSAS, care coordonează publicația, a adoptat în 2012 o serie de schimbări editoriale de detaliu, pe care suntem siguri că cititorii noștri atenți le-au remarcat: redenumirea celei de a doua teme, includerea unor lucrări ce abordează elemente și aspecte privind comunitatea de informații, standardizarea prezentărilor de autor etc. De asemenea, ghidul pentru autori a fost actualizat în permanență, astfel încât să corespundă rigorilor editoriale impuse de exigențele bazelor de date internaționale.

În privința parcursului articolelor propuse spre publicare, semnalăm că materialele sunt supuse în primă instanță scanării anti-plagiat (cu ajutorul programului StrikePlagiarism), fiind apoi evaluate din punct de vedere științific (double blind peer review) conform unor criterii obiective. Rigurozitatea evaluatorilor, concretizată în recomandări aduse autorilor, contribuie la menținerea și creșterea calității materialelor publicate.

În ceea ce privește recunoașterea la nivel național, până în 2011, publicația a deținut standardul de calitate categoria B+, acordat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS) din România. Începând cu 2012, *Impact strategic* este „revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică”, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Cu referire la vizibilitatea pe plan internațional, publicația a fost acceptată acest an în vederea includerii în două prestigioase baze de date internaționale EBSCO (SUA) și ProQuest (SUA). Concomitent, revista va continua să fie indexată în CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania) și Index Copernicus International (Polonia). Aprecierea internațională a calității revistei este confirmată și de prezența ei, tot din 2012, pe site-ul Bibliotecii multimedia NATO.

Considerăm că, datorită includerii revistei în noile baze de date internaționale, interesul de a publica în *Impact strategic* a crescut, publicația beneficiind, în perioada analizată, de contribuția constantă a unor autori din străinătate (Slovenia, Polonia, Turcia, Ungaria, Republica Moldova, Serbia, Italia). Colaboratorii obișnuiți ai publicației sunt experți și personalități marcante din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile sistemului național de apărare, precum Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, și alte instituții de conducere ale statului, organizații neguvernamentale.

Pentru mai multe detalii despre revistă și despre celelalte publicații ale centrului nostru de cercetare, precum și despre manifestările științifice organizate, vă invităm să vizitați site-ul CSSAS, <http://cssas.unap.ro/index.htm>.

În încheiere, doresc să aduc mulțumiri tuturor celor care au contribuit în acest an la apariția revistei și la creșterea prestigiului său.

CS II dr. Petre DUȚU,
Redactor-șef *Impact strategic*,
Director interimar al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

CONVENȚIONAL ȘI NECONVENȚIONAL ÎN ACȚIUNILE MILITARE

*Dr. Teodor FRUNZETI**

Sfârșitul Războiului Rece, precum și accelerarea ritmului globalizării și dezvoltarea rapidă a mijloacelor de luptă au adus în discuție o nouă fizionomie a acțiunilor militare, care, pe lângă războiul convențional, includ acum și războiul neconvențional și acțiunile militare altele decât războiul. În acest context, articolul de față încearcă să răspundă la întrebarea „Este dihotomia convențional/neconvențional reală în ceea ce privește acțiunile militare contemporane sau elementele corespunzătoare fiecărei dimensiuni se întrepătrund în realizarea cu succes a scopului final?”.

Cuvinte-cheie: convențional, neconvențional, acțiuni militare, război, acțiuni militare altele decât războiul (operații de pace), război convențional, război neconvențional

1. Considerații preliminare

Sfârșitul Războiului Rece a declanșat o schimbare de paradigmă referitoare la ordinea mondială, nu doar sub aspectul mutației de la bipolaritate la multipolaritate, ci și în ceea ce privește multiplicarea și apariția unor noi fațete ale războiului. Acestea au fost și sunt prezente pe aproape toate continentele, fiind favorizate de

factori precum intoleranța etnică și religioasă, instabilitatea politică și economică sau schimbările ideologice ce au fost declanșate în noile democrații. Pe lângă schimbarea de paradigmă menționată, globalizarea s-a accentuat, iar efectele sale au căpătat atât conotații pozitive, cât și negative: stimularea creșterii economice și a deschiderii culturale a societăților, dar și destabilizarea țărilor, vulnerabilizarea lor la evoluțiile economice internaționale și alienarea unor culturi tradiționale. Se poate spune că unul dintre rezultatele globalizării a fost împărțirea lumii într-o parte democratică și stabilă și o parte instabilă, preponderentă, caracterizată de sărăcie, șomaj, dezechilibru al puterilor și extremism. Au luat naștere pericole importante la adresa securității internaționale, dar mai ales naționale: terorismul internațional, statele instabile, proliferarea armelor de distrugere în masă, tensiunile etnice, lupta pentru resurse, traficul de droguri și crima organizată etc.

Astfel, momentele ce au marcat lumea post-Război Rece au fost intervenția NATO în Balcani și atacurile teroriste asupra Statelor Unite ale Americii, din 11 septembrie 2001. În timp ce primul a declanșat procesul de transformare al NATO, cel de-al doilea moment a marcat o puternică schimbare a percepției asupra securității,

** General-locotenent profesor universitar dr. Teodor FRUNZETI, doctor în științe militare și în științe politice, este rectorul și comandantul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București, România. E-mail: tfrunzeti@unap.ro*

introducând ca prim punct pe agendele de securitate naționale și internaționale problema terorismului transnațional. Evenimentele ce au urmat au arătat că strategia militară este și ea influențată de globalizare. Atacurile teroriste din SUA au demonstrat, pe de o parte, că teroriști pot elabora o strategie globală, exploataând tehnologiile de comunicații, rețelele financiare și libertatea de mișcare a oamenilor, iar pe de altă parte, campania militară ca răspuns la amenințarea teroristă a fost considerată drept „primul război al secolului al XXI-lea”, după cum a afirmat fostul Președinte American, George W. Bush¹. Așadar, se poate afirma că globalizarea a determinat producerea unor modificări semnificative în modalitățile de ducere a războiului. De altfel, încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, Carl von Clausewitz a constatat că fiecare epocă are propriul tip de război, propriile constrângeri și propriile percepții și, de aceea, pentru fiecare epocă ar trebui să fie dezvoltată o teorie a războiului specifică². În consecință, evenimentele fiecărei epoci trebuie să fie analizate în lumina particularităților acesteia.

În toate aceste schimbări, a rămas ca o constantă celebra maximă a lui Cicero din discursul *Pro Milone* (*Pro Tito Annio Milone ad iudicem oratio*, 52 îHr) „*Inter arma enim silent leges*” (Pe timp de război, legile amuțesc), ce își păstrează validitatea atât în cazul acțiunilor militare convenționale, cât și în cazul celor neconvenționale.

2. Câteva delimitări conceptuale

A analiza aspectele convenționale și neconvenționale ale acțiunilor militare necesită, în primul rând, realizarea câtorva delimitări conceptuale, deoarece literatura de specialitate internațională înregistrează o largă varietate de formulări teoretice, în special în ceea ce privește noile tipuri de conflicte. Astfel, aducem în atenție concepte atât din literatura românească, cât și din cea americană sau chiar indiană (India este una dintre țările cu tradiție în strategia militară).

Acțiunea militară este considerată a fi orice acțiune executată cu mijloace militare, decisă de guvern și a cărei conducere generală este asigurată de șeful statului major general³. Ea constituie ansamblul coerent de activități organizate și desfășurate de către armată și/sau diferite structuri militare, pe timp de pace, criză și conflict, în vederea atingerii unor obiective strategice, operative și

tactice. Acțiune militară este atât conflictul armat, cât și operațiile altele decât războiul și poate fi organizată și desfășurată atât la nivel strategic (când își propune scopuri similare ca nivel), cât și operativ și tactic (când obiectivele propuse au nivel operativ și, respectiv, tactic)⁴.

În ceea ce privește *războiul convențional*, clasic, definițiile sunt aproape identice în toată lumea: tip de război în care nu se folosesc armele de nimicire în masă, ci numai mijloacele de luptă clasice; lupta se duce numai cu forțe armate regulate, deosebindu-se în acest fel de războaiele duse cu forțe armate neregulate (miliții, gherile, partizani etc.)⁵. De asemenea, lupta se duce între două sau mai multe state într-o confruntare deschisă, forțele fiecărei părți sunt bine definite, iar scopul general este de a slăbi sau distruge forța militară a inamicului și capacitatea de a se angaja în războiul convențional. În literatura americană se menționează că, pentru a forța capitularea, una dintre părți poate recurge la tactici specifice războiului neconvențional⁶.

Războiul neconvențional mai este denumit în literatura militară românească și război special și reprezintă: forma de ducere a luptei politice cu mijloace nepolitice, dar și nonmilitare; transpunerea în practică, în mod planificat și coordonat, a măsurilor politice, economice, psihologice, propagandistice, militare etc. împotriva unui stat pentru destabilizarea sa, înlocuirea puterii politice și aducerea acestuia în stare de dependență și subordonare⁷. În literatura americană, conceptul de război neconvențional (*unconventional warfare*) cuprinde activitățile duse pentru a permite unei mișcări de rezistență sau insurgență să constrângă, să submineze sau să răstoarne un guvern sau o putere ocupantă prin operații purtate prin intermediul sau cu o forță ilegală, auxiliară sau de gherilă într-o zonă interzisă⁸. „Dicționarul de termeni militari și asociați” al Departamentului American pentru Apărare include și conceptul de *război neregulat* (*irregular warfare*), ca luptă violentă între actori statali și nonstatali pentru legitimitate și influență asupra unei populații relevante⁹. Războiul neregulat favorizează abordările indirecte și asimetrice prin aceea că poate angaja întregul spectru de capabilități militare și de altă natură, cu scopul de a eroda puterea, influența și voința adversarului. Pentru toate aceste situații, India, prin doctrina referitoare la *războiul subconvențional*¹⁰ (*sub-conventional warfare*), introduce acest termen generic ce include toate conflictele armate care

sunt peste nivelul coexistenței pașnice a statelor, dar sub pragul războiului, inclusiv militantismul, insurgența, războiul de proximitate și terorismul angajate ca mijloace în mișcările de insurecție sau purtate independent¹¹.

Neconvențional, special, neregulat, subconvențional sau chiar asimetric, acest tip de război diferă de cel convențional prin aceea că distincțiile între „în fața liniei frontului” și „în spatele liniei frontului”, între acțiunile strategice și cele tactice, precum și între combatanți și necombatanți devin ambigue.

În literatura americană și nu numai, distincția convențional/neconvențional pornește chiar de la nivelul principiilor războiului: de la nouă principii ale războiului convențional (obiectiv, ofensivă, masă, manevră, unitatea de comandă, economia de forțe, securitate, surpriză, simplitate) la 20 de principii politice și strategice, pe de o parte, și operaționale și tactice, pe de altă parte, ale războiului neconvențional¹². Cele 20 de noi principii propuse se suprapun pe cele patru niveluri, menționate în figura nr. 1.

Se observă că aceste principii sunt derivate din cele ale războiului de gherilă și încearcă să surprindă complexitatea războiului neconvențional, ce nu numai că nu are o definiție clară care întrunește consensul experților în strategie militară, dar nici nu face obiectul unor politici și doctrine coerente, exceptând câteva cazuri. Dificultatea de a formula atât definiția, cât și elementele de politici necesare derivă din faptul că fiecare conflict neconvențional are propriile sale particularități ce pot fi identificate în cauze, actori, mediu și scop, ceea ce reduce considerabil utilitatea lecțiilor învățate.

De altfel, nici globalizarea, ca fenomen în afara căruia nu poate fi realizat niciun demers științific, nu ușurează analiza dimensiunii neconvenționale a acțiunilor militare, deoarece impactul acesteia asupra strategiei militare este complex și neprevăzut. În prezent, strategia militară se bazează pe tehnologiile de ultimă generație, iar unul dintre principiile sale de bază este minimizarea numărului de victime și îmbunătățirea eficienței acțiunilor militare. Sunt aduse astfel în discuție concepte precum *apărare inteligentă*, *abordarea cuprinzătoare*, *războiul bazat pe rețea*, *abordarea bazată pe efecte*, *războiul de generația a IV-a* și *a V-a*, *războiul îndelungat*, *războiul hibrid*, *războiul în mijlocul populației* etc.¹⁴.

3. Convențional/neconvențional în război și acțiuni militare altele decât războiul

Dezbaterea asupra dihotomiei convențional/neconvențional în acțiunea militară trebuie să ia în considerare categoriile principale de astfel de acțiuni: pe de o parte, războiul cu diversele sale forme (război convențional, război nuclear, război de gherilă, război civil, război bazat pe rețea, război terorist, război împotriva terorismului, război informațional, război hibrid, război în mijlocul populației etc.), iar pe de alta, acțiunile militare altele decât războiul (operații militare post-conflict, operații militare de stabilizare, de impunere/menținere/susținere a păcii, operații psihologice, operații/acțiuni umanitare etc.). Chiar dacă sintagma „acțiuni militare altele decât războiul” este din ce în ce mai puțin folosită în ultimii ani, fiind înlocuită de operațiile de pace și alte concepte relaționate, o vom readuce în discuție cu scopul de a sublinia aspectele convenționale și neconvenționale ale acțiunii militare.

În cele ce urmează, ne vom opri asupra acestor principale două categorii de acțiuni militare și vom încerca să identificăm elementele dihotomiei mai-sus-menționate prin comparație cu definiția războiului convențional și principiile fundamentale ale dreptului internațional umanitar.

Dreptul internațional umanitar convențional este structurat pe trei principii fundamentale cu privire la mijloacele și metodele de luptă:

1. Părțile într-un conflict armat nu au drept nelimitat în ce privește alegerea mijloacelor și metodelor de război.

2. În utilizarea acestor mijloace și metode trebuie să se facă întotdeauna o distincție netă între obiectivele militare, pe de o parte, și populația civilă și bunurile cu caracter civil, pe de altă parte, astfel încât atacurile să nu fie îndreptate decât împotriva primelor.

3. Să se limiteze, pe cât posibil, suferințele pe care le-ar putea îndura combatanții și proporțiile distrugerilor.¹⁵

Aplicarea acestor principii presupune interzicerea mijloacelor și metodelor de luptă care: produc rău superfluu (efecte care agravează inutil suferințele persoanelor scoase din luptă, precum răniții, bolnavii, naufragiații); au efecte ce nu fac distincție între obiectivele militare, pe de o parte, și populația civilă și bunurile cu caracter civil, pe de altă parte (arme oarbe, chimice, bacteriologice

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Niveluri		Principii ale războiului neconvențional	
Politic și strategic		Legitimitate	Respectarea legii, evitarea violenței organizate; luarea în considerare a voinței poporului.
		Cunoaștere	Cunoașterea naturii conflictului; cunoașterea inamicului și a culturii, credințelor, atitudinilor acestuia; cunoașterea terenului.
		Psihologie	Folosirea propagandei, fie pentru a mobiliza inamicul și a-i câștiga sprijinul, fie pentru a-l demoraliza și a-i distruge voința de a lupta.
		Mobilizare	Operații psihologice îndreptate către câștigarea inimii și minții populației indigene.
		Obiectiv	Direcționarea fiecărei operații militare către un obiectiv clar definit, decisiv și tangibil.
		Perseverență	Evaluarea riscului și adoptarea unei atitudini realiste vis-à-vis de succes; urmărirea scopurilor cu răbdare și sârguință; evitarea ambiției excesive în detrimentul securității.
		Unitate de efort	Coordonarea relațiilor civil-militare și integrarea tuturor instrumentelor puterii naționale.
		Securitate și inducere în eroare	Niciodată nu trebuie să i se permită inamicului să capete un avantaj neașteptat. Determinarea inamicului să-și aloce resursele împotriva unor unități și poziții false, în timp ce intențiile și locațiile reale sunt secrete.
		Economia de forțe	Alocarea unui minim de putere de luptă esențial pentru eforturile secundare.
		Inițiativă	Exploatarea oportunității pentru câștigarea unui avantaj.
Operațional și tactic		Imprevizibilitate	Evitarea consecvenței în activitate ce ar permite inamicului să prezică acțiunile viitoare.
		Ofensivă	Profită, reține și exploatează inițiativa.
		Flexibilitate	Redirecționarea activității astfel încât să răspundă noilor situații și misiuni.
		Adaptabilitate	Necesitatea capacității de a fi eficace în orice mediu și orice condiții.
		Mobilitate	Unități mici și echipate ușor astfel încât să fie capabile de reacție rapidă.
		Manevră	Plasarea inamicului într-o postură dezavantajoasă prin aplicarea flexibilă a manevrei.
		Concentrare și dispersie	Concentrarea forțelor într-un moment și loc împotriva unei vulnerabilități critice a inamicului, cu scopul obținerii rezultatelor decisive. Plasarea forțelor astfel încât să fie evitată predictibilitatea, dar păstrarea capacității de a reacționa la atacurile inamicului.
		Surpriză	Lovirea inamicului la un moment, într-un loc și într-un mod care să îl surprindă.
		Simplitate	Pregătirea unor planuri și ordine concise și clare.
		Viteză	Stabilirea unui tempo operațional înalt care să forțeze inamicul într-un mod proactiv.

Figura nr. 1: Cele 20 de principii ale războiului neconvențional¹³

și armele nucleare și termonucleare); și au efecte extinse, grave și durabile asupra mediului natural (armele bacteriologice, armele chimice, armele nucleare, tehnicile de modificare a mediului)¹⁶.

Astfel, războiul convențional ar trebui să respecte aceste principii și reguli, însă realitatea este mult mai complexă, granița dintre convențional și neconvențional fiind deosebit de subțire.

Din această coexistență a dimensiunii convenționale și a celei neconvenționale, corelată cu evoluția umanității sub toate aspectele sale, fizionomia acțiunilor militare se modifică în permanență. Dacă până nu de mult (secolul al XX-lea) se dezbătea preponderent doar despre războiul convențional și cel nuclear, ultimele decenii au adus în prim-plan o multitudine de concepte precum cele menționate anterior.

Războiul nuclear este considerat a fi ilustrarea „clasică” a acțiunilor militare neconvenționale. Acesta presupune folosirea armamentului nuclear ce, în comparație cu cel convențional, este mai distructiv atât ca scară, cât și ca amploare a distrugerilor. Un asemenea război este considerat a avea risc existențial pentru civilizație, în special cel la scară largă care constă în folosirea armamentului nuclear împotriva unei țări (pe lângă țintele militare, sunt vizate și cele economice și civile). De asemenea, este menționat și războiul nuclear limitat, care se referă la folosirea armamentului nuclear la scară redusă între doi sau mai mulți beligeranți ce vizează în special țintele militare, ca prelușiu la o invazie a forțelor convenționale sau ca măsură de prevenire a unui potențial atac.

Războiul de gherilă este o formă de război neregulat ce urmărește impunerea voinței proprii asupra adversarului, determinându-l să renunțe la planurile sale prin uzarea forțelor, acțiuni militare asimetrice și atipice, deosebit de violente. Sunt implicate mici grupuri de combatanți, inclusiv civili înarmați ce folosesc tactici militare precum ambuscadele, sabotajele și raidurile, și posedă o mobilitate deosebită de a hărțui o armată tradițională mai numeroasă și mai puțin mobilă sau de a lovi o țintă vulnerabilă, având capacitatea de retragere imediată. Așadar, războiul de gherilă îmbină armamentul și tacticile convenționale cu cele neconvenționale.

Războiul civil urmărește impunerea voinței unei părți asupra altei părți, în termeni de prelușiu controlului asupra unei țări sau regiuni, câștigarea independenței unei regiuni, schimbarea politicii

guvernamentale și chiar cucerirea puterii politice prin folosirea forței militare. Războiul civil este un conflict de intensitate ridicată deoarece implică adesea forțe armate regulate numeroase, organizate și susținute, iar numărul victimelor rezultate este mare și consumul de resurse – ridicat. În ceea ce privește dihotomia convențional/neconvențional, în războiul civil predomină una sau alta dintre dimensiuni în funcție de modalitatea de ducere a luptei: convențional, când există linii de front clare și armate regulate; neconvențional, atunci când fie una dintre părți, fie amândouă au caracteristici neregulate, iar liniile de front nu sunt clare.

Războiul bazat pe rețea (RBR) este un concept specific erei informaționale ce își are originile în schimbările fundamentale ale societății occidentale contemporane, în special în domeniile economic, tehnologic și informațional, precum: variația în centrul platformei bazată pe rețea (rețeaua centrală) de tipul C4, diferența dintre viziunea (acțiunea) independentă și cea specifică unui sistem dinamic complex care se adaptează fără întrerupere și, nu în ultimul rând, importanța din ce în ce mai mare a opțiunilor strategice pentru adaptare și chiar pentru supraviețuire în astfel de sisteme schimbătoare¹⁷. RBR este un război modern, în care se folosesc sistemele C4I2SR organizate într-o rețea centrală, o rețea a senzorilor și o rețea a platformelor de luptă, ce folosesc tehnologia informației, sisteme performante de armamente și capacități tehnice deosebite. Despre acest tip de război s-a scris mult, așteptările fiind ca RBR să schimbe caracterul și natura războiului, determinând războiul convențional să devină caduc¹⁸.

Războiul terorist urmărește, prin violență extremă și surprinzătoare, crearea unei situații internaționale sau regionale tensionate, caracterizată prin teroare, spaimă și confuzie¹⁹. Evenimentele ultimilor ani au arătat că principalul scop politic al unui astfel de război este lovirea lumii civilizate pentru a o eroda sau distruge în numele unor idealuri extremiste, iar acțiunile militare întreprinse produc pierderi în rândul populației civile și al instituțiilor politice, sociale și culturale. Războiul terorist, în mod evident, nu se conformează normelor dreptului internațional umanitar, preponderente fiind strategiile, tehnicile și mijloacele neconvenționale.

Războiul împotriva terorismului s-a născut din dorința de a eradica fenomenul terorist ca urmare a atacurilor teroriste împotriva SUA din

11 septembrie 2001 și nu se referă la operațiile și campaniile antiteroriste purtate de Rusia sau India. Acest tip de război a mai fost denumit și al Treilea Război Mondial, al Patrulea Război Mondial (considerând că Războiul Rece a fost cel de-al treilea), Războiul Îndelungat, Războiul Global împotriva Terorismului, Războiul împotriva al-Quaeda etc. Răspunsul american la atacurile din 11 septembrie a fost multidimensional și a cuprins atât dimensiunea convențională a războiului, cât și pe cea neconvențională: apărarea instituțiilor și obiectivelor strategice prin mijloace militare; distrugerea rețelelor, infrastructurilor și bazelor organizațiilor teroriste.

Războiul informațional se referă la impunerea voinței politice prin crearea unui sistem informațional impenetrabil, activ, ofensiv în măsură să asigure dominanța informațională continuă²⁰ și implică strângerea de informații tactice, asigurarea validității informațiilor, folosirea propagandei și a dezinformării pentru a demoraliza sau manipula inamicul și publicul, subminarea calității informațiilor părții adverse și împiedicarea culegerii informațiilor de către aceasta. Se pare că războiul informațional depășește granița dintre convențional și neconvențional prin aceea că trupele, tancurile, avioanele, submarinele, rachetele și alte armamente convenționale sunt înlocuite cu coduri digitale binare și duc la numerizarea câmpului de luptă. În literatura americană se mai vorbește și despre războiul electronic și războiul cibernetic.

Războiul hibrid reprezintă exemplul cel mai elocvent pentru imposibilitatea delimitării clare a dimensiunii convenționale a acțiunii militare de cea neconvențională: îmbină războiul convențional, cu cel neregulat și cu războiul cibernetic. Mai mult, războiul hibrid este o combinație între războiul simetric și cel asimetric, în care forțele duc operații militare convenționale împotriva forțelor și țintelor inamice și, în același timp, încearcă să obțină controlul populației indigene din zona de conflict, prin securizarea și stabilizarea acesteia (operații de stabilizare)²¹. Așadar, acest tip de război face trecerea și către acțiunile militare altele decât războiul, acele operații de pace enunțate anterior.

Operațiile de pace sau acțiunile militare altele decât războiul reprezintă răspunsul la crize al unor agenții și națiuni prin operații de contingență limitate, ce implică toate instrumentele puterii naționale cu misiuni de reducere a conflictului,

recurs la pace și modelarea mediului astfel încât să facă posibile reconcilierea și reconstrucția și să faciliteze tranziția către o guvernare legitimă²². Este evident că provocările cu care se confruntă unitățile militare în cadrul operațiilor de pace sunt diferite de cele din cadrul operațiilor militare convenționale. Factorii ce diferențiază războiul convențional de acțiunile militare altele decât războiul includ principiile operaționale, lipsa unei direcții strategice, extinderea domeniului de aplicare, intelligence limitat, diversitate culturală și politică, actori multipli, expunere media, lipsa sau limitarea statului de drept, reguli de angajare constrictive, posibilitate de manifestare în medii austere, dominare prin operații mici și independente, nevoia de prezență vizibilă, desfășurare în zone urbanizate, nevoia de a integra unități de operații psihologice și afaceri civile, necesitatea unor negocieri extinse²³. Intervențiile din ultimii ani au subliniat ineficiența sub anumite aspecte a acestor operații rezultată din aplicarea greșită a principiilor operaționale sau din înțelegerea neadecvată a caracteristicilor mediilor în care au fost desfășurate operațiile trecute, dar și a motivelor succesului de care s-au bucurat tacticile inovatoare folosite.

Cele mai semnificative diferențe între acțiunile militare convenționale și operațiile de pace apar în ceea ce privește principiile ce le guvernează. Spre deosebire de primele, unde scopul strategic constă în înfrângerea adversarului și îndeplinirea unor obiective strategice naționale sau de alianță, în operațiile de pace se urmărește fie soluționarea situațiilor de criză fără a se mai ajunge la război, fie restaurarea păcii sau impunerea termenilor definiți prin mandat cu păstrarea caracterului imparțial al operației, fie sprijinirea populației aflate în dificultate în urma unor războaie, conflicte, crize și dezastre. Obiectivul, ofensiva, masa, manevra, unitatea de comandă, economia de forțe, securitatea, surpriza și simplitatea rămân principiile dominante pentru acțiunile militare convenționale, însă, în opinia anumitor specialiști, pe măsură ce caracteristicile mediului internațional de securitate s-au modificat, unele dintre aceste principii au devenit preponderente în noile tipuri de acțiuni militare altele decât războiul: unitatea de efort, restricționarea, perseverența și legitimitatea²⁴. Unitatea de efort se referă la necesitatea coordonării atât la nivel multinațional a forțelor, cât și la nivelul cooperării cu diverse structuri nonguvernamentale. Principiul restricției este, de asemenea, deosebit de

important pentru operațiile de pace deoarece, spre deosebire de acțiunile militare convenționale al căror succes este favorizat de folosirea copleșitoare a forței, în acest caz lipsa restricționărilor în ceea ce privește folosirea forțelor poate avea efecte adverse. Perseverența este un principiu-cheie în acțiunile militare altele decât războiul din cauza termenului lung de desfășurare a acestora, unii analiști considerând că este nevoie chiar și de douăzeci de ani pentru a putea furniza schimbarea socială necesară evitării conflictului²⁵. În fine, legitimitatea este înțeleasă ca o condiție necesară pentru ca prezența forței și operațiile executate de către aceasta să fie percepute ca îndreptățite, având autoritatea de a folosi mijloacele adecvate pentru realizarea scopurilor stabilite prin convenții recunoscute de părți.

Din cele prezentate mai sus, se observă că dihotomia dintre convențional și neconvențional în cadrul acțiunilor militare este forțată, cel puțin în termeni teoretici absoluți, deoarece, în prezent, aceste două dimensiuni sunt coexistente în cadrul aceleiași acțiuni, iar îmbinarea lor poate asigura succesul acesteia. De asemenea, este evident că, atunci când facem referire la acțiuni militare neconvenționale, înțelesul atribuit lor este cu mult mai cuprinzător decât simpla plasare în antiteză cu caracteristicile războiului convențional, fiind necesar și recursul detaliat la principiile dreptului internațional umanitar, drept cadru de bază în dezbaterile referitoare la acțiunile militare. Așadar, putem afirma că, exceptând războiul convențional, niciunul dintre tipurile de acțiuni militare prezentate mai sus nu este exclusiv convențional sau exclusiv neconvențional, ci toate includ caracteristici ale ambelor dimensiuni.

Concluzii

În timp ce multe țări au investit masiv în ultimii ani în modernizarea forțelor convenționale, posibilitatea declanșării unui conflict de tipul războiului convențional a scăzut semnificativ. Cu toate acestea, investițiile respective au fost folosite pentru susținerea unui număr din ce în ce mai mare de acțiuni militare cu o preponderență dimensiune neconvențională deoarece, după cum am afirmat anterior, conflictele contemporane nu pot fi încadrate exclusiv într-una sau cealaltă dintre dimensiunile analizate.

Natura războiului a fost modificată treptat de

factori ce pot fi subsumați globalizării și, deși lupta armată a rămas principala formă organizată de practicare a violenței, în prezent, cel puțin în cazul forțelor armate naționale și coalițiilor internaționale, se urmărește evitarea victimelor și distrugerilor inutile. Principiile clasice ale războiului nu s-au schimbat radical, ci au căpătat noi valențe, noi completări ce ilustrează fizionomia și natura conflictelor contemporane: legitimitate, cunoaștere, psihologie, mobilizare, obiectiv, perseverență, unitate de efort, securitate și inducere în eroare, economie de forțe, inițiativă, imprevizibilitate, ofensivă, flexibilitate, adaptabilitate, mobilitate, manevră, concentrare și dispersie, surpriză, simplitate și viteză. Pe lângă aceste transformări de substanță, au fost declanșate și transformări de formă mai ales în sfera tehnologiilor militare, nicio forță armată nepermițându-și să fie statică din punct de vedere al naturii sale și al capacităților. Toate aceste adaptări și transformări au ca finalitate acțiunile militare desfășurate într-un spațiu de luptă fluid, multidimensional, ce înglobează atât elemente convenționale, cât și elemente neconvenționale.

NOTE:

Această lucrare a fost realizată cu susținerea Consiliului Național pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI, prin grantul acordat în cadrul proiectului cu numărul PN-II-ID-PCE-2011-3-0849.

1 Kurt M. CAMPBELL, „Globalization’s First War?”, în *The Washington Quarterly*, Winter 2002, pp. 7-14, p. 7.

2 Carl von CLAWSEWITZ, *On War*, Princeton University Press, Reprint Edition, New Jersey, 1989, p. 593.

3 Glosar de termeni și expresii privind angajarea operațională a forțelor, București, Editura AISM, 2002, p. 4, apud DUȚU, Petre; Gheorghe VĂDUVA, *Dinamica scopurilor în acțiunile militare*, Editura UNAp, 2004, p. 6.

4 *Idem*, p. 7.

5 *Război clasic (convențional)*, în „Dicționar de termeni militari”, Ministerul Apărării Naționale, f.a., <http://www.mapn.ro/smg/cdiu/DICTIONAR%20DE%20TERMENI%20MILITARI.doc>

6 „Conventional warfare”, în *The Free Dictionary*, <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/conventional+warfare>.

7 „Război special (neconvențional)”, în *Dicționar*

de termeni militari, Ministerul Apărării Naționale, f.a., <http://www.mapn.ro/smg/cdiu/Dictionary%20DE%20TERMENI%20MILITARI.doc>

8 „Unconventional warfare”, în *Joint Publication 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, 8 November 2010 (as amended through 15 August 2012), p. 323.

9 „Irregular warfare”, în *Joint Publication 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, 8 November 2010 (as amended through 15 August 2012), p. 161.

10 Armata Indiană este prima în lume care a adoptat în anul 2007 *Doctrina războiului sub-convențional* ce stabilește principalele linii și strategii pentru purtarea operațiilor de contra-insurgență în zonele urbane și rurale, apud <http://www.india-defence.com/reports/2803>, 2007.

11 K. C. DIXIT, „Sub-Conventional Warfare Requirements, Impact and Way Ahead”, în *Journal of Defence Studies* Vol. 4, Nr. 1, 2010, pp. 120-134, p. 121.

12 Deborah E. ELEK, „Unconventional Warfare and the Principles of War”, în *Small Wars Journal*, Small Wars Foundation, <http://smallwarsjournal.com/documents/elek.pdf>.

13 *Idem*, p. 73.

14 Pentru mai multe detalii, a se vedea FRUNZETI, Teodor, „Arta militară contemporană”, în *Revista de științe militare*, nr. 1(18), An X, 2010, Editată de Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, București, pp. 40-57; Teodor FRUNZETI, „Abordarea cuprinzătoare în gestionarea crizelor”, în *Impact Strategic*, nr. 3(44)/2012, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, pp. 6-17; Teodor FRUNZETI și Marius HANGANU, „Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare”, în *Impact Strategic*, nr. 4(41)/2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, pp. 7-17.

15 Ion DRAGOMAN, *Regimul juridic al mijloacelor și metodelor război interzise*, Documentare/studii Centrul de Drept Internațional Umanitar, <http://www.mapn.ro/smg/cdiu/prof.%20dragoman.doc>.

16 *Ibidem*.

17 Mihail POPESCU; Valentin ARSENIE; Gheorghe VĂDUVA, *Arta militară de-a lungul mileniilor*. Volumul 2, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, pp. 301-302.

18 Christopher M. SENENKO, *Network Centric Warfare and the Principles of War*, Joint Forces Staff College, Joint Advanced Warfighting School, Norfolk, 2007, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a468857.pdf>.

19 Petre DUȚU; Gheorghe VĂDUVA, *op. cit.*, 2004, p.15.

20 *Ibidem*.

21 John J. McCUEN, „Hybrid Wars”, în *Military Review*, March-April 2008, Pittsburgh, p. 108.

22 „Peace operations”, în *Joint Publication 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, 8 November 2010 (as amended through 15 August 2012), p. 239.

23 Michael J. HARDESTY; Jason D. ELLIS, *Trening for Peace Operations. The U.S. Army Adapts to the Post-Cold War World*, United States Institute for Peace, Washington, <http://www.usip.org/files/resources/pwks12.pdf>, p. 5.

24 *Idem*, p. 6.

25 *Idem*, p. 7.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *Dicționar de termeni militari*, Ministerul Apărării Naționale, f.a., URL: <http://www.mapn.ro/smg/cdiu/Dictionary%20DE%20TERMENI%20MILITARI.doc>.

2. ***, *Joint Publication 1-02. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, 8 November 2010 (as amended through 15 August 2012), Joint Education and Doctrine Division, J-7, Joint Staff.

3. CAMPBELL, Kurt M., „Globalization’s First War?”, în *The Washington Quarterly*, Winter 2002, pp. 7-14.

4. von CLAUSEWITZ, Carl, *On War*, Princeton University Press, Reprint Edition, New Jersey, 1989.

5. DIXIT, K. C., „Sub-Conventional Warfare Requirements, Impact and Way Ahead”, în *Journal of Defence Studies* Vol. 4, Nr. 1, 2010, pp. 120-134.

6. DRAGOMAN, Ion, *Regimul juridic al mijloacelor și metodelor război interzise*, Documentare/studii Centrul de Drept Internațional Umanitar, URL: <http://www.mapn.ro/smg/cdiu/prof.%20dragoman.doc>.

7. DUȚU, Petre; VĂDUVA, Gheorghe, *Dinamica scopurilor în acțiunile militare*, Editura UNAp, 2004.

8. FRUNZETI, Teodor, „Abordarea cuprinzătoare în gestionarea crizelor”, în *Impact Strategic*, nr. 3(44)/2012, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, pp. 6-17.

9. FRUNZETI, Teodor, HANGANU, Marius, „Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare”, în *Impact Strategic*, nr. 4(41)/2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, pp. 7-17.

10. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir, *Lumea 2011*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.

11. FRUNZETI, Teodor, „Arta militară contemporană”, în *Revista de științe militare*, nr. 1(18), An X, 2010, Editată de Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, București, pp. 40-57.

12. HARDESTY, Michael J.; ELLIS, Jason D., *Trening for Peace Operations. The U.S. Army Adapts to the Post-Cold War World*, United States Institute for Peace, Washington, URL: <http://www.usip.org/files/resources/pwks12.pdf>.
13. McCUEN, John J., „Hybrid Wars”, în *Military Review*, March-April 2008, Pittsburgh.
14. POPESCU, Mihail; ARSENIE, Valentin; VĂDUVA, Gheorghe, *Arta militară de-a lungul mileniilor*. Volumul 2, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004.
15. SENENKO, Christopher M., *Network Centric Warfare and the Principles of War*, Joint Forces Staff College, Joint Advanced Warfighting School, Norfolk, 2007, URL: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a468857.pdf>.
16. Revista *Impact strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.
17. *Revista de științe militare*, Editată de Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, București.

COMENTARIUL ARTICOL CU ARTICOL AL TEXTULUI ACORDULUI ÎNTRE ROMÂNIA ȘI STATELE UNITE ALE AMERICII PRIVIND AMPLASAREA SISTEMULUI DE APĂRARE ÎMPOTRIVA RACHETELOR BALISTICE AL SUA ÎN ROMÂNIA PARTEA A II-A (ARTICOLELE V-XIV)

*Dr. Bogdan AURESCU**

Articolul continuă analiza aprofundată – articol cu articol – a textului Acordului între România și SUA privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România, semnat la Washington, la 13 septembrie 2011, inițiată în numărul anterior al Revistei (în care au fost prezentate istoricul și contextul încheierii Acordului, precum și comentariile asupra Preambulului și articolelor I-IV). Astfel, în această a doua parte a articolului vor fi analizate și comentate articolele V-XIV.

Lucrarea pune în evidență valoarea adăugată a Acordului din punct de vedere juridic și din perspectiva securității naționale a României (potrivit Acordului, prin crearea, cu România, a bazei juridice pentru amplasarea în România a unei facilități a sistemului său antirachetă, SUA sunt angajate ferm să apere teritoriul României de

atacuri balistice și amenințări conexe), respectiv în planul relevanței sale pentru legitima apărare colectivă a NATO, precum și al dezvoltării sistemului NATO de apărare împotriva rachetelor balistice: după decizia Summit-ului de la Chicago de declarare a capacității interimare a sistemului NATO, etapa următoare spre dezvoltarea sistemului aliat va fi site-ul de la Deveselu, operațional în 2015, care va constitui capacitatea inițială a sistemului aliat. Această contribuție strategică va acorda României un loc relevant în procesul de luare a deciziilor la nivel aliat pe această componentă a mixului NATO de capacități.

Cuvinte-cheie: apărarea antirachetă; EPAA; legitimă apărare colectivă; jurisdicție suverană; interceptori; comandă și control; răspundere; pretenții; aranjamente de implementare.

** Dr. Bogdan AURESCU este secretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe; de asemenea, este lector universitar (drept internațional) la Facultatea de Drept a Universității din București. E-mail: bogdan.arescu@mae.ro*

II. Continuarea comentariul textului? *Acordului între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România (articolele V-XIV)*

« Articolul V Facilitatea »

1. Facilitatea include componente ale Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România cum ar fi, dar fără a se limita la: un sistem de lansare, un sistem de comandă și control, un sistem radar, un sistem de comunicații, infrastructură de utilități, infrastructură de securitate, infrastructură de depozitare și distribuire a combustibilului, echipament și infrastructură aferente misiunii și sprijinirii misiunii.

2. Descrierea elementelor, inclusiv a interceptorilor Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România și numărul membrilor forței și al componentei civile staționați în Bază, precum și orice modificare permanentă, vor fi raportate în scris României în momentul amplasării/desfășurării inițiale și ulterior la fiecare șase luni, și vor face obiectul consultărilor periodice între Comandantul român și Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite. Numărul membrilor forței și al componentei civile nu poate depăși numărul stabilit de articolul IV alineatul (9), decât cu acordul prealabil expres, exprimat în scris de către Ministerul Apărării Naționale din România.

3. Statele Unite vor furniza României date cu privire la forțele Statelor Unite, contractorii Statelor Unite, angajații contractorilor Statelor Unite și membrii de familie care lucrează sau locuiesc în Bază. Prevederile cu privire la tipul, frecvența și procedurile pentru furnizarea unor astfel de date vor fi stabilite într-un aranjament de implementare a acestui Acord. »

Comentariu (pentru alin. 1-3): Prevederile din aceste alineate pleacă de la premisa că, dat fiind faptul că elementele Sistemului antirachetă din Facilitate sunt amplasate într-o Bază românească sub comandă românească, dar aparțin SUA și vor fi operate de forțele SUA, este necesar să fie asigurat

gradul de control din partea României asupra acestora. Astfel, alin. 1 descrie în mod detaliat componentele Sistemului de apărare antirachetă care vor fi instalate în Bază. De menționat faptul că sistemul radar instalat la Deveselu este destinat dirijării interceptorilor spre țintă, sistemele radar pentru descoperirea rachetelor balistice ostile urmând a fi amplasate în alte state (cum este cazul radarului amplasat în Turcia în cadrul primei etape a EPAA și devenit operațional în decembrie 2011). De asemenea, partea americană este obligată prin aceste prevederi să raporteze în scris României, în momentul amplasării/desfășurării inițiale și ulterior la fiecare șase luni, descrierea elementelor Sistemului, inclusiv a interceptorilor, și orice modificări ale acestora. Obligația de raportare este extinsă și cu privire la personal: forțele Statelor Unite, contractorii Statelor Unite, angajații contractorilor Statelor Unite și membrii de familie care lucrează sau locuiesc în Bază. Prevederile alin. 2 trebuie coroborate cu cele din ultimul alineat al articolului, conform căruia, de asemenea, Statele Unite vor notifica în scris și se vor consulta cu România înainte de modificările Sistemului și ale componentelor de apărare antirachetă din Bază/Facilitate.

« 4. Statele Unite vor utiliza exclusiv și vor avea acces nerestricționat la Facilitatea din cadrul Bazei.

5. Statele Unite vor controla accesul la Facilitatea din cadrul Bazei.

6. Comandantul român și reprezentanții săi autorizați vor avea acces prompt la Facilitate, în conformitate cu cerințele operaționale, de siguranță și de securitate.

7. Reprezentanții autorităților competente din România, incluzând, dar fără a se limita la, personalul Ministerul Apărării Naționale, personalul pentru situații de urgență și personalul de aplicare a legii vor avea acces prompt la Facilitate, în exercitarea atribuțiilor oficiale, în conformitate cu cerințele operaționale, de siguranță și de securitate. »

Comentariu: Aceste alineate reglementează modul de realizare a accesului în Facilitate. Forțele SUA vor controla accesul, cerință impusă de necesitatea unei funcționări corespunzătoare

a Sistemului și de obligația SUA de a asigura protecția acestuia. În același timp, forțele SUA au obligația de a permite accesul prompt al Comandantului român și persoanelor autorizate de acesta, precum și al autorităților române competente, în acele situații care îl fac necesar.

« 8. Înainte ca Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România să devină complet operațional, Statele Unite vor numi un Reprezentant de rang înalt, care va fi punct unic de contact al Statelor Unite cu privire la activitățile curente în conformitate cu prezentul Acord și care va avea autoritate asupra Facilității și a forțelor Statelor Unite, membrilor de familie, contractorilor Statelor Unite, angajaților contractorilor Statelor Unite și asupra oricăror alte persoane folosite de forțele Statelor Unite în cadrul Bazei.

9. Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite va avea autoritate exclusivă asupra activităților și operațiunilor din cadrul Facilității.

10. Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite va fi responsabil și pentru probleme legate de bunuri, infrastructură, instalații, dotări, echipamente și materiale localizate în cadrul Bazei, dar în afara Facilității, care sunt deținute sau folosite exclusiv de Statele Unite. »

Comentariu (pentru alin. 8-10): Similar prevederilor referitoare la Comandantul român, este stipulată numirea unui Reprezentant de rang înalt al SUA cu rolul de punct unic de contact, și sunt descrise detaliat responsabilitățile acestuia. Diferența de terminologie între cei doi reprezentanți (român și american) este justificată de faptul că, dacă cel român este responsabil de întreaga Bază, care este sub jurisdicția suverană a României și rămâne proprietatea României, în cazul părții americane Facilitatea nu are statutul unei Baze, nefiind justificată desemnarea unui „comandant” american.

« 11. Statele Unite vor fi responsabile de asigurarea securității și protecției pentru Facilitate. În aplicarea Acordului de cooperare în domeniul apărării, a SOFA Suplimentar și a aranjamentelor lor de implementare aplicabile, Părțile vor schimba informații cu privire la securitatea și protecția Facilității, iar Statele Unite se vor coordona și vor

coopera cu România în privința planificării pentru securitate și protecție, atât înainte, cât și după ce Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România devine operațional. »

Comentariu: Este o prevedere care se completează cu cea din articolul IV alin. 20-22: în timp ce partea română va asigura securitatea Bazei, protecția Facilității care va găzdui Sistemul (care aparține SUA și va fi operat de SUA) este în sarcina forțelor SUA; alineatul stabilește responsabilitatea SUA în acest sens, prevăzând și cerința coordonării cu partea română.

« 12. Statele Unite vor notifica în scris și se vor consulta cu România cu cel puțin 30 de zile înainte de modificări majore ale Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România și ale componentelor de apărare antirachetă din Bază/Facilitate. Statele Unite vor lua în considerare în mod corespunzător și vor gestiona potențialele preocupări ale României. »

Comentariu: În completarea obligațiilor din alin. 2 de mai sus, Acordul impune în sarcina SUA o obligație de notificare și consultare a părții române în cazul în care partea americană ar intenționa să modifice Sistemul amplasat în România, asigurându-se un control al României asupra unor eventuale schimbări ale caracteristicilor inițiale ale Sistemului. Este și o garanție suplimentară față de menținerea naturii strict defensive a Sistemului, prevăzută în Preambul și în articolul VI alin.2. Este de remarcat că posibilitatea unor modificări ale Sistemului se referă doar la alte componente ale acestuia decât interceptorii. Această procedură se referă la modificări majore, care au incidență asupra funcțiilor operaționale ale Sistemului (iar nu la activități de întreținere curente care ar rezulta în modificări neesențiale). În cazul în care România ar avea obiecții față de o anumită modificare preconizată de SUA, partea americană trebuie, conform acestui alineat, să țină seama de poziția României.

« **Articolul VI**

Comanda și controlul Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice

1. România are jurisdicția suverană asupra Bazei. Statele Unite vor avea în mod exclusiv

comanda și controlul Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România. »

Comentariu: Textul include o nouă referire la faptul, esențial în economia Acordului, că România deține jurisdicția suverană asupra Bazei. Prevederea privind comanda și controlul exclusiv al SUA, circumstanțiată însă de afirmarea expresă a jurisdicției suverane a României asupra Bazei, reflectă modul de funcționare a Sistemului antirachetă, care presupune un control unic. De altfel Acordurile similare încheiate de SUA cu Polonia (și Cehia) prevăd, de asemenea, comanda și controlul exclusive ale SUA asupra elementelor Sistemului antirachetă.

« 2. Părțile confirmă că Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România va fi utilizat exclusiv pentru scopuri de legitimă apărare, în conformitate cu dreptul internațional și cu principiile și normele care reglementează dreptul inerent de legitimă apărare individuală și colectivă. »

Comentariu: Este una dintre cele mai importante prevederi ale textului. Suplimentar față de prevederile preambulare, se reconfirmă astfel, și în partea operativă, că utilizarea Sistemului se va face strict în conformitate cu dreptul internațional, doar în scop defensiv. Utilizarea Sistemului este astfel circumscrisă riguros dreptului la legitimă apărare, ceea ce este susținut prin referința la principiile și normele care reglementează dreptul inerent de legitimă apărare individuală și colectivă.

«3. Aranjamentele privind consultările, comanda și controlul pentru utilizarea interceptorilor amplasați în Facilitate vor fi verificate și validate prin participarea României și respectiv a Statelor Unite în Consiliul Nord-Atlantic și în comitetele relevante ale NATO. Aceasta va asigura conformitatea cu politicile stabilite de principala structură de decizie pentru apărarea teritorială antirachetă a NATO. »

Comentariu: Având în vedere că Sistemul SUA antirachetă, la care participă și România prin încheierea acestui Acord și prin punerea la dispoziție a Bazei românești de la Deveselu, va fi parte integrantă a Sistemului NATO, conform deciziilor

de la Summit-ul de la Lisabona și astfel cum este stabilit și ca urmare a deciziilor Summit-ului de la Chicago, aranjamentele privind consultările, comanda și controlul pentru utilizarea interceptorilor amplasați în Facilitate vor trebui să fie astfel stabilite încât să corespundă politicilor decise la nivelul NATO, urmând a fi convenite, verificate și, în final, validate în cadrul NATO. Textul stabilește cooperarea României și SUA, inclusiv în structurile relevante ale Alianței, în acest sens.

« 4. Statele Unite se vor consulta cu România în mod regulat și ori de câte ori este necesar la cererea oricăreia dintre Părți cu privire la Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite și operarea acestuia în ceea ce privește zona Atlanticului de Nord, așa cum este acest termen folosit în Tratatul Atlanticului de Nord, inclusiv în privința aspectelor privind consecințele unei operațiuni de apărare antirachetă lansate de pe teritoriul României.

5. Statele Unite vor pune la dispoziția României un mijloc de comunicare pentru a primi informații actuale privind operațiunile de apărare antirachetă referitoare la zona Atlanticului de Nord și privind statutul Facilității. Statele Unite vor transmite României imediat informații de ultimă oră pentru cunoașterea continuă a situației din orice moment inclusiv privind rachetele detectate și urmărite de sistem, originea și impactul anticipat al acestora și angajarea componentelor de apărare antirachetă amplasate pe teritoriul României, pentru a asigura nivelul adecvat de cooperare în cazul unei operațiuni de apărare antirachetă. Detalii suplimentare cu privire la aspectele prevăzute în prezentul alineat vor fi incluse într-un aranjament de implementare. »

Comentariu (pentru alin.4-5): În cadrul cooperării româno-americane, respectiv în cadrul NATO, în domeniul apărării antirachetă, crearea de mecanisme bilaterale eficiente de consultare și informare prompte privind toate aspectele relevante este extrem de importantă. Aceste alineate realizează o reglementare amplă a acestor mecanisme, care acoperă toate domeniile de interes pentru partea română (și americană).

Astfel, în alin. 4 este convenit un mecanism de consultare, care are loc regulat, dar care se poate activa și ori de câte ori este necesar, la

cererea oricăreia dintre părți; aceste consultări au un câmp de acoperire foarte larg, privind întregul Sistem antirachetă al SUA (nu doar Sistemul din România) și operarea sa în zona Atlanticului de Nord (zona de referință pentru Tratatul de la Washington privind NATO din 1949).

Totodată, același alineat stabilește ca domeniu al consultărilor chestiunea, foarte importantă, a consecințelor unei operațiuni antirachetă lansate de pe teritoriul României, care are relevanță atât în privința efectelor concrete din punct de vedere strict militar, dar și a celor de natură politică sau în ce privește consecințele pe planul răspunderii juridice (de drept internațional).

Informarea promptă, în timp real, este necesară în contextul în care specificul apărării antirachetă presupune reacții operaționale de răspuns care se înscriu în intervale de timp scurte, de ordinul minutelor. De aceea, mecanismul de informare reglementat de alin. 5 este, de asemenea, extins și cuprinzător: SUA vor informa în timp real România asupra operațiunilor de apărare antirachetă referitoare la zona Atlanticului de Nord și privind statutul Facilității (implicarea Facilității din România în astfel de operațiuni), vor furniza cu promptitudine („imediat”) informații de ultimă oră pentru cunoașterea continuă a situației din orice moment inclusiv privind rachetele ostile detectate și urmărite de Sistem, originea și impactul anticipat al acestora și privind angajarea componentelor de apărare antirachetă amplasate pe teritoriul României. A fost prevăzută și modalitatea tehnică de asigurare a informării României: Statele Unite se obligă să pună la dispoziția României un mijloc de comunicare specializat și securizat pentru a primi informații în timp real privind datele menționate mai sus.

« 6. Statele Unite vor facilita formarea și instruirea membrilor forțelor armate române în comanda și controlul și în operarea sistemelor de apărare împotriva rachetelor balistice, inclusiv privind interceptorii, cu scopul de a dobândi cunoștințe de fond în dezvoltarea aranjamentelor de comandă și control preplanificate pentru operațiuni de apărare împotriva rachetelor balistice și funcționalitățile complete ale sistemelor de apărare împotriva rachetelor balistice. Aceasta va include formarea și instruirea pentru operațiunile de apărare antirachetă, cum sunt cele care vor fi dezvoltate în cadrul NATO și implementate în context NATO.

7. România și Statele Unite vor înființa o

poziție de ofițer român de legătură în cadrul Comandamentului European al Statelor Unite pentru a asigura un parteneriat strategic strâns și continuu în mai multe domenii, inclusiv al apărării împotriva rachetelor balistice. Detaliile specifice vor fi discutate în cadrul Comitetului Mixt și vor fi reglementate într-un aranjament de implementare separat. »

Comentariu (pentru alin.6-7): Mecanismul cuprinzător și extins de consultări și informare stabilit prin Acord este suplimentat prin prevederi avantajoase pentru România referitoare la formarea și instruirea militarilor români în comanda și controlul și în operarea sistemelor de apărare împotriva rachetelor balistice. Această cooperare include formarea și instruirea pentru operațiunile de apărare antirachetă care vor fi dezvoltate în cadrul NATO și implementate în context NATO.

Mai mult, în concretizarea Parteneriatului Strategic extins, se va înființa o poziție de ofițer român de legătură în cadrul Comandamentului European al Statelor Unite. Toate aceste prevederi vor conferi un avantaj important militarilor români, care vor dobândi, ca efect al cooperării româno-americane, un nivel de expertiză relevant în domeniul apărării antirachetă, ce va fi valorificat în cadrul NATO.

« Articolul VII Informații clasificate »

Toate informațiile clasificate furnizate sau generate în aplicarea prezentului Acord vor fi protejate în conformitate cu Acordul privind informațiile militare clasificate, cu excepția informațiilor NATO clasificate care vor fi gestionate în conformitate cu Acordul de securitate NATO. »

Comentariu: Este confirmată aplicabilitatea Acordului privind informațiile militare clasificate și a Acordului de Securitate NATO în materia protecției informațiilor clasificate (în completarea mențiunii din Preambul).

« Articolul VIII Mediu, sănătate și siguranță »

1. În conformitate cu articolul XIV din Acordul de cooperare în domeniul apărării și cu Aranjamentul de Implementare pe probleme de

mediu, Părțile confirmă acordul lor de a implementa prezentul Acord într-un mod conform cu protecția mediului natural și a sănătății umane.

2. Părțile vor avea o abordare preventivă cu privire la protecția mediului. În acest scop, toate problemele care ar putea apărea vor fi tratate cu celeritate în vederea prevenirii oricărui prejudiciu durabil adus mediului sau periclitării siguranței și sănătății umane. Statele Unite vor furniza României informații privind impactul spectrului electromagnetic asupra siguranței persoanelor.

3. Alte aspecte suplimentare privind orice impact relevant de mediu vor fi reglementate prin aranjamentul de implementare existent. »

Comentariu: Este un text important al Acordului care oferă garanțiile necesare că activitatea desfășurată în Bază nu pune în pericol sănătatea persoanelor și mediul înconjurător. (Până în prezent, în cazul facilităților de același tip sau similare celei care va fi amplasată la Deveselu, care funcționează pe teritoriul SUA sau pe navele cu sisteme AEGIS BMD, nu au fost înregistrate efecte dăunătoare asupra persoanelor sau mediului.) Dispozițiile cuprind angajamentul clar al părților de a asigura protecția mediului natural și a sănătății umane. Textul reflectă ultimele evoluții din dreptul mediului – conform cu principiul precauției, părțile angajându-se să aibă o abordare preventivă cu privire la protecția mediului. Este stipulată posibilitatea ca aceste prevederi să fie dezvoltate în continuare, printr-un aranjament de implementare. Prevederile reprezintă un progres din punctul de vedere al reglementării față de articolul corespunzător (articolul XIV) din Acordul de cooperare în domeniul apărării.

« Articolul IX

Coordonarea cu autoritățile române locale

Comandantul român și Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite se pot consulta cu privire la problematica locală cu autoritățile locale din zona în care Baza este localizată. »

Comentariu: Este o prevedere importantă a Acordului, care pune în evidență respectul datorat autorităților și comunității locale din zona Bazei de la Deveselu, ale căror interese trebuie

respectate și luate în considerare pentru buna funcționare a cooperării bilaterale în domeniul apărării antirachetă. Amplasarea Sistemului și desfășurarea forțelor SUA în Bază vor conduce la interacțiunea cu autoritățile locale și populația din zonă, această prevedere stabilind principiul consultării cu autoritățile locale în probleme legate de operaționalizarea sau funcționarea Sistemului ce pot avea impact asupra comunității locale.

« Articolul X Pretenții

1. Pretențiile formulate în România pentru prejudicii produse pe teritoriul României vor fi gestionate în conformitate cu SOFA Suplimentar și cu articolul VIII din NATO SOFA.

2. România nu-și va asuma răspunderea pentru niciun prejudiciu sau pentru nicio pretenție în legătură cu un astfel de prejudiciu, cauzat în afara teritoriului României de elemente ale Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România, în cazul în care astfel de prejudicii nu sunt rezultatul acțiunilor sau neglijenței României.

3. În implementarea acestui articol, Părțile, la cererea oricăreia dintre ele, se vor întâlni cu scopul de a ajunge la o soluționare reciproc acceptabilă, echitabilă și justă a pretențiilor în timp util, ținând cont de circumstanțe și de obligațiile respective ale Părților. »

Comentariu: Este un text important al Acordului, care reglementează problematica răspunderii juridice și a pretențiilor privind daune cauzate terților în conformitate cu prevederile acordurilor deja aplicabile, cu normele dreptului internațional în materie și cu legislația română. Astfel, se stipulează că pretențiile formulate în România pentru prejudicii produse pe teritoriul României vor fi gestionate în conformitate cu Acordurile SOFA, a căror aplicabilitate a fost confirmată și prin Preambul.

Textul exclude răspunderea României pentru prejudiciile cauzate în afara teritoriului României prin operarea Sistemului, această răspundere revenind în consecință exclusiv SUA (în cazul în care astfel de prejudicii nu sunt rezultatul acțiunilor sau neglijenței României – o excepție care decurge

din normele aplicabile și din principiile generale de drept, SUA neputând răspunde pentru acțiuni sau inacțiuni ale României).

Conform articolului, în aplicarea alin. 1, care se referă la aplicarea Acordurilor SOFA (adică doar pentru daune produse pe teritoriul României), părțile convin să se întâlnească în vederea unei soluționări juste a pretențiilor. Excluderea de principiu a responsabilității părții române în textul prezentului Acord creează un regim juridic mai favorabil decât cel din Acordurile similare încheiate de SUA cu Polonia (și Cehia) în 2008.

« Articolul XI Responsabilitățile financiare în relația dintre Părți »

1. Obligațiile Părților în conformitate cu prezentul Acord vor fi îndeplinite sub rezerva disponibilității fondurilor în acest scop. Prezentul alineat nu afectează obligațiile Părților care decurg din NATO SOFA și SOFA Suplimentar.

2. Fiecare Parte va fi responsabilă pentru costurile îndeplinirii obligațiilor sale conform prezentului Acord:

(a) Cu excepția cazului în care se decide altfel, Statele Unite vor fi responsabile pentru costul:

(1) transportării, construirii, întreținerii, susținerii și operării interceptorilor pentru apărarea împotriva rachetelor balistice și ale facilităților conexe din cadrul Facilității; și

(2) serviciilor solicitate, primite și furnizate și al taxelor de procesare în legătură directă cu astfel de interceptori și facilități, cum ar fi utilități și linii de telecomunicații care vor fi plătite la o rată nu mai puțin favorabilă decât cea acordată forțelor armate române situate în cadrul Bazei, cu excepția cazului în care se convine altfel.

(b) Cu excepția cazului în care se decide altfel, România va fi responsabilă pentru costul:

(1) construirii, întreținerii, susținerii și operării facilităților aflate sub comandă românească sau folosite în mod exclusiv sau principal de către autoritățile române în cadrul Bazei; și

(2) taxelor locale în legătură cu Baza în ceea ce privește proprietatea asupra terenului sau altei proprietăți imobiliare.

(c) Dacă, în legătură cu construirea și

funcționarea Bazei, Părțile convin că este necesară construirea sau modificarea clădirilor, facilităților, drumurilor, utilităților, comunicațiilor sau oricărui alt element de infrastructură, referitoare la, dar situate în afara Facilității, inclusiv în afara Bazei, pentru folosirea comună de către România și Statele Unite, o astfel de construcție sau dezvoltare, precum și costurile de funcționare și întreținere aferente vor fi împărțite între Părți proporțional cu folosirea acestora, în conformitate cu articolul II alineatul (5) al Acordului de cooperare în domeniul apărării, cu excepția cazului în care se convine altfel.

(d) Statele Unite vor rambursa României costurile stabilite de comun acord ale serviciilor specifice convenite, furnizate de România pentru sprijinirea Statelor Unite. »

Comentariu: În reglementarea modului de repartizarea a cheltuielilor au fost respectate principiile care decurg din Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005.

Astfel, toate cheltuielile care țin de instalarea, întreținerea și operarea Sistemului sunt în sarcina părții americane. Acordul enumeră în detaliu aceste cheltuieli: cele pentru transportul, construcția, întreținerea și operarea elementelor Sistemului de apărare antirachetă aflate pe teritoriul României, inclusiv pentru servicii precum utilitățile sau telecomunicațiile. Partea română va suporta doar cheltuieli pentru facilitățile utilizate exclusiv sau în primul rând în beneficiul său. Astfel, costul interceptorilor, al celorlalte componente și echipamente din Facilitate sau în legătură cu Sistemul, inclusiv amenajarea Facilității/Sistemului sunt suportate exclusiv de partea americană. De asemenea, partea americană nu este supusă impozitelor privind proprietatea asupra terenurilor și altor imobile – în mod firesc, ținând cont că dreptul de proprietate asupra imobilelor revine părții române.

În privința repartizării cheltuielilor pentru realizarea sau ameliorarea construcțiilor și infrastructurii existente (în cazul în care ambele părți convin că este necesară construirea sau modificarea acestor elemente de infrastructură) s-a prevăzut suportarea proporțională a cheltuielilor, în raport cu gradul de utilizare, formulă care corespunde cu actuala schemă de rambursare din Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005. Conform textului, este de asemenea necesar

ca ambele părți să convină executarea lucrărilor (România nu va suporta cheltuieli pentru lucrări/servicii pe care nu le-ar considera utile și pe care nu le-a aprobat în prealabil).

« Articolul XII Implementarea

1. Pentru implementarea prezentului Acord va fi înființat un Subcomitet Mixt în cadrul Comitetului Mixt înființat în conformitate cu articolul XI alineatul (2) al Acordului de cooperare în domeniul apărării.

2. Elementele privind înființarea, componența și funcționarea acestui Subcomitet Mixt vor fi specificate într-un aranjament de implementare.

3. În conformitate cu articolul XI alineatul (1) al Acordului de cooperare în domeniul apărării, Părțile sau autoritățile desemnate de acestea pot încheia aranjamente de implementare suplimentare sau pot modifica aranjamentele de implementare aplicabile, necesare pentru îndeplinirea prevederilor prezentului Acord.

4. În conformitate cu articolul I alineatul (2) al prezentului Acord, aranjamentele de implementare existente încheiate pentru implementarea Acordului de cooperare în domeniul apărării vor fi aplicate și pentru implementarea prezentului Acord, conform celor convenite de Părți, prin intermediul unui inventar, care urmează a fi finalizat de preferință nu mai târziu de 90 de zile de la data intrării în vigoare a prezentului Acord. Aranjamentele de implementare care trebuie amendate vor fi modificate cu acordul Părților, în cel mai scurt timp posibil. »

Comentariu: Acest articol conține o serie de prevederi necesare pentru aplicarea Acordului. Astfel, se prevede înființarea unui organism special (un Subcomitet Mixt în cadrul Comitetului Mixt înființat prin Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005), care va gestiona în mod special aplicarea Acordului. Amendamentul la Aranjamentul de Implementare privind Comitetul Mixt din 18 iunie 2007, necesar pentru înființarea Subcomitetului, a fost semnat de co-președinții Comitetului Mixt la 29 iunie 2012.³

De asemenea, este prevăzută realizarea unui

inventar al Aranjamentelor de Implementare existente, încheiate pentru aplicarea Acordului de cooperare în domeniul apărării din 2005, care vor fi aplicate și pentru implementarea prezentului Acord. Inventarul va conduce la conturarea setului de instrumente juridice tehnice care vor permite punerea în aplicare a Acordului, fie Aranjamente de Implementare existente (cu efectuarea ajustărilor necesare), fie Aranjamente de Implementare noi.

« Articolul XIII Interpretarea și soluționarea diferendelor

1. În conformitate cu articolul XV al Acordului de cooperare în domeniul apărării, orice problemă sau diferend cu privire la interpretarea sau aplicarea prezentului Acord, inclusiv diferendele dintre Comandantul român și Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite referitoare la funcționarea curentă a Bazei vor fi soluționate numai prin consultări bilaterale.

2. Astfel de diferende vor fi soluționate la nivelul competent cel mai scăzut posibil, prin consultări între reprezentanții Părților.

3. Orice diferend poate fi supus spre examinare, și, dacă este posibil, soluționare, Comitetului Mixt înființat în conformitate cu articolul XI alineatul (2) al Acordului de cooperare în domeniul apărării sau consultărilor între Părți. »

Comentariu: Este un text standard în acordurile internaționale, care prevede modul de soluționare a diferendelor, prin consultări directe, la diferite niveluri, inclusiv în cadrul organismului bilateral constituit prin Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005.

« Articolul XIV Intrarea în vigoare, durata, denunțarea și modificarea

1. Prezentul Acord este încheiat pe o perioadă nedeterminată și va intra în vigoare în conformitate cu legile interne ale fiecărei Părți și la data primirii ultimei notificări scrise prin care Părțile se informează reciproc, prin canale diplomatice, că toate procedurile interne necesare pentru intrarea în vigoare a prezentului Acord au fost îndeplinite.

2. Prezentul Acord poate fi amendat prin acordul scris al Părților. Amendamentele vor intra în vigoare în conformitate cu prevederile alineatului (1) al acestui articol.

3. Prezentul Acord poate fi denunțat în orice moment de către oricare dintre Părți printr-o notificare scrisă transmisă celeilalte Părți care-și va produce efectele în termen de 2 ani de la data comunicării acesteia.

Pentru conformitate, subsemnații, autorizați în mod corespunzător de Guvernele lor, au semnat prezentul Acord.

Semnat la *Washington, D.C.*, la data de *13 septembrie 2011*, în două exemplare originale, fiecare în limbile română și engleză, ambele texte fiind egal autentice.

PENTRU ROMÂNIA PENTRU STATELE UNITE ALE AMERICII »

Comentariu: Este un text standard în acordurile internaționale pentru clauzele finale. Încheierea pe perioadă nedeterminată va facilita realizarea pe termen lung a scopului Acordului – protejarea României, SUA și a celorlalți aliați NATO de un atac cu rachete balistice – și exprimă durabilitatea în timp a angajamentului părților. Prevederile privind modificarea și denunțarea sunt cele standard, utilizate în mod obișnuit în practica României de încheiere a tratatelor. Textele în limba română și engleză ale Acordului au statut egal, având aceeași valoare juridică. Acordul fiind încheiat la nivel de stat, semnarea a fost prevăzută „Pentru România”, respectiv „Pentru Statele Unite ale Americii”. Semnarea a avut loc la Washington, la 13 septembrie 2011, de către ministrul român de externe și secretarul de stat la SUA, în cadrul vizitei Președintelui României în SUA.

III. Concluzii

Negocierea, semnarea și intrarea în vigoare a *Acordului privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România* a fost un proces complex, atât juridic, din perspectiva dreptului internațional aplicabil, cât și

tehnic-militar. A fost totodată o realizare însemnată din punct de vedere politic și de securitate, care a dus la consolidarea Parteneriatului Strategic cu SUA și la creșterea profilului strategic al României în regiune, în Europa și în NATO.

Securitatea națională a României va fi întărită prin participarea la acest sistem, la orizontul anului 2015, când site-ul de la Deveselu va deveni operațional conform calendarului asumat. Acordul stabilește baza juridică a participării României, prin baza de la Deveselu, la sistemul american și la cel al NATO. Este important de subliniat că, prin articolul III al Acordului, SUA sunt angajate ferm, potrivit textului Acordului, să apere teritoriul României față de atacurile cu rachete balistice și față de amenințările generate de proliferarea acestor tehnologii.

Acordul reprezintă primul document cu valoare juridică obligatorie care consacră în scris Parteneriatul Strategic dintre România și SUA, definit ca „mai profund și mai extins”. Totodată, Acordul este primul instrument juridic negociat în întregime și încheiat de SUA în cadrul EPAA. Relevanța pe care o dobândește România în cadrul NATO este dată de faptul că după decizia Summit-ului de la Chicago care a declarat capabilitatea interimară a sistemului NATO, următorul pas important în realizarea acestui sistem îl va reprezenta facilitatea de la Deveselu, care va constitui capabilitatea inițială a scutului aliat.

Din punct de vedere juridic, Acordul reprezintă cel mai recent tratat cuprinzător în materie, reglementând într-o manieră modernă soluții eficiente legate de gestionarea bazei, a facilității, a sistemului de comandă și control, a regimului de răspundere de drept internațional, de gestionarea a comunicării dintre părți și a altor aspecte esențiale pentru funcționarea optimă a sistemului antirachetă. Se poate considera că Acordul din 13 septembrie 2011 este un model în materie, care va fi cu siguranță utilizat pentru reglementarea unor situații similare. Expertiza României în acest domeniu reprezintă un avantaj care trebuie valorificat corespunzător.

NOTE:

1 În perioada 2010-2011, Bogdan AURESCU a fost negociatorul-șef al Acordului privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România, semnat la Washington, la 13 septembrie 2011,

respectiv al Declarației Comune România-SUA privind Parteneriatul Strategic pentru Secolul XXI, adoptată la aceeași dată.

2 Textul Acordului, în limba română (scanat după alternatul român original care a fost parafat la 6 iunie 2011 și semnat la 13 septembrie 2011), se poate consulta pe site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, http://www.mae.ro/sites/default/files/file/tratate/2011.09_scut_ro.pdf (accesat la data de 30 iunie 2012), precum și în Monitorul Oficial al României nr. 910 din 21 decembrie 2011, Partea I, în care este publicată Legea nr. 290/2011, de ratificare a Acordului. Pentru textul în limba engleză, vezi US Department of State, *The Agreement between Romania and the United States of America on the Deployment of the United States Ballistic Missile Defense System in Romania*, <http://www.state.gov/t/avc/trty/172915.htm> (accesat la data de 30 iunie 2012).

3 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242> (accesat la data de 30 iunie 2012).

BIBLIOGRAFIE:

1. Întrebări și răspunsuri privind participarea României la sistemul de apărare antirachetă al SUA, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, Dosare politice de actualitate, <http://www.mae.ro/node/1523>

2. The White House, *President Obama Speaks on Missile Defense in Europe*, September 17, 2009, <http://www.whitehouse.gov/video/President-Obama-Speaks-on-Missile-Defense-in-Europe#transcript>

3. US Department of State, *The Agreement between Romania and the United States of America on the Deployment of the United States Ballistic Missile Defense System in Romania*, <http://www.state.gov/t/avc/trty/172915.htm>

4. Acordul între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, http://www.mae.ro/sites/default/files/file/tratate/2011.09_scut_ro.pdf

5. Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242>

6. Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la Conferința *Industry Days*”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/13905>.

RESURSELE, SECTOARELE STRATEGICE ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ

*Dr. Petre DUȚU**
*Vasile DOBRESCU***

Resursele, sectoarele strategice și securitatea națională se află în raporturi de interdependență. În prezent, competiția pentru resurse, îndeosebi pentru cele naturale, se accentuează la nivel planetar, datorită intrării în joc a țărilor emergente, pe de o parte, și a rarefierii resurselor neregenerabile, pe de altă parte. Ca urmare, în anii ce vin, sunt posibile apariția și manifestarea de tensiuni și conflicte regionale și globale.

Cuvinte-cheie: resurse; sectoare strategice; securitate națională; competiție; tensiuni; conflicte; zona Arctică.

1. Relația între resurse, sectoare strategice și securitatea națională

Resursa, indiferent de domeniul de referință, desemnează o persoană, un bun material, o idee, un instrument, o informație sau o materie primă a cărei folosire într-o activitate conduce la îndeplinirea obiectivelor stabilite. De regulă, se vorbește de resurse umane, resurse materiale (materii prime naturale, subansambluri), resurse naturale (hidrocarburi, apă potabilă, metale rare), resurse financiare, resurse informaționale.

Definirea oricărei resurse este strâns legată de capacitatea acesteia de a face posibilă satisfacerea unei nevoi individuale, grupale sau a societății în ansamblul său.

Un sector este considerat strategic atunci când activitatea sa joacă sau va juca în viitor un rol semnificativ în prezervarea intereselor naționale. În acest sens, sectorul energetic, transporturile, educația, sănătatea, agricultura, industria electronică, de exemplu, pot reprezenta sectoare strategice ale unei țări. De asemenea, sunt sectoare strategice cele în care manifestarea unor disfuncționalități majore, din cauza penuriei de resurse, aduce atingere ordinii publice, securității naționale sau apărării naționale. În plus, sunt strategice acele sectoare în care activitățile de cercetare vizează producția sau comercializarea armelor, munițiilor, pulberilor și substanțelor explozive. În același timp, sectoare strategice, în noul context economic mondial, sunt energia, noile tehnologii informatice, biologia, energiile neconvenționale și noile materiale. Prin urmare, sectoarele strategice privesc domeniile de activitate dintr-o țară dacă acestea au legătură directă cu securitatea și apărarea națională.

** Dr. Petre DUȚU, cercetător științific gradul II, este directorul interimar al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: dutupetre63@gmail.com*

*** Maior Vasile DOBRESCU își desfășoară activitatea în cadrul Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Codrii Vlăsiei” din județul Ilfov și este doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I, București, România. E-mail: dobrescu_laur@yahoo.com*

În prezent, datorită globalizării și integrării regionale multe întreprinderi dintr-o țară sau alta, prin privatizare, au intrat în componența unor companii multinaționale, ceea ce poate avea unele consecințe nedorite în materie de securitate și apărare pentru țara gazdă. Aceasta în sensul că dimensiunile și structura producției, locația întreprinderilor se pot modifica în raport cu interesele multinaționalei respective. De aceea, *procesul de privatizare trebuie, în primul rând, să fie transparent, și statul să-și păstreze un pachet de acțiuni care să-i permită să-și satisfacă nevoile legate de îndeplinirea intereselor naționale vitale.*

Securitatea națională este un construct conștient, voluntar și responsabil, la a cărui realizare sunt implicate instituții ale statului, sectorul privat, societatea civilă, prin organizațiile sale cu vocație securitară, și cetățenii țării. Ea reprezintă un obiectiv major pentru orice stat, întrucât desemnează condițiile propice vieții și activității cetățenilor săi. „Securitatea este un drept fundamental al ființei umane. Ea reprezintă o stare în care pericolele și condițiile care ar putea provoca daune fizice, psihice sau materiale sunt controlate într-o manieră care permite apărarea sănătății și bunăstării indivizilor și ale comunității umane”¹.

Deregulă, securitatea națională are componentele economică, socială, politică, militară și de mediu. La rândul ei, fiecare componentă se poate analiza pe dimensiunile: umană, materială, organizațională și normativă. Pornind de la componentele securității naționale și, respectiv, dimensiunile specifice acestora din urmă, se poate evidenția legătura intrinsecă între sectoarele strategice ale unei țări și securitatea sa.

Resursele stau la baza bunei funcționării sectoarelor strategice. La rândul lor, sectoarele strategice permit valorificarea resurselor puse la dispoziție în condiții de eficacitate sporită în raport cu satisfacerea intereselor naționale.

Totodată, resursele permit realizarea unei securități naționale adecvate, capabile să ofere societății în întregul său, precum și cetățenilor țării, climatul psihosocial propice desfășurării vieții și activități în condiții de normalitate.

Sectoarele strategice, la rândul lor, au o strânsă legătură cu securitatea națională, căreia îi oferă mijloacele materiale necesare și suficiente satisfacerii nevoilor sale de existență și manifestare constantă și permanentă la nivelul exigențelor impuse prin actele normative ce o definesc și

reglementează. În ceea ce o privește, existența securității naționale facilitează punerea în valoare a resurselor și sectoarelor strategice ale unei țări prin cadrul de liniște, calm, absența temerii de pericole, riscuri și amenințări de securitate iminente și de neoprit. Practic, securitatea națională presupune încrederea populației în capacitatea instituțiilor statului de a o proteja de riscuri, pericole și amenințări de securitate.

Prin urmare, se poate afirma că există o relație directă între resursele, sectoarele strategice și securitatea națională. De fapt, în mod concret, ele se află într-o relație de interdependență constantă, continuă și permanentă. Astfel, dacă există resursele necesare și suficiente, atunci sectoarele strategice funcționează optim și realizează bunurile de care are nevoie securitatea națională pentru a fi realizată și a permite prezervarea și promovarea intereselor naționale.

2. Tipuri de resurse ale unei țări

Între tipurile de resurse există o interdependență constantă și permanentă. Astfel, prezența sau absența resursei umane, în compoziția necesară și suficientă, are un impact direct asupra punerii în valoare a celorlalte tipuri de resurse disponibile.

Pentru a susține legătura intrinsecă dintre resursele, sectoarele strategice și securitatea națională, ne vom opri cu analiza doar a unora dintre resurse și anume: resursa umană; resursele naturale, resursele financiare. O țară sau alta poate dispune de întreaga gamă de resurse sau de cea mai mare parte a lor.

2.1. Resursa umană

Omul este cel care dă plus-valoare în tot ceea ce întreprinde. De aceea, fiecare organizație, întreprindere și, mai larg, un stat, își formează, dezvoltă și pune în valoare resursa umană de care dispune. Din această perspectivă, se poate aprecia că resursa umană constituie un sector strategic semnificativ.

Practic, omul este piesa esențială a oricărei structuri organizaționale formale și informale, este cel care posedă capacitatea fizică și psihică, voința de a proiecta, anticipa, concepe, executa orice acțiune și activitate utilă propriei persoane, grupului de apartenență, organizației în care activează, și/sau societății în întregul său. Pentru a putea fi în măsură să realizeze cele enumerate, omul trece printr-un complex proces de educație,

de durată variabilă, în urma căruia se presupune că dobândește cunoștințele necesare și suficiente interiorizării, printre altele, a normelor sociale, își formează priceperi, abilități și deprinderi ce îi permit să se integreze social, profesional, cultural în grupul de apartenență – de joacă, de muncă, de vecini și nu numai.

De asemenea, prin formarea profesională și perfecționarea acesteia în decursul vieții active, orice persoană reprezintă, în principiu, o potențială resursă pentru orice instituție, întreprindere sau organizație ce prestează activități recunoscute social ca utile și benefice celei în cauză, familiei sale, și societății în ansamblul său. De altfel, în societate există preocuparea constantă de a gestiona cât mai bine resursa umană disponibilă atât la nivel de întreprindere, organizație sau instituție².

2.2. Resursele naturale

O resursă naturală este o materie primă, ale cărei proprietăți sunt folosite de om sau de alte specii vii, pentru a-și satisface o nevoie³. Resursele naturale pot fi utilizate în stare brută, folosind diverse procedee de prelucrare ce nu le alterează (este cazul vegetalelor și animalelor, dar și energiile regenerabile ce se obțin din aer, apă, soare). De asemenea, ele pot fi transformate pentru a fi exploatate – și este vorba, în principal, de energiile fosile precum cărbunele, petrolul, gazul natural sau uraniul.

O altă accepție a resursei naturale este aceea ca mijloc de care se dispune pentru a îndeplini o sarcină sau a obține un produs. Ar trebui, fără îndoială, întotdeauna să se păstreze în minte și să se ia act de faptul că orice discurs ce include resursele naturale apelează la o viziune utilitaristă a lumii: este vorba, în general, de a determina în ce ritm și conform căror modalități sau condiții o asemenea resursă ar putea fi exploatată. În această perspectivă, orice discurs care ar vorbi de resurse naturale interzicând, de exemplu, folosirea lor, ar putea fi considerat contradictoriu.

În esență, se numesc resurse naturale diverse resurse minerale sau biologice necesare în viața omului și a activităților sale economice și de alt tip. Aceste resurse pot fi împărțite în două grupe distincte⁴:

- *resurse neregenerabile*, constituite de materiile prime mineralele și combustibili fosili, ce provin din bazine formate în cursul istoriei geologice a Pământului și care corespund unui stoc epuizabil;

- *resurse regenerabile* care pot, în principiu, să fie exploatate fără a se epuiza, fiind capabile să se regenereze în permanență. Ele includ apa, solul (pământul arabil), ca și resursele biologice, ce sunt constituite de mediile exploatate de om – păduri, pășuni, pescuitul marin, biodiversitatea (specii de vegetale și animale) – și prin resursele genetice (varietăți de plante cultivate și rase de animale domestice). Această din urmă grupă de resurse nu poate fi considerată ca inepuizabilă, decât în măsura în care rata de prelevare este inferioară productivității nete disponibile, adică ratei de regenerare. Aceasta este o condiție *sine qua non* a folosirii durabile a unor asemenea resurse.

De aceea, de capacitatea folosirii raționale a resurselor de către generația actuală depinde în bună măsură viitorul generațiilor următoare. În prezent, în întreaga lume există preocupări în materie de conservare a biodiversității, de protejare a mediului natural și de găsire a unor surse neconvenționale, cum ar fi, de exemplu, cazul surselor de energie neconvenționale.

2.3. Resursele financiare

Resursele financiare ale unei entități se constituie din fondurile sale proprii (în mod clasic formate din capital și rezerve) și din îndatorarea netă (diferența dintre suma din datoriile sale financiare, exceptând disponibilitățile, și plasamentele financiare)⁵.

În prezent, majoritatea statelor lumii, dar și actori non-statali, își procură o parte însemnată a resurselor financiare necesare dezvoltării durabile, educației și sănătății populației, susținerii sistemului național de securitate și apărare prin îndatorare la diferite bănci. Cel mai adesea, se apelează la Fondul Monetar Internațional, la Banca Mondială și la diferite bănci de dezvoltare regională. Toate aceste instituții bancare stabilesc condițiile în care se face împrumutul, pe ce termen și cu ce dobândă. Dacă o țară sau un actor non-statal acceptă condițiile impuse, atunci se perfectează formele și solicitantul primește împrumutul.

Resursele financiare sunt, într-un anume fel și într-o anume măsură, o condiție esențială pentru a demara un proiect în orice domeniu de activitate. De aici, importanța ce se acordă acestor resurse de către orice stat sau actor al scenei mondiale. Fără aceste resurse, nu se pot asigura resursele umane în forma și de calitatea dorite, nu se pot genera activități și produse aducătoare statului și populației de plusvaloare și în final de venituri

bănești. Deci, se poate spune că ele servesc drept premisă esențială oricărei activități umane ce se vrea organizată și desfășurată pentru existența și funcționarea sectoarelor strategice ale țării și pentru asigurarea securității naționale.

2.4. Resursele informaționale

Resursa informațională este acel tip de resursă folosită de o persoană, un grup uman, o organizație sau o instituție, în cadrul activităților sale de procesare a informației, pentru a duce la bun sfârșit sarcina sa, pentru a lua o decizie sau pentru rezolvarea de probleme. O resursă informațională poate fi o resursă umană, materială sau financiară direct implicată în gestionarea, achiziția, dezvoltarea, întreținerea, exploatarea, accesul, folosirea, protecția, conservarea și distrugerea elementelor informației⁶. Deci, o resursă poate fi o persoană, un fișier sau un sistem informatic. În majoritatea cazurilor, termenii *resursă informațională*, *resursă de informație* și *resursă în informație* sunt folosiți la plural. Ei desemnează un ansamblu de resurse ce pot fi repertoriate în activul informațional al organizație sau instituției. Dată fiind importanța informațiilor în orice sector de activitate umană, gestionarea acestora trebuie făcută cu o deosebită atenție. Prin gestionarea resursei informaționale se înțelege ansamblul de funcții ce sunt legate stabilirea politicii și procedurilor de achiziție, analiză, stocare, păstrare, folosire, evaluare, circulație a informației necesare bunului mers și dezvoltării unei organizații sau instituții și pe care se fondează punerea în practică a unui sistem informatic de procesare a acestei informații.

În zilele noastre, se apreciază că informația înseamnă putere⁷. Revoluția ce a bulversat, în ultimii ani, informația, a dus simultan la creșterea masei de informații, la dezvoltarea mijloacelor de procesare a acestor informații și la o largă răspândire a sistemelor informatice în toate sectoarele de activitate umană. Noile tehnologii în domeniul informațiilor și comunicațiilor au facilitat accesul tuturor la informație, dar și la o procesare rapidă și la o utilizare eficace a acesteia. De aceea, se afirmă că cine deține informații veridice și în timp real despre un domeniu sau altul de activitate, inclusiv despre resursele umane, materiale, naturale, financiare etc. are controlul deplin al sectorului respectiv și succesul garantat. De aici, competiția între diverși actori statali și non-statali

pe scena mondială pentru a avea în mod oportun, operativ și la costuri cât mai mici informațiile despre noi resurse umane, naturale, financiare sau tehnologice.

3. Competiția pentru resurse naturale – premisă a instabilității mondiale

Competiția pentru resurse naturale este destul de strânsă, întrucât actori statali și non-statali acționează fie pentru menținerea accesului la zonele bogate în astfel de resurse, fie pentru dobândirea unui asemenea statut. De aici, posibilitatea ivirii unor tensiuni și chiar conflicte între cei care vor să-și mențină avantajele deținute și cei care aspiră la câștigarea unui loc semnificativ în zonele cu resurse naturale. În acest context, se cuvine menționat faptul că există o competiție acerbă atât pentru zonele cunoscute (Orientul Mijlociu, Africa, de exemplu), cât și pentru zone noi (de exemplu, zona Arctică).

În prezent, competiția pentru resurse este foarte puternică. Resursele sunt un atu economic și politic pentru state, iar controlul resurselor este prezentat adesea ca o necesitate pentru menținerea stabilității internaționale. În realitate, se pare că acerbă competiție pentru resurse naturale diverse, dar importante pentru funcționarea optimă a sectoarelor strategice a statelor sau ale actorilor non-statali, este cauza principală a tensiunilor și conflictelor regionale și chiar internaționale. Altfel spus, competiția pentru resurse se constituie în premisa esențială a instabilității regionale și globale.

O cauză a amplificării competiției pentru resurse naturale o constituie creșterea bruscă a cererii, care a însoțit intrarea masivă a Indiei și Chinei pe piața de consum. În plus, această implicare a Indiei și Chinei a provocat o intensificare a concurenței în domeniul cercetării și explorării pentru noi resurse, inclusiv în zona Arctică, precum și o creștere a prețurilor. De altfel, competiția pentru zona Arctică devine, pe zi ce trece, tot mai acerbă. În 2008, Uniunea Europeană a făcut „un prim pas spre o politică arctică europeană”, când un document al unei comisii europene a dat în vileag interesul Europei în ceea ce privește resursele energetice din Arctica, noile rute de navigație, securitatea și pericolele de mediu⁸.

Cu trei state membre – Danemarca, Suedia și Finlanda – ce sunt la granița cu Arctica, UE a

precizat că dorește „statutul de observator” în Consiliul Arctic, o instituție compusă din state de la litoralul nordic, pentru a înainta interesele sale pe lângă SUA și Canada, Rusia, Norvegia și Islanda. În ultimii ani, competiția pentru controlul nordului a crescut intens, pe măsură ce gheața polară începe să se topească și pătura de gheață din Groenlanda se subțiază. Dezvoltările în Arctica sunt reglementate prin rezoluții ale ONU, care au fost ratificate de către toate țările arctice.

Un alt motiv al apariției instabilității regionale o constituie nevoia unor state de apă potabilă. Astfel, statele arabe s-ar putea îndrepta către un viitor război pentru apă dacă nu acționează imediat pentru a-și asigura resursele necesare⁹. În acest sens, se pare că succesul depinde de acțiunea concertată a statelor arabe menită a preveni un conflict în regiunea aridă în care se găsesc acestea.

La rândul său, Rusia avertizează că există riscul să izbucnească un război în zona arctică, în condițiile în care mai multe țări încearcă să preia controlul asupra rezervelor de petrol și gaz din regiune¹⁰. Astfel, în noua Strategie de securitate națională a Federației Ruse până în anul 2020 se avertizează că intensificarea și înmulțirea tentativelor de a prelua controlul asupra rezervelor mari de petrol și gaze din jurul granițelor sale reprezintă o potențială sursă de conflict militar în următorul deceniu.

Într-o competiție pentru resurse nu poate fi exclusă posibilitatea recurgerii la forță militară pentru a rezolva diferite probleme, care ar distruge echilibrul de forțe din apropiere de granițele Rusiei și aliaților săi¹¹, se arată în strategie¹². SUA, Norvegia, Canada și Danemarca revendică această zonă despre care se crede că ar conține miliarde de tone de petrol și gaze.

De altfel, în ultimii ani, tensiunile de pe scena internațională au fost, în mare parte, alimentate de competiția pentru bogățiile naturale, din cauza creșterii cererii internaționale și a penuriei provocate, în special, de schimbările climatice, potrivit Institutului internațional de cercetare pentru pace de la Stocholm (SIPRI)¹³.

Între augmentarea consumului datorată dezvoltării economice și rarefierea resurselor, competiția pentru resurse naturale va crește. Competiția pentru deținerea și exploatarea de resurse naturale întotdeauna a fost una din componentele confruntării între state. Nevoile de consum în ceea ce privește resursele naturale ale

lumii sunt într-o continuă creștere. Dacă în 1999, omenirea utiliza 71 milioane barili de țiței zilnic, în 2002 se consumau deja 79 de milioane barili de țiței, iar în 2006, 85 milioane barili de țiței. Deci, în șapte ani, s-a înregistrat un spor de 12%. Este vorba de un necesar a cărui creștere este impusă, înainte de toate, de ritmul vertiginos de dezvoltare al Chinei și al Indiei¹⁴.

Pentru a satisface necesarul de resurse naturale, mai ales de petrol și gaze naturale, se acționează de către cei interesați, de exemplu, în direcția punerii în valoare a zăcămintelor din Azerbaidjan. În acest sens, până la 1 octombrie 2011, competitorii bine cunoscuți și-au depus ofertele pentru gazele naturale, ce urmează a fi produse odată cu dezvoltarea deplină a zăcămintului Shah Deniz din Azerbaidjan („Shah Deniz II”): consorțiile Nabucco, ITGI (Interconectorul Turcia-Grecia-Italia) și TAP (Conducta Trans-Adriatică), fiecare mizând pe cantitatea inițială de 10 miliarde metri cubi pe an (Mmca), care va fi pusă în vânzare începând cu 2017¹⁵. Fiecare dintre proiecte are ca scop transportarea gazului azer către piețele europene. De asemenea, toate fac parte din așa-numitul Coridor Sudic al Gazelor, conceput de către Comisia Europeană (CE) în 2008, în cadrul celei de-a Doua Revizuirii Strategice. Potrivit *Oil & Gas Journal*, „obiectivul strategic al Coridorului Sudic este de a realiza o rută de aprovizionare către UE, de 10-20% din necesarul de gaze al UE până în 2020, echivalentul a aproximativ 45-90 de miliarde metri cubi de gaz pe an”¹⁶.

Per ansamblu, competiția pentru resurse naturale – petrol, gaze naturale, apă, metale rare (necesare mai ales în domeniul armamentului nuclear) – se va accentua în anii ce vin atât datorită creșterii consumului prin intrarea pe piață a Indiei și Chinei, cât și rarefierii resurselor, multe resurse fiind neregenerabile. De aici, posibilitatea apariției și manifestării de tensiuni și chiar conflicte atât între competitori statali, cât și între actori statali și non-statali.

Concluzii

Resursele și sectoarele strategice ale unei țării se află într-o strânsă corelație cu securitatea sa națională. Dacă un stat dispune de resursele necesare și suficiente funcționării optime a sectoarelor strategice, atunci securitatea sa națională este realizată la nivelul dorit. În același

timp, existența unei securități naționale normale permite funcționarea optimă a sectoarelor strategice și asigurarea resurselor necesare.

În prezent, competiția între diferiții actori ai scenei mondiale pentru resurse naturale – de la hidrocarburi și metale rare la apa potabilă – se amplifică. Printre factorii acestei augmentări a consumului de resurse naturale se numără intrarea masivă în competiție a Indiei și Chinei, pe de o parte, și rarefierea resurselor neregenerabile, pe de altă parte.

Satisfacerea deplină a nevoii de resurse a actorilor statali și non-statali poate duce la creșterea tensiunilor și la apariția conflictelor regionale și chiar globale. În acest sens, un rol negativ îl va avea, probabil, încercarea unor actori statali și non-statali de a-și include în sfera de influență zona Arctică, bogată în hidrocarburi.

România, ca membră NATO și UE, pe de o parte, și datorită necesităților proprii de dezvoltare durabilă, pe de altă parte, este implicată în competiția mondială pentru resurse naturale. În acest context internațional complex și dinamic, România are două soluții: protejarea resurselor proprii și implicarea în proiectele europene ce țin de asigurarea securității sale, inclusiv a securității energetice.

NOTE:

1 *Redefinirea conceptului de securitate națională ca urmare a integrării în NATO și UE*, <http://isop.ro/redefinirea-conceptului-de-securitate-nationala-ca-urmare-a-integrarii-in-nato-si-ue/>, consultat în 15.09.2012.

2 Dimitri WEISS (editor), *Ressources humaines*, http://www.editions-organisation.com/Chapitres/9782708128446/chap1_weiss.pdf, pp. 33-40.

3 *Les Ressources Naturelles*, <http://www.terre-finance.fr/les-ressources-naturelles.php>, p. 1.

4 *Ressources naturelles*, <http://www.universalis.fr/encyclopedie/ressources-naturelles/>.

5 *Définition Ressources financières*, <http://www.trader-finance.fr/lexique-finance/definition-lettre-R/Ressources-financieres.html>, consultat în 15.09.2012.

6 *Ressource informationnelle*, <http://www.thesaurus.gouv.qc.ca/tag/terme.do?id=11114>, consultat în 15.09.2012.

7 R. P. RUSSO, *L'information, source de pouvoir*, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/ecoru_0013-0559_1966_num_69_1_1943, consultat în 27.09.2012.

8 Irina IORDACHE, *Europa participă la competiția internațională pentru resursele din Arctica*, <http://www.ecomagazin.ro/europa-participa-la-competitia-internationala-pentru-resursele-din-arctica/>, consultat în 27.09.2012.

9 *Țările arabe ar putea intra în război pentru apă*, <http://www.ziare.com/articole/razboi+pentru+resurse>, consultat în 27.09.2012.

10 *Rusia prevede un război pentru Oceanul Arctic*, <http://www.ziare.com/articole/razboi+pentru+resurse>, consultat în 27.09.2012.

11 *Ibidem*.

12 Rokas GRAJAUSKAS, *Quoi de neuf dans la stratégie de sécurité nationale de la Russie en 2009 ?*, <http://www.diploweb.com/Quoi-de-neuf-dans-la-strategie-de.html>, consultat în 28.09.2012.

13 Cf. *Competiția pentru resurse naturale și armamentul nuclear; surse majore de tensiune în lume – SIPRI*, <http://www.mediafax.ro/externe/competitia-pentru-resurse-naturale-si-armamentul-nuclear-surse-majore-de-tensiune-in-lume-sipri-9711393>, consultat în 27.09.2012.

14 *Noile superputeri, în competiție pentru resurse tot mai puține*, http://www.incomemagazine.ro/articol_503/noile-superputeri-in-competitie-pentru-resurse-tot-mai-putine.html, p. 1, consultat în 28.09.2012.

15 Radu DUDAU, Gina GUSILOV *Competiția pentru gazul caspic: evoluții recente*, http://www.petroleumreview.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=551:competitia-pentru-gazul-caspic-evolutii-recente&catid=47:oil-a-gas&Itemid=252, p. 1, consultat în 28.09.2012.

16 *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Competiția pentru resurse naturale și armamentul nuclear; surse majore de tensiune în lume – SIPRI*, <http://www.mediafax.ro/externe/competitia-pentru-resurse-naturale-si-armamentul-nuclear-surse-majore-de-tensiune-in-lume-sipri-9711393>.

2. DUDAU, Radu, GUSILOV, Gina, *Competiția pentru gazul caspic: evoluții recente*, http://www.petroleumreview.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=551:competitia-pentru-gazul-caspic-evolutii-recente&catid=47:oil-a-gas&Itemid=252.

3. IORDACHE, Irina, *Europa participă la competiția internațională pentru resursele din Arctica*, <http://www.ecomagazin.ro/europa-participa-la-competitia-internationala-pentru-resursele-din-arctica/>.

4. *Noile superputeri, în competiție pentru*

resursetotmaipuține, http://www.incomemagazine.ro/articol_503/noile-superputeri-in-competitie-pentru-resurse-tot-mai-putine.html.

5. *Redefinirea conceptului de securitate națională ca urmare a integrării în NATO și UE*, <http://isop.ro/redefinirea-conceptului-de-securitate-nationala-ca-urmare-a-integrarii-in-nato-si-ue/>

6. WEISS, Dimitri (editor), *Ressources humaines*, http://www.editions-organisation.com/Chapitres/9782708128446/chap1_weiss.pdf.

7. *Les Ressources Naturelles*, <http://www.terre-finance.fr/les-ressources-naturelles.php>.

8. *Ressources naturelles*, <http://www.universalis.fr/encyclopedie/ressources-naturelles/>.

9. *Ressource informationnelle*, <http://www.thesaurus.gouv.qc.ca/tag/terme.do?id=11114>.

10. RUSSO R. P., *L'information, source de pouvoir*, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/ecoru_0013-0559_1966_num_69_1_1943.

11. *Țările arabe ar putea intra în război pentru apă*, <http://www.ziare.com/articole/razboi+pentru+resurse>, Rusia prevede un război pentru Oceanul Arctic, <http://www.ziare.com/articole/razboi+pentru+resurse>.

JAPONIA, INDIA ȘI AUSTRALIA: ESTE ACEASTĂ ALIANȚĂ „ANTI-CHINA” FEZABILĂ?¹

*Dr. Claudia ASTARITA**

În anii următori, balanța de putere a Asiei va fi testată în mod semnificativ. Noua atitudine a Chinei în regiune a creat tensiuni între țările care se tem că era „răsăritului păcii” a trecut. Statele Unite și-au clarificat intențiile de a-și consolida poziția în regiune, mișcare ce a determinat alte națiuni, precum Vietnam, Australia, India și Rusia să devină mai active pentru a nu-și pierde șansa de implicare în restructurarea asiatică.

În Asia, orice ajustare poate avea consecințe politice, strategice și economice. De aceea, acest articol analizează cât de fezabilă și eficientă poate fi o reapropiere între India, Japonia și Australia. Având conștiința faptului că aceste țări nu pot desconsidera relațiile economice și politice pe care le au cu China ca urmare a consecințelor evoluțiilor celor mai recente ale strategiei SUA în zona asiatică, articolul evaluează motivele pentru care, în timp ce continuă să își intensifice legăturile cu China, aceste state pot fi interesate să-și consolideze relațiile multilaterale dintre ele.

Cuvinte-cheie: Asia; China; Statele Unite; regionalism; criza financiară globală; balanța de putere; moment critic.

Introducere

Până în urmă cu câțiva ani, puțini oameni s-ar fi îndoit că percepția „amenințării chineze” în Asia nu și-a atins maximul. Oricum, faptul că Asociația Națiunilor Asiei de Sud-Est (ASEAN) a fost creată în anii ‘60 pentru a întări un grup de state care se percepeau ca fiind prea mici să conteze în fața Chinei, care s-a ridicat singură, și faptul că această inițiativă a devenit, ulterior, motorul unui nou proces de integrare regională incluzând China, nu a însemnat că toate temerile au dispărut pentru totdeauna.

Lucrarea de față argumentează că atât ASEAN+3 (care include ASEAN plus China, Japonia și Coreea de Sud) și Summitul Asiei de Est (SAE, în care sunt incluse și India, Australia și Noua Zeelandă) reprezintă două „experimente moderne” ale neutralizării Chinei. Țările asiatice au considerat întotdeauna că incluzând China într-o organizație în care toate deciziile sunt luate prin consens, le-ar putea garanta că doar acele inițiative, (în principal legate de integrarea economică) considerate acceptabile pentru toți, vor

** Dr. Claudia ASTARITA este profesor asociat la Universitatea „John Cabot”, unde predă politica Chinei și analist pe probleme de relații internaționale (legate de India) la Centrul de Studii Militare și Strategice (CeMiSS), Roma, Italia. E-mail: astarita@graduate.hku.hk*

fi dezvoltate, dându-le, în același timp, șansa de a coopera pentru a se putea opune vreunei evoluții agresive a politicii externe a Beijingului.

Tendința a fost ulterior confirmată, în 2011, de includerea Rusiei și Statelor Unite în Summitul Asiei de Est. Aceasta a fost o alegere care, în mod inevitabil, a redus caracterul „asiatic” al organizației, întărindu-i potențialul de neutralizare și a forțat Washingtonul să nu-și diminueze intenția de „reimplica Asia”.

Noua agresivitate a Chinei în regiune și interesul SUA de a-și reafirma angajamentul într-o zonă care a devenit un factor-cheie al politicii globale au schimbat în mod inevitabil abordarea puterilor regiunii. Țări precum Japonia, Australia și India au fost întotdeauna percepute drept „aliații ai Americii” în Asia. La crearea ASEAN+3 și SAE, acestea au fost numite „cai troieni americani” în regiune. Și, în pofida „reechilibrării lor orientale”, altfel spus, recunoașterea lor sinceră că deși rămân aliați de bază ai SUA, nu-și pot permite să piardă oportunitățile pe care Asia (și China) le pot oferi, ei sunt încă de părere că trebuie să mențină o relație specială cu Washingtonul. Aceasta este o abordare care trebuie remodelată, luând în calcul reorientarea SUA în regiune.

Presupunând că, în Asia, orice ajustare poate avea consecințe politice, strategice și economice, acest articol analizează cât de fezabilă și eficientă ar fi o reapropiere între India, Japonia și Australia. Având cunoștința faptului că aceste țări nu pot să nu ia în considerare relațiile economice și politice pe care le au cu China ca urmare a consecințelor evoluțiilor cele mai recente ale strategiei SUA în zona asiatică, articolul evaluează motivele pentru care aceste țări, odată cu păstrarea și adâncirea relațiilor cu Beijingul, pot fi interesate în consolidarea relațiilor multilaterale dintre ele. Oricum, de vreme ce ar fi imposibil de previzionat un pericol adus de o viitoare restructurare asiatică fără a lua în calcul prioritățile contemporane ale Chinei și înțelesul ascuns al întoarcerii Americii în regiune, aceste două puncte sunt acoperite pentru a stabili fundalul necesar în vederea sublinierii implicațiilor unei reapropieri între India, Japonia și Australia.

1. SUA și Asia: o nouă provocare pentru regiune

În noiembrie 2011, *Foreign Policy* publica un articol scris de secretarul de stat american Hillary

Clinton, în care se declara clar că „Asia – Pacific a devenit un factor-cheie al politicii globale. Într-o perioadă în care regiunea construiește o securitate și o arhitectură economică mai mature pentru a promova stabilitate și prosperitate, angajamentul SUA în zonă este esențial. Acesta va ajuta la construirea respectivei arhitecturi și va plăti dividendele continuării leadershipului american în acest secol”². O idee exprimată și mai explicit de președintele Barack Obama în noiembrie 2011, adresată parlamentului australian, susținea că „Statele Unite vor juca un rol mai mare și pe termen lung în modelarea acestei regiuni (Asia – Pacific) și a viitorului ei”³. Deși ambele declarații au fost deseori clasificate drept „dovezi” ale intenției Washingtonului de a reimplica Asia, Washingtonul a fost deja „primit” oficial în regiune cu un an în urmă, când Summitul Asiei de Est a oferit țărilor sale observatoare, Rusia și Statele Unite, oportunitatea de a se alia grupului.

Această extindere a SAE a avut trei consecințe importante. Prima – a arătat în mod clar că necesitatea de contrabalansare a ambiției Chinei în regiune a fost percepută ca fiind mai urgentă decât „prezervarea caracterului asiatic” al organizației regionale. A doua – a determinat în mod crucial remodelarea rolului SUA în regiune. A treia – această evoluție a făcut obligatoriu pentru state precum India, Japonia și Australia ca ele să clarifice ce națiune și-ar fi păstrat loialitatea în „noua regiune” care includea atât China, cât și SUA.

Pe când Washingtonul adeseori reamintește că implicarea sa sporită în regiunea Asia-Pacific „nu reprezintă o provocare pentru China, deși aceasta este cea care a dus la schimbarea de poziție”, țări precum India, Japonia și Australia – care se ocupă cu modul în care să abordeze o Chină emergentă – sunt tot mai sigure că numai SUA are soluția la această problemă⁴. Afirmarea Chinei în Asia a convins multe națiuni că „viața sub umbrela de securitate americană este preferabilă expunerii la vântul schimbător geopolitic ce suflă dinspre China”⁵. Și, judecând după răspunsul majorității statelor regiunii Asia-Pacific la orientarea SUA în Asia, este clar că acestea consideră că linia americană le oferă mai multă încredere decât progresul pașnic al Chinei.

Pentru a înțelege dacă țări precum India, Japonia și Australia chiar iau în calcul ideea de consolidare a „relațiilor lor speciale” în regiune, trebuie să clarificăm dacă astfel de parteneriate

există cu adevărat. Cu excepția Indiei, a cărei relație cu SUA nu a fost niciodată de încredere precum cele menținute de Japonia și Australia, este un adevăr cunoscut faptul că, în ultimii ani, aceste trei țări și-au adâncit angajamentul cu Asia, bazându-se pe legăturile lor economice și geografice⁶. Abordarea a creat o oarecare confuzie, de vreme ce, în pofida necesității de a profita de aceste oportunități economice pe care importanța transformare economică a Asiei a început să o ofere, toate aceste națiuni nu au încetat să pună la îndoială credibilitatea progresului pașnic al Beijingului.

Acest articol argumentează că, de îndată ce au fost identificate condiții favorabile, aceste trei țări au început să-și consolideze relațiile bilaterale într-un mod perceput inițial ca intenție de a-și crea alternative la China. Apoi, abordarea lor s-a schimbat, deoarece au realizat că ar fi imposibil să înlocuiască China cu alt partener economic. Oricum, observația nu i-a împiedicat să-și consolideze noua lor „relație specială” în dorința (cel puțin) de a-și reduce dependența de Beijing.

În pofida diferențelor imense existente între ele referitoare la modul de gândire, religii, dezvoltare economică, organizare socială și bogăție materială, pentru a enumera doar câteva, India și Japonia au fost capabile să-și exploateze natura complementară a economiilor lor. „Delhi importă produse japoneze care suferă de lipsa cererii interne și servește ca alternativă atractivă pentru corporațiile multinaționale care vor să își creeze noi filiale”⁷.

Această tendință a transformat Japonia în al patrulea cel mai mare investitor în India. Volumul comerțului crește destul de rapid, în special după ce, cu un an în urmă, Delhi și Tokyo au semnat un parteneriat care a eliminat multe taxe vamale. De asemenea, un exercițiu militar întrunit a fost organizat în Marea Japoniei pentru a demonstra că această „relație specială” nu se limitează la aspectul economic.

În ceea ce privește India și Australia, ambele țări consideră că își consolidează un parteneriat strategic „real”. Oricum, pentru moment, ele își „fixează strategiile bilaterale”. Adesea, Australia anunță că s-a ajuns la un consens cu privire la „strategia pe patru piloni”, care include „în primul rând, o relație economică construită în jurul strategiei energetice care va reconfigura modul în care India percepe Australia; în al doilea rând, o

relație politică/strategică bazată pe o cooperare mai strânsă în domeniul apărării, [...]; în al treilea rând, o strategie multilaterală focalizată pe G20, cu o colaborare mai strânsă în domeniile liberalizării comerțului și schimbărilor climatice; și, în ultimul rând, construirea unei relații între popoare într-un mod care să consolideze interesele lor comune”⁸. Planul a fost bine primit de guvernul Indiei, care accentuează încă odată că „traectoria strategică actuală proprie nu se desfășoară împotriva principalelor interese strategice australiene”⁹.

Ca rezultat al Declarației comune din 2007 privind cooperarea în domeniul securității, Australia și Japonia pot fi considerate în prezent parteneri strategici apropiați, o interacțiune pe care mulți analiști au descris-o ca fiind consolidată și amplificată prin alianțele lor formale cu Statele Unite¹⁰. În ultimii ani, Australia a devenit un furnizor de bază pentru resurse energetice (cărbune și gaze naturale lichefiate) și metale rare, vitale pentru industria Japoniei, iar aspirațiile Țării Soarelui Răsare de a fi membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU au fost sprijinite de Canberra. Totuși, cele două țări nu au fost capabile să-și rezolve problemele care, din 2007, le-au împiedicat să semneze un acord de comerț liber și ambele devin din ce în ce mai conștiente de faptul că, deși intereselor lor strategice sunt similare, de fapt, dependența lor economică față de China creează multe probleme când este nevoie de aprobare pentru inițiativa lor de consolidare a relațiilor bilaterale.

Reorientarea americană în Asia va avea, cu siguranță, un impact asupra acestor relații bilaterale. Pe când cele trei state vor trebui să-și definească o nouă „politică americană”, se argumentează că Washington nu va limita în nici un fel libertatea lor de angajament reciproc. Acesta va fi respectat din două motive. În primul rând, nu va submina strategia americană în Asia. În al doilea rând, Washington este conștient că „pentru a aborda provocarea globală și a menține ordinea mondială, America trebuie să lucreze îndeaproape cu gazdele actorilor statali și nonstatali, precum și cu aliați sau non-aliați”. Iar India, Japonia și Australia sunt printre aceștia¹¹.

Pentru a asigura pacea și stabilitatea în Asia, cele trei țări trebuie să fie suficient de curajoase și să continue consolidarea relațiilor multilaterale, fără a da impresia că o fac pentru a combate China. În septembrie 2012, de exemplu, Australia și-a

făcut public angajamentul de a „coopera și mai intens în domeniul apărării cu Japonia, așa cum și America a depus eforturi să-și extindă și să-și apropie alianțele în fața Chinei emergente”¹². În mod inevitabil, referința explicită la Beijing a creat noi controverse în regiune și între Canberra, Tokyo și Washington.

Scopul pe termen lung al Japoniei, Indiei și Australiei trebuie să fie acela de a convinge țările asiatice că este posibil și sigur să coexiste cu China în regiune fără a accepta în mod pasiv toate cerințele sale. Într-adevăr, așa cum se explică în detaliu în secțiunile următoare, deși reorientarea SUA în Asia poate ajuta țările regionale să-și protejeze mai bine interesele, sunt voci care spun că până când nu vor decide să se apere de ele însele, Asia nu va fi în siguranță. Pentru a verifica fezabilitatea acestui scenariu, este imperios necesar să identificăm prioritățile chineze și americane în Asia.

2. China: amenințări contemporane și provocări regionale

În prezent, China trece printr-o fază foarte delicată a istoriei sale recente de tranziție, deoarece se confruntă cu probleme politice și economice grave. În mod diferit față de cum s-au petrecut lucrurile în trecut, când Beijingul a trebuit să se concentreze pe prioritățile interne, în vreme ce problemele externe au fost într-o oarecare măsură neglijate temporar, în prezent China nu mai poate proceda la fel. Provocările sale interne afectează profund unele dintre alegerile sale de politică externă.

Problemele și ambiguitățile legate de o clasă conducătoare slăbită au devenit evidente din pricina cazului lui Bo Xilai¹³, implicat într-o poveste de familie care a fost etichetată drept cel mai fervent scandal politic al timpului. Acesta a fost un eveniment care a zdruncinat în mod deschis credibilitatea partidului în țară și în străinătate, o problemă care lovește China într-o perioadă în care deja s-a demonstrat că țara nu este imună la transformările globale radicale legate de criza financiară internațională, materializând coșmarurile unei încetiniri economice care, în mod inevitabil, alimentează instabilitatea socială¹⁴.

Conștient de faptul că o criză politică urmată de un impas economic și o instabilitate socială crescută ar putea avea un impact semnificativ asupra credibilității Beijingului, guvernul și-

a restructurat prioritățile politicii externe prin acordarea unei atenții sporite celor două zone, Asia de Est și Asia de Sud-Est, unde disputele teritoriale pot fi folosite ca instrumente, pe de o parte, pentru a convinge China că partidul este suficient de puternic pentru a recunoaște și proteja „cu orice preț” interesele țării pe plan extern, iar pe de altă parte, să obțină cât mai multe avantaje din această nouă prioritate, să mențină un comportament mai asertiv în regiune pentru ca, în cele din urmă, să câștige avantaje acolo.

Afirmația conform căreia criza financiară globală a acționat ca un „moment critic” în regiune este una rațională. James Mahoney definește momentele critice ca situații „în care o anumită opțiune este adoptată dintre două sau mai multe alternative” și, de obicei, sunt folosite pentru a identifica ce condiții determină schimbări instituționale¹⁵. De altfel, momentele critice se referă la evenimente „înainte de care trebuie să existe o serie de posibilități, dar după care aceste posibilități dispar aproape în totalitate”; o „situație în care o opțiune specifică este adoptată dintre două sau mai multe alternative”, și care accentuează că „în multe situații, momentele critice sunt momente de impredictibilitate structurală relativă când, în mod deliberat, actorii modelează rezultatele într-un mod mai voluntar decât permit circumstanțele normale”¹⁶.

În China, criza financiară globală poate fi interpretată ca fiind momentul critic cu impact semnificativ asupra ordinii preferințelor Beijingului legate de aspectele de politică asiatică. Există opinii conform cărora în scenariul Asiei de Est și Sud-Est ordinea în perioada pre-criză a fost următoarea: permiterea intereselor economice să prevaleze (abordarea pragmatică); intimidarea statelor fără a le amenința cu intervenția militară; folosirea forței pentru a-și proteja interesele și ajustarea la unele nevoi asiatice. După criză, această ordine s-a schimbat. Principala prioritate a devenit cea de intimidare a țărilor, de data aceasta chiar prin amenințarea cu intervenția militară (așa cum o demonstrează abordarea Chinei cu privire la disputele legate de suveranitatea insulei), urmate de ideea de folosire a forței pentru a-și proteja interesele; prevalarea intereselor economice și, în cele din urmă, ajustarea la unele nevoi asiatice.

Noua afirmare a Chinei a avut deja un impact imens în regiune, deoarece din ce în ce mai multe țări, cu toate că încă se bucură de oportunitățile

provenite de la Beijing, au început să se teamă de implicațiile pe termen lung ale acestei noi atitudini. Dacă „emergența pașnică” a fost dată la o parte, regiunea percepe ca fiind prea periculos să-și crească dependența de China.

În acest articol, considerăm că actuala criză financiară globală a acționat ca un moment critic și în ce privește alternativele SUA în Asia. Înainte ca Beijingul să-și clarifice noua abordare agresivă, Washingtonul și-a stabilit prioritățile în regiune după cum urmează: consolidarea inițiativelor bilaterale pentru a spori creșterea economică și a contrabalansa China; implicarea directă a Chinei (pentru a o controla mai bine); implicarea în inițiative multilaterale dacă bilateralismul nu reprezintă o opțiune și amenințarea Chinei în mod deschis (dacă nu există alternative). Imediat ce Beijingul și-a schimbat ordinea preferințelor, Washingtonul a fost forțat să facă la fel, recunoscând implicarea în inițiative multilaterale ca prioritate majoră a sa, urmată de necesitatea de a-și consolida relațiile bilaterale; implicarea directă a Chinei și amenințarea ei directă.

Dacă este adevărat că cea mai recentă evoluție în Asia a alimentat în mod semnificativ tensiunile, amenințând stabilitatea regională, ne putem întreba de ce o Chină mai asertivă a decis să își confirme „interesul” în primirea SUA la Summitul Asiei de Est, confirmându-i „de-asianizarea”.

Având în vedere ostilitățile anterioare a Chinei la o astfel de extindere, reticența SUA de a se implica în regiune și dificultatea Japoniei de a exercita un leadership regional alternativ, cu sau fără ajutorul Australiei și Indiei, suntem de părere că această idee este un moment hotărâtor în relațiile Asia-Pacific. Totuși, este de bun augur să afirmăm că mișcarea Chinei nu a fost legată de ideea că Beijingul nu mai este interesat de excluderea SUA din regiune, ci mai degrabă de necesitatea de reasigurare a partenerilor regionali că noua asertivitate a Chinei are „intenții benigne”: dacă nu ar fi fost adevărat, Beijingul ar fi continuat să prevină intrarea Washingtonului în SAE.

Pentru o mai bună clarificare a situației, trebuie să mai adăugăm alte două detalii. Din perspectiva Chinei, odată ce intenția Administrației Obama de relansare a Parteneriatului Trans-Pacific (Trans-Pacific Partnership – TPP) deja fusese inițiată, a părut mai rezonabil pentru China să ofere SUA șansa de a participa în organizația în care Beijing era deja membru decât să le permită să consolideze

o organizație nouă (pe care China nu ar fi putut-o controla direct). Din perspectivă americană, participarea în SAE ar fi arătat că, în prezent, SUA plasează organizațiile regionale în centrul noii lor politici asiatice și i-ar fi oferit și posibilitatea de a „rămâne active” în Asia chiar dacă revitalizarea TPP a eșuat.

Până în prezent, Summitul Asiei de Sud-Est a demonstrat că nici un grup în care China este „contrabalansată tehnic” de Japonia, India și Australia nu-i poate limita acesteia cu succes agresivitatea în regiune. Totuși, prin acest articol considerăm că, prin accederea Statelor Unite, SAE nu va deveni mai eficientă în ce privește reechilibrarea puterii regionale, dar va fi progresiv transformată într-un grup în care compromisurile și înțelegerea vor fi mult mai greu de realizat decât sunt în prezent, așa cum se întâmplă și în cadrul Forumului Regional ASEAN, din cauza problemelor similare dintre membrii săi.

Acest studiu arată că, dacă SUA și China și-au schimbat ordinea preferințelor legate de strategiile lor regionale și dacă țările locale se tem acum de ambiguitățile abordării asiatice a Beijingului, imediat ce principale puteri locale (Japonia, India și Australia) vor realiza că noua SAE nu va fi niciodată suficient de puternică pentru a putea cuprinde ambițiile Chinei, este posibil, de asemenea, ca ele să-și schimbe ordinea preferințelor în cadrul strategiilor lor regionale, de data aceasta nu drept consecință directă a unui moment critic, ci ca rezultat al ajustării la schimbările cauzate ulterior.

Considerându-se că Japonia, India și Australia reprezintă mai degrabă un grup decât state diferite, se argumentează că înainte ca SUA și China să-și clarifice noile priorități, aceste trei state au fost catalogate astfel: se focalizează pe probleme economice, lăsând fără răspuns problemele politice și strategice (abordare pragmatică); acceptă cerințele Chinei când „acestea sunt rezonabile și nu au implicații politice sau strategice”; intimidează China, în speranța că hotărârea sa în realizarea propriilor scopuri nu vor provoca escaladare militară, folosesc forța pentru a limita asertivitatea Chinei. Mai mult, în acest articol considerăm că prioritățile Japoniei, Indiei și Australiei au fost reduse la două: de acceptare a cerințelor Chinei când „acestea sunt rezonabile și nu au implicații politice sau strategice” și solicitarea sprijinului puterii externe (în principal al SUA) pentru a fi

în măsură să contraatace agresivitatea Chinei. Aceasta reprezintă o schimbare care a alimentat o atitudine pasivă, pe care în acest articol o considerăm inutilă în ce privește consolidarea păcii și stabilității regionale, recomandând indirect Japoniei, Indiei și Australiei să o modifice cât mai repede posibil. Este prematur să înțelegem dacă noua agresivitate japoneză în Marea Chinei de Est, legată de pretenția de suveranitate asupra insulelor Senkaku și Takeshima reprezintă sau nu o schimbare radicală în strategia sa regională. Totuși, deși creșterea agresivității nu poate fi considerată o atitudine sigură și de perspectivă, această transformare trebuie monitorizată cu atenție.

3. Semnificația ascunsă a reîntoarcerii americane în Asia

Se știe că Administrația Obama este hotărâtă să intensifice rolul SUA în regiunea Asia-Pacific, crescând „prioritatea regiunii în planificarea militară, politica externă și politica economică ale SUA”¹⁷ și contribuind la remodelarea normelor și regulilor regionale pentru a se asigura că „dreptul și normele internaționale sunt respectate, comerțul și libertatea navigației nu sunt împiedicate, puterile emergente construiesc încrederea cu vecinii lor și că neînțelegerile sunt rezolvate în mod pașnic, fără amenințări sau coerciție”¹⁸.

Mark Manyin identifică trei principale motive în spatele creșterii implicării SUA în regiunea Asia-Pacific: „Încetarea treptată a operațiilor militare ale SUA în Irak și Afganistan; importanța economică în creștere a regiunii Asia-Pacific, și în special a Chinei, pentru economia viitoare a Statelor Unite; sporirea capacităților militare ale Chinei și a insistenței crescute de a reclama teritorii maritime disputate cu implicații pentru libertatea de navigație și posibilitatea Statelor Unite de a-și proiecta puterea în regiune”¹⁹. În vreme ce primul punct nu are consecințe directe pentru Asia, este pusă în discuție modalitatea în care al doilea și al treilea motiv urmărite pot afecta în mod semnificativ relațiile SUA – China, căldura primirii asiatice și așa-numitele relații speciale cu Japonia, Australia și India.

Înainte de a trece în revistă noile abordări economice și strategice ale SUA în zona Asia-Pacific, este important să reamintim că unii oameni de știință au considerat că „reorientarea” americană în Asia reprezintă mai degrabă o expansiune decât

o transformare a politicii sale asiatice pe termen lung, descrisă mai precis drept o schimbare de metode decât o schimbare de scopuri politice²⁰. Aceasta este o idee pe care nu o împărtășim în totalitate.

Așa cum vom arăta și în cele ce urmează, dacă reimplicarea Washingtonului în Asia-Pacific a fost făcută „doar” pentru a beneficia mai mult de pe urma performanțelor economice promițătoare ale Asiei, nu ar fi fost necesar să se cheltuie bani și energie pentru a relansa TPP – un grup care, pe termen scurt și mediu, nu va include principalele puteri asiatice.

Mai mult, această secțiune arată că, din perspectivă strategică, poziția SUA este mult mai ambiguă. Unii specialiști argumentează că eșecul în a acorda mai mult importanță zonei Asia-Pacific „poate invita ale puteri regionale, în special China, să modeleze regiunea în forme care nu sunt neapărat în interesul SUA”²¹. Mai mult, pe când, pe de o parte, „demonstrarea unei implicări de durată a SUA în Asia îi vor determina pe partenerii bilaterali și pe organizațiile multilaterale asiatice să fie mai dispuși și capabili să contureze împreună regulile și normele în regiune”, pe de altă parte, în mod inevitabil, reorientarea SUA în Asia avertizează „China să renunțe la folosirea unor tactici dure împotriva vecinilor săi” și dau „încredere altor state din Asia-Pacific care doresc să reziste presiunii Beijingului în prezent sau pe viitor”²².

S-a menționat deja că, în circumstanțele actuale, singurele zone în care China nu își poate permite să-și slăbească prezența sunt zonele Asiei de Est și Sud-Est. Acolo, Beijingul a adoptat o abordare deosebit de puternică, nu numai datorită intereselor în joc, dar și pentru a arăta poporului său că guvernul chinez nu este atât de slab, precum mulți analiști tind să afirme²³.

În prezent, este important să analizăm reacția SUA la noua agresiune a Chinei în Estul și Sud-Estul Chinei, o zonă în care Washington, recunoscând că forțele militare ale Chinei „se aventurează în domeniul maritim global, o sferă dominată de lung timp de către Forțele Navale SUA”, nu pot accepta nicio restricționare a operațiilor forțelor lor și orice schimbare îi poate stânjeni capacitatea de a proteja transportul naval american și internațional²⁴.

Având în vedere problema legată de Marea Chinei de Sud, acesta este un aspect cu potențial de a stârni o escaladare periculoasă în regiune,

astfel că este normal ca Washington să găsească o modalitate de intervenție pentru a evita cea mai rea soluție (în ce privește interesele SUA), aceea a acceptării de către țările asiatice a pretențiilor Beijingului, urmând ca întreaga zonă să fie transformată în teritoriul suveran al Republicii Populare Chineze²⁵. În cazul în care China va fi vreodată desemnată să își impună suveranitatea asupra Mării Chinei de Sud, „navele comerciale care traversează această mare, indiferent de steagul arborat, vor fi subiectul legii și regulamentelor, taxelor, îndatoririlor sau al altor restricții chineze. China ar putea alege să se impună. În plus, China ar avea dreptul exclusiv de pescuit și exploatare a mineralelor asupra unei mări de care țările cu litoral la Marea Chinei de Sud depind pentru a-și câștiga marea parte din venituri provenită din resursele ei naturale. În cele din urmă, insistența Chinei că orice navă de război care traversează Marea Chinei de Sud trebuie să obțină întâi permisiunea sa anulează drepturile navelor de război străine de a trece pur și simplu pe acolo. Mai mult, navelor de război care traversează apele teritoriale li se aplică restricții severe cu privire la operațiile lor”²⁶.

În aceste circumstanțe, este întemeiat să afirmăm că interesul american în menținerea libertății de navigație (și nu numai) în Marea Chinei de Sud trebuie apărat cu diplomatie susținută de putere militară. Trebuie să fim conștienți că „orice concesie temporară acordată pretențiilor demonstrate ca fiind nerezonabile ale Chinei nu vor obține grațitudine, ci vor deveni un precedent pentru pretențiile viitoare ale Chinei”²⁷.

Drept consecință, întrucât contrabalansarea asertivității progresive a Chinei în regiune poate implica adoptarea unor atitudini la fel de agresive, acest material consideră că reîntoarcerea Washingtonului „de unul singur” în Asia s-ar putea dovedi auto-distructivă²⁸. Luând în considerare legăturile puternice pe care China a reușit să le consolideze în regiune pe parcursul ultimelor câteva decenii, efectele secundare la nivel politic, economic și strategic pentru a rămâne partenerul și nu inamicul său, precum și credința asiatică consolidată referitoare la faptul că SUA au neglijat zona un timp îndelungat și că de aceea angajamentul lor prezent e posibil să nu fie durabil, Washingtonul trebuie să acorde mai multă atenție la fiecare mișcare pe care o va face în Asia-Pacific. Implicarea solitară a SUA poate induce sentimentul partenerilor regionali că trebuie să „aleagă” între

doi parteneri decisivi, că se reangajează într-un fel de „Război Rece” regional sau, mai rău, că trebuie să înceapă să se teamă de o țară care are potențial de a deveni un hegemon alternativ al Chinei în regiune²⁹.

În acest articol susținem că „abordarea bifurcată” a președintelui Obama asupra Chinei, care urmărește „reafirmarea și reconsolidarea legăturilor de cooperare odată cu stabilirea simultană a unei prezențe americane puternice și credibile în Asia pentru a încuraja comportamentul constructiv al Chinei și pentru a furniza încredere liderilor regionali care doresc să reziste unei potențiale hegemonii regionale chineze” poate avea succes numai dacă este transformată în primul pas al unei strategii mai extinse³⁰. Al doilea pas al acestei strategii ar fi acela al reapropierii aliaților istorici ai SUA în regiune (Japonia, India și Australia), cu ajutorul cărora să îmbunătățească încrederea construită în regiune. Arătând tuturor națiunilor, care, pe de o parte, nu doresc să piardă oportunitățile economice ale Chinei, dar, pe de altă parte, presează SUA să se întoarcă în Asia pentru a echilibra progresul Chinei, că este posibil să se sprijine creșterea economică și dezvoltarea, securitatea și creșterea stabilității, toate în același timp, și totuși să se mențină un parteneriat puternic și stabil atât cu Beijing, cât și cu Washington. În final, al treilea pas ar fi transformarea Japoniei, Indiei și Australiei într-un trio responsabil pentru protecția regiunii, în timp ce așteaptă ca restul Asiei să-și dezvolte „resursele politice, economice și militare pentru a combate influența Chinei”³¹. Opinia noastră este că nici un tratat nou de securitate, nici o prezență militară SUA masivă în regiune nu poate oferi protecție efectivă dacă națiunile locale nu doresc să se apere pe ele însele.

4. Este regionalizarea singura alternativă la instabilitate?

Acest articol susține că aprofundarea regionalizării asiatice a adăugat multă ambiguitate în regiune.

Primele experimente de integrare regională au urmărit să ajute regiunea să intensifice creșterea, dezvoltarea și integrarea economică și nu să alimenteze tensiunile politice locale (Cooperarea Economică Asia-Pacific – APEC) și să consolideze un grup de state foarte mici, dându-le sentimentul că, împreună, vor fi mai capabile să protejeze

mai eficient Asia de Sud-Est față de potențiala agresivitate a Chinei (Asociația Națiunilor Asiei de Sud-Est – ASEAN).

Au trecut câteva decenii până când statele Asiei de Sud-Est au realizat că, nici împreună, ele nu pot aspira să contrabalanseze China. Acesta este motivul pentru care ele au început să promoveze ideea mai cuprinzătoare a regionalizării, sperând că, după primirea Chinei în organizația lor regională, Beijingul își va limita ambițiile în zonă și, în același timp, va începe să contribuie la creșterea și stabilitatea regională.

Formatul ASEAN a fost extins în mod progresiv, nu neapărat pentru a lărgi aria în care avantajele economice pot fi securizate, ci mai degrabă pentru a primi state percepute ca fiind suficient de puternice pentru a-l contrabalansa pe cel mai nou membru al său, China. Japonia și Coreea de Sud au aderat în 1997, India, Australia și Noua Zeelandă în 2005. Mulți specialiști consideră că cea de a doua extindere a fost gândită pentru a reimplica indirect Statele Unite. Această interpretare a fost confirmată în 2010, când a devenit clar că țările asiatice nu erau suficient de puternice pentru a contrabalansa eficient Beijingul și Washingtonul (împreună cu Moscova, în special pentru a evita adăugarea doar a Statelor Unite) a fost invitat să adere la Summitul Asiei de Est.

Acest articol susține că statele asiatice au menținut întotdeauna o poziție ambiguă cu privire la parteneriatele american și chinez. În pofida ezitării în acordarea unui acces prea larg al SUA din teama de a nu-și compromite suveranitățile, țările asiatice nu-și pot retrage sprijinul acordat americanilor, pentru că se tem de puterea militară și intențiile politice ale Chinei. În același timp, de vreme ce ar fi imprudent să renunțe la investiția chineză și oportunitățile comerciale de pe vasta piață chineză, înclinarea lor pro-americană nu poate fi manifestată mult prea explicit³².

Beijingul și Washingtonul știu acest lucru și își ajustează politicile în consecință. China continuă să se prezinte drept singura țară care, pe termen lung, poate asigura pacea și progresul în Asia. Mai mult, Beijingul a fost recent recunoscut ca fiind un centru de fabricare a mărfurilor pentru mai multe țări³³. „Infrastructurile de telecomunicații și transport mult îmbunătățite, liberalizarea comerțului și investițiilor și competiția ridicată au direcționat ansamblul final al multor categorii de bunuri de consum către China cu componente sau

părți furnizate de câteva alte economii asiatice”³⁴, confirmând cât de utilă și înțeleaptă s-a dovedit a fi hotărârea Beijingului de a contribui la îmbunătățirea infrastructurii și industriei regionale.

În același timp, Washingtonul știe că Republica Populară Chineză nu este numai vecinul său asiatic, „ci și cel mai important partener de comerț, investitor și, ocazional, aliat politic”. În consecință, se recunoaște la scară largă că „susținerea ideii că există o amenințare chineză și solicitarea țărilor ASEAN de a participa într-o coaliție anti-chineză este o rețetă de eșec politic. În schimb, Statele Unite trebuie să articuleze o viziune pentru națiunile asiatice care să contrasteze cu reimpunerea vechii hegemonii chineze. Această viziune trebuie să includă principiile vestice tradiționale de comerț deschis, independență politică și suveranitate teritorială”³⁵, limitând, în consecință, riscurile pentru interesele economice ale SUA în China prin evitarea răspândirii ideii că reorientarea Washingtonului este menită să contracareze China.

Chiar dacă este posibil ca la început intenția Administrației Obama de revitalizare a Parteneriatului Trans-Pacific să fi fost legată de ideea de a îmbunătăți concretețea viziunii, acest articol argumentează că dificultățile întâmpinate de expansiunea sa poate fi utilă în sensul menținerii stabilității asiatice. În prezent, TPP include Australia, Brunei, China, Malaezia, Noua Zeelandă, Peru, Singapore, Statele Unite și Vietnamul. Un grup de nouăsprezece membri care, potrivit Washingtonului, „formează baza pentru un acord mai larg care, în cele din urmă, ar include toate economiile regiunii Asia-Pacific, inclusiv China”³⁶.

În acest articol, considerăm că după ce a fost primită oficial în Asia și admisă în SAE, pentru a arăta că SUA sunt o putere responsabilă neinteresată în alterarea echilibrului regional, ar fi fost mai bine să nu relanseze o organizație în care principalele state asiatice nu sunt incluse. Dimpotrivă, Washingtonul ar fi trebuit să se focalizeze pe construirea încrederii în interiorul SAE.

SAE este și singura organizație în care India, Japonia și Australia sunt incluse. De aceea, este singurul forum în care aceste trei țări pot să-și consolideze relațiile cu Washingtonul fără a da regiunii impresia că reorientarea SUA le-a determinat să își reconsidere interesele regionale.

Din perspectivă americană, interacțiunea cu țările asiatice pe un fundal „de siguranță” poate ajuta SUA să le convingă că sunt o țară în care acestea pot avea încredere, capabilă să angajeze China într-un context regional și chiar să răspândească ideea că Washingtonul este doar „unul dintre ele”, și nu veșnicul partener extern, care va continua să asigure securitatea regională cu orice preț. În același timp, exploatarea întâlnirilor bilaterale și relațiile speciale cu India, Japonia și Australia, SUA ar putea încerca să le convingă pe acestea, dar și pe alte națiuni asiatice că dacă ele vor să se simtă în siguranță în regiune, trebuie să conteze în special pe ele însele.

Concluzii

Scenariul ideal descris în secțiunea anterioară devine realist doar în anumite condiții. Prima ar fi ca Beijingul să nu devină atât de agresiv în regiune încât să solicite intervenție militară mai devreme decât se așteaptă. A doua condiție este ca SUA să-și folosească noua calitate de membru al SAE mult mai eficient decât în prezent. A treia condiție este ca Japonia, India și Australia să conștientizeze că poartă pe umeri povara privind viitorul și stabilitatea Asiei.

Este evident că Beijingul se ridică și că restul Asiei își dorește, indirect, o prezență sporită a Statelor Unite pentru a echilibra expansiunea chineză. Oricum, „realitatea dură este că tratatele de securitate puternice și prezența navelor de război americane nu sunt suficiente pentru a proteja țările Asiei de Sud-Est dacă acestea nu doresc să se apere pe ele însele. Țările ASEAN trebuie să acționeze individual și colectiv pentru a crea o intimidare substanțială față de expansiunea chineză”³⁷. În mod diferit față de Dillon, articolul argumentează că această dilemă nu afectează numai Asia de Sud-Est, ci mai degrabă regiunea ca întreg.

Se susține că SUA ar trebui să asigure Asiei de azi „un scut temporar de securitate” și, în același timp, să devină din ce în ce mai active în ce privește construirea încrederii și promovarea integrării economice. Astfel, Washingtonul va fi capabil să-și promoveze propriile interese în regiune, îmbunătățirea stabilității și creșterea comerțului multilateral și, de asemenea, să dovedească Asiei că subvențiile securității sale nu sunt lipsite la infinit de obligații.

Dacă ele ar convinge liderii asiatici să se

focalizeze pe îmbunătățirea sistemului lor legal și pe promovarea creșterii economice, creșterea puterii militare va veni în mod natural. Cel mai bine pentru SUA ar fi să includă țările asiatice în organizații bazate pe reguli și apoi să insiste ca acestea să respecte regulile. Oricum, pentru a reuși, ele trebuie să interacționeze cu puterile asiatice dintr-o organizație deja creată mai degrabă decât să creeze una nouă. Mai mult, se susține că ele nu pot convinge toate statele per ansamblu, ci ar trebui mai degrabă să ofere exemple pozitive și sustenabile de urmat.

Acesta este motivul pentru care articolul recomandă apropierea în primul rând de Japonia și Australia și apoi construirea relației lor cu New Delhi pentru a implica și India. Imediat ce cele trei țări vor demonstra țărilor restului regiunii că o co-existență pașnică cu Beijingul și Washingtonul poate aduce rezultate pozitive atât în ce privește stabilitatea, cât și dezvoltarea, și că protecția temporară a SUA este extrem de importantă pentru a face aceste țări mai puternice, s-ar putea ca ele să decidă să le urmeze exemplul.

Consolidarea Asiei nu trebuie neapărat să aibă nuanțe anti-chineze și nicio coalitie „anti-China” nu poate promova pacea, stabilitatea și creșterea în mod eficient. Dimpotrivă, este posibil ca, dacă Beijingul conștientizează că țara poate beneficia mai mult de un continent asiatic mai puternic și mai bogat, decât din *statu quo*-ul prezent, s-ar putea să se decidă să-și revizuiască ordinea preferințelor în funcție de noua situație.

NOTE:

1 Tradus din limba engleză de dr. Mirela ATANASIU, expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Securitate și Apărare din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

2 Hillary CLINTON, “America’s Pacific Century”, în *Foreign Policy*, noiembrie 2011.

3 The White House Office of Press Secretary, *Remarks By President Obama to the Australian Parliament*, 17 noiembrie 2011.

4 Trefor MOSS, “Stretching Asia-Pacific’s security structure to accommodate China, no contain it”, în *South China Morning Post*, 13 iunie 2012.

5 *Ibidem*.

6 Hugh WHITE, Hugh WHITE, “Australia in Asia: Exploring the Conditions for Security in the Asian Century”, în David SHAMBAUGH; Michael YAHUDA, *International Relations of Asia*, Rowman &

Littlefield Publishers, 2008, pp. 215-233.

7 Romeo ORLANDI, *An India-Japan Alliance Based On Fear Of The Dragon*, în *Caixin*, 22 august 2012.

8 K YHOME, “Building India-Australia Strategic Partnership in an Asian century”, în *South China Morning Post*, 4 mai 2012.

9 *Ibidem*.

10 Thomas ILKINS, “Australia and Japan: Allies in the making”, în *East Asia Forum*, 30 iulie 2011.

11 Andrew LEUNG, *Asian order put to a test*, în *South China Morning Post*, 6 septembrie 2012.

12 Hamish MCDONALD, *Australia, Japan pledge closer defence ties*, în *The Canberra Times*, 15 septembrie 2012.

13 Andrew JACOBS, “China Casts Ex-Leader’s Wife in a Familiar Role”, în *The New York Times*, 26 iulie 2012.

14 Qiaoyi LI; Xinyuan WANG, “Wen defends economic policies of last 10 years”, în *Global Times*, 12 septembrie 2012.

15 James MAHONEY, *The Legacies of Liberalism: Path Dependence and Political Regimes in Central America*, Johns Hopkins University Press, 2002, p. 7.

16 Andrew CORTELL; Susan PETERSON, “Altered States: Explaining Domestic Institutional Change”, în *British Journal of Political Science*, Vol. 29, 1999, pp. 177-203; Ira KATZNELSON, “Structure and Configuration in Comparative Politics”, în Mark I. LICHBACH; Alan S. ZUCKERMAN, *Comparative Politics: Rationality, Culture and Structure*, Cambridge University Press, p. 7.

17 Mark E. MANYIN, *Pivot to the Pacific? The Obama Administration’s “Rebalancing” Toward Asia*, CRS Report R42448, 28 martie 2012, p. 1.

18 Tom DONILON, “America is Back in the Pacific and will Uphold the Rules”, în *Financial Times*, 27 noiembrie 2011.

19 Mark E. MANYIN, *op. cit.*, p. 2.

20 See Evan A. FEIGENBAUM, “Strengthening the U.S. Role in Asia”, în *Council on Foreign Relations*, 16 noiembrie 2011.

21 Mark E. MANYIN, *op. cit.*, p. 7; see also Will INBODEN, “What Obama’s Done Right – And Wrong”, în *Foreign Policy*, 28 decembrie 2011.

22 Mark E. MANYIN, *op. cit.*, pp. 7-8; Kenneth LIEBERTHAL, “The American Pivot to Asia”, în *Foreign Policy*, 21 decembrie 2011.

23 Tyler COWEN, “Two Prisms for Looking at China’s Problems”, în *The New York Times*, 11 august 2012; Tania BRANIGAN, *China needs political reform to avert ‘historical tragedy’, says Wen Jiabao*, în *The Guardian*, 14 martie 2012.

24 U.S. Department of Defence, *Annual Report to Congress [on] Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2011*,

Washington, 2011, Executive Summary și p.1; Dana DILLON, *Countering Beijing in the South China Sea*, în *Policy Review*, Nr. 167, iunie 2011, p. 5.

25 Edward WONG, “China Hedges Over Whether South China Sea is a ‘Core Interest’ Worth War”, în *The New York Times*, 30 martie 2011.

26 Dana DILLON, *op. cit.*, p. 5.

27 *Ibidem*.

28 John POMFRET, “U.S. Take a tougher tone with China”, în *The Washington Post*, 30 iulie 2010.

29 “New U.S. Base in RI’s Backyard”, în *The Jakarta Post*, 17 noiembrie 2011.

30 Mark E. MANYIN, *op. cit.*, p. 18; vezi și President Barack Obama and Vice President Xi Jinping, *Remarks by President Obama and Vice President Xi of the People’s Republic of China Before Bilateral Meeting*, White House Office of the Press Secretary, 14 februarie 2012.

31 Dana DILLON, *op. cit.*, p. 2.

32 *Ibidem*.

33 See J. F. HORNBECK; William H. COOPER, *Trade Promotion Authority (TPA) and the Role of Congress in Trade Policy*, CRS Report RL33743J.F, 9 august 2012.

34 Mark E. MANYIN, *op. cit.*, p. 23.

35 Dana DILLON, *op. cit.*, p. 2.

36 Mark E. MANYIN, *op. cit.*, p. 22.

37 Dana DILLON, *op. cit.*, p. 12.

BIBLIOGRAFIE:

1. BRANIGAN, Tania, “China needs political reform to avert ‘historical tragedy’, says Wen Jiabao”, *The Guardian*, March 14, 2012.

2. CLINTON, Hillary, “America’s Pacific Century”, *Foreign Policy*, November 2011.

3. CORTELL, Andrew; PETERSON, Susan, “Altered States: Explaining Domestic Institutional Change”, *British Journal of Political Science*, Vol. 29, 1999, pp. 177-203.

4. COWEN, Tyler, “Two Prisms for Looking at China’s Problems”, *The New York Times*, August 11, 2012.

5. DILLON, Dana, “Countering Beijing in the South China Sea”, *Policy Review*, No. 167, June 2011.

6. DONILON, Tom, “America is Back in the Pacific and will Uphold the Rules”, *Financial Times*, November 27, 2011.

7. FEIGENBAUM, Evan A., “Strengthening the U.S. Role in Asia”, *Council on Foreign Relations*, November 16, 2011.

8. HORNBECK, J. F.; William H. COOPER,

Trade Promotion Authority (TPA) and the Role of Congress in Trade Policy, CRS Report RL33743J. F, August 9, 2012.

9. ILKINS, Thomas, "Australia and Japan: Allies in the making", *East Asia Forum*, July 30, 2011.

10. INBODEN, Will, "What Obama's Done Right – And Wrong", *Foreign Policy*, December 28, 2011.

11. JACOBS, Andrew, "China Casts Ex-Leader's Wife in a Familiar Role", *The New York Times*, July 26, 2012.

12. KATZNELSON, Ira, "Structure and Configuration in Comparative Politics", în Mark I. LICHBACH; Alan S. ZUCKERMAN, *Comparative Politics: Rationality, Culture and Structure*, Cambridge University Press.

13. LEUNG, Andrew, "Asian order put to a test", *South China Morning Post*, September 6, 2012.

14. LI, Qiaoyi; WANG, Xinyuan, "Wen defends economic policies of last 10 years", *Global Times*, September 12, 2012.

15. LIEBERTHAL, Kenneth, "The American Pivot to Asia", *Foreign Policy*, December 21, 2011.

16. MAHONEY, James, *The Legacies of Liberalism: Path Dependence and Political Regimes in Central America*, Johns Hopkins University Press, 2002, p. 7.

17. MANYIN, Mark E., *Pivot to the Pacific? The Obama Administration's "Rebalancing" Toward Asia*, CRS Report R42448, March 28, 2012.

18. MCDONALD, Hamish, "Australia, Japan pledge closer defence ties", *The Canberra Times*, September 15, 2012.

19. MOSS, Trefor, "Stretching Asia-Pacific's security structure to accommodate China, no contain it", in *South China Morning Post*, June 13, 2012.

20. "New U.S. Base in RI's Backyard", *The Jakarta Post*, November 17, 2011.

21. ORLANDI, Romeo, "An India-Japan Alliance Based On Fear Of The Dragon", *Caixin*, August 22, 2012.

22. POMFRET, John, "U.S. Take a tougher tone with China", *The Washington Post*, July 30, 2010.

23. President Barack Obama and Vice President Xi Jinping, *Remarks by President Obama and Vice President Xi of the People's Republic of China Before Bilateral Meeting*, White House Office of the Press Secretary, February 14, 2012.

24. The White House Office of Press Secretary, *Remarks By President Obama to the Australian Parliament*, November 17, 2011.

25. U.S. Department of Defence, *Annual Report to Congress [on] Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2011*, Washington 2011.

26. WHITE, Hugh, "Australia in Asia: Exploring the Conditions for Security in the Asian Century", în David SHAMBAUGH; Michael YAHUDA, *International Relations of Asia*, Rowman & Littlefield Publishers, 2008, pp. 215-233.

27. WONG, Edward, "China Hedges Over Whether South China Sea is a «Core Interest» Worth War", *The New York Times*, March 30, 2011.

28. YHOME, K., "Building India-Australia Strategic Partnership in an Asian century", *South China Morning Post*, May 4, 2012.

RAPORTURILE DE PUTERE CONTEMPORANE ÎN SPAȚII GEOPOLITICE DE CONFLICT. CAZUL AFRICII ȘI ORIENTULUI MIJLOCIU

Dr. Dorel BUȘE*
Cristina AVRAM**

Considerată inițial „continentul pierdut”, Africa s-a transformat treptat într-un teritoriu de importanță strategică internațională. Datorită creșterii cererilor mondiale de energie, a terorismului în curs de desfășurare în Orientul Mijlociu și Africa de Nord, a activităților Chinei în Africa, a proliferării armelor, a degradării mediului, a guvernării defectuoase și a încălcării drepturilor omului, Africa devine importantă pentru interesele strategice ale SUA, dar și pentru restul lumii – ca sursă de energie – Rusia, India, Uniunea Europeană, Turcia și Brazilia regăsindu-se printre actorii internaționali care au început să valorizeze resursele Africii. Mai mult, nordul Africii, împreună cu Orientul Mijlociu, se bucură de o mare importanță geopolitică. Aflată la intersecția Europei, Asiei și Africii, această regiune, fost leagăn al civilizațiilor, locul de naștere a trei religii monoteiste, nod comercial, bază majoră pentru vaste imperii, teren pentru cele mai explozive și de durată conflicte de după cel de-al doilea Război Mondial, prezintă interes nu numai datorită pozițiilor geografice strategice, sau a concentrării demografice și a vectorului uman,

ci și existenței petrolului, care reprezintă materia primă necesară pentru tehnologia modernă.

Cuvinte-cheie: Geopolitică; raporturi de putere; „Marele Orient Mijlociu”; zone de conflict; Parteneriat Trans-Saharian; Magreb.

Introducere

Sistemul internațional actual este caracterizat de reconfigurarea raporturilor de putere pe plan internațional, emergența unor noi puteri globale și resurgența altora. Odată cu fenomenul globalizării, văzut ca o victorie asupra Războiului Rece prin intensificarea apariției de noi tehnologii în transport și comunicare, în special Internetul, directă comunicare și interacțiune între actorii societali de-a lungul granițelor naționale au dus la diminuarea relevanței frontierelor și au facilitat fluxurile de populații, idei și bunuri și au condus treptat la trasarea unei lumi multipolare, unde China, Rusia și Uniunea Europeană încearcă să ajungă din urmă SUA, marcând sfârșitul „momentului unipolar”¹.

Așadar, la nivel planetar, avem de-a face cu o configurare geopolitică multipolară, în care SUA

* *Maior conf. univ. dr. Dorel BUȘE este șef comisie didactică Geopolitică, Geostrategie și Relații Internaționale la Departamentul Operații Întrunite, Studii Strategice și de Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: dorel_buse@yahoo.com*

** *Cristina AVRAM este masterandă în „Securitate și Apărare” în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol”, București, România. E-mail: cristina_avr@yahoo.com*

reprezintă puterea centrală, precum și cu puternice entități (China, Rusia, India, Japonia, Brazilia ș.a.) care tind să echilibreze, într-un fel, aceste raporturi de putere, iar UE se poate transforma cu succes dintr-un deziderat într-o realitate politică. La nivel regional, avem însă de-a face cu configurații de tip bipolar și multipolar. Dacă Europa este bipolară, Asia-Pacific este multipolară, în sensul că toate puterile care fac parte din această regiune – Rusia, Japonia, China, India, Pakistan, Indonezia – sunt centre de putere zonală².

Astfel, începutul secolului 21 este marcat de concurența dintre actorii internaționali, ce se reflectă mai ales în competiția pentru resursele energetice și pentru regiunile strategice în acest sens. Având în vedere lupta pentru resurse, continentul african, mult timp uitat, acum tinde să fie redescoperit de către marile puteri. Africa este un vast continent cu diverse trăsături geografice și o populație relativ limitată. Baza de resurse a Africii este enormă, cu râuri puternice, concentrații de minerale strategice și importante depozite de petrol și uraniu. Dacă într-un raport al Pentagonului – *US Security Strategy for Sub-Saharan Africa* – din anul 1995 se sublinia faptul că „în cele din urmă, vedem foarte puțin interes tradițional strategic în Africa”³, în 2005, Africa devenea atractivă și atrăgea investiții nu numai din Europa, dar și din China, Rusia, India și SUA. Mai multe motive au dus la atragerea atenției SUA, dar și a altor puteri asupra Africii: în primul rând, cererea de energie în creștere din Asia, în special din China și India. Cererea mare venită din Asia, prețurile ridicate ale barilului de petrol, dar și frica de o întrerupere a alimentării cu petrol din Orientul Mijlociu datorită conflictelor care trenează în zonă, au dus la căutarea de furnizori alternativi. Dar, cu toate acestea, din perspectiva geopolitică a energiei, Orientul Mijlociu deține cele mai mari rezerve de petrol (aproape 60% din rezervele de petrol ale lumii), deține strâmtoarele – cea mai importantă, Strâmtoarea Hormuz – și astfel și cele mai ieftine căi de transport de petrol, iar faptul că controlează strâmtoarele, înseamnă că se controlează și fluxul petrolului. Astfel, interesul marilor puteri în zonă este de a obține puterea politică și de a domina Orientul Mijlociu pentru a-și asigura o preeminență în lumea internațională. În acest sens, se poate explica comportamentul marilor puteri, care în numele unor campanii umanitare sau care stau sub semnul democrației, încearcă să se impună în fața

celorlalți actori, iar în acest context, competiția pentru petrol, resurse strategice și teritorii ce prezintă avantaje geopolitice importante devine unul dintre principalele instrumente economice folosite pentru impunerea influenței.

1. Africa – caracteristici geopolitice

Africa este al doilea continent ca mărime de pe Terra și cel mai populat după Asia, având o suprafață de 30.244.050 km² incluzând și insulele adiacente și ocupă 20,3% din suprafața terestră a planetei⁴. Cu peste 800 de milioane de locuitori în 54 de țări, Africa este gazdă a unei șeptimi din populația totală de pe glob⁵. În ultimii ani, Africa este tot mai mult în vizorul comunității internaționale. Numeroasele sale resurse naturale, prezența ridicată a grupurilor teroriste islamiste și augmentarea fluxurilor de migrație spre Europa au crescut efectiv importanța strategică a continentului. Pe de altă parte, avertismentele împotriva unei confruntări geopolitice iminente între China și Statele Unite în Africa par exagerate. Guvernele africane împreună cu statele care și-au sporit prezența pe continentul african pot contribui deopotrivă la transformarea prezenței internaționale crescute și la promovarea creșterii economice și a stabilității Africii.

Africa, mult timp considerată ca fiind continentul uitat, de obicei asociat cu sărăcia, conflictele și cu importanța strategică redusă, a devenit cu siguranță un teatru al Războiului Rece din anii 1960, dar importanța sa strategică a rămas relativ modestă în comparație cu alte regiuni ale lumii a treia, cum ar fi Golful Persic. În schimb, lupta pentru influență între Statele Unite și Uniunea Sovietică și războaiele pentru aceasta au contribuit la subdezvoltarea economică, instabilitatea politică și proasta guvernare, care caracterizau o mare parte din Africa, după retragerea puterilor coloniale europene⁶. Marginalizarea Africii a continuat în anii 1990. În timp ce marile puteri s-au retras în mare parte din regiune și subvențiile pentru dezvoltare au scăzut, Africa cunoștea o altă creștere de conflicte armate, în cea mai mare parte interne. Dat fiind reținerea comunității internaționale vis-à-vis de „intervenițiile umanitare”, unele dintre aceste conflicte au făcut, ca în Rwanda sau Congo, un număr foarte mare de victime. În plus, Africa a fost doar marginal afectată de procesul de globalizare. Spre deosebire de mari părți din Asia, cele mai multe țări africane au atras doar

modeste investiții directe străine și au rămas în mare măsură excluse din economia mondială. Totuși, în ultimii ani, două evoluții au contribuit la reducerea marginalizării Africii. Pe de o parte, progresele se înregistrează pe continent la nivelul stabilizării politice și dezvoltării economice. Democrația și legalitatea sunt în creștere, chiar dacă evenimentele din Zimbabwe arată că această tendință nu este valabilă pentru toate statele. Economiiile africane înregistrează, de asemenea, de cinci ani consecutivi, o creștere medie de 5% sau mai mult, întrucât investițiile străine directe au crescut foarte mult⁷. Provocări, cum ar fi deficitul sistemului de educație și pandemia HIV/SIDA împiedică într-adevăr economia să crească mai mult, pentru a permite reducerea sărăciei în mod semnificativ. Dar numeroase state africane au mai multă încredere în posibilitățile proprii de progres. Dezvoltarea remarcabilă a Uniunii Africane, care stabilește o arhitectură de pace și securitate africană și promovează integrarea economică regională, reflectă eforturile acestor state de a-și spori responsabilitatea personală.

Luând în considerare cele prezentate mai sus, s-a ridicat problema repercusiunilor importanței strategice a continentului în evoluția acestuia. Cererea crescută pentru resurse naturale a contribuit în mod semnificativ la consolidarea prezenței internaționale în Africa. Continentul dispune de 10% din rezervele mondiale de țiței și 8% din depozitele de gaze naturale⁸. Aceste cifre pot părea ne semnificative în comparație cu alte regiuni, cum ar fi Orientul Mijlociu, dar mulți experți bănuiesc cantități mari nedescoperite de petrol și gaze naturale în Africa. Continentul este deja astăzi regiunea petroliferă caracterizată prin cea mai rapidă creștere din lume. Multe țări africane sunt mult mai puțin atinse de petronaționalism decât alte țări producătoare și oferă investitorilor contracte atractive. Petrolul african este, de asemenea, ușor de rafinat.

Mari cantități de petrol din Africa de Vest se găsesc în platformele de pe mare, ușor accesibile, la prețuri convenabile și relativ sigure, ceea ce este un avantaj special. Africa are și alte resurse naturale râvnite în afară de sursele sale de energie, astfel încât continentul are, de exemplu, 60% din depozitele de diamante, 40% din depozitele de fosfat și 30% din cele de cobalt⁹. Faptul că prețurile actuale ale acestor materii prime sunt prea mari au determinat relansarea economică a

continentului, depășind-o pe cea a statelor bogate în petrol și gaze. O scădere a prețurilor materiilor prime ar putea afecta în mod negativ dezvoltarea economică a multor state din Africa, dar nu ar opri competiția internațională pentru resurse naturale din Africa¹⁰.

Un dezavantaj al acestui continent este existența statelor fragile și a terorismului. Deși bombardamentele din 1998 împotriva ambasadelor americane din Kenya și Tanzania au condus la activități transnaționale teroriste în Africa și al-Qaeda a avut o bază temporară în Sudan, în anii 1990, continentul nu a fost în centrul politicii de securitate internaționale decât începând cu 11 septembrie 2001.

Prezența unor grupuri islamiste teroriste, în special în zonele cu focare de criză și statele fragile, cum ar fi Cornul Africii a crescut în mod vizibil. Somalia, o țară unde există puține structuri de stat, situată în apropierea peninsulei Arabice, este în mod special expusă riscului de a deveni un bastion al Al-Qaeda și a altor grupuri teroriste. Dar teroriștii islamisti au activat, de asemenea, în Africa de Nord. Mișcarea „Al-Qaeda din Maghrebul islamic” a devenit celebră recent, susținând o serie de atacuri teroriste în regiune și anunțând noi atentate împotriva țintelor occidentale. În plus, Africa atrage asupra ei o atenție sporită, deoarece din ce în ce mai mulți africani încearcă să emigreze ilegal în țările industrializate și în special în Europa. Migrația corespunzătoare din Africa a crescut cu o treime din 1990 și acum a ajuns, în conformitate cu evidențele ONU, la 400.000 de persoane pe an. Cu excepția refugiaților, puțini sunt imigranții care sunt bineveniți în UE. Datorită apropierii geografice a Europei cu Africa și istoriei sale coloniale, se estimează o valoare de opt milioane de imigranți ilegali africani care trăiesc în prezent în UE. Imigrația ilegală este tot mai des abordată ca o problemă de securitate în Europa. Contra-măsurile europene fac rutele de migrație tot mai periculoase.

Mulți emigranți și-au pierdut viața în timpul călătoriei lor spre Europa. Alții eșuează în țările nord-africane care au devenit țări de tranzit pentru emigranții din Africa de Vest, Sudan, Cornul Africii și din alte regiuni. Numărul tot mai mare de transmigranți¹¹ în Africa de Nord reprezintă nu numai o provocare umanitară, dar, de asemenea, riscă să agraveze tensiunile socio-economice existente¹².

2. Relațiile statelor de pe continentul african cu marii actori ai relațiilor internaționale

În ceea ce privește relația Africii cu alți actori externi principali de pe scena internațională, nici un alt actor extern nu și-a extins prezența mai puternic în Africa în ultimii ani decât China. Comerțul chino-african a crescut cu o viteză amețitoare, în anul 2011, ridicându-se la 166 miliarde dolari, ceea ce face din China al doilea mai mare partener comercial național al Africii, după Statele Unite¹³, în timp ce investițiile directe au totalizat, în 2011, aproximativ 15 miliarde de dolari¹⁴. Petrolul reprezintă aproximativ două treimi din importurile chineze din Africa – Angola, Congo, Guineea Ecuatorială și Sudan fiind principalele țări furnizoare. În timp ce China cumpăra aproximativ un sfert din necesarul de petrol din Africa în 2004, această sumă a trecut deja la o treime în 2008. În schimb, pentru livrările de materii prime, China oferă țărilor africane un ajutor generos, tratate comerciale și sprijin în dezvoltarea infrastructurii. Beijingul, în timpul reuniunii la nivel înalt chino-africane în 2006, a promis dublarea ajutorului pentru dezvoltare pentru Africa până în 2009, precum și împrumuturi generoase și credite pentru export. Participarea a 43 de șefi de stat și de guvern la acest summit arată modul în care țările din Africa se bucură de o prezență crescută a Chinei pe continent¹⁵. Mai mult, dacă în noiembrie 2009, la al patrulea Forum al cooperării China-Africa, Wen Jiabao, primul ministru chinez, a promis 7,2 miliarde de euro pentru Africa¹⁶, la al cincilea Forum care a avut loc în iulie 2012, China i-a promis Africii 20 de miliarde, sub formă de împrumuturi, dublul sumei promise în 2009, un „Program al Talentelor Africane” care să instruiască 30.000 de persoane din diverse domenii, 18.000 de burse guvernamentale, trimiterea de personal medical în Africa – aproximativ 1500 de persoane, parteneriate pentru dezvoltarea infrastructurii, precum și angajamente de securitate conduse de Inițiativa privind Parteneriatul de Cooperare China-Africa pentru Pace și Securitate¹⁷. Exim Bank, China Development Bank și Fondul de dezvoltare China-Africa sunt principalele mijloace de „ajutor” chinez. Exim Bank finanțează cu 214 milioane de euro proiectul de lărgire a portului Nouakchott în Mauritania, cel mai mare proiect chinez în regiune, în timp ce Kenya este și ea

în negocieri pentru construirea unui terminal petrolier, iar în Mozambic, o societate de construcții chineză renovează aeroportul Maputo¹⁸. Politica de neingerință a Chinei în problemele interne și relațiile sale comerciale cu regimuri autoritare africane ar putea submina eforturile Occidentului pentru a promova buna guvernare prin intermediul politicii de condiționalitate. Deși presiunea internațională poate încuraja ocazional guvernul de la Beijing – ca și în cazul Darfur – să-și adapteze politica sa, problema de bază, – diferența între politicile de dezvoltare chineze și cele occidentale – rămâne nerezolvată.

Prezența chinezilor avizi de energie în Africa a exacerbat concurența internațională pentru materii prime de pe continent. Astfel, Japonia și-a dublat recent asistența pentru dezvoltare în Africa. India a anunțat, de asemenea, proiecte majore de investiții. Garantarea aprovizionării cu energie și restrângerea influenței chineze sunt factori care au dus la o atenție sporită a Statelor Unite asupra Africii în ultimii ani. Importurile americane de petrol din Africa au crescut cu două treimi din anul 2000 și în prezent se ridică la 20%, Nigeria, Angola, Algeria și Gabon sunt principalii furnizori¹⁹. Dar terorismul, care se răspândește în Africa, a contribuit la decizia Statelor Unite de a considera continentul din perspectiva intereselor americane strategice. Ca parte a Combined Joint Task Force – Cornul Africii (CJTF-HOA), 1800 de militari din trupele americane implicate în special în lupta împotriva terorismului sunt staționate în Djibouti. Statele Unite ale Americii ajută, printr-un *Parteneriat Trans-Saharian pentru Contra-terorism* (TSCTI), diferite țări să prevină crearea de baze teroriste pe teritoriul lor. Washingtonul a semnat, de asemenea cu țările africane multe acorduri bilaterale militare și între serviciile secrete. Pentru a proteja căile maritime și platformele petroliere, Statele Unite au consolidat, de asemenea, prezența flotei lor în regiune.

Statele Unite ale Americii confirmă, prin crearea anunțată în februarie 2007, a unui comandament militar american pentru Africa, importanța strategică a Africii pentru politica lor. Este adevărat, însă, că Washingtonul a refuzat până acum să aleagă o locație pentru sediul AFRICOM, dat fiind faptul că state precum Nigeria, Africa de Sud și Libia au reclamat o militarizare a relațiilor SUA – Africa. Este într-adevăr remarcabil că AFRICOM conține, spre deosebire de alte comandamente din

SUA, o mare componentă civilă, ceea ce indică o abordare cuprinzătoare a securității Statelor Unite în Africa. Cu toate acestea, nu există până în prezent nici o dovadă care coroborează opiniile unor experți, să ateste că prezența militară crescută a SUA, ar putea duce într-o zi la o militarizare a politicii africane-chineze și la un război rece chino-american. Washingtonul se interesează, ca și Pekinul, de stabilitatea aprovizionării cu energie și în aceeași măsură, de relațiile de cooperare în Africa. China ar depinde în egală măsură mult timp de protecția rutelor maritime de către Statele Unite ale Americii²⁰.

În plus, și Uniunea Europeană și-a exprimat voința, de asemenea, de a adopta o abordare strategică vis-a-vis de Africa. Eforturile pentru crearea unei politici africane eficace sunt încă contradictorii. Strategia africană a UE ratificată cu ocazia celui de-al doilea summit comun în decembrie 2007, a ridicat relația euro-africană la un nivel superior. Dar planul de acțiune cu opt parteneriate tematice este vag și nu menționează o prioritate clară. Acest lucru nu este surprinzător atâta timp cât cele 27 de state au încercat, cu diverse interese, să-și găsească un cadru comun pentru 80 de țări și au invitat partenerii lor africani și publicul să participe la realizarea acestui plan. UE a luat o serie de măsuri pentru a preveni fluxurile migratoare crescute provenite din Africa. Fac parte din aceste măsuri înăsprirea legilor imigrației, controale mai bune la frontiere cât și lărgirea capacităților nord-africane în vederea rezolvării problemei transmigranților. Dimpotrivă, UE are dificultăți în a defini o politică energetică străină comună vis-a-vis de Africa, de unde provine 20% din petrolul său și 15% din gazul natural²¹. În lupta împotriva terorismului, UE oferă Marocului și Algeriei subvenții pe care le-ar putea extinde pe viitor la zona sahariană. Se forțează în plus să proiecteze stabilizarea prin misiuni de pace în țări precum Congo și Ciad și prin susținerea Uniunii Africane în operaționalizarea arhitecturii de pace și de securitate africană, în particular prin African Standby Force și prin Continental Early Warning System. Măsurile legate de securitatea UE sunt totuși, în ansamblul lor, modeste până în prezent.

Deși UE are relații comerciale cu Africa mai mult decât orice alt continent, totuși Uniunea și-ar putea pierde influența în această regiune în deceniile următoare. Trăsăturile comerțului actual, caracterizat prin avantaje vamale acordate unilateral

de către UE, nu sunt conforme cu dispozițiile OMC și trebuia să fie abolite până în 2008. Propunerile UE pentru un acord de liber schimb biregional au suscitât iritarea unor state africane, precum și diferențele în anumite chestiuni de drepturi ale omului și insistența persistentă asupra reformelor politice. Relațiile din ce în ce mai intense ale Africii cu actori emergenți majori precum China, India și Brazilia indică un nou model de parteneriat Sud-Sud a cărui importanță strategică este dificil de anticipat²².

În ceea ce privește importanța crescândă a acestui continent, evoluția recentă a nordului Africii, prin crizele interne generate în cadrul unor state arabe (Tunisia, Egipt, Iordania, Bahrein, Yemen, Maroc, Libia, Algeria, Siria) ce urmăreau înlăturarea de la putere a regimurilor politice autoritariste și corupte a atras mai mult atenția comunității internaționale. Din punct de vedere geopolitic, se consideră că aceste revoluții au servit intereselor marilor puteri (în special a SUA) de a pune aici regimuri dezirabile care ar putea să le susțină în încercuirea Iranului. Dacă în Strategia de Securitate a SUA din 2006, Bush specifica clar că Iranul constituie principala amenințare la adresa securității SUA și că în conformitate cu situația creată de atentatele teroriste ale organizației Al-Qaeda de la 11 septembrie 2001, SUA își rezervă în continuare, în mod expres, dreptul de a recurge preventiv la aplicarea de lovituri militare, menite să deoaze eventuale noi atacuri asupra Americii²³, în Strategia de Securitate a SUA din 2010, se reiterează faptul că Iranul amenință politica SUA și se specifică faptul că unul din scopuri este de a transforma politica iraniană pentru a o împiedica în a mai prolifera arme nucleare, să susțină terorismul și să-și amenințe vecinii²⁴. Pentru că sancțiunile economice împotriva Iranului nu au avut efect, revoluția „verde” din vara lui 2009, zisă „revoluția Twitter” a eșuat în a controla Iranul și resursele sale petroliere și gazeifere, opțiunea militară este deci, ultima soluție, în alți termeni: războiul.

Revoltele din lumea arabă au fost declanșate pentru a schimba regimuri dictatoriale care erau reticente în a lua o poziție mai radicală împotriva Iranului (și a aliaților săi de facto, Rusia, China și Siria). Pentru anglo-americieni era astfel nevoie de forțe noi în Orientul Mijlociu pentru a le urma politicile pentru a-și realiza scopul final: înlăturarea amenințării Iranului²⁵. Reacția în lanț privind democratizarea ar putea viza Iranul după Libia.

Regimul de la Teheran este deja avizat și pare suficient de pregătit pentru a neutraliza prin forță orice mișcare populară. Operațiunile din Libia ar putea constitui, cu unele nuanțe, un precedent pentru o intervenție în Iran determinată de pericolul nuclear, în condițiile în care Teheranul se dovedește rigid în negocierile privind dosarul nuclear și activ în dezvoltarea capacităților nucleare. Pe de altă parte, Iranul ar putea utiliza „vântul schimbării” în direcția susținerii extinderii conflictelor în unele state arabe. Bahrain are un rol cheie între Iran și Arabia Saudită, Teheranul fiind interesat de schimbarea regimului, ca primă etapă în destabilizarea regimului saudit. O intervenție directă a Iranului în Bahrain – idee avansată recent de secretarul american al apărării, Robert Gates – este privită cu rețineră de Teheran din pricina riscurilor ulterioare, inclusiv de a fi atacat de SUA²⁶. Deci, se poate spune că prin schimbarea regimurilor în Nordul Africii se urmărește punerea unor regimuri compatibile cu politicile SUA astfel încât să realizeze un „cordon sanitar” menit să izoleze Iranul, așa cum anterior această politică de „containment” a fost promovată pentru a izola Uniunea Sovietică. Pe de altă parte, acest cordon sanitar trebuie să fie capabil să le furnizeze SUA o poziție cheie în desfășurarea de trupe în vecinătatea apropiată a Iranului și să le fie astfel susținute politicile și strategiile în cazul unui atac asupra acestui stat.

3. Spațiul geopolitic al „Marelui Orient Mijlociu”

Termenul de Orient Mijlociu s-a impus cu un secol în urmă, sub influența englezilor. Orientul Apropiat cuprinde țările aflate în zona de întâlnire a Asiei cu Europa și Africa: Turcia, Cipru, Siria, Liban, Israel, Arabia Saudită, Yemen, Egipt, Sudan, iar Orientul Mijlociu – Irakul, Iranul și Afganistanul. În ultima vreme, granița dintre cele două noțiuni se estompează și această arie este denumită Orientul Apropiat, fie Orientul Mijlociu, sub fiecare din aceste denumiri fiind înglobate toate țările menționate. Rezumând, se poate spune deci că Orientul Mijlociu cuprinde ansamblul țărilor din Asia de Vest și Sud-Vest, de la Turcia la Iran și de la Transcaucazia la peninsula Arabică, plus Egiptul. Această regiune, cu o bogată istorie, prezintă în perioada actuală diverse specificități naționale ce stau la baza unor puternice tensiuni geopolitice²⁷.

Din punctul de vedere al geopoliticii, lumea musulmană are o semnificație majoră, datorată poziției la intersecția a trei continente, asiatic, african și european, chiar dacă teritoriile sale se găsesc în principal în Asia occidentală, dar și mărimii teritoriului, țările acestei civilizații întinzându-se pe spații largi și deținând zone-cheie din punct de vedere strategic. Această situație explică în parte difuzia elementelor creștine și islamice în spațiul mijlociu-oriental. Din totalul de nouă state identificate ca deținând o poziție de „pivot” de care SUA trebuie să țină cont în elaborarea politicii externe, cinci aparțin universului islamic: Egipt, Indonezia, Algeria, Turcia și Pakistan. Celelalte state-pivot sunt Mexic, Brazilia, Africa de Sud și India. Ceea ce definește un stat-pivot este „capacitatea sa de a influența stabilitatea regională și internațională”. Statul-pivot este atât de important pentru regiunea în care este situat, încât prăbușirea lui ar proiecta o stare de haos cu mult peste granițele sale. Un stat pivot poate fi identificat după populația și poziția geografică importantă, potențialul economic și mărimea statului, la care se adaugă capacitatea de a influența stabilitatea regională și globală²⁸.

În plan general, Orientul Mijlociu al anului 2012 cuprinde 21 țări, o populație relativ numeroasă și distribuită pe spații largi. Ansamblul este evaluat, în 2011, la 336,6 milioane de locuitori²⁹, ce reprezintă 4,8% din populația mondială (7 021 836 029)³⁰. Potrivit unui raport al Băncii Mondiale din 2012, suprafața totală a Orientului Mijlociu se ridică în 2010³¹, la 8 775 420 km², dublul echivalentului Uniunii Europene cu 27 de state, cu un milion mai puțin decât SUA sau China, dar mai mult decât dublul Indiei³².

Orientul Mijlociu este încadrat de trei țări care prezintă mari suprafețe, cu excepția Arabiei Saudite, și, mai ales, cele mai importante populații, Egiptul, Turcia și Iranul fiecare având în jur de 70-80 milioane de locuitori în 2012, deci aproximativ 71% din populația Orientului Mijlociu și 3,5% din populația lumii³³. Aceste variabile demografice contribuie la determinarea importanței geopolitice a acestor țări.

4. Actorii statali din zona Orientului Mijlociu

Egiptul, datorită poziției sale geografice și a proximității față de regiunile bogate în petrol, a jucat un rol important de-a lungul istoriei atât în

dezvoltarea zonei, cât și în dinamica relațiilor dintre marile puteri (primind cel mai mare ajutor extern de la SUA, după Israel). De asemenea, Egiptul este esențial pentru evoluția procesului de pace din Orientul Mijlociu, pentru a susține planurile americane de a izola statele fundamentaliste din zonă, ostile Occidentului, deci de a menține un echilibru între elementele moderate și cele radicale din lumea islamică. În conflictul din Orientul Mijlociu, primordialitatea egipteană i-a permis să aibă poziții particulare cu Liga Arabă, dar a păstrat și un tratat pe care îl semnase cu Israelul. Mai mult, Egiptul se găsește în centrul conflictului din Orientul Apropiat datorită contiguității frontaliere cu cele două țări unde se regăsesc cele mai puternice tensiuni ale regiunii: Israel și teritoriile palestiniene. În ciuda faptului că este un stâlp de bază în Liga Arabă și are și susținerea SUA, sfera sa de influență este însă redusă în dosarul palestinian. Egiptul s-a aflat chiar în dificultate după războiul din Gaza (atitudinea egipteană fiind considerată ambiguă în lumea arabă în timpul ofensivei israeliene), dar a putut să conteze pe sprijinul Franței pentru a ieși din această situație, prin crearea Uniunii Mediteranei, care nu a avut însă efectele scontate, iar venirea la putere în Israel a lui Benyamin Nétanyahou în martie 2009, a îngreunat ieșirea din această situație. Carența unui leadership în Egipt a adus beneficii Turciei, care din 2008 a legat o relație de cooperare cu Siria, atât politică (fiind intermediar pentru Israel) și economică (suprimarea vizelor între cele două țări)³⁴. Prin natura lucrurilor, se poate spune că Orientul Mijlociu formează încă o lume multipolară și că schimbarea orientării moderate și a celei pro-occidentale ar încuraja manifestările extremiste în toate țările apropiate, de la Algeria până la Turcia³⁵.

Turcia este moștenitoarea inimii imperiului otoman, care a dominat mult timp o parte importantă din Orientul Mijlociu și și-a construit un stat-națiune bazându-se pe excluderea altor etnii, armeană, greacă și kurdă sau de religie non-musulmană, creând un sentiment de izolare. Turcia urmărește ideea de a deveni membră a Uniunii Europene, fiind astfel doar parțial îndreptată spre Orientul Mijlociu, mai puțin față de Israel, cu care are acorduri militare. Mai mult, Turcia întreține relații încordate cu statele limitrofe, atâta timp, cât în Turcia orientală, singurii vecini tereștri sunt kurzii care populează de o parte și de alta

frontierele Turciei cu Siria, Irak și Iran, ca și toată zona frontalieră cu Armenia și provincia azeră Nakhitchevan. Or, o parte strategică a Turciei, importantă pentru resursele de apă, petroliere și miniere, este chiar în partea kurdă, teatru de conflict intern, ce costă scump statul turc și este defavorabil imaginii sale internaționale. Cu toate acestea, Turcia dispune de o putere reală în această regiune, fiind membră din 1953 a NATO, partener al SUA, cu o putere de cooperare tehnică și de antrenament similară cu cea a trupelor Israelului, stăpânind amonteale Tibrului și Eufratului și deținând avantaje economice de care se poate folosi în fața Siriei și a Irakului³⁶.

Iranul este a doua mare țară non arabă din Orientul Mijlociu, după Turcia. Are o poziție specială în raport cu lumea arabă limitrofă din motive de diferențe etnice (o majoritate persană și numeroase minorități ce locuiesc regiunile periferice) și religioase, de unde alegerea pentru șiism. Acest ultim element este un factor de izolare atâta timp cât alți șiiți din Orientul Mijlociu nu formează decât minorități, mai puțin în Irak, unde regiunile șiite se găsesc în prelungirea geografică a Iranului și includ locurile sfinte Kerbela și Nadjaf. Iranul debarasat fiind de inamicul său Saddam Hussein, speră să-și extindă influența asupra Irakului, ale cărui atuuri etnice și lingvistice pentru Orientul Mijlociu sunt slabe. După revoluția khomeynistă, Iranul este prezent în conflictul din Orientul Apropiat, susținând demografic, militar și chiar mediatic Hezbollahul libanez, creat cu sprijin iranian în 1982³⁷.

Marile puteri judecă însă diferit Iranul. SUA, care avea o putere stabilizatoare în timpul Șahului, se îngrijorează la riscul proliferării nucleare și vis-a-vis de rolul Iranului în conflictul din Orientul Apropiat. Siturile nucleare iraniene, precum și refuzul Iranului de a accepta un proiect ce viza schimbul de uraniu îmbogățit, realizat de administrația Obama, dar și acțiunea de a trece la producția de uraniu îmbogățit cu 20%, a dus la desfășurarea de nave militare în Golf, precum și la acțiunea ONU de a căuta noi sancțiuni împotriva Iranului. Având acumulate mai mult de 2000 de kg de uraniu îmbogățit, Iranul ar avea capacitatea realizării uneia sau două bombe nucleare, dar trebuie să crească nivelul îmbogățirii uraniului la 90%, ceea ce s-ar putea face fie clandestin, fie prin expulzarea inspectorilor internaționali care veghează situl de la Natanz³⁸. Uniunea Europeană

caută, cu multe dificultăți un „dialog constructiv” care ar putea permite Iranului să fie un element de stabilitate.

În ceea ce privește țările mijlocii din punct de vedere demografic, avem patru țări ce au fiecare aproximativ 20-30 milioane de locuitori (2012)³⁹: Irak – 31,1 milioane, Arabia Saudită – 26,5 milioane, Yemen – 24,7 milioane și Siria 22,5. Dar aceste cifre trebuie privite cu circumspecție, atâta timp cât oficialii dau date incerte pentru a păstra o superioritate în zonă. Din punct de vedere istoric, regatul Arabiei Saudite a luat naștere pe o parte a peninsulei arabe în 1926, când regele Abd el-Aziz s-a proclamat rege protector al locurilor sfinte și de ordin moral musulman. Acesta voia însă și dominarea teritoriilor mijlociu-orientale, și mai ales a celor bogate în petrol, dar marile puteri nu i-au permis, preferându-se o peninsulă divizată decât una unificată. După diverse confruntări, în 1926, șase țări petroliere din Orientul Mijlociu (Arabia Saudită, Kuwait, Qatar, Oman, Bahrein și Emiratele Arabe Unite) au creat Consiliul de Cooperare al statelor arabe din Golf. Era o formă de integrare regională pentru a obține beneficii economice din exploatarea petrolului și o luptă comună pentru a împiedica expansiunea teritorială a Iranului și Irakului⁴⁰.

Despre influența Irakului, după războiul din 2003, nu se pot spune prea multe, dat fiind prezența militară americană, doar că prin această prezență se asigură o stabilitate relativă și se creează mediul favorabil încercuirii Iranului. Yemenul, apărut în 1990 din unirea Yemenului de Nord cu cel de Sud, este încă marcat de lupte interne între vechile entități, grija sa principală fiind să se protejeze în fața ingerinței Arabiei Saudite care a încercat de multe ori să-l domine. Siria a cunoscut două perioade politice: o serie de lovituri de stat militare, apoi dominarea de către Partidul Baas, al cărui obiectiv constant este „Siria Mare”, obiectiv realizat parțial în prezent și simbolizat de punerea sub protectorat a Libanului⁴¹. Importanța acestei țări este dată de plasarea în centrul jocului geostrategic regional: reconcilierea cu saudiții, deci și cu libanezii, apoi cu iordanienii, alianța cu Turcia (membră a NATO), restabilirea legăturilor cu Irak, alianța sa cu Iranul sunt grăitoare în acest sens.⁴²

În ceea ce privește țările mici din Orientul Mijlociu, care împreună totalizează mai puțin de 10 milioane, se disting trei categorii: cele care

beneficiază de rentă economică, pentru petrol și de care se interesează marile puteri: Azerbaidjan, Kuwait, Qatar, Oman, Bahrein, Emiratele Arabe Unite; cea de-a doua categorie cuprinde țările a căror realitate geopolitică este inseparabilă de importanța diasporei lor și rolului care îl au în lume, fiind vorba de Armenia și de Israel cu teritoriile palestinienilor. Acest ultim exemplu inflamează lumea arabă ce și-a exprimat solidaritatea cu palestinienii, „cauza palestiniană”, devenind punctul maxim al frustrărilor sociale a populațiilor arabe, facilitând menținerea puterilor existente; cea de-a treia categorie geopolitică cuprinde țările (Iordania, Liban și eventual Georgia, dacă o considerăm mijlociu-orientală) care se găsesc în situații geopolitice dispartate, unde nici petrolul, nici rolul diasporei nu marchează suficient o specificitate notabilă.

Concluzii

În concluzie, se poate spune că deschiderea Africii, fie ca urmare a amenințării unei ere neocoloniale datorate importanței sale strategice crescânde sau, dimpotrivă, încetirii dezvoltării cauzate de prezența internațională sporită, va fi decisă nu numai de comportamentul actorilor externi, ci și de al guvernelor africane. Dacă aceștia din urmă folosesc investițiile și subvențiile străine pentru a se sustrage exigențelor occidentale de bună guvernare, progresele socio-economice riscă de a fi efemere. O nouă recrudescență a instabilității politice ar face imposibilă integrarea regională și ar crește riscul unei noi expansiuni a radicalismului și a terorismului, în consecință este important ca guvernele occidentale să țină la politica lor de condiționalitate. Propunerea, în prezent discutată în cadrul guvernului francez de a relativiza această condiționalitate pentru a putea apăra interesele în Africa în aceeași măsură ca și China, merge într-un sens greșit. Teama vechii puterii coloniale franceze de faptul că 1000000 de chinezi trăiesc deja în Africa⁴³ iar francezi sunt decât 350000⁴⁴, este de înțeles: o politică orientată în mod unic pe obiective energetice și economice nu va face dreptate intereselor pe termen lung ale Occidentului și de asemenea ale Africii.

În ceea ce privește Orientul Mijlociu, această regiune prezintă interes nu numai datorită pozițiilor geografice strategice, sau a concentrării demografice și a vectorului uman, ci și existenței petro-

lului, care reprezintă materia primă pentru tehnologia modernă. Orientul Mijlociu este regiunea cu o „superconcentrare excesivă,” deținând circa 60% din rezervele sigure de petrol existente, iar calitățile petrolului din această regiune sunt evidente – se găsește la adâncimi mici, are vâscozitate redusă și se află în proximitatea Golfului Persic⁴⁵.

Toate acestea reprezintă un atu formidabil al țărilor din zonă, conferindu-le nu numai o putere economică prin vânzarea petrolului, dar și o influență politică cu certe dimensiuni strategice. În tot cazul, petrolul reprezintă pentru țările musulmane o armă strategică, ce le ajută să-și facă jocul în plan internațional. Conchizând, se poate spune că, în secolul XXI, petrolul, conflictul din Orientul Apropiat, tensiunile între reformiștii ce favorizează o interpretare deschisă a textelor coranice și nucleeele dure islamiste, pentru care violența este legitimată de Dumnezeu, grija de a crea sentimente naționale sprijinindu-se pe frontiere născute după decolonizare, nevoia de a fonda o unitate ce vizează un inamic comun, masele de manevră care reprezintă generații de tineri, potențialul mobilizării extremismului împotriva insuficiențelor politice și economice, toate acestea fac din Orientul Mijlociu o regiune conflictuală căreia i se conferă, în special, statutul de spațiu geografic instabil.

NOTE:

1 Charles KRAUTHAMMER, „The unipolar moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, America and the World 1990/91 (1990/1991), p. 2.

2 Vasile PAUL, Ion COȘCODARU, *Centrele de putere ale lumii*, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2003, p. 258.

3 Christina Y. LIN, „The Rise of Africa in the International Geopolitical Landscape – a U.S. Energy Perspective”, *Denkwürdigkeiten, Journal der Politische-Militarischen Gesellschaft eV.*, No. 42, December 2007, în <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?id=45570>, accesat la 29.10.2012.

4 Brice PEDROLETTI, „L'appétit des géants chinois ne faiblit pas”, în *Le Monde. Bilan Géostratégie Les nouveaux rapports de forces planétaires*, Edition 2010, p. 87.

5 *Ibidem*, p. 87.

6 „Importance stratégique croissante de l'Afrique”, în *Politique de sécurité: analyses du CSS*, nr. 38, iulie 2008, p. 1, în http://www.kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/.../css_analysen_nr38-0708_F.pdf, accesat la 28.10.2012.

7 *Ibidem*, p. 1.

8 *Ibidem*, p. 1.

9 *Ibidem*, p. 2.

10 *Ibidem*, p. 2.

11 Transmigrantul este persoana mutată dintr-un loc într-altul, de obicei într-o altă regiune, țară, etc. Acest lucru nu se face întotdeauna în mod voluntar. În acest sens, se poate spune că fenomenul de migrație se referă la circulația persoanelor în interiorul unei țări sau regiuni, din locuri cu o densitate mare de populație în locuri cu o densitate scăzută de populație. Scopul este de a reduce nivelul sărăciei și de a rezolva problemele legate de suprapopulare, prin încurajarea oamenilor să migreze spre zone slab populate. A se vedea în acest sens: <http://www.thefreedictionary.com/transmigrations>; <http://www.overpopulation-in-asia.com/social-economic-aspects/chapter-14/transmigration-a-measure-to-relieve-the-population-pressure>; http://books.google.ro/books?id=HgiZuboqBf0C&pg=PA98&lpg=PA98&dq=transmigration+human+geography&source=bl&ots=5I2qe23yTg&sig=IeIGEmxK1Qy9XqAvieiSneEYbys&hl=en&sa=X&ei=E2m8UKbuA_TE4gSUgYGoBw&redir_esc=y#v=onepage&q=transmigration%20&f=false; http://www.skwirk.com/p-c_s-57_u-484_t-1319_c-5078/evaluating-the-transmigration-solution/qld/sose-geography/asia-pacific-challenges-world-environments/finding-solutions, site-uri accesate la 03.12.2012

12 *Importance stratégique croissante de l'Afrique*, în *op. cit.*, p. 2.

13 John DALY, *China and the U.S. in Africa - Who's „Ahead?”*, 08.08.2012, în <http://oilprice.com/Geopolitics/Africa/China-and-the-U.S.-in-Africa-Whos-Ahead.html>, accesat la 29.11.2012

14 *Ibidem*

15 *Importance stratégique croissante de l'Afrique*, în *op. cit.*, p. 2.

16 *Ibidem*, p.2

17 John DALY, *China and the U.S. in Africa*, în *op.cit.*

18 Brice PEDROLETTI, *op.cit.*, p. 88.

19 *Importance stratégique croissante de l'Afrique*, în *op. cit.*, p. 2.

20 *Ibidem*, pp. 2-3.

21 *Ibidem*, p. 3.

22 *Ibidem*, p. 3.

23 Cf. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2627014,00.html>, accesat la 29.10.2012.

24 Cf. http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf, accesat la 28.10.2012.

25 Cf. <http://resistance71.wordpress.com/2011/02/23/nouvel-ordre-mondial-les-revolutions-en-tunisie-egypte-et-moyen-orient-manoevres-de-restructuration-geopolitique-de-la-region-par-lempire/>, accesat la 27.10.2012.

- 26 Manuel DONESCU, *La ce poate duce confruntarea din Libia: democratizare sau irakizare?*, 22.03.2011, în http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy/web_exclusive/La_ce_poate_duce_razboiul_din_Libia-democratizare_sau_irakizare_0_448155769.html, accesat la 27. 10.2012.
- 27 Paul DOBRESCU, *Geopolitica*, Editura Comunicare.ro, București, 2003, p. 113.
- 28 *Ibidem*, p. 110.
- 29 Cf. <http://data.worldbank.org/country/MNA>, accesat la 29.11.2012
- 30 Cf. <http://geography.about.com/od/obtainpopulationdata/a/worldpopulation.htm>, accesat la 29.11.2012
- 31 Cf. <http://www.tradingeconomics.com/middle-east-and-north-africa/surface-area-sq-km-wb-data.html>, accesat la 29.11.2012
- 32 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>, accesat la 29.11.2012
- 33 *Ibidem*.
- 34 Gilles PARIS, *Le monde arabe toujours en manque d'un leader*, în „Le Monde. Bilan Geostrategie...”, pp. 46-47.
- 35 Paul DOBRESCU, *op. cit.*, p. 110
- 36 Gérard-François DUMONT, *Le Moyen-Orient, espace géographique et géopolitique*, în http://www.strategicsinternational.com/7_article2.pdf, accesat la 29.11.2012.
- 37 *Ibidem*.
- 38 Natalie NOUGAYREDE, *L'Iran sur la voie de la bombe*, în „Le Monde. Bilan Géostratégie...”, pp. 58-59.
- 39 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, accesat la 29.11.2012
- 40 Gérard-François DUMONT, *op. cit.*
- 41 *Ibidem*.
- 42 Patrice CLAUDE, „Retour en grâce de la Syrie sur la scène mondiale”, în *Le Monde. Bilan Géostratégie...*, p. 47.
- 43 Zhong JIANHUA, „Chinese Enterprises in Africa”, *Wall Street Journal* (Chinese Edition), 17.04. 2012, în <http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t923570.htm>, accesat la 29.11.2012
- 44 ***, *Statistiques sur les Français résidant à l'étranger au 31 décembre 2011*, în http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Note_evolution_inscrits_2011_cle8fe5b1.pdf, accesat la 29.11.2012
- 45 Paul DOBRESCU, *op. cit.*, pp. 113-115.
2. DALY John, *China and the U.S. in Africa - Who's „Ahead?”*, 08.08.2012, în <http://oilprice.com/Geopolitics/Africa/China-and-the-U.S.-in-Africa-Whos-Ahead.html>
3. DOBRESCU, Paul, *Geopolitica*, Editura Comunicare.ro, București, 2003.
4. DONESCU, Manuel, *La ce poate duce confruntarea din Libia: democratizare sau irakizare?*, în http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy/web_exclusive/La_ce_poate_duce_razboiul_din_Libia-democratizare_sau_irakizare_0_448155769.html.
5. DUMONT, Gérard-François, *Le Moyen-Orient, espace géographique et géopolitique*, în http://www.strategicsinternational.com/7_article2.pdf
6. *** „Importance stratégique croissante de l'Afrique”, în *Politique de sécurité: analyses du CSS*, nr. 38, iulie 2008, în http://www.kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/.../css_analysen_nr38-0708_F.pdf
7. JIANHUA Zhong, „Chinese Enterprises in Africa”, *Wall Street Journal* (Chinese Edition), 17.04. 2012, în <http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t923570.htm>
8. KRAUTHAMMER, Charles, „The unipolar moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, America and the World 1990/91 (1990/1991)
9. LIN, Christina Y., „The Rise of Africa in the International Geopolitical Landscape – a U.S. Energy Perspective”, *Denkwürdigkeiten, Journal der Politische-Militarischen Gesellschaft eV.*, No. 42, December 2007, în <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?id=45570>
10. NOUGAYREDE, Natalie, „L'Iran sur la voie de la bombe”, în *Le Monde. Bilan Géostratégie. Les nouveaux rapports de forces planétaires*, Edition 2010.
11. PARIS, Gilles, „Le monde arabe toujours en manque d'un leader”, în *Le Monde. Bilan Geostrategie. Les nouveaux rapports de forces planétaires*, Edition 2010.
12. PAUL, Vasile; COȘCODARU, Ion, *Centrele de putere ale lumii*, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2003.
13. PEDROLETTI, Brice, „L'appétit des géants chinois ne faiblit pas”, în *Le Monde. Bilan Géostratégie Les nouveaux rapports de forces planétaires*, Edition 2010.
14. ***, *Statistiques sur les Français résidant à l'étranger au 31 décembre 2011*, în <http://www>.

BIBLIOGRAFIE:

1. CLAUDE, Patrice, „Retour en grâce de la Syrie sur la scène mondiale”, în *Le Monde. Bilan Géostratégie, Les nouveaux rapports de forces planétaires*, Edition 2010.

diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Note_evolution_inscrits_2011_cle8fe5b1.pdf

15. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2627014,00.html>

16. http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

17. <http://resistance71.wordpress.com/2011/02/23/nouvel-ordre-mondial-les-revolutions-en-tunisie-egypte-et-moyen-orient-manoevres-de-restructuration-geopolitique-de-la-region-par-lempire>

18. <http://data.worldbank.org/country/MNA>

19. <http://geography.about.com/od/obtainpopulationdata/a/worldpopulation.htm>

20. <http://www.tradingeconomics.com/middle-east-and-north-africa/surface-area-sq-km-wb-data.html>

21. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

22. <http://www.thefreedictionary.com/transmigrations>;

23. <http://www.overpopulation-in-asia.com/social-economic-aspects/chapter-14/transmigration-a-measure-to-relieve-the-population-pressure>;

24. http://books.google.ro/books?id=HgiZuboqBf0C&pg=PA98&lpg=PA98&dq=transmigration+human+geography&source=bl&ots=5I2qe23yTg&sig=IeIGEmxK1Qy9XqAvieiSneEYbys&hl=en&sa=X&ei=E2m8UKbuATE4gSUGYGoBw&redir_esc=y#v=onepage&q=transmigration%20&f=false;

25. http://www.skwirk.com/p-c_s-57_u-484_t-1319_c-5078/evaluating-the-transmigration-solution/qld/sose-geography/asia-pacific-challenges-world-environments/finding-solutions

MODELUL POLITIC EUROPEAN: FEDERALISMUL INTERGUVERNAMENTAL

*Dr. Mihaela BUȘE**

Modelul politic european a generat numeroase analize ale teoreticienilor în încercarea de a se reuși încadrarea sa într-o paradigmă cât mai concretă. Teoriile și conceptele referitoare la integrarea europeană au ca punct de plecare funcționalismul, continuând cu neofuncționalismul, interguvernamentalismul, federalismul și guvernarea la mai multe niveluri. Au existat numeroase încercări de a defini Uniunea Europeană ca federalism funcțional, federalism interguvernamental, organizație sui generis, etc. În conformitate cu Tratatul de la Lisabona, ultimele analize ale naturii politice ale Uniunii Europene identifică federalismul interguvernamental ca model politic european.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană; model politic european; integrare europeană; teorii și concepte ale integrării europene; federalism; interguvernamentalism.

Introducere

Natura politică a Uniunii Europene a constituit subiectul analizei multor teoreticieni în încercarea de a o încadra într-o anumită paradigmă. Rosamond Benn face o analiză a celor patru interpretări ale integrării europene¹ care au fost evidențiate în ultimele decenii: prima paradigmă prezintă Uniunea Europeană drept o organizație internațională, împărțită

de către adepții liberalismului tradițional ai relațiilor internaționale²; a doua paradigmă prezintă integrarea europeană ca pe o formă de regionalizare în cadrul economiei globale³, din perspectiva căreia Uniunea Europeană poate fi analizată în comparație cu „Tratatul de liber schimb nord-american, Cooperarea Economică Asia-Pacific și Mercosurul din America de Sud”⁴; a treia paradigmă abordează Uniunea Europeană ca sistem complex de formulare și luare a unor decizii în domeniul diverselor politici sectoriale. Se au în vedere interacțiunea dintre actori, procesul elaborării agendei instituționale, elaborarea politicilor, legislației și implementarea politicilor⁵; a patra paradigmă definește Uniunea Europeană și integrarea europeană ca un fenomen unic⁶, concepție prin care se consideră că acest proces este determinat istoric și deci nu poate avea un potențial de generalizare. În acest sens, W. Wallace scria: „Experiența integrării avansate a Europei de Vest nu oferă un model de urmat pentru alții. Dezvoltarea sa istorică a fost înrădăcinată într-un sistem de dezvoltare economică și a unui cadru de securitate care ambele au dispărut. Structurile instituționale dezvoltate de guvernele vest-europene în acele circumstanțe ale trecutului au dat posibilitatea de a reacționa la diversele provocări ridicate de transformarea industrială și economică din anii '70 și '80. Motivațiile politice,

** Mihaela BUȘE, doctor în Securitate Națională, își desfășoară activitatea ca profesor de limbi străine la Școala Generală „Elena Văcărescu”, București, România. E-mail: mihaela200730@yahoo.fr*

economice și de securitate au fost strâns împletite în evoluția integrării regionale vest-europene începând cu anii '40 și terminând cu anii '90⁷.

1. Teoriile integrării europene

Teoriile și conceptele referitoare la integrarea europeană au ca punct de plecare funcționalismul, continuând cu neofuncționalismul, interguvernamentalismul, federalismul și guvernarea la mai multe niveluri.

Funcționalismul se definește ca o încercare de conciliere a intereselor statelor, ca o modalitate de abordare a păcii. David Mitrany este cel care realizează cea mai concludentă prezentare a principiilor funcționaliste din secolul al XX-lea.

În anii 1950, teoria funcționalismului este împărtășită de principalii oameni de stat paneuropeni: Jean Monnet, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Robert Schuman și Paul-Henri Spaak⁸. Puternica influență pe care a exercitat-o funcționalismul lui Mitrany asupra părinților fondatori ai Europei⁹ reiese și din faimosul discurs al lui Robert Schuman din 9 mai 1950: „Pacea mondială nu poate fi asigurată fără a face eforturi proporționale cu pericolele care o amenință. Contribuția pe care o Europă organizată și puternică o poate aduce lumii este indispensabilă pentru menținerea unor relații pașnice. [...] Europa nu se va realiza dintr-o dată și nici ca urmare a unui singur plan, ci prin realizări concrete care vor genera în primul rând o solidaritate de fapt¹⁰. Dacă Mitrany formulează ideile fundamentale ale funcționalismului, Monnet le transpune în propuneri concrete¹¹. Astfel, ideea de a crea organizații comunitare în anumite sectoare strategice care ar facilita trecerea la o uniune politică a constituit un prim pas în crearea viitoarei Uniuni Europene.

În urma semnării tratatelor de la Roma, funcționalismul se transformă în neofuncționalism, avându-l pe Ernst Haas ca principal teoretician. În opinia lui E. Haas, interesele economice ale Europei moderne permit o mai bună înțelegere a integrării europene.

Neofuncționalismul este orientat în special către aspectele politice și implicațiile integrării, iar analizarea cazului european determină apariția ideii de a se crea un mare stat federal. Acest stat federal este, în concepția lui Ernst Haas, „o nouă comunitate politică care se impune în fața comunităților pre-existente¹².

Neofuncționalismul pune accentul pe rolul primordial al instanțelor supranaționale. Acest curent lansează ideea că prin crearea unei autorități supranaționale se obține un efect de spill-over; această autoritate ar avea ca obiectiv extinderea puterii și influenței sale și la alte sectoare. De exemplu, Ernst Haas analizează Comunitatea economică europeană (CEE) ca un spill-over al Comunității europene a cărbunelui și oțelului (CECA); astfel descoperă „logica expansivă a integrării sectoriale”. Haas consideră că liberalizarea comerțului în sistemul uniunilor vamale ar duce la o armonizare a politicilor macro-economice, care s-ar transforma definitiv în politici comune și ar conduce la crearea unei comunități politice¹³.

Interguvernamentalismul are ca principiu central atribuirea guvernului fiecărei țări a rolului cel mai important în luarea deciziilor.

În aceeași ordine de idei, Hoffmann face diferența între *low politics* și *high politics* pentru a putea explica de ce în anumite domenii integrarea a fost posibilă, în timp ce în altele, nu, tocmai urmare a faptului că statele au fost reticente în a renunța la anumite atribute ale suveranității naționale, prin transfer către autorități supranaționale¹⁴. De asemenea, Hoffman a explicat frânarea procesului de integrare europeană din anii '60-'70, prin faptul că statele nu acceptă să renunțe la o parte din suveranitatea națională. Un exemplu ilustrativ în acest sens îl constituie eșecul Comunității Europene de Apărare.

După semnarea Tratatului de la Maastricht, Andrew Moravcsik pune bazele unei noi teorii, interguvernamentalismul liberal, bazată pe comportamentul rațional al statului, pe preferințe naționale și negociere între state. Andrew Moravcsik analizează procesul integrării europene, evidențiind faptul că toate aceste elemente au determinat continuarea și dezvoltarea acestuia.

Astfel, în opinia sa, interguvernamentalismul liberal, ca argument central al analizei sale, demonstrează că „cea mai bună modalitate de a explica integrarea europeană este prezentarea acesteia ca fiind rezultatul unei serii de decizii raționale luate de liderii naționali. Aceste decizii au răspuns unor constrângeri și oportunități determinate de interesele economice, de sectoarele dezvoltate ale societăților naționale, de puterea relativă a fiecărui stat în sistemul internațional și de rolul jucat de instituțiile internaționale

pentru a consolida credibilitatea angajamentelor interguvernamentale¹⁵.

A. Moravcsik, într-un articol din anul 1991, publicat în *International Organization*, consacrat genezei Actului Unic European, a descris o Comunitate Europeană în care puterea politică a rezultat din confruntarea de interese naționale între actorii statali Franța, Germania, Marea Britanie ... Într-un context de interdependență tot mai mare a economiei și a politicii, aceste state au ales punerea în comun a intereselor lor naționale pentru a satisface siguranța și bunăstarea cetățenilor lor¹⁶.

Integrarea domeniului securității și apărării era frânată, lipsa oricărui progres fiind evidentă. Dacă era dificil de integrat politica externă, din cauza trimiterilor simbolice de o importanță deosebită la noțiunile de stat, de suveranitate și de identitate națională, în cazul apărării, considerată într-adevăr ca o problemă vitală și care constituie centrul suveranității naționale, aceasta a fost chiar cu atât mai mult în afara integrării supranaționale¹⁷.

În cele din urmă, interguvernamentalistii au fost, fără îndoială, cei care au apreciat, din punct de vedere teoretic, cel mai bine legătura dintre schimbările apărute în contextul internațional de după Războiul Rece și evoluția evidentă a intereselor anumitor state membre pentru elaborarea unei Politici Europene de Securitate și Apărare (PESA) viabile. Atenția deosebită pe care acestea o acordă intereselor politice interne ale statelor membre le permite să susțină că există unele state, – mai ales Germania de Vest, Marea Britanie și Țările de Jos – care au reușit să țină domeniul apărării și securității departe de agenda integrării europene până în anii 1990. Ulterior, negocierile succesive dintre statele membre cele mai puternice au fost cele care au condus la dezvoltarea PESA. În 1990, acțiunea comună a Franței și Germaniei a condus la decizia Consiliului European de a mandata negociatorii de la Conferința Interguvernamentală (CIG) să înceapă negocieri privind o uniune politică și economică, cu scopul principal de a consolida cooperarea în domeniul politicii externe și de apărare. Ceea ce a rezultat în final din procesul CIG la Maastricht poate fi privit ca un compromis clasic între poziții naționale diferite¹⁸.

Federalismul, ca teorie a integrării regionale sau chiar globale, se inspiră din efectele benefice ale federalismului ca sistem de guvernare a statului. Principalul laborator de testare a federalismului în relațiile internaționale din secolul al XX-lea a fost

regiunea europeană. Federalismul a fost îmbrățișat ca ideologie de politicieni și intelectuali, care în 1939 au văzut în el un apogeu al sistemului statal european, iar în 1945 ca o ocazie de a-l înlocui. Era necesar ca pe viitor să se pună în aplicare planuri care „să treacă dincolo de state”. Mai ales în cadrul constituirii Comunității Europene, federaliștii au fost mereu tentați să insiste pentru o agendă populistă, participativă. Înființarea unui parlament ales în mod direct și aplicarea tot mai frecventă a principiului votului majoritar în organele CE au fost considerate foarte importante¹⁹.

„Integrarea europeană reprezintă un proces în cadrul căruia autoritatea și influența decizională sunt împărțite între niveluri diferite de guvernare – subnațional, național și supranațional²⁰. Teoria guvernării la mai multe niveluri are ca principal punct de plecare faptul că procesul decizional colectiv și independența instituțiilor supranaționale au erodat suveranitatea guvernelor naționale²¹. Din această perspectivă, Uniunea Europeană a dezvoltat un sistem politic cu instituții aflate în strânsă legătură, care acționează pe mai multe niveluri.

2. Federalizarea Europei

Au existat numeroase încercări de a defini Uniunea Europeană: federalism funcțional, federalism interguvernamental, obiect politic neidentificat, organizație *sui generis*, etc. Doctrina juridică consideră că Uniunea Europeană s-ar afla la jumătatea drumului dintre diferite categorii acceptate de teoria constituțională: organizație internațională, confederație și stat federal. Jurisprudența Curții de Justiție pare să recunoască și ea acest caracter *sui generis* și hibrid al Uniunii Europene. Dezbaterea constituțională despre viitorul UE este animată mai ales de conceptualul de „fедераție de state-națiuni”, pe care ministrul german de externe Joschka Fischer l-a invocat în discursul său ținut la Universitatea Humboldt din Berlin²².

Impunerea ideii de federalizare a Europei s-a făcut treptat și cu dificultate, deoarece popoarele care și-au redobândit dreptul de a avea propriul stat sau care și-au desăvârșit unitatea statală se lăsau greu convinse că independența, suveranitatea și integritatea lor teritorială nu vor fi încălcate sau știrbite²³. Pentru prima dată în istorie, o mare comunitate politică se construiește pe baza liberei

asocieri a statelor independente și nu prin forță sau cuceriri. Contrar Confederației și Federației, care, în ciuda diferenței de structuri și metode, au în comun o abordare politică globală, Comunitățile Europene și Uniunea Europeană pun în practică un federalism invers²⁴.

Europa a introdus, de-a lungul istoriei sale de integrare, numeroase elemente federative în structura și funcționarea sa, menținând în același timp poziția guvernelor naționale. Având în vedere structura acesteia, precum și funcționarea instituțiilor, Uniunea Europeană reprezintă o formă specifică de federație, un anumit model care îi asigură originalitatea²⁵. Însă procesul de federalizare implică un aspect delicat pentru state, renunțarea și împărțirea unei părți din suveranitatea lor națională. Această renunțare parțială a statelor la suveranitatea națională a marcat chiar un moment de frânare a construcției europene.

3. Formula interguvernamentală europeană

În ceea ce privește interguvernamentalismul, acesta este cel care a contribuit la realizarea unor progrese importante în procesul construcției europene, de la crearea Sistemului monetar European până la acordurile de la Schengen. În aceeași ordine de idei, prin intermediul conferințelor interguvernamentale, tratatul de la Roma a înzestrat Comunitatea cu „o putere constituantă”²⁶.

În articolul *Brussels between Bern and Berlin: Comparative Federalism meets the European Union*, Tanja Boerzel și Madeleine Hostli abordează diferențele dintre actuala formulă interguvernamentală europeană și o eventuală structură federalistă. Se arată, astfel, că Uniunea are deja atribuții importante într-un spectru întins de sectoare, plecând de la atribuțiile inițiale din domeniul economic și până la cea mai importantă achiziție recentă, sistemul monetar unic; pași importanți s-au făcut și în dezvoltarea unor atribuții comunitare în domenii precum comerțul, transportul, energia, protecția mediului și a consumatorului. Se remarcă de asemenea o atribuție crescândă a Uniunii și în domenii în care responsabilitatea statelor naționale era, până nu demult, una exclusivă: ne referim aici la acorduri de securitate internă, precum Schengen și Europol, dar și la faptul că în justiție cetățenii statelor membre se pot adresa instanței europene împotriva statelor naționale.

În opinia autoarelor citate, două sunt atribuțiile importante care lipsesc Uniunii pentru a o putea considera ca fiind o federație: în primul rând, statele au o libertate deplină cât privește adoptarea, revizuirea sau denunțarea tratatelor cu privire la chiar apartenența lor la Uniune și, în al doilea rând, din punct de vedere fiscal, deși colectează fonduri, Uniunea nu are cu adevărat un sistem propriu de taxe, venituri și cheltuieli²⁷.

4. Modelul politic mixt federal-interguvernamental

Francisco Aldecoa Luzzáraga, unul dintre cei mai reputați specialiști europeni în teoria integrării europene, a federalismului și europenismului, abordează în lucrarea sa *Europa Viitorului. Tratatul de la Lisabona* modelul politic al Uniunii așa cum reiese din Tratatul de la Lisabona. Astfel, în Tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană este prezentată ca o entitate unică, care acționează în conformitate cu metode proprii: federală în cazul politicilor comune și confederală sau interguvernamentală în cazul politicii externe și de securitate comună. Se consolidează astfel caracterul special al Uniunii Europene, de organizație construită pe un model politic mixt federal-interguvernamental. În cadrul acestui nou tip de federalism-interguvernamental, s-a trecut, ca rezultat al dispariției Comunității Europene, de la structura de templu, specific UE până acum, la cea de arbore. Această nouă abordare presupune întărirea componentei federale a modelului în detrimentul celei interguvernamentale²⁸.

De asemenea, Francisco Aldecoa Luzzáraga remarcă eliminarea descrierii explicite, existența în Constituție a celor două metode europene, metoda comunitară sau federală și, respectiv, cea interguvernamentală sau confederală. Lipsa acestei precizări nu constituie un pas înapoi în ceea ce privește modelul politic european, autorul fiind de părere că indiferent dacă este precizată sau nu natura politică a Uniunii Europene, aceasta își păstrează calitatea de sistem politic sui-generis, bazat pe federalism și interguvernamentalism.

Concluzii

Articolul I-1 din Tratatul de la Lisabona evidențiază faptul că Uniunea Europeană este o entitate politică originală, bazată pe o dublă

legitimitate, federală – prin cetățeni – și, în același timp, interguvernamentală – prin state²⁹, idee susținută de Francisco Aldecoa Luzzàraga și de alți experți în domeniul relațiilor internaționale.

În Tratatul de la Lisabona sunt definite obiectivele și valorile Uniunii Europene, lucru extrem de important, deoarece, în concepția autorului, acestea constituie o parte esențială a explicitării politice a Uniunii. Acestea exprimă cu claritate, prin ele însele, ce îi unește pe europeni în acțiunea lor de a avea, păstra și dezvolta anumite valori și de a realiza anumite obiective. Explicitarea valorilor conferă și îmbunătățește vizibilitatea Uniunii, contribuie la democratizarea sistemului european, consolidează identitatea europeană și vorbește despre etica Uniunii și a statelor membre. Obiectivele Uniunii relevă ce urmăresc statele membre prin integrare europeană³⁰. Referitor la obiective, autorul scoate în evidență faptul că obiectivul păcii se regăsește pentru prima dată în centrul unui document de acest tip, prin aceasta fiind aduse în prim plan motivul existenței și importanța integrării europene.

Pe de altă parte, Tratatul de la Lisabona clarifică relațiile dintre Uniunea Europeană și statele membre, expunându-le detaliat și cu o mai mare claritate față de textele anterioare. [...] În aceeași ordine de idei, Tratatul de la Lisabona prevede posibilitatea reversibilității integrării. În acest sens, pe de o parte, preia din Constituție clauza de retragere, ceea ce presupune că un stat poate, în mod voluntar, să înceteze a mai fi membru al Uniunii Europene. Pe de altă parte, renegocierile de la Lisabona au introdus pentru prima dată posibilitatea ca revizuirile Tratatelor să nu se realizeze doar în scopul extinderii competențelor Uniunii europene, ci și în scopul reducerii acestora, dacă va fi cazul³¹. Atât prevederile Tratatului de la Lisabona cât și federalismul și interguvernamentalismul, care stau la baza progreselor înregistrate de construcția europeană, consfințesc natura politică specială a acestei organizații.

Astfel, Uniunea Europeană se evidențiază ca fiind o entitate politică originală, total diferită de orice altă construcție de acest tip, care își consolidează evoluția pe un model politic mixt federal-interguvernamental.

NOTE:

1 Ben ROSAMOND, *Theories of European Integration*, St. Martin Press, INC. New York, 2000

p. 1; Michael BURGESS, *Federalism and European Union: the Building of Europe 1950-2000*, Routledge, London and New York, 2000, apud Claudiu DEGERATU, „Teoriile federalismului și integrarea europeană”, în Ilie BĂDESCU, Ioan MIHĂILESCU, *Geopolitică, globalizare, integrare*, Editura Mica Valahie, București, 2004, p. 31.

2 DOYLE Michael W. (1986), „Liberalism and World Politics” în *American Political Science Review* 80, no. 4, apud Claudiu Degeratu în *op. cit.* p. 31.

3 Dent. C. OXFORD, *The European Economy in the Global Context*, Routledge, London, 1997; Susan Strange, „The Study of Transnational Relations”, în *International Affairs*, 52, 3 (July, 1976): 333-45.

4 Claudiu DEGERATU, în *op. cit.*, p. 1.

5 J. PETERSON, „Decision-Making in the European Union Towards Framework for Analysis” în *Journal of European Public Policy* 2(1)/ 1995.

6 Conform unui raport de informare privitor la reforma politicii externe a UE, construcția europeană a avut încă de la început patru caracteristici care au definit-o ca fiind o organizație internațională de un nou tip. În primul rând, s-a caracterizat printr-un federalism invers; în al doilea rând, construcția europeană a organizat o uniune de state bazată pe un federalism juridic fără federalism politic; în al treilea rând a fost creat un triunghi instituțional care nu respectă regulile clasice, fiind o realizare originală, în al patrulea rând Comunitatea europeană a fost fondată pe principiul egalității drepturilor. **Vezi** *Assemblée Nationale, Treizième Législature, Rapport d'information déposé par la Commission des Affaires Européennes(1) sur la réforme de la gouvernance de la politique extérieure de l'Union européenne* (E 5216, E 5220 et E 5417), et présenté par Mme Elisabeth Guigou et M. Yves Bur, Députés, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 16 juin 2010; <http://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/europe/rap-info/i2631.pdf>, accesat la data de 14.03.2011.

7 W. WALLACE, *Regional Integration. The West European Experience*, Brokings Institutions, Washington, DC, 1990, p. 9, apud Claudiu DEGERATU, *op. cit.*, p. 45.

8 Claudio Giulio ANTA, *Les pères de l'Europe: sept portraits*, Peter Lang, 2007, p. 137.

9 Philippe MARCHESIN, *Introduction aux relations internationales*, Karthala Éditions, 2008, p. 55.

10 Robert SCHUMAN, *La Déclaration du 9 mai 1950*, http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_fr.htm, accesat la 12.05.2011.

11 Claudio Giulio ANTA, *op. cit.*, p. 137.

12 Ernst, HAAS, *The uniting for Europe. Political, social and economical forces 1950-1957*, London, Stevens and Sons, 1958, p.16.

13 Bruno DUPEYRON, *L'Europe au défi de ses régions transfrontalières*, Peter Lang, 2008, p. 27.

Ernst, Haas, *op. cit.*, p. 16.

14 Gabriela DRĂGAN, *Uniunea Europeană între federalism și interguvernamentalism. Politici comune ale UE*, Editura ASE, București, 2005, p. 14.

15 Andrew MORAVCSIK, *The choice for Europe. Social purpose and state power from Messina to Maastricht*, UCL Press, London, 1999, p. 472.

16 Christian LEQUESNE, Andy SMITH, „Union européenne et science politique: où en est le débat théorique?”, în *Cultures & Conflits*, nr. 28 – *Interpréter l'Europe*, 1997, p. 4.

17 Brian WHITE, „Expliquer la défense européenne : un défi pour les analyses théoriques”, în *Revue internationale et stratégique*, no. 48, 4/2002, p. 90.

18 Alfred van STADEN, *After Maastricht: „Explaining the Movement towards a Common European Defence Policy”*, in Walter CARLSNAES, Steve SMITH (eds.), *European Foreign Policy*, Londres, Sage, 1994, p. 155.

19 Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicționar de relații internaționale*, Editura Universal Dalsi, 2001, pp. 179-180.

20 Gary MARKS, Liesbet HOOGHE, Kermit BLANK, “European Integration from the 1980s: State-Centric v. Multi-level Governance” în *Journal of Common Market Studies*, vol.34, no.3, September 1996, p. 342.

21 Gabriela DRĂGAN, *op. cit.*, p. 21.

22 Joschka FISCHER, *De la Confédération à la Fédération : réflexion sur la finalité de l'intégration européenne*, Discours prononcé à l'Université Humboldt de Berlin le 12 mai 2000, apud Bélich Nabli, „L'Union des États et les États de l'Union”, în *Pouvoirs* no. 121, avril 2007 p. 118.

23 Constantin BUȘE, *Ideea europeană – elita intelectuală și politica românească* în Gheorghe Buzatu, Stela Cheptea, Marusia CÎRSTEA, *Istorie și societate*, vol III, Editura Mica Valahie, p. 141.

24 Dusan SIDJANSKI, „L'Approche fédérative de l'Union Européenne ou la quête d'un fédéralisme européen inédit” în *Etudes et Recherches*, no. 14, Juillet 2001, p. 29.

25 Eva DEKANY-SZENASI, „La question de la souveraineté et la construction européenne”, în *Le Portique*, no. 5, 2007, p. 9.

26 Jean-Louis QUERMONNE, „Spectre de la technocratie et retour du politique”, în *Pouvoirs*, no. 69 – *Europe, de la Communauté à l'Union*, avril 1994, p. 14.

27 Andrei VASILESCU, „Federalismul și viitorul Uniunii Europene”, în *Sfera Politicii*, anul XIII, nr. 115/2005, p. 48.

28 Francisco Aldecoa LUZZÁRAGA, Mercedes Guinea LLORENTE, *Europa Viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, 2011, p. 97.

29 *Ibidem*, p. 99.

30 *Ibidem*, p. 107.

31 *Ibidem*, p. 98.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANTA, Claudio Giulio, *Les pères de l'Europe: sept portraits*, Peter Lang, 2007.

2. BURGESS, Michael, *Federalism and European Union: the Building of Europe 1950-2000*, Routledge, London and New York, 2000.

3. BUȘE, Constantin, „Ideea europeană – elita intelectuală și politica românească” în BUZATU, Gheorghe.; Stela, CHEPTEA.; CÎRSTEA, Marusia, *Istorie și societate*, vol III, Editura Mica Valahie.

4. CARLSNAES, Walter; SMITH, Steve (eds.), *European Foreign Policy*, Londres, Sage, 1994.

5. DEGERATU, Claudiu, „Teoriile federalismului și integrarea europeană”, în Ilie BĂDESCU, Ioan MIHĂILESCU, *Geopolitică, globalizare, integrare*, Editura Mica Valahie, București, 2004.

6. DÉKÁNY-SZÉNÁSI, Eva, „La question de la souveraineté et la construction européenne”, în *Le Portique*, no. 5, 2007.

7. DRĂGAN, Gabriela, *Uniunea Europeană între federalism și interguvernamentalism. Politici comune ale UE*, Editura ASE, București, 2005.

8. DUPEYRON, Bruno, *L'Europe au défi de ses régions transfrontalières*, Peter Lang, 2008.

9. DOYLE, Michael W., „Liberalism and World Politics” în *American Political Science Review* 80, 1986, no.4.

10. EVANS, Graham.; NEWNHAM, Jeffrey, *Dicționar de relații internaționale*, Editura Universal Dalsi, 2001.

11. FISCHER, Joschka, *De la Confédération à la Fédération : réflexion sur la finalité de l'intégration européenne*, Discours prononcé à l'Université Humboldt de Berlin le 12 mai 2000.

12. HAAS, Ernst, *The uniting for Europe. Political, social and economical forces 1950-1957*, London, Stevens and Sons, 1958.

13. LEQUESNE, Christian; SMITH, Andy, „Union européenne et science politique: où en est le débat théorique?”, în *Cultures & Conflits*, nr. 28 – *Interpréter l'Europe*, 1997.

14. LUZZÁRAGA, Francisco Aldecoa; Mercedes Guinea Llorente, *Europa Viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, 2011.

15. MARCHESIN, Philippe, *Introduction aux relations internationales*, Karthala Éditions, 2008.
16. MARKS, Gary; HOOGHE, Liesbet; Kermit BLANK, "European Integration from the 1980s: State-Centric v. Multi-level Governance" în *Journal of Common Market Studies*, vol. 34, no. 3, September 1996.
17. MORAVCSIK, Andrew, *The choice for Europe. Social purpose and state power from Messina to Maastricht*, UCL Press, London.
18. NABLI, Bélig, „L'Union des États et les États de l'Union”, în *Pouvoirs* no. 121, avril 2007.
19. OXFORD, Dent. C., *The European Economy in the Global Context*, Routledge, London, 1997.
20. PETERSON, J., „Decision-Making in the European Union Towards Framework for Analysis” în *Journal of European Public Policy* 2(1)/ 1995.
21. SIDJANSKI, Dusan, „L'Approche fédérative de l'Union Européenne ou la quête d'un fédéralisme européen inédit” în *Etudes et Recherches*, no. 14, Juillet 2001.
22. QUERMONNE, Jean-Louis, „Spectre de la technocratie et retour du politique”, în *Pouvoirs*, no. 69 – *Europe, de la Communauté à l'Union*, avril 1994.
23. *** *Rapport d'information déposé par la Commission des Affaires Européennes(1) sur la réforme de la gouvernance de la politique extérieure de l'Union européenne* (E 5216, E 5220 et E 5417), în <http://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/europe/rap-info/i2631.pdf>, accesat la data de 14.03.2011.
24. ROSAMOND, Ben, *Theories of European Integration*, St. Martin Press, INC. New York, 2000.
25. SCHUMAN, Robert, *La Déclaration du 9 mai 1950*, http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_fr.htm, accesat la 12.05.2011.
26. SIDJANSKI, Dusan, „L'Approche fédérative de l'Union Européenne ou la quête d'un fédéralisme européen inédit” în *Etudes et Recherches*, no. 14, Juillet 2001.
27. STRANGE, Susan, „The Study of Transnational Relations”, în *International Affairs*, 52, 3 (July, 1976).
28. VASILESCU, Andrei, „Federalismul și viitorul Uniunii Europene”, în *Sfera Politicii*, anul XIII, nr. 115/2005.
29. WALLACE, W., *Regional Integration. The West European Experience*, Brokings Institutions, Washington, DC, 1990.
30. WHITE, Brian, „Expliquer la défense européenne : un défi pour les analyses théoriques”, în *Revue internationale et stratégique*, no. 48, 4/2002.

EVOLUȚII ȘI PERSPECTIVE ALE CONCEPTULUI DE INFRASTRUCTURĂ CRITICĂ ÎN CONTEXT EUROATLANTIC

*Silvia-Alexandra ZAHARIA**

Articolul de față abordează evoluțiile și perspectivele conceptului de securitate a infrastructurilor critice în context euroatlantic, pornind de la premisa că securitatea regională este determinată, în mare măsură, de funcționarea în parametri optimi a sistemelor de infrastructuri critice. Printr-o analiză comparativă a locului și rolului securității infrastructurilor critice în Statele Unite ale Americii și în Uniunea Europeană, se urmărește înțelegerea adecvată a cadrului legislativ și a soluțiilor de implementare dezvoltate de cele două părți pentru asigurarea funcționabilității și protecției infrastructurilor critice. De asemenea, prin dezbateră evoluțiilor conceptului de infrastructură critică, avem în vedere și identificarea unor potențiale perspective de dezvoltare a eficienței soluțiilor de securitate în domeniul protecției infrastructurilor critice.

Cuvinte-cheie: infrastructură critică; securitate; context euroatlantic; cadru legislativ; evoluții; perspective; protecția infrastructurilor critice.

Introducere

Evoluțiile sistemului internațional au generat, alături de globalizare, creșterea interconectivității și a interdependențelor, o serie nouă de

vulnerabilități și amenințări, care pot afecta în mod direct securitatea infrastructurilor critice. Contextul geopolitic actual, caracterizat de situații imprevizibile și sisteme complexe, nu mai permite abordarea problemei protecției și securității infrastructurilor critice strict din punct de vedere naționalist, teritorial sau militarist, impunându-se necesitatea abordărilor multisectoriale sau multidisciplinare.

La momentul actual, este general acceptată ideea că prosperitatea și securitatea statelor din spațiul euroatlantic, și nu numai, sunt dependente în mod direct de infrastructurile critice, vitale bunei funcționări a sistemelor și proceselor din care fac parte.

Problema protecției infrastructurilor critice s-a transformat, așadar, într-o modalitate de analiză a sistemelor, asigurând un cadru propice pentru a înțelege și interpreta amenințările la adresa securității. Această abordare a securității prin prisma siguranței și funcționabilității infrastructurilor critice prezintă, potrivit unor autori¹, o serie de caracteristici precum: preocuparea pentru elemente și structuri critice de care societatea contemporană, economia și regimurile politice depind, identificarea atât a vulnerabilităților acestor sisteme cât și a riscurilor sau amenințărilor ca aceste vulnerabilități să fie exploatate pentru

** Silvia-Alexandra ZAHARIA este doctorand în Securitate Națională și Informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: silviaalex.zaharia@yahoo.com*

destabilizarea sistemului și periclitarea siguranței naționale și, nu în ultimul rând, efortul de a concepe și dezvolta tehnici și modalități de atenuare sau combatere a vulnerabilităților structurale.

Din acest punct de vedere, protecția infrastructurilor critice ține de o nouă paradigmă a securității, care s-a conturat în urma „incertitudinilor” survenite, a lipsei de familiaritate sau, mai precis, a dificultăților de percepție și înțelegere a schimbărilor recente din sistemul internațional, care au făcut ca accepțiunile anterioare ale securității să devină desuete, obligând cercetătorii și experții să identifice noi modalități de abordare a riscurilor de securitate. Mai exact, s-a conturat o manieră de înțelegere a amenințărilor la adresa securității prin prisma așa-numitelor vulnerabilități de sistem, provenite sau întreținute, într-o bună măsură, de elemente ale infrastructurii critice.

La cristalizarea acestei abordări au contribuit o serie de evenimente din istoria secolului al XX-lea, precum elaborarea și implementarea doctrinei „bombardamentelor strategice” (*strategic bombing*)² în Statele Unite și Europa, prin care se viza distrugerea unor „ținte vitale” din industria inamicului, dezvoltarea mobilizării pentru apărare și a pregătirii pentru situații de urgență în perioada Războiului Rece ca modalitate de apărare a sistemului industrial american împotriva unui atac nuclear sovietic, sau emergența planificării pentru dezastre și a „pregătirii totale” (*total preparedness*)³. Acești factori, alături de schimbările economice, tehnologice și legislative, au modificat relațiile preexistente între infrastructuri, pe când revoluția informațională a generat noi conexiuni și dependențe ale elementelor de infrastructură, creând sisteme complexe al căror control este, de regulă, informatizat și centralizat.

Prin urmare, înțelegerea și interpretarea conceptului de infrastructură critică pornește dintr-o anumită manieră de a defini securitatea în termeni de vulnerabilități intrinseci ale sistemului, care a devenit predominantă odată cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, datorită schimbărilor survenite în sistemul relațiilor internaționale, schimbări ce au determinat apariția unei noi gândiri strategice, impunând o serie de inovații și de termeni noi.

De exemplu, apariția noțiunii de „război total” a schimbat maniera în care statele se raportau, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, la conflictele

militare și la lupta armată, deoarece, odată cu inovațiile tehnologice ce au permis dezvoltarea armamentelor „armata se industrializează, industria se militarizează, armata absoarbe națiunea, iar națiunea se modelează după organizarea armatei.”⁴ Astfel spus, teoria „războiului total” a reprezentat, în termeni de gândire strategică, recunoașterea faptului că puterea militară a unui stat depinde atât de economia acestuia, cât și de capacitatea administrativă a statului de a-și mobiliza și direcționa resursele vitale pentru îndeplinirea unor obiective strategice.

Din acest punct de vedere, națiunile au devenit conștiente de importanța obiectivelor și complexelor industriale și economice proprii, dar și de vulnerabilitatea acestora la potențiale atacuri ale inamicului, ceea ce a condus la dezvoltarea teoriei „bombardamentelor strategice” și a „țintelor vitale”.

Potrivit lui Philip S. Meilinger, primul teoretician al conceptului de „bombardament strategic” ar fi fost italianul Giulio Douhet, care considera că, în contextul în care toate resursele unui stat erau angrenate în război, capacitatea statului de a administra aceste resurse ar trebui anihilată în scopul de a-l determina să își recunoască înfrângerea. Pentru atingerea acestui țel, Douhet milita pentru acțiunile ofensive aeriene, care vizau distrugerea capacității de producție și apărare ale inamicului. Mai mult, Douhet identifica cinci sectoare vitale pentru existența și funcționarea statului modern, denumite de acesta „ținte cheie” sau „ținte vitale” ale bombardamentelor strategice, și anume: industrie, transporturi, infrastructuri rutiere și feroviare, noduri și centre de comunicații, clădiri ale administrației și guvernului.⁵

După cum se poate observa, cele cinci sectoare vitale identificate de Douhet corespund unor categorii de infrastructuri critice din spațiul fizic, cu toate că acestea nu vor fi teoretizate și identificate ca atare decât mult mai târziu.

Istoric vorbind, se poate afirma că unul dintre primele momente în care caracterul vital al unor elemente de infrastructură a devenit evident a fost în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când subestimarea de către Aliați a rolului jucat de anumite infrastructuri în economia de război a Germaniei naziste a permis acesteia din urmă să continue producția echipamentelor de război până în 1944. Mai târziu, în perioada Războiului Rece, în SUA se cristalizează ideea că există o anumită

categorie de infrastructuri de a căror siguranță depinde securitatea națională a statului, iar capacitatea administrației de a asigura buna funcționare a acestora este esențială pentru dezvoltarea economiei și asigurarea păcii.

1. Infrastructuri critice în Statele Unite ale Americii

Înainte de a discuta despre apariția conceptului de infrastructuri critice în Statele Unite ale Americii, merită luate în considerare o serie de evoluții în gândirea strategică americană, care au contribuit la abordarea prezentă a securității infrastructurilor critice, ca element vital pentru securitatea națională.

Astfel, deși noțiunea de „bombardamente strategice” a fost formulată inițial de către un italian, experții militari americani sunt cei care au contribuit în mod decisiv la dezvoltarea acesteia, plasând accentul asupra identificării corecte a ținutelor critice, înțelese ca puncte cheie/centre nodale într-un sistem industrial sau o rețea de infrastructură. S-a dezvoltat astfel conceptul de „rețele industriale”, care argumenta că sistemele economice moderne sunt bazate pe relații complexe de interdependență sau sunt alcătuite din „elemente structurale interrelaționate și interdependente”⁶, relațiile existente între elementele sistemice constituindu-se în vulnerabilitatea majoră a economiilor naționale. Prin urmare, pentru identificarea și exploatarea acestor vulnerabilități ale sistemului, era necesară o cunoaștere aprofundată a rețelilor și sistemelor de infrastructuri vitale ale inamicului. Analiza acestor elemente critice ale infrastructurilor revenea economiștilor și experților tehnici, depășind capacitățile soldaților. Scopul demersurilor de cercetare era acela de a identifica, evalua și selecta acele „câteva obiective a căror distrugere ar paraliza sau neutraliza inamicul”⁷.

Pe de altă parte, odată cu dezvoltarea și conceptualizarea acestui mod de gândire, a devenit evident că și sistemele de infrastructuri ale Statelor Unite prezintă aceleași vulnerabilități, existând riscul de fi supuse unor amenințări și atacuri similare, ceea ce a condus la elaborarea și implementarea unor strategii de apărare bazate pe asigurarea protecției acelor componente ale infrastructurii considerate vitale pentru capacitatea de funcționare a Statelor Unite ale Americii, în eventualitatea unor posibile atacuri sau a

declanșării unui conflict armat.

Trebuie menționat că, în mod tradițional, situarea geografică a Statelor Unite între două oceane a fost considerată una dintre principalele garanții de securitate ale națiunii, forțele navale ocupând rolul predominant în strategia de apărare a țării. Odată cu dezvoltarea industriei de aviație și perfecționarea bombardierelor de rază lungă, această paradigmă s-a schimbat, resimțindu-se necesitatea identificării unor garanții suplimentare de securitate și asigurării protecției infrastructurilor strategice prin dezvoltarea unor modele noi de configurare a rețelilor de infrastructură, care să reducă pe cât posibil vulnerabilitățile generate de interdependența elementelor componente.

Primele încercări de a identifica unitățile infrastructurii critice a Statelor Unite ale Americii pot fi regăsite în cercetările făcute de experții forțelor aeriene americane din cadrul Air Corps Training School (ACTS) și datează din perioada interbelică. Astfel, în 1938, Muir S. Fairchild afirma că structurile cheie ale economiei americane constau în 11.842 de fabrici „critice”, aproape jumătate dintre acestea fiind situate pe coasta de est a Statelor Unite, în New York, Pennsylvania și Massachusetts⁸, o eventuală deteriorare a acestora sau a rețelilor electrice care le conectau având capacitatea de a genera presiuni semnificative asupra abilității Statelor Unite de a susține un efort de război.

Cu toate acestea, eforturile de implementare a unor modele organizaționale și administrative pentru asigurarea protecției infrastructurilor critice s-au concretizat abia după cel de-al Doilea Război Mondial, când s-a pus problema apărării civile a obiectivelor de importanță strategică a Statelor Unite împotriva unor atacuri nucleare. În această perioadă s-au depus eforturi pentru identificarea și clasificarea elementelor de infrastructură considerate vitale pentru buna funcționare a statului, s-au realizat „hărți” ale vulnerabilităților sistemice, au fost elaborate modele teoretice pentru măsurarea efectelor posibile în caz de atac nuclear și s-au implementat planuri de reacție rapidă pentru situații de urgență.⁹

În anii 1960-1970, aceste eforturi au fost generalizate, fiind aplicate tuturor nivelurilor administrative ale SUA, pornind de la planurile de evacuare și reacție în caz de calamități și dezastre naturale ale municipalităților orașenești, până la strategiile pentru protecția infrastructurilor

energetice și de transport ale statelor sau modelele anticipative de evaluare a riscurilor și pagubelor în caz de atac nuclear elaborate la nivel federal. În această perioadă s-a instituit analiza de sistem ca metodă pregnantă de evaluare a riscului și planificare pentru situații de criză, s-au stabilit metode cantitative de măsurare a interdependențelor dintre structurile sistemelor și au fost elaborate modele teoretice de identificare a vulnerabilităților sistemice precum programarea lineară, o metodă matematică prin care se poate determina modalitatea de a obține rezultatul optim într-un model matematic dat pentru o listă de atribute/cerințe reprezentate ca relații lineare.

Deja de la sfârșitul anilor 1960, în SUA exista o structură în cadrul Oficiului pentru Situații de Urgență (*Office of Emergency Preparedness-OED*), intitulată Divizia de Evaluare a Sistemelor (*Systems Evaluation Division - SED*)¹⁰, care avea ca principal obiect de activitate analiza formală a sistemelor de infrastructuri critice, precum transporturile, sistemul energetic național și comunicațiile, ale căror vulnerabilități ar fi putut fi exploatate de actori statali și non-statali ce nu dispuneau de puterea militară pentru a ataca direct Statele Unite ale Americii sau care prezentau riscul de a fi afectate de calamități și dezastre naturale, ajungându-se astfel la perturbarea întregului ansamblu. De exemplu, conform analizelor experților americani în energie, rețelele electrice se constituie într-un „set relativ compact de ținte pentru sabotori, teroriști, atacatori sau fulgere”, context în care, pentru organizarea și eficientizarea eforturilor se impunea necesitatea existenței unei liste naționale a facilităților care joacă un rol cheie în economia națională și bunul mers al societății.¹¹

Prin astfel de inițiative, experții guvernamentali americani au fost printre primii care au teoretizat conceptul de infrastructură critică în încercarea de a identifica și defini noile amenințări la adresa securității naționale, apărute în contextul Războiului Rece. Astfel, la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80, s-au conturat caracteristicile elementelor aparținând infrastructurilor critice, precum și potențialele amenințări la adresa securității provenite din vulnerabilități sistemice, cum ar fi crize ale energiei, accidente industriale, dar și atacuri teroriste. Aceste noi amenințări, diferite de cele ale războiului clasic sau al unui potențial atac nuclear, nu puteau fi anticipate, iar probabilitatea unor evenimente precum cele enumerate mai sus

nu putea fi calculată după formulele clasice, ceea ce a dus la elaborarea unor noi tehnici și formule organizaționale de management și control pentru diminuarea vulnerabilităților de sistem.

La începutul anilor '90, conceptul de infrastructură critică constituia deja o preocupare a administrației de la Washington, fiind promovat și în alte state federative precum Canada și Australia. De exemplu, definiția canadiană a infrastructurii critice consideră că din această categorie fac parte acele elemente de infrastructură a căror deteriorare ar avea „un impact serios asupra sănătății, siguranței, securității sau bunăstării economice a canadienilor sau pentru funcționarea eficientă a guvernului”¹², pe când guvernul australian privește serviciile de urgență ca fiind o componentă esențială a infrastructurii critice din Australia, motiv pentru care s-a resimțit nevoia interconectării acestora într-o rețea informațională pentru protecția infrastructurii critice (*Trusted Information Sharing Network for Critical Infrastructure Protection - TISN*)¹³.

Trebuie menționat că, deși obiectivele considerate „critice” au fost identificate și studiate încă de la sfârșitul anilor '70, termenul de „infrastructură critică” a fost folosit ca atare abia în anul 1996, prin emiterea, de către administrația Clinton, a Ordinului Executiv pentru Protecția Infrastructurilor Critice. Acesta a fost elaborat din necesitatea de a adopta un set de măsuri eficiente pentru prevenirea și combaterea unor eventuale atacuri cibernetice la adresa infrastructurilor informatice critice ale națiunii americane.

Ordinul Executiv definește infrastructurile critice ca fiind „parte din infrastructura națională care este atât de vitală încât distrugerea sau punerea ei în incapacitate de funcționare poate să diminueze grav apărarea sau economia SUA”¹⁴ și stabilește că din această categorie fac parte telecomunicațiile, sistemul electric național, sistemul de aprovizionare cu apă, sectorul petrolier și al gazelor naturale, sistemul financiar-bancar, serviciile de urgență și acele elemente care permit asigurarea continuității guvernării.

Noțiunea de securitate a infrastructurii critice se referă, așadar, la protejarea elementelor vitale pentru economie, populație, guvernământ și securitatea națională. Astfel, în viziunea americană, printre criteriile utilizate pentru identificarea elementelor critice ale infrastructurii se numără: populația afectată, impactul asupra economiei

naționale și costurile reabilitării, impactul asupra sectorului și a altor sectoare, timpul de refacere al serviciilor, dar și impactul asupra moralului populației.¹⁵ Comparativ cu această abordare, în viziunea europeană asupra infrastructurii critice, criteriile de identificare ale elementelor componente sunt întinderea și suprafața sectorului critic, magnitudinea și intensitatea efectelor, probabilitatea de a fi afectat de o amenințare și „eșalonarea în timp a efectelor.”¹⁶

Scopul urmărit de administrația americană prin elaborarea unui cadru legal pentru asigurarea protecției infrastructurilor critice era acela de a asigura continuitatea serviciilor și de a remedia în cel mai scurt timp orice situație de natură să afecteze buna funcționare a acestora. Altfel spus, obiectivul prioritar al guvernului american în reglementarea protecției infrastructurilor critice este de a oferi garanții că o eventuală disfuncționalitate „nu are un caracter frecvent, durează puțin și poate fi rezolvată”¹⁷.

În acest sens, Comisia Prezidențială pentru Protecția Infrastructurilor Critice a elaborat, în 1997, un raport prin care se evaluau principalele amenințări la adresa infrastructurilor critice din Statele Unite. Ca răspuns la raportul Comisiei, președintele Clinton a emis Directiva Prezidențială 63 (*Presidential Decision Directive 63 – PDD 63*)¹⁸, care viza crearea capabilităților naționale de administrare și protecție a infrastructurilor critice. De asemenea, merită menționat că documentul include sistemele informatice și cibernetice ca infrastructuri critice ale națiunii.

Totodată, în februarie 1997 a luat ființă Centrul de Protecție a Infrastructurii Naționale (NIPC)¹⁹, având ca responsabilități depistarea, descurajarea, prevenirea, evaluarea și investigarea utilizării ilegale a tehnologiilor informatice pentru amenințarea infrastructurii critice.

Prima versiune a Planului Național pentru Infrastructură Critică, elaborată în mandatul președintelui Clinton, definea infrastructurile critice drept „acele sisteme și bunuri, fizice și virtuale, a căror incapacitate de funcționare sau distrugere ar avea un impact major pentru siguranța națională, securitatea economiei sau sănătatea și siguranța publică.”²⁰

După atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, paradigma gândirii de securitate americană s-a modificat, fiind elaborată o strategie națională de protecție a infrastructurilor critice pentru a

preveni repetarea unei astfel de tragedii pe teritoriul american. Prin Ordinul Executiv 13228, a luat ființă Oficiul pentru Securitate Internă (*Office for Homeland Security*)²¹, ale cărui atribuții vizează protecția următoarelor elemente de infrastructură: sectorul energetic, telecomunicațiile, unitățile care produc, utilizează sau depozitează material nuclear, sistemele publice sau private de informații, transporturile, agricultura, evenimentele de importanță națională, rețelele de aprovizionare cu apă și sisteme ale sănătății publice. Ceea ce atrage atenția este includerea facilităților nucleare, a evenimentelor de importanță națională și a sectorului agriculturii în categoria elementelor considerate a fi parte a infrastructurilor critice, acestea nefiind menționate în documentele anterioare.

Complementar cu prevederile Ordinului Executiv, Congresul a ratificat *Patriot Act* și *Homeland Security Act*, care completează cadrul legislativ pentru asigurarea securității infrastructurilor critice în Statele Unite. Dintre acestea, *Homeland Security Act* prevede înființarea Departamentului pentru Securitate Internă (*Department of Homeland Security*) și introduce, alături de conceptul de infrastructură critică, noțiunea de „resurse cheie”, prin care se înțeleg „acele resurse controlate de stat sau de operatori privați esențiale pentru asigurarea unei funcționări minimale a economiei și guvernării”.²² Documentul nu denumesc în mod concret „resursele cheie”, însă merită menționat faptul că acestea sunt percepute ca o categorie separată de cea a infrastructurilor critice, cu toate că măsurile de protecție pentru cele două tipuri de bunuri sunt similare.

Pentru integrarea și sintetizarea prevederilor Ordinului Executiv ale *Patriot Act* și ale *Homeland Security Act*, în iulie 2002 a fost elaborată Strategia Națională pentru Securitate Internă (*National Strategy for Homeland Security – NSHS*), prin care se reafirmă definiția dată de *Patriot Act* infrastructurilor critice și explicitează rațiunile care au stat la baza clasificării anumitor sectoare în categoria infrastructurilor critice.

Potrivit acestui document, infrastructura critică a Americii însumează un număr semnificativ de sectoare, precum agricultura, industria alimentară, sănătatea publică și serviciile de urgență, care asigură servicii de bază, fiind necesare pentru supraviețuirea populației americane. Instituțiile

de guvernământ sunt esențiale pentru garantarea securității naționale și a libertății, pe când industria de apărare permite dezvoltarea capacităților de combatere a unor amenințări externe. Nu în ultimul rând, sectoarele energetice, de transport, financiar-bancare, chimice etc. sunt importante pentru bunul mers al economiei și influențează calitatea vieții poporului american²³. Un alt aspect important pentru înțelegerea conceptului de securitate a infrastructurii critice este promovarea parteneriatelor public-private pentru asigurarea protecției elementelor vitale. În condițiile în care cea mai mare parte a sectoarelor critice ale infrastructurii americane nu sunt deținute de stat, responsabilizarea sectorului privat pe linia securității naționale reprezintă o evoluție față de modelele anterioare, în care statul juca rolul principal în protecția infrastructurii critice.

Totodată, merită menționat că ideea parteneriatului public-privat în domeniul securității infrastructurilor vitale prezintă perspective încurajatoare de dezvoltare, în contextul în care interdependențele tot mai complexe dintre componentele sistemice fac din ce în ce mai dificilă identificarea vulnerabilităților de către un singur centru de comandă. Analiza noilor sisteme de infrastructuri critice relevă ineficiența unui model de securitate tradițional, bazat pe ierarhii verticale, această manieră de abordare fiind înlocuită cu o ierarhie pe orizontală, în care responsabilitatea bunei funcționări a întregului și a asigurării condițiilor de protecție a structurilor sale este dispersată la nivel local sau chiar individual, nefiind concentrată la vârf.

Ulterior acestei inițiative, în februarie 2003, administrația Bush a emis Strategia Națională pentru Protecția Infrastructurilor Critice și a Bunurilor Cheie (*National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets* – NSPP), care reiterează atributele caracteristice infrastructurilor critice din NSHS și definește trei categorii noi de „bunuri cheie” (*key assets*)²⁴, după cum urmează: monumentele naționale, simbolurile și edificiile care reprezintă tradiții și valori naționale; centrele, edificiile și unele structuri ale economiei și industriei; centre comerciale, clădiri de birouri și stadioane sportive. De asemenea, documentul nominalizează în mod explicit centralele nucleare și barajele ca fiind „bunuri cheie” pentru SUA.

Ca și în cazul NSHS, necesitatea elaborării

unei strategii la nivel național pentru protecția infrastructurii critice a apărut datorită provocărilor de securitate prezentate de diversitatea și complexitatea entităților care compun infrastructura critică a SUA, caracterul de proprietate public-privat al acestora, dar și datorită existenței unor suprapuneri de responsabilități ale agențiilor federale, statale și locale în schema de asigurare a protecției acestora, care îngreunau procesul de evaluare a riscului, sporind vulnerabilitățile sistemice. Scopul Strategiei este acela de a implementa un cadru organizațional unitar și comprehensiv pentru protecția infrastructurilor critice și a bunurilor cheie, caracterizat de obiective clare, de o înțelegere comună a rolurilor și responsabilităților fiecărui nivel administrativ implicat în proces, precum și de un set de acțiuni coordonate pentru implementarea măsurilor de securitate²⁵.

Așa cum am mai menționat anterior, o schemă organizațională bine întocmită permite crearea unor premise pentru cooperarea sectorului public cu cel privat, fără de care asigurarea eficientă a protecției infrastructurilor critice ar fi imposibilă. Strategia clarifică rolurile jucate de sectoarele public și privat în asigurarea elementelor vitale pentru dezvoltarea și prosperitatea Statelor Unite, atribuind fiecărui sector în parte un set personalizat de responsabilități, în funcție de capacitățile de management și control, dar și de resursele de care acestea dispun.

În completarea acestui document, la 17 decembrie 2003, președintele George W. Bush a emis Directiva Prezidențială pentru Securitate Internă 7 (*Homeland Security Presidential Directive 7* – HSPD 7) prin care sunt stabilite agențiile executive cu responsabilități în identificarea, prioritizarea și protecția infrastructurilor critice și sunt clarificate rolurile asumate de fiecare dintre acestea în strategia SUA pentru securitatea infrastructurii sale vitale.²⁶ De asemenea, este menționată sau, mai precis, reafirmată necesitatea parteneriatelor public-private pentru schimbul de informații și protecția infrastructurii critice. Nu în ultimul rând, HSPD – 7 menționează necesitatea evaluării periodice a caracterului de „criticitate” al elementelor de infrastructură, admitând posibilitatea includerii unor noi categorii de infrastructuri critice și/sau bunuri cheie, în concordanță cu evoluțiile economice și sociale, dar și cu nevoile de securitate ale națiunii.

În continuarea eforturilor de a asigura un cadru organizațional și legislativ comprehensiv pentru asigurarea securității infrastructurilor critice, la 30 iunie 2006 a fost aprobat Planul Național de Protecție a Infrastructurii (*National Infrastructure Protection Plan - NIPP*), prin care sunt reglementate procedurile pentru asigurarea protecției elementelor sectoriale ale infrastructurii critice și este redefinită politica SUA în domeniu.²⁷ Documentul, revizuit în anul 2009, reprezintă un model de analiză de sistem și management al riscului, reafirmând importanța protecției infrastructurilor critice și rolul esențial al parteneriatului public-privat în proces.

Conform prevederilor NIPP, infrastructura critică a Statelor Unite are 18 sectoare cheie, identificate după criteriile locului și rolului acestora în buna funcționare a economiei americane, dar și în funcție de resursele implicate în gestionarea acestora și de modul în care afectează populația. De asemenea, sunt enumerate instituțiile abilitate pentru asigurarea securității infrastructurilor critice, acestea cuprinzând mai multe comisii ale Congresului, Departamentul pentru Securitatea Internă (*Department of Homeland Security*), ministere ale sectoarelor cheie identificate (transporturi, energie, finanțe, economie, agricultură, comunicații, sănătate, educație etc.), agenții guvernamentale și non-guvernamentale, operatori privați etc.

Dintre acestea, trebuie menționat Oficiul pentru Protecția Infrastructurii (*Office of Infrastructure Protection*) din cadrul Directoratului pentru Protecție Națională și Programe (*National Protection and Programs Directorate*) al Departamentului pentru Securitate Internă, care coordonează programele naționale pentru identificarea și reducerea riscurilor și vulnerabilităților infrastructurii critice.

Principalele responsabilități ale Oficiului sunt²⁸: identificarea și analiza amenințărilor și vulnerabilităților; coordonarea la nivel național și local prin parteneriate cu entități guvernamentale și private; prevenirea riscurilor și combaterea efectelor (reacție rapidă în situații de criză). Oficiul colaborează cu alte entități guvernamentale și non-guvernamentale aparținând celor 18 sectoare naționale de infrastructură critică pentru implementarea unor programe naționale de reducere a riscurilor și amenințărilor, de la acte de terorism la dezastre naturale, și de consolidare a capacității de reacție rapidă și recuperare în eventualitatea unui atac sau în alte situații de criză. Astfel, pentru

fiecare sector există o Agenție Sectorială (*Sector Specific Agency*)²⁹, care coordonează măsurile de protecție a infrastructurilor critice din sectorul respectiv.

După cum se poate observa, inițiativele americane în domeniu au stabilit noi standarde pentru protecția infrastructurilor critice, definind conceptul în termeni actuali și evolutivi. Prin asigurarea unui cadru legislativ adecvat, precum și prin transferul de responsabilități către formule de parteneriat public-privat coordonate, se asigură dinamicitatea procesului de identificare a elementelor de infrastructură critică, analiză a vulnerabilităților sistemice, prevenire și combatere a amenințărilor.

2. Infrastructuri critice din Uniunea Europeană

Inițiativele americane au fost urmate de acțiuni similare la nivel european, acestea din urmă fiind urgente și de atacurile teroriste de la Madrid (2004) și Londra (2005), care au evidențiat, atât la nivelul statelor membre cât și la nivelul Uniunii, necesitatea configurării unui cadru legislativ și operațional de definire, identificare și asigurare a protecției infrastructurilor critice naționale și europene.

Astfel, în iunie 2004, Consiliul European a solicitat elaborarea unei strategii comprehensive pentru protecția infrastructurilor critice adoptând, la 20 octombrie 2004, o Comunicare privind Protecția Infrastructurii Critice în lupta împotriva Terorismului. Concluziile Consiliului privind prevenirea, combaterea și reacția în cazul unui atac terorist au prefațat intenția Comisiei de a propune un Program European pentru Protecția Infrastructurii Critice (EPCIP), formulat în noiembrie 2005 prin Carta Verde pentru un Program European de Protecție a Infrastructurii Critice (*Green Paper on a European Programme for Critical Infrastructure Protection, COM (2005) 576 final – 17.11.2005*), al cărei obiectiv prioritar era acela de a deschide un canal de comunicare atât cu guvernele statelor membre, cât și cu operatori publici sau privați din domeniul infrastructurilor critice, pentru revizuirea oportunităților și stabilirea opțiunilor de politică viabile în vederea asigurării protecției infrastructurii critice europene.³⁰

Totodată, în decembrie 2004, a luat ființă o Comisie pentru Rețeaua de Informare pentru

Infrastructuri Critice (*Commission of a Critical Infrastructure Warning Information Network - CIWIN*). Reprezentând „un sistem securizat de informare și comunicare destinat asistenței statelor membre ale Uniunii Europene pentru schimbul de informații referitoare la vulnerabilitățile, măsurile adecvate reducerii acestora și strategiile de diminuare a riscurilor în domeniul protecției infrastructurilor critice”³¹, CIWIN a constituit o primă măsură concretă în procesul de creare și implementare a unui cadru organizațional și legislativ european, fundamentat pe principii similare cu cel american, dar adaptat cerințelor, specificităților și nevoilor UE și ale statelor membre.

Parte a Programului European de Protecție a Infrastructurilor Critice, inițiativa „CIWIN abordează procesul de schimb de informații între statele membre ale UE”³² în scopul asigurării funcționării și securității elementelor de infrastructură considerate vitale pentru existența Uniunii Europene. Ulterior acestor inițiative, în decembrie 2006, Comisia a propus o directivă privind atât identificarea și clasificarea infrastructurilor critice europene, cât și evaluarea nevoii de ameliorare a protecției acestora, lansând, concomitent, comunicarea privind EPCIP (COM(2006) 786 final), prin care se stabilea cadrul orizontal al protecției infrastructurilor critice, se avansau propuneri privind modalități de creare a rețelei CIWIN și erau prevăzute măsuri de facilitare a implementării EPCIP în statele membre³³.

Pentru realizarea obiectivelor EPCIP s-a impus o prioritizare a infrastructurilor esențiale pentru Uniunea Europeană, pornindu-se de la premisa că ar fi nerealistă asumarea responsabilității de către Uniunea Europeană pentru protecția tuturor infrastructurilor critice aflate pe teritoriile statelor membre. Din aceste considerente, EPCIP coordonează măsurile de protecție doar pentru acele categorii de infrastructuri care prezintă un caracter transnațional, celelalte infrastructuri critice rămânând în continuare în responsabilitatea administrativă a statelor membre.

Obiectivele EPCIP sunt: identificarea și inventarierea, cu ajutorul guvernelor statelor membre, a infrastructurilor critice situate pe teritoriile fiecărui stat, în funcție de prioritățile stabilite de către program; colaborarea între entitățile publice și private dintr-un anumit sector pentru diseminarea informației și „reducerea

riscului unor incidente susceptibile de a produce perturbații extinse sau durabile infrastructurilor critice”³⁴; o abordare comună, la nivel comunitar, a securității infrastructurilor critice.

Alte inițiative în domeniu întreprinse în acea perioadă de Comisia europeană au constatat în crearea unui Centru pentru Gestionarea Crizelor, cu atribuții pe linia prevenirii și contracarării atentatelor teroriste, crearea și implementarea unui sistem rapid de avertizare, denumit ARGUS, care să realizeze legătura între toate sistemele de urgență ale statelor UE³⁵, dar și alocarea unor fonduri comunitare anuale pentru cercetare și inovație în domeniul securității.

De asemenea, datorită conexiunilor existente între anumite sectoare ale infrastructurii critice ale UE cu rețele aflate în vecinătatea apropiată, a devenit evidentă nevoia cooperării în formate extinse pentru asigurarea protecției infrastructurilor critice. Astfel, la sfârșitul anului 2004 a fost semnat un *Acord de cooperare în domeniul energetic* cu țările din Balcani, Turcia și Republica Moldova, pentru garantarea aprovizionării energetice a spațiului comunitar, finalizat prin semnarea, la 25 octombrie 2005, la Atena, a Tratatului de înființare a unei *Comunități Energetice* care să cuprindă atât state membre ale Uniunii la acel moment, cât și Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Moldova, Uniunea Serbia-Muntele Negru, România și Turcia.

După o perioadă relativ lungă de dezbateri la nivel de specialiști, dar și politice, în decembrie 2008 a fost adoptată directiva 114/2008 privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora, prin care se propunea organizarea, la nivel comunitar, a strategiilor de securitate ale infrastructurilor critice „europene”. Responsabilitatea pentru acest demers revenea statelor membre, măsurile de securitate urmând principiile subsidiarității și proporționalității³⁶.

Deși s-a dorit inițial un document general, care să conducă la un cadru coerent pentru toate categoriile de infrastructură critică, Directiva abordează doar două domenii, anume energie și transporturi³⁷, infrastructura critică fiind definită ca „un element, un sistem sau o componentă a acestuia, aflat pe teritoriul statelor membre, care este esențial pentru menținerea funcțiilor vitale ale societății, a sănătății, siguranței, securității, bunăstării sociale sau economice a persoanelor, și

a căror perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ într-un stat membru ca urmare a incapacității de a menține respectivele funcții”³⁸.

Pentru a face o distincție între infrastructurile critice naționale ale statelor membre și infrastructura critică europeană, Directiva propune următoarea definiție pentru cea de-a doua categorie: „o infrastructură critică localizată în statele membre, a cărei perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ asupra a cel puțin două state membre. Importanța impactului se evaluează din perspectiva criteriilor intersectoriale. Aceasta include efectele ce rezultă din relațiile intersectoriale de dependență de alte tipuri de infrastructuri.”³⁹

În ceea ce privește protecția infrastructurii critice europene, Directiva menționează următoarele responsabilități ale statelor membre: desemnarea unui punct național de contact care are ca principală sarcină coordonarea chestiunilor legate de protecția infrastructurilor critice europene; desemnarea la nivel de operator a unui „ofițer de legătură pentru securitate” care reprezintă responsabilul în ceea ce privește problematica de protecție a infrastructurii critice europene; întocmirea de către operatori a „Planului de Securitate pentru operatori”, document prin care se pot identifica elementele de infrastructură critică europeană și sunt prezentate soluțiile de securitate existente.

Prin aceste demersuri și inițiative, se fixează cadrul legislativ al protecției infrastructurilor critice europene definite, așa cum am menționat mai sus, ca acele elemente vitale de infrastructură cu importanță crucială pentru Comunitate și care, dacă ar fi avariate sau distruse ar afecta două sau mai multe state membre⁴⁰.

După cum se poate observa, sunt considerate infrastructuri critice europene acele rețele, ansambluri și sisteme interconectate, cu efecte transfrontaliere asupra unuia sau mai multor state. Interdependența infrastructurilor la nivel european transcende, așadar, principiul teritorialității, sporind vulnerabilitățile sistemice datorită conexiunilor complexe stabilite între sisteme variate de infrastructuri naționale, având grade diferite de tehnologizare, informatizare și performanță. În acest context, implicarea statelor în protecția infrastructurilor critice nu ar fi realistă, în absența unor reglementări unitare, la nivel comunitar, pentru securizarea întregului sistem de infrastructuri critice din Uniunea Europeană.

Potrivit abordării europene, infrastructurile

critice consistă din „instalațiile fizice și tehnologice ale informației, rețelele, serviciile și activele care, în caz de oprire sau de distrugere, au potențialul de a produce incidente grave asupra sănătății, securității sau bunăstării economice a cetățenilor sau activităților guvernelor statelor membre.”⁴¹ În concordanță cu criteriile și clasificările Comisiei Europene⁴², din categoria infrastructurilor critice fac parte: instalațiile și rețelele energetice pentru producție, stocare, transport și distribuție (gaze, petrol, electricitate); sisteme de comunicații și de informații (telecomunicații, radiodifuziune, programe și sisteme informatice, inclusiv Internetul); sectorul financiar - bancar, piețe de capital, burse de valori și de investiții; sectorul de sănătate publică (spitale, centre hematologice, servicii de urgență și de ambulanță); sectorul alimentar și agroalimentar; rețele de stocare, tratare și distribuție a apei; rețele de transport aerian, feroviar, rutier, fluvial și naval; ansambluri și structuri pentru producerea, stocarea, transportul și distrugerea materialelor periculoase sau de risc (substanțe chimice, biologice, radiologice și nucleare); sectorul administrației publice.

Potrivit unor autori, abordarea europeană a protecției infrastructurilor critice „se axează, cu precădere, pe analiza factorului tehnologic”⁴³, nivelul de „criticitate” al fiecărui element component putând fi determinat printr-o analiză atentă a relației impact-probabilitate, care ia în calcul interdependențele stabilite între diferitele elemente ale sectoarelor infrastructurii critice.

Caracterul pronunțat de interdependență, alături de aspectul de extra-teritorialitate (în raport cu noțiunea de infrastructură critică națională) generează o serie de caracteristici aparte ale infrastructurilor critice europene. Una dintre aceste caracteristici este reprezentată de faptul că, în mod similar modelului american, cele mai multe elemente ale infrastructurii critice din UE se află în proprietatea unor operatori privați, element ce implică împărțirea responsabilității între trei niveluri de comandă și control: comunitar, statal/național și privat, resimțindu-se nevoia dezvoltării unor parteneriate public-private pentru implementarea unor măsuri adecvate de protecție. Un alt element reprezentativ este acela că, datorită politicilor Uniunii Europene de liberă circulație și de eliminare a barierelor economice, conectarea infrastructurilor naționale s-a realizat la un nivel ridicat, ceea ce a crescut interdependența dar, pe

anumite sectoare, și vulnerabilitatea infrastructurii critice europene.

Diferențele existente între state din punct de vedere economic și social, nivelurile diferite de implementare în legislația națională a normelor europene, alături de interdependența statelor membre pot genera vulnerabilități suplimentare în ceea ce privește protecția infrastructurilor critice. Astfel, în cazul unei rețele transfrontaliere, capacitatea de reacție în situații de criză a celei mai slabe verigi afectează și celelalte state conectate la rețea, producând efecte asupra întregului sistem. Mai mult decât atât, statele suverane membre ale Uniunii nu au, în prezent, posibilitatea de a asigura protecția infrastructurii critice în mod autonom, fără intervenția regulatorie a unei autorități suprastatale (la nivel de Uniune sau Alianță).⁴⁴

Potrivit unui raport al Centrului pentru Studii de Politici Europene (*Center for European Policy Studies - CEPS*), în ciuda eforturilor comunitare de definire și organizare a unui cadru formal de referință în domeniul securității infrastructurilor critice, măsurile adoptate de statele membre sunt adesea fragmentare și necoordonate, ceea ce creează dificultăți de implementare a unei concepții unitare la nivelul Uniunii Europene asupra definiției și categoriilor de infrastructuri considerate critice.⁴⁵ Mai mult decât atât, este destul de probabil ca, în eventualitatea unor noi valuri de extindere, în cadrul procesului de integrare europeană, să crească și numărul infrastructurilor critice și implicit, prin interconectare și multiplicarea interdependențelor, să se amplifice nivelul de vulnerabilitate al întregului sistem.

Similar cu abordarea americană, conceptul infrastructurii critice europene este unul dinamic și evolutiv. Modelul european propune trei criterii pentru identificarea elementelor de infrastructură critică, acestea fiind stabilite în funcție de întindere sau suprafață, gradul de gravitate și efectul în timp⁴⁶. Primul criteriu este că evaluarea se face luând în considerare aria geografică preconizată a fi afectată în cazul deteriorării sau distrugerii infrastructurii critice și dimensiunea internațională, națională, provincială/regională sau locală a daunelor. Al doilea element de identificare este reprezentat de gradul de gravitate care poate fi nul, minim, moderat sau ridicat, pentru evaluarea acestuia utilizându-se criterii privind impactul economic, politic, asupra mediului, asupra populației sau al interdependențelor cu alte infrastructuri. Al

treilea criteriu este efectul în timp, prin care se indică momentul estimativ în care avarierea sau distrugerea unei infrastructuri poate avea un efect grav (o incidență majoră).

Așa cum am amintit anterior, identificarea infrastructurilor critice revine în responsabilitatea statelor membre ale Uniunii, a căror sarcină este îngreunată de sistemul complex de interdependență a infrastructurilor, atât la nivelul Uniunii Europene, cât și cu state din vecinătatea apropiată, un exemplu elocvent în acest sens fiind cel al gazoductelor care leagă Europa de Federația Rusă. Datorită acestor realități, procesele de identificare, clasificare, analiză, evaluare și protecție a infrastructurilor critice efectuate la nivel statal nu pot fi izolate de eforturile comunitare.

Fragmentarea acțiunilor în domeniul securității prin necoordonarea eforturilor statale poate avea consecințe grave pe termen lung, prin încurajarea unor măsuri de protecție inadecvate, perpetuarea la nivel statal a unor sectoare de infrastructură critică depășite tehnologic, neperformante sau ineficiente sau identificarea incorectă a elementelor critice ale infrastructurii naționale, regionale sau europene.

Altfel spus, „dacă un singur stat nu-și îndeplinește obligațiile de a identifica, pe teritoriul său, infrastructurile critice și de a lua, în context bilateral, regional, european, regional și chiar global, măsurile ce se impun pentru reducerea vulnerabilităților acestora, pentru contracararea amenințărilor și asigurarea standardelor de protecție și de securitate necesare, efectele vor fi resimțite, într-o formă sau alta, de toate celelalte state, de întreaga regiune, de întregul continent sau chiar de întreaga lume.”⁴⁷

În acest context, perspectivele securității infrastructurilor critice europene depind de dorința statelor membre de a extinde colaborarea transfrontalieră în domeniul protecției infrastructurii critice, de capacitatea Uniunii Europene de a accelera integrarea europeană și a estompa diferențele economice și de dezvoltare, dar și de flexibilitatea, adaptabilitatea și capacitatea de reacție a operatorilor privați implicați în administrarea unor elemente de infrastructură. Similar modelului american, o soluție viabilă și eficientă pentru asigurarea securității infrastructurii critice europene este promovarea parteneriatului public-privat, cu responsabilizarea actorilor non-statali care operează în anumite sectoare vitale.

Concluzii

Datorită globalizării, conexiunile între diferite sectoare de infrastructură au devenit extrem de complexe, sporind interdependența dar și vulnerabilitatea sistemului. Amenințările majore la adresa infrastructurilor critice sunt transfrontaliere și asimetrice, capacitatea statelor de a asigura protecția lor în absența unui cadru organizațional suprastatal fiind extrem de limitată.

În același timp, majoritatea infrastructurilor critice sau cu potențial de „criticitate” nu mai îndeplinesc condiția de teritorialitate, în sensul de limitare la aria geografică a unui singur stat, ci sunt, la rândul lor, transfrontaliere sau interstatale. Datorită acestei specificități a infrastructurilor critice, creșterea nivelului de vulnerabilitate a infrastructurii unui stat „determină, într-o formă sau alta, creșterea vulnerabilității tuturor infrastructurilor critice din zonă sau din rețea.”⁴⁸ În mod similar, creșterea vulnerabilității unui element sau sector dintr-un sistem de infrastructuri critice contribuie, datorită interconexiunilor și interdependențelor existente între părțile componente, la augmentarea nivelului de vulnerabilitate al întregului sistem.

În acest context, o strategie eficientă pentru protecția infrastructurilor critice necesită atât comunicare intersectorială, o viziune asupra obiectivelor, cât și implicare politică atât la nivel statal, cât și la nivel regional sau comunitar. Pentru a putea face față provocărilor contemporane, cadrul organizațional de protecție a infrastructurilor critice necesită o clarificare și o delimitare strictă a atribuțiilor și responsabilităților pentru fiecare nivel administrativ implicat. De asemenea, acest cadru trebuie să înglobeze ideea de parteneriat public-privat, el necesitând să fie structurat de o manieră care să nu conducă la formarea sau implicarea unor „grupuri excesiv de mari”⁴⁹.

Pentru ca procesul de identificare, analiză și evaluare a riscului să fie relevant pentru toți actorii implicați într-un sistem interdependent de infrastructuri critice, este necesar ca parametrii după care se realizează analizele să fie standardizate, având la bază noțiuni, concepte și definiții comune. În acest mod, s-ar evita confuziile sau interpretările eronate ale unor termeni și s-ar diminua riscul includerii unor elemente care nu prezintă caracteristicile necesare în categoria infrastructurilor critice, precum și cel

al adoptării unor măsuri inadecvate de protecție. Totodată, pentru a fi în concordanță cu caracterul dinamic, evolutiv și imprevizibil al conceptului de infrastructură critică, reglementările legislative în domeniu ar trebuie să permită un anumit grad de flexibilitate și adaptabilitate, pentru a putea răspunde provocărilor sau schimbărilor datorate unor cauze intrinseci sau extrinseci sistemului.

NOTE:

1 Stephen COLLIER, Andrew LAKOFF, “The Vulnerability of Vital Systems: How Critical Infrastructure Became a Security Problem” în Myriam DUNN, Kristian Soby KRISTENSEN (ed.), *The Politics of Securing the Homeland: Critical Infrastructure, Risk and Securitisation*, Routledge, 2008, disponibil la <http://anthropos-lab.net/wp/publications/2008/01/collier-and-lakoff.pdf>, accesat la 10 iunie 2012.

2 Cf. Stephen COLLIER, Andrew LAKOFF, *op.cit.*
3 *Ibidem.*

4 R. ARON, *The Century of Total War*, Doubleday, Garden City, N.Y., 1954, p. 88.

5 DOUHET *apud.* Philip S. MEILINGER, “Giulio Douhet and the Origins of Airpower Theory” în P.S. MEILINGER (ed.), *The Paths of Heaven: The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, 1997, pp. 4 -11.

6 Donald WILSON *apud.* P.R. FABER, “Interwar US Army Aviation and the Air Corps Tactical School: Incubators of American Airpower” în P.S. MEILINGER, (ed), *op.cit.*, p. 219.

7 T. H. GREER, *The Development of Air Doctrine in the Army Air Arm, 1917-1941*, Office of Air Force History, U.S. Air Force, Washington D.C., 1985, p. 58.

8 Cf. P.R. FABER, “Interwar US Army Aviation and the Air Corps Tactical School: Incubators of American Airpower” în P.S. MEILINGER, (ed), p. 230.

9 Cf. Stephen COLLIER, Andrew LAKOFF, *op.cit.*

10 http://www.eisenhower.archives.gov/research/finding_aids/pdf/Emergency_Preparedness_Office, accesat la 13 aprilie 2012.

11 ***, *United States Joint Committee on Defense Production Hearings and Reports*, 1977, p.112, disponibil la http://books.google.ro/books/about/Hearings_reports_and_prints_of_the_Joint.html?id=cSg4AAAAIAAJ&redir_esc=y, accesat la 3 iunie 2012.

12 ***, *About Critical Infrastructure*, Public Safety Canada, disponibil la www.ps-sp.gc.ca, accesat la 13 iunie 2012.

13 Mike ROTHERY, “Critical Infrastructure Protection and the role of emergency services” în *The Australian Journal of Emergency Management*, Vol. 20, No 2, Mai 2005, p. 45, disponibil la <http://www>.

em.gov.au/Documents/Critical%20Infrastructure%20Protection.pdf , accesat la 12 iunie 2012.

14 *** , Executive Order 13010—*Critical Infrastructure Protection*. Federal Register, Vol. 61, No. 138., 17 iulie 1996, disponibil la <http://www.fas.org/irp/offdocs/eo13010.htm> , accesat la 12 iunie 2012.

15 Radu ANDRICIUC, *Considerații privind protecția infrastructurii critice*, editura MAI, București, 2009, p. 21.

16 *Ibidem*, p. 21.

17 John MOTEFF, *Critical Infrastructures: Background, Policy, and Implementation*, CRS (Congressional Research Service) Report for Congress, 4 februarie 2002, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html> , accesat la 13 iunie 2012.

18 *** , *The Clinton Administration's Policy on Critical Infrastructure Protection: Presidential Decision Directive No. 63*, 22 mai 1998, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html> , accesat la 13 iunie 2012.

19 <http://www.fbi.gov/news/testimony/critical-infrastructure-protection>, accesat la 23 iulie 2012.

20 *** , *Defending America's Cyberspace: National Plan for Information Systems Protection. Version 1.0. An Invitation to a Dialogue*. White House, 2000, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html>, accesat la 13 iunie 2012.

21 *** , Executive Order 13228—*Establishing the Office of Homeland Security and the Homeland Security Council*. Federal Register, Vol. 66, No. 196, 8 octombrie 2001, pp. 51812- 51817, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html>, accesat pe 13 iunie 2012.

22 *** , *Homeland Security Act, 2002*, disponibil la <http://www.dhs.gov/homeland-security-act-2002> , accesat la 23 iulie 2012.

23 *** , *The National Strategy for Homeland Security*, U.S. Office of Homeland Security, iulie 2002, p 30, disponibil la http://www.dhs.gov/xabout/history/publication_0005.shtm, accesat la 5 aprilie 2012.

24 *** , *The National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructure and Key Assets*, the Office, of the President, februarie 2003, p. 71, disponibil la http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/Physical_Strategy.pdf, accesat la 5 aprilie 2012.

25 *Ibidem*, p. 15

26 *** , *Homeland Security Presidential Directive 7*, disponibil la <http://www.dhs.gov/homeland-security-presidential-directive-7> accesat pe 22 mai 2012.

27 *** , *National Infrastructure Protection Plan*, disponibil la http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/NIPP_Plan.pdf , accesat la 22 mai 2012.

28 Cf. <http://www.dhs.gov/about-office-infrastructure-protection> accesat la 22 mai 2012.

29 *Ibidem*.

30 *** , *Green Paper on a European Programme for Critical Infrastructure Protection, COM (2005) 576 final*, 2005, disponibil la http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0576en01.pdf accesat la 24 iulie 2012.

31 Cf. <http://ccpic.mai.gov.ro/ciwin.html> accesat la 24 iulie 2012.

32 *** , *Decizie a Consiliului, privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN) (COM(2008) 676 final)*, disponibil la http://ccpic.mai.gov.ro/docs/COM%282008%29676%20final%20CIWIN_RO.pdf, accesat la 24 iulie 2012.

33 *** , *Communication from the Commission on a European Programme for Critical Infrastructure Protection (COM(2006) 786 final)*, disponibil la http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0786en01.pdf, accesat la 24 iulie 2012.

34 Cf. Grigore ALEXANDRESCU, Gheorghe VĂDUVA, *Infrastructuri critice. pericole, amenințări la adresa acestora. sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 38.

35 Cf. http://ec.europa.eu/health/preparedness_response/generic_preparedness/planning/argus_en.htm, accesat la 24 iulie 2012.

36 Cf. *Directiva 114/2008/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008*, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:RO:PDF>, accesat la 24 iulie 2012.

37 Cf. Adrian VÎLCIU, *Protecția infrastructurii critice - element de securitate europeană în revista Alarma*, nr. 1/2009, p. 20

38 Cf. *Directiva 114/2008/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008*, p.43, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:RO:PDF> accesat la 24 iulie 2012.

39 *Ibidem*, p. 43.

40 *** , *Communication from the Commission on a European Programme for Critical Infrastructure Protection (COM(2006) 786 final)*, p. 4, disponibil la http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0786en01.pdf, accesat la 24 iulie 2012.

41 *** , *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Critical Infrastructure Protection in the fight against terrorism. (COM(2004) 702 final)*, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do%3Furi%3DCOM:2004:0702:FIN:EN:PDF&usg=ALkJrhfhfoMTRFu3grD3fiuzn9PAbVDSa>, accesat la 24 iulie 2012.

42 *Ibidem*, p. 4.

43 Radu ANDRICIUC, *op.cit.*, p. 22.

44 Bart SMEDTS, “Critical Infrastructure Protection at the European Level” în *Studia Diplomatica LXIV-1*,

2011, p. 77, disponibil la <http://www.nonproliferation.eu/documents/other/bartsmedts4ec14cdd011bd.pdf>, accesat la 5 mai 2012.

45 Andrea RENDA (raportor), *Protecting Critical Infrastructure in the EU. CEPS Task Force Report*, Bruxelles, 2010, p.20, disponibil la <http://www.ceps.eu/book/protecting-critical-infrastructure-eu>, accesat la 24 iulie 2012.

46 Cf. Ion N. CHIUTA, Adrian VÎLCIU, Elena ANGHEL, *Managementul infrastructurilor critice în sistemele electroenergetice*, editura Electra, București, 2009, p. 19.

47 Grigore ALEXANDRESCU, Gheorghe VĂDUVA, *op.cit.*, p. 18.

48 *Ibidem*, p. 19

49 RENDA, Andrea (raportor), *op.cit.*, p. 89.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *About Critical Infrastructure*, Public Safety Canada, disponibil la www.ps-sp.gc.ca

2. ***, *Communication from the Commission on a European Programme for Critical Infrastructure Protection (COM(2006) 786 final)*, disponibil la http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0786en01.pdf

3. ***, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Critical Infrastructure Protection in the fight against terrorism. (COM(2004) 702 final)*, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0702:FIN:EN:PDF&sg=ALkJrhfyMTRFu3grD3fiizn9PAbVDSa>

4. ***, *Decizie a Consiliului, privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN) (COM(2008) 676 final)*, disponibil la http://ccpic.mai.gov.ro/docs/COM%282008%29676%20final%20CIWIN_RO.pdf

5. ***, *Defending America's Cyberspace: National Plan for Information Systems Protection. Version 1.0. An Invitation to a Dialogue*. White House, 2000, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html>

6.***, *Directiva 114/2008/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008*, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:RO:PDF>

7.***, Executive Order 13010—*Critical Infrastructure Protection*. Federal Register, Vol. 61, No. 138., 17 iulie 1996 disponibil la <http://www.fas.org/irp/offdocs/eo13010.htm>

8. ***, Executive Order 13228—*Establishing*

the Office of Homeland Security and the Homeland Security Council. Federal Register, Vol. 66, No. 196, 8 octombrie 2001, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html>

9.***, *Green Paper on a European Programme for Critical Infrastructure Protection, COM (2005) 576 final*, 2005, disponibil la http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0576en01.pdf

10.***, *Homeland Security Act*, 2002, disponibil la <http://www.dhs.gov/homeland-security-act-2002>

11.***, *Homeland Security Presidential Directive 7*, disponibil la <http://www.dhs.gov/homeland-security-presidential-directive-7>

12.***, *National Infrastructure Protection Plan*, disponibil la http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/NIPP_Plan.pdf

13.***, *The Clinton Administration's Policy on Critical Infrastructure Protection: Presidential Decision Directive No. 63*, 22 mai 1998, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html>

14.***, *United States Joint Committee on Defense Production Hearings and Reports*, 1977, disponibil la http://books.google.ro/books/about/Hearings_reports_and_prints_of_the_Joint.html?i=d=cSg4AAAAIAAJ&redir_esc=y

15.***, *The National Strategy for Homeland Security*, U.S. Office of Homeland Security, iulie 2002, p 30, disponibil la http://www.dhs.gov/xabout/history/publication_0005.shtm

16.***, *The National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructure and Key Assets*, the Office, of the President, februarie 2003, disponibil la http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/Physical_Strategy.pdf

17. ALEXANDRESCU, Grigore; VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. pericole, amenințări la adresa acestora. sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

18. ANDRICIUC, Radu, *Considerații privind protecția infrastructurii critice*, editura MAI, București, 2009.

19. ARON, R., *The Century of Total War*, Doubleday, Garden City, N.Y., 1954.

20. CHIUTA, Ion N.; VÎLCIU, Adrian; ANGHEL, Elena, *Managementul infrastructurilor critice în sistemele electroenergetice*, editura Electra, București, 2009.

21. COLLIER, Stephen; LAKOFF, Andrew, „The Vulnerability of Vital Systems: How Critical Infrastructure Became a Security Problem” în Myriam DUNN, Kristian Soby KRISTENSEN (ed.), *The Politics of Securing the Homeland: Critical Infrastructure, Risk and Securitisation*, Routledge, 2008, disponibil la <http://anthropos-lab.net/wp/publications/2008/01/collier-and-lakoff.pdf>

22. GREER, T. H., *The Development of Air Doctrine in the Army Air Arm, 1917-1941*, Office of Air Force History, U.S. Air Force, Washington D.C., 1985.

23. MEILINGER, Philip S. (ed.), *The Paths of Heaven: The Evolution of Airpower Theory*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, 1997.

24. MOTEFF, John, *Critical Infrastructures: Background, Policy, and Implementation*, CRS (Congressional Research Service) Report for Congress, 4 februarie 2002, disponibil la [http://](http://www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html)

www.dtic.mil/dtic/stresources/topicLinks/databases.html.

25. RENDA, Andrea (raportor), *Protecting Critical Infrastructure in the EU. CEPS Task Force Report*, Bruxelles, 2010 disponibil la <http://www.ceps.eu/book/protecting-critical-infrastructure-eu>

26. ROTHERY, Mike, „Critical Infrastructure Protection and the role of emergency services” în *The Australian Journal of Emergency Management*, Vol. 20, No. 2, Mai 2005, disponibil la <http://www.em.gov.au/Documents/Critical%20Infrastructure%20Protection.pdf>

27. SMEDTS, Bart, „Critical Infrastructure Protection at the European Level” în *Studia Diplomatica LXIV-1*, 2011, disponibil la <http://www.nonproliferation.eu/documents/other/bartsmedts4ec14cdd011bd.pdf>

28. VÎLCIU, Adrian, „Protecția infrastructurii critice - element de securitate europeană” în revista *Alarma*, nr. I/2009.

CONSIDERAȚII PRIVIND EVALUAREA ACȚIUNII MILITARE ÎN CONFLICTELE NECONVENȚIONALE

*Dr. Visarion NEAGOE**

Evaluarea acțiunii militare este un proces de interes nu doar pentru comandanți, ci și pentru politicieni și chiar pentru opinia publică. Dacă, în cazul analizei unui conflict de tip convențional, problema este relativ simplă, în cazul conflictelor neconvenționale, în special a operațiilor de stabilitate și reconstrucție, de obicei operații de lungă durată, problema evaluării succesului devine deosebit de complexă, din cauza dificultății identificării obiectivelor și modalităților de realizare a acestora, fapt ce conduce la determinarea cu greutate a indicatorilor care să descrie succesul operațiunii. În acest articol vom analiza procesul de evaluare în operații de stabilitate, evidențind particularitățile acestui proces.

Cuvinte-cheie: conflict neconvențional; operații militare; operații de stabilitate; evaluarea acțiunii militare; Afganistan.

Introducere

În orice campanie militară, comandanții, politicienii, dar și opinia publică doresc să cunoască cu exactitate, având motivații diferite, dacă eforturile militare conduc spre victorie, dacă obiectivele politice pot fi realizate sau dacă banii contribuabililor nu sunt risipiți în detrimentul altor sectoare sociale. Problema este relativ

simplă, când se analizează starea unui conflict de tip convențional, pentru că teoria militară a dezvoltat instrumente care să permită îndeplinirea obiectivelor și să evalueze acțiunile militare, întrebându-se cum ar fi suprafața de teren cucerită sau eliberată de sub ocupația inamicului sau cantitatea de pierderi produse inamicului, atât în ceea ce privește personalul, cât și armamentele și tehnica de luptă.

În cazul conflictelor neconvenționale, cu prioritate în acelea în care ponderea ridicată a dețin operațiilor de stabilitate și reconstrucție, problema evaluării succesului devine deosebit de complexă. Complexitatea derivă din dificultatea identificării obiectivelor și modalităților de realizare a acestora, fapt ce conduce la determinarea cu greutate a indicatorilor care să descrie succesul. În cazul operațiilor de stabilitate și sprijin, se poate afirma că este la fel de important să se definească și condițiile care pot duce la eșec sau descriu acest tip de finalitate, fizionomia acestora fiind de fiecare dată una complicată, care se bazează pe acțiunea mai multor instrumente de putere și pe inducerea unor efecte nu întotdeauna ușor de observat sau de cuantificat.

Mai mult de atât, conflictele neconvenționale sunt, așa cum o demonstrează realitatea actuală, de lungă durată și, ca urmare, solicită o susținere fermă

** General maior (r) profesor universitar doctor Visarion NEAGOE este profesor titular la universitatea Alma Mater din Sibiu și profesor asociat în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, membru al Centrului de Analiză și Studii de Securitate, București, România. E-mail: visarionneagoe@yahoo.com*

și constantă atât din partea instrumentului politic, cât și din partea opiniei publice, susținere care întotdeauna va fi influențată de progresele realizate pe parcursul desfășurării campaniei militare. Pentru exemplificare, operațiile militare desfășurate în Afganistan au fost deosebit de criticate, tocmai datorită faptului că actorii responsabili implicați nu au putut să demonstreze că acțiunile executate în această zonă de conflict asigură succesul campaniei. Cel puțin în faza inițială a conflictului, acțiunile desfășurate pentru evaluarea progresului campaniei au fost practic ineficiente, așa cum o demonstrează un raport de stare elaborat în anul 2009¹. De altfel, nici în perioada următoare nu au putut fi realizate evaluări pertinente, dificultatea constând tocmai în a identifica acei parametri de stare, specifici, care să permită construirea unei imagini reale asupra evoluției campaniei.

Evaluarea reprezintă atât un proces și o etapă a desfășurării operațiilor militare, cât și obiect de studiu pentru teoreticienii militari. Identificarea celor mai bune mijlocuri de evaluare asigură în mod cert materializarea cel puțin a două principii specifice luptei armate: concentrarea efortului și economia de forțe și mijloace.

1. Generalități privind evaluarea operațiilor

Evaluarea acțiunii militare reprezintă atât instrumentul necesar determinării la un anumit moment a gradului de realizare a activităților unei forțe militare desfășurate în scopul îndeplinirii unei misiuni, cât și un mecanism de autoreglare a operației militare, prin determinarea variațiilor parametrilor principali ai acesteia, fapt ce asigură planificarea datele și informațiile necesare ajustării liniilor de operații aferente realizării stării finale.

Astfel, procesul de evaluare constituie elementul central al activității unui comandament în etapa de execuție a operației, ceea ce impune necesitatea continuă de a identifica soluții la problemele relevate de dinamica mediului operațional și de a dezvolta mecanisme pentru creșterea eficacității acțiunii militare.

Evaluarea acțiunii militare, în esență, se realizează prin compararea operației proiectate, materializată în concepție și detaliată pe secvențe logice în planul de operații, cu situația concretă după declanșarea acțiunii militare, analizându-se diferite momente în care se impune luarea unor

decizii sau armonizarea unor acțiuni, determinându-se, totodată, eficacitatea angajării forțelor.

Evaluarea este un proces care se desfășoară continuu, fiind influențat de deciziile adoptate de comandant pe parcursul procesului de planificare, pregătire și execuție a acțiunii militare. În acest context, statul major acționează sistematic pentru monitorizarea factorilor ce pot influența rezultatele operației și pentru furnizarea cu date oportune și relevante necesare înțelegerii situației curente, asigurând, astfel, suportul decizional necesar comandantului pentru formularea măsurilor practice de rezolvare a unor probleme punctuale și de proiectare a acțiunilor viitoare.

De asemenea, prin derularea procesului de evaluare, statul major poate identifica acele momente critice din desfășurarea operației care trebuie monitorizate sistematic și în care se impune luarea unor decizii, fapt ce contribuie la realizarea unității de efort și economiei de resurse. Un exemplu de astfel de situație îl poate constitui determinarea momentului în care trebuie să se treacă de la o fază a campaniei la alta, analizându-se totodată cum trebuie concentrat efortul principal al acțiunii sau cum trebuie ajustat sistemul de relații dintre structurile participante la operație.

În cadrul unei operații se pot identifica multe aspecte care pot fi cuantificate, în special cele din zona materială, cum ar fi deplasările de forțe și echipamente, consumul de carburanți-lubrifianți sau efectele mijloacelor de lovire, dar evaluarea înrunită a acestor acțiuni și a efectelor produse de către acestea rămâne o activitate dificilă, având în vedere dinamica interacțiunilor între forțele proprii, adversari și populația civilă. În același sens se înscrie și evaluarea acțiunilor care vizează schimbarea comportamentului inamicului sau populației civile, prin influențarea psihicului uman.

2. Procesul de evaluare în operații de stabilitate

2.1. Descrierea mecanismelor de evaluare

Evaluarea se desfășoară la toate nivelurile operațiilor din întreg spectrul conflictului. Ca regulă generală, nivelul la care se realizează procesul de evaluare este identic cu nivelul la care se desfășoară acțiunea militară, în sensul că acest proces are relevanță în raport cu obiectivele și starea finală la nivelul cel mai înalt. Altfel spus, câștigarea bătăliilor, ciocnirilor la nivel operativ,

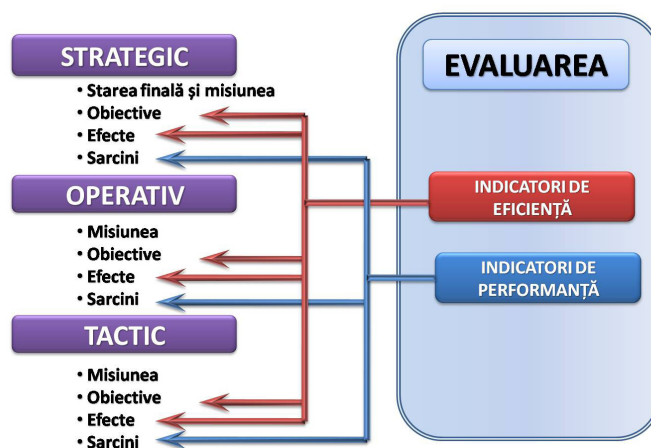

Fig. nr. 1 Nivelurile operațiilor și procesul de evaluare

respectiv tactic nu reprezintă întotdeauna o condiție suficientă pentru a obține victoria la nivel strategic. În mod evident, procesul de evaluare va fi construit astfel încât fiecare structură participantă la operație, indiferent de nivelul la care se situează, să cunoască exact sarcinile care îi revin pentru evaluarea operației, asigurându-se în acest mod coerența și eficiența procesului.

Procesul de evaluare se declanșează simultan cu faza de analiză a misiunii și vizează atât identificarea situațiilor, momentelor din desfășurarea operației care trebuie analizate, cât și modul în care se va realiza evaluarea, astfel încât să asigure o imagine reală a progresului acțiunii militare în raport cu efectele ce trebuie realizate sau obiectivele campaniei. Pentru exemplificare, pe timpul planificării și pregătirii operației se poate evalua abilitatea unei forțe militare de a pune în aplicare un plan de operație dezvoltat strict pe resursele avute la dispoziție (fără sprijin extern) și pe premisa existenței unui mediu operațional caracterizat de condiții des schimbătoare. Pe timpul procesului de planificare, comandanții și statele majore trebuie să identifice acțiuni și măsuri relevante pentru evaluarea progresului operației și să le includă în estimările de stat major și în ghidurile de planificare pentru a orienta toți participanții la acțiune asupra modului în care se va implementa evaluarea.

De asemenea, statul major întrebuințează analizele și considerațiile privind evaluarea operației în proiectarea designului operațional, acestea putând influența tipul și secvența acțiunilor de-a lungul liniilor de operații sau liniilor de efort.

Pe timpul execuției, statul major monitorizează continuu realizarea acestor acțiuni și măsuri pentru a corecta abaterile de la cursul de acțiune proiectat, pentru a aloca, dacă situația o impune, resurse suplimentare sau pentru a temporiza ritmul acțiunilor în scopul menținerii operațiilor curente și celor viitoare în parametrii care să conducă la îndeplinirea misiunii.

În mod curent, responsabilitatea procesului de evaluare este atribuită structurii de operații sau de planificare, care sunt asistate de structura de informații a comandamentului. Șeful de stat major este responsabil de asigurarea condițiilor optime de desfășurare a procesului de evaluare și de obținere a informațiilor critice necesare comandantului, luând măsuri pentru introducerea activităților specifice algoritmului de evaluare în sistemul funcțional general al comandamentului.

Acțiunile de ordin diplomatic, informațional sau economic executate de actori din mediul operațional, fie ei potențiali parteneri, inamici sau neutri, pot influența decisiv acțiunile și modul în care se realizează obiectivele militare proprii. Acest fapt impune necesitatea unei analize minuțioase executate de către comandanți și statele lor majore pentru a determina impactul pe care îl pot avea acțiunile acestor actori asupra operațiilor proprii, fapt ce adaugă un plus de complexitate procesului de evaluare. Totodată, acest aspect impune colaborarea constantă cu toți actorii, de preferat într-un cadru comun agreat anterior, în scopul realizării acțiunii unificate, în spiritul abordării cuprinzătoare.

Procesul de evaluare cuprinde o serie de activități care se desfășoară în mod continuu de

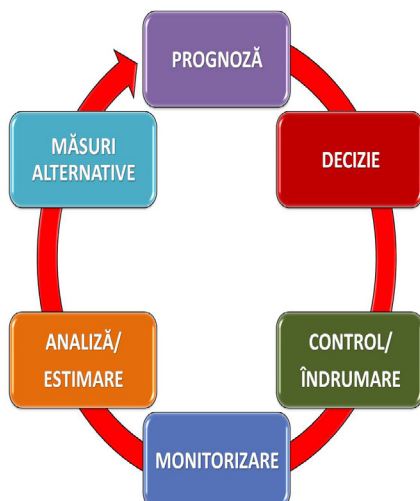

Fig. nr. 2 Ciclul informațional în procesul de estimare

Sursa: <http://www.mors.org/>

la inițierea unei operații și până la finalizarea acesteia, activități care sunt condiționate de ce anume se dorește a fi evaluat și care este nivelul de detaliere al evaluării. În funcție de situație și de eșalonul la care se realizează, evaluarea poate impune elaborarea unui plan specific detaliat și alocarea unei celule de analiză, așa cum este în cazul operațiilor de stabilitate², sau poate desfășura ca un proces mental care să se bazeze doar pe intuiția comandantului și statului major.

Activitățile subscrise procesului de evaluare sunt:

a) *monitorizarea* situației curente pentru culegerea informațiilor relevante;

b) *determinarea stadiului îndeplinirii activităților planificate (evaluarea progresului)* pentru realizarea condițiilor specifice stării finale sau obiectivelor;

c) *identificarea acțiunilor* pentru aducerea operației în parametri optimi (*reglarea*)³.

Monitorizarea reprezintă un proces continuu de observare a momentelor importante ale operației și reprezintă activitatea care asigură înțelegerea exactă a situației la un anumit moment. Dacă pe timpul desfășurării procesului de planificare, monitorizarea operațiilor curente asigură informațiile necesare formulării ipotezelor de lucru pentru elaborarea planurilor de acțiune viitoare, pe timpul pregătirii și execuției operației, procesul de monitorizare furnizează date asupra viabilității planurilor de operații existente și evidențiază potențialele situații, neprevăzute care pot afecta realizarea obiectivelor acțiunii militare. Informațiile referitoare la situația curentă sunt

asigurate, în principal, prin sistemul de rapoarte de la structurile din componența forței, la care, în funcție de specificul operației, se adaugă date provenite pe canalele de informații ale altor forțe militare și agenții civile locale sau internaționale prezente în mediul operațional.

Evaluarea progresului se bazează pe analiza informațiilor furnizate de procesul de monitorizare și utilizează criterii specifice de analiză atât a gradului de realizare a operației (progresul operației) în condițiile impuse de necesitatea îndeplinirii obiectivelor, cât și a condițiilor care au determinat acest nivel de progres. Estimarea impune identificarea acelor criterii care să permită analiza reală a succesului operației pentru care se definesc standarde de măsurare a eficienței și standarde de măsurare a performanței.

Astfel, criteriul de eficiență utilizează standarde care să permită analiza impactului operațiilor militare și a schimbărilor (pozitive sau negative) în comportamentul sistemului, în capacitatea inamicului de a executa o operație, sau în mediul operațional, schimbări care pot afecta realizarea obiectivelor sau a anumitor efecte⁴. Totodată, acest criteriu asigură indicatorii prin care se estimează dacă acțiunile desfășurate până la momentul analizei sunt cele pe care situația reală le impune. Indicatorii de cuantificare în cadrul criteriului de eficiență sunt mult mai subiectivi față de cei ai criteriului de performanță și pot fi de natură cantitativă sau calitativă.

Criteriul de performanță se utilizează cu prioritate pentru monitorizarea secvențelor operațiilor și trebuie să furnizeze date care să ilustreze dacă ac-

țiunile finalizate au fost desfășurate în parametri proiectați. Măsurile și acțiunile planificate pentru evaluarea performanței sunt integrate în matricele de execuție ale fiecărei structuri participante la acțiunea militară pentru a fi monitorizate permanent, fiind cele care vor confirma sau infirma executarea în condiții adecvate a unei sarcini de luptă. De regulă, nu reprezintă o activitate dificilă, pentru că operează cu date concrete, rezultate din acțiuni încheiate și care au putut fi observate direct, fiind totodată strâns legată de performanțele tehnice ale armamentului și tehnicii de luptă sau de capacitățile generale a unei structuri de forțe.

Procesul de evaluare și, implicit, criteriile și indicatorii de cuantificare asociați acestuia trebuie să fie relevanți, măsurabili, oportuni și susținuți cu resurse⁵ pentru a reflecta real modul în care o operație este executată.

Relevanța procesului este dată de nevoia de a identifica acei indicatori de eficiență și de performanță care să permită evaluarea corectă a îndeplinirii sarcinilor, obiectivelor, efectelor, deciziilor comandantului și care să permită analiza obiectivă a factorilor mediului operațional.

Identificarea înainte de declanșarea acțiunii militare a indicatorilor și standardelor pentru fiecare sarcină tactică și fază a operației trebuie să permită evaluarea continuă pe timpul desfășurării acțiunilor. Indicatorii pot fi de natură calitativă sau cantitativă, însă practica a arătat că cei cantitativi sunt de preferat, pentru că elimină substanțial subiectivismul pe timpul interpretării datelor și informațiilor.

Oportunitatea procesului de evaluare trebuie să asigure capacitatea de a identifica rapid modificările apărute în desfășurarea operației și de a reacționa imediat în mod corespunzător, prin măsuri și decizii care să ajusteze parametrii acțiunii militare.

Asigurarea resurselor pentru procesul de evaluare se referă cu prioritate la asigurarea cu mijloace și personal destinat culegerii și analizei informațiilor. Acțiunile specifice culegerii și analizei informațiilor necesare procesului trebuie să fie cuprinse în planurile specifice și monitorizate continuu, pentru a evita suprapunerea sau duplicarea acestora cu acțiunile altor structuri.

2.1. Particularități în evaluarea operațiilor de stabilitate

Evaluarea operațiilor de stabilitate este influențată de o gamă largă de condiții, relevant

fiind rolul jucat de cooperarea și consultarea eficientă dintre instrumentul militar și actorii civili participanți la operație. Realizarea unui algoritmul care să asigure o imagine comună asupra modului în care se desfășoară operația pe liniile de efort militar, dezvoltare și diplomatic se va obține prin consensul reprezentanților acestor domenii și poate impune înființarea unei celule de analiză și evaluare la care să contribuie și agențiile civile relevante.

Cea mai mare provocare în operațiile de stabilitate este reprezentată de selectarea criteriilor de evaluare care să permită evaluarea rapidă a efectelor planificate a fi realizate pe termen lung, ceea ce impune condiția deosebit de importantă ca atenția evaluatorilor să fie menținută cu prioritate asupra obiectivelor campaniei și mai puțin asupra activităților care sprijină realizarea acestora.

Relevanța criteriilor de evaluare reprezintă, de asemenea, o condiție de succes în derularea procesului de evaluare a operațiilor de stabilitate. În acest context, relevanța este dată de viteza cu care un criteriu de evaluare și indicatorii asociați pot detecta exact modificarea/variația care se dorește a fi monitorizată într-o anumită situație.

Planificarea procesului de colectare a datelor necesare evaluării se realizează în comun de către toți participanții la operație. Informațiile care sunt procesate de către diferite agenții guvernamentale, datele brute provenite de la organizațiile internaționale sau locale, precum și informațiile asigurate de alte surse trebuie procesate cu multă atenție în conformitate cu criteriile de evaluare și stocate separat pentru a menține relevanța acestora în timp.

Criteriile de evaluare pentru operațiile de stabilitate trebuie să se bazeze pe indicatorii care să releve cu prioritate impactul pe care îl au activitățile desfășurate asupra modului de viață al populației și mai puțin pe indicatorii care determină eficiența acțiunilor și rezultatele imediate obținute.

Spre exemplificare, evaluarea nivelului de securitate într-o anumită arie de operații pentru a stabili existența condițiilor pentru lansarea programelor de reconstrucție, se pot întrebuița criterii care să descrie următoarele aspecte:

- amplitudinea conflictului – în care se pot utiliza indicatori de tipul: existența unor doleanțe nesatisfăcute pentru care părțile în conflict nu vor renunța la luptă; existența ciocnirilor violente între opozanți în condițiile existenței unui acord

de încetare a focului; existența unor facțiuni care se opun procesului de pace; modul în care sunt recunoscute autoritățile locale de către populație; nivelul de securitate al populației civile; modul în care sunt respectate drepturile omului; existența unor minorități potențiale surse de conflict; nivelul de respectare a legii; existența unor grupări criminale sau extremiste, precum și conexiunile dintre acestea etc.

• starea economică – indicatori: existența unor probleme economice înainte de conflict; impactul operațiilor în desfășurare asupra economiei; existența planurilor de stabilizare și reconstrucție desfășurate de țara gazdă sau alte organizații internaționale; nivelul de determinare a țării gazdă de a implementa astfel de programe etc.

Concluzii

Eficiența procesului de evaluare este determinată de modul în care sunt stabilite obiectivele campaniei/operației și criteriile de succes asociate acestora. Dacă, la nivel tactic, obiectivele și criteriile se pot stabili relativ ușor, la nivel strategic, acestea necesită un amplu proces de analiză, datorită faptului că trebuie acoperit un orizont de timp îndelungat și trebuie să includă toți factorii de influență specifici conflictului.

Fizionomia și abordarea actuală a războaielor adaugă un plus de complexitate procesului de evaluare. Operațiile multinaționale recente au relevat importanța și complexitatea etapelor de tranziție și post-conflict în soluționarea eficientă a crizelor. Dacă primele faze ale conflictului aparțin, prin excelență, instrumentului militar, etapa de stabilizare și reconstrucție implică o abordare cuprinzătoare a tuturor instrumentelor de putere. Acest aspect impune ca obiectivele campaniei să fie formulate și agreate de către toți participanții la soluționarea conflictului, pentru asigurarea coerenței campaniei și realizarea unității de efort între toți actorii implicați și, implicit, indicatorii de performanță necesari evaluării progresului operației militare.

De aceea, abilitatea comunității internaționale de a contribui la menținerea unui mediu de securitate stabil depinde de capacitatea acesteia de a lucra în mod unitar, de a acționa corespunzător, la momentul oportun, prin mijloace adecvate și de a evalua eficacitatea acțiunilor desfășurate. Cea mai mare provocare a momentului este dată de

stabilirea precisă a ceea ce trebuie făcut, iar rolul procesului de evaluare este deosebit de important în această etapă, pentru că trebuie să identifice acele metode de execuție care să îndeplinească exigențele tuturor actorilor ce pot contribui la soluționarea unui conflict.

NOTE:

1 Stanley McChrystal, "COMISAF's Initial Assessment," 30 August 2009, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/21/AR2009092100110.html>, accesat la data de 12.10.2012.

2 Department of the Army, FM 5-0, C1, *The Operations Process*, Washington, DC, 18 March 2011, pp. 6-8.

3 *Joint Operation Planning*, Joint Publication 5-0, 26 December 2006, p. D-3.

4 *Doctrina planificării operaționale în Armata României*, București, 2008, p. 19.

5 *Joint Operation Planning*, Joint Publication 5-0, 26 December 2006, p. D-8.

BIBLIOGRAFIE:

1. Department of the Army, FM 5-0, C1, *The Operations Process*, Washington, DC, 18 March 2011.

2. *Doctrina Armatei României*, București, 2012.

3. *Doctrina planificării operaționale în Armata României*, București, 2008.

4. DORMAN, Andrew M., *Transforming to effects-based operations: lessons from the United Kingdom experience*, January 2008, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>

5. HAYES Richard E., *Measuring Command and Control (C2) Effectiveness*, 2012, <http://www.mors.org/> accesat la data de 01.10.2012.

6. *Joint Doctrine for Targeting*, Joint Publication 3-60, 2002.

7. *Joint Operation Planning*, Joint Publication 5-0, 26 December 2006.

8. *Joint Operations*, Joint Publication 3-0, 11 August 2011 2006.

9. MEHARG Sarah Jane, *Measuring effectiveness in complex operations: what is good enough?*, Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, www.cdfai.org accesat la data de 01.10.2012.

10. *Stability Operations*, Joint Publication 3-

07, 29 September 2011, Incorporating Change, 13 February 2008.

11. William MITCHEL, *Comprehensive Approach Capacity Building: Implementing the*

Effects Based Approach to Military Operations, Institute for Leadership and Organisation, <http://forsvaret.dk>., accesat la data de 01.10.2012.

FORȚELE POLONEZE PENTRU OPERAȚII SPECIALE. REPERE ISTORICE ȘI CELE MAI NOI REALIZĂRI¹

*Dr. Bogusław PACEK**

Decizia de a înființa Comandamentul Forțelor Speciale Poloneze în cadrul Forțelor Armate Poloneze nu a fost luată în grabă sau dictată de un impuls sau de un anumit eveniment semnificativ. După ce acest pas a fost făcut, toate autoritățile politice responsabile pentru definirea strategiei, precum și autoritățile militare responsabile pentru stabilirea direcțiilor pentru dezvoltarea Forțelor Armate Poloneze au cooperat, întrucât au înțeles importanța, rolul și sarcinile Forțelor pentru Operații Speciale în cadrul sistemului de securitate al țării.

Merită să subliniem că pregătirea membrilor Comandamentului Forțelor pentru Operații Speciale a utilizat filosofia realizării graduale a conceptului final, care presupune reorganizarea structurilor și crearea unor structuri modulare de sarcini pe termen mediu sau lung. Este de așteptat ca finalizarea planurilor și sarcinilor de a reorganiza și moderniza Forțele pentru Operații Speciale în perioada 2009 – 2018, va permite creșterea numărului componentelor de luptă ale Forțelor pentru Operații Speciale și îmbunătățirea semnificativă a capacităților de luptă și a eficienței spațiului modern de luptă. Întărirea Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze va

consta în aproximativ 3% din întregul personal al Forțelor Armate Poloneze. În prezent, rolul politicianilor este de a crea mediul propice pentru îndeplinirea planurilor de dezvoltare, dar și de a asigura finanțare constantă. Finanțarea este mult mai scăzută comparativ cu cea acordată Forțelor Armate „convenționale”, care par deosebit de importante în era austerității financiare globale.

Cuvinte-cheie: Forțele Armate Poloneze (FAP); Forțele pentru Operații Speciale (FOS); securitate; capacități; transformare; doctrină.

Introducere

Forțele pentru Operații Speciale (FOS) sunt elita forțelor armate moderne în orice țară. Legenda acestora se bazează pe eficiența excepțională, pe aerul de mister și pe inaccesibilitatea pentru o persoană obișnuită. Crearea acestei legende rezultă nu numai din tehnica și echipamentul lor perfect, dar mai mult din modul în care Forțele pentru Operații Speciale sunt desfășurate într-un spațiu și timp dat.

În cartea sa „Despre război”, Carl von Clausewitz sugerează folosirea unor trupe reduse numeric care să acopere punctele decisive pentru

** General maior conf. univ. dr. Bogusław PACEK este comandantul și rectorul Universității Naționale de Apărare, Varșovia, Polonia. E-mail: rektor@aon.edu.pl*

rezultatul conflictului prin marșuri rapide și atacuri îndrăznețe² Teoreticianul și comandantul militar polonez, generalul Franciszek Skibiński adaugă că: „un război trebuie dus astfel încât să fie suportate cât mai puține pierderi în timp ce se provoacă cât mai multe”³.

1. Forțele pentru Operații Speciale Poloneze – de la al Doilea Război Mondial până în 2005

Forțele pentru Operații Speciale Poloneze datează din timpurile celui de al Doilea Război Mondial și glorioasele tradiții a formării renumiților „Cichociemni” (the Unseen and Silent – cei nevăzuți și tăcuți). Forțele Armate Poloneze (FAP) au fost create în Marea Britanie. „Cichociemni” erau soldați special antrenați care desfășurau sarcini speciale ordonate de statul major al comandantului suprem al Armatei Poloneze și Executivul Operațiilor Speciale (EOS). Aceștia erau detașați în Polonia sau alte state ocupate de naziști, unde desfășurau diferite misiuni de luptă. Prim-ministrul Marii Britanii de atunci, Winston Churchill, a fost cel care a denumit această componentă Forțe de Operații Speciale. Tot în Marea Britanie a mai fost creată o astfel de unitate – Compania 1 Independentă de Comando. Unitatea s-a format la 20 septembrie 1942 în orașul scoțian Cupar. Primul și singurul comandant al său a fost căpitanul Władysław Smrokowski. Compania de Comando a devenit parte a Detașamentului 10 Internațional de Comando. După ce s-au antrenat în centrul de comando britanic din Achnacarry, membrii polonezi ai trupei de comando au participat în operații în Algeria și Italia. De asemenea, au luptat la Monte Cassino.

Unitățile speciale erau detașate pe Frontul de Est. În octombrie 1943, a fost creat Batalionul Special Independent Polonez. Cercetașii polonezi au fost însărcinați să desfășoare operații de sabotaj și recunoaștere în spatele liniilor inamice. Batalionul a fost antrenat și ulterior a detașat 67 de grupe de sabotaj-recunoaștere. Cercetașii Batalionului Special Independent Polonez s-au unit cu Armata Populară Poloneză până când acesta s-a desființat. În Polonia ocupată, mai existau și alte unități, precum „Parasol” și Batalioanele Armatei Interne „Zośka”, care au devenit parte a tradiției operațiilor speciale. Batalionul „Parasol” a fost creat în vara anului 1943 fiind sub conducerea șefului Direcției de Subversiune a Armatei Interne,

general Emil Fieldorf-Nil. Soldații din Parasol au devenit experții în operații speciale. Între 1943 și 1944, ei au condus 13 acțiuni militare. Cele mai cunoscute operații Parasol au fost asasinarea comandantului închisorii Pawiak, Franz Bürckel, precum și asasinarea lui Franz Kutschera, cel mai mare Comandant al SS și al Poliției Districtului Varșovia. Batalionul „Zośka” își are rădăcinile în grupurile de cercetași de asalt „Szare Szeregi”, care a fost format la 1 septembrie 1943.

După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, au existat companii speciale în Armata Poporului Polonez, dar și în batalioanele de recunoaștere la nivel de divizie. Printre cele mai cunoscute unități din acea perioadă sunt Compania 56 Specială, Compania 62 Specială și Batalionul 1 de Asalt. Trebuie să menționăm, de asemenea, că la mijlocul anilor '70, Forțele Navale Poloneze au creat Echipa de Cercetare de Scafandri, care a fost restructurată în cadrul Grupelor Speciale ale Forțelor Navale „Broscoii”, cunoscute mult mai bine sub numele de Formoza.

Schimbările care au avut loc în anii '90 în Forțele Armate Poloneze au influențat și unitățile de operații speciale. După ce au fost desființate companiile speciale și batalionul de asalt, în 1993, Comandamentul Forțelor Terestre a creat Regimentul Special de Comando nr. 1. Pe de altă parte, ca răspuns la amenințarea crescută asupra siguranței cetățenilor polonezi, în 1990, Ministerul Afacerilor Interne a înființat Unitatea Militară GROM.

În concluzie, în 2005, în Polonia existau trei unități speciale, și anume, Unitatea Militară GROM, Regimentul Special de Comando nr. 1., Grupele Speciale ale Forțelor Navale „Broscoii”, subordonate unor comandamente diferite, folosind echipament și armament diferit și având niveluri variate de pregătire și capacitate de a desfășura operații speciale.

2. Adaptarea la noul mediu de securitate după 2005

Noile provocări ale secolului al XXI-lea, care au influențat structura Forțelor Armate Poloneze au rezultat din transformările politice, economice și militare din Europa și din întreaga lume. După ce a aderat la NATO în 1999 și la Uniunea Europeană în 2004, Polonia și-a schimbat modul de gândire despre securitatea națională. Lucrurile au fost

ulterior complicate de către amenințările globale conectate cu tensiunile și instabilitatea provocată de terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă și politica imprevizibilă a regimurilor autocrate. Acele provocări au rezultat și din diferențele profunde dintre standardele de dezvoltare și de viață ale societăților bogate și ale celor sărace, precum și din migrațiile necontrolate și tensiunile etnice. Un alt aspect l-a constituit influența factorilor negativi asupra mediului, precum scăderea resurselor de apă, deșertificarea, creșterea numărului de dezastre naturale și sărăcirea resurselor naturale.

Evident că aceste schimbări au influențat toate instituțiile de stat poloneze care se ocupă de securitate, inclusiv Forțele Armate Poloneze și, implicit, Forțele pentru Operații Speciale. Prevederile stabilite în timpul Summitului NATO de la Praga, în 2002 și Summitul NATO de la Riga, în 2006, nu puteau rămâne fără răspuns. Anul 2006 pare a avea importanță specială, datorită apariției a două documente ale Alianței: politica modificată a Comitetului Militar al NATO cu privire la operațiile speciale (MC-437/1) și publicarea așa-numitei Inițiativa de Transformare a Forțelor NATO pentru Operații Speciale (*NATO Special Operations Forces Transformation Initiative – NSTI*). Analiza aprofundată a acestor documente a influențat schimbările introduse, între anii 2005-2007 în Forțele pentru Operații Speciale Poloneze, în vederea îmbunătățirii sistemului de planificare și coordonare și a capabilităților de luptă ale unităților speciale. Ca rezultat al acestor schimbări, ca urmare a Deciziei Ministrului Apărării Naționale din 10 august 2005, Departamentul Operații Speciale al Statului General al Forțelor Armate Poloneze a fost transformat în Direcția Forțe Speciale. General-maiorul Kempara a fost primul ei șef. Formarea Direcției Forțe Speciale a facilitat coordonarea într-o mai mare măsură a activității de antrenament și operaționale a unităților Forțelor pentru Operații Speciale. Subordonarea directă la Șeful de Stat Major General al Forțelor Armate Poloneze a micșorat procesul decizional și a limitat accesul la informații clasificate al indivizilor neautorizați. Procesul antrenamentului operațional și specializat al personalului Forțelor pentru Operații Speciale a fost inițiat atât în țară, cât și în străinătate. Numărul de participanți la curs a crescut, ca și nivelul capabilităților operaționale ale ofițerilor Forțelor pentru Operații Speciale. Datorită

structurii potrivite și a personalului antrenat în mod adecvat, Direcția Forțelor pentru Operații Speciale a putut juca rolul de „catalizator” sau „legătură” între diferite unități speciale subordonate unor comandanți militari ai unor categorii de forțe diferite. În orice caz, trebuie să admitem că Direcția Forțe Speciale era prea redusă (numai 20 de posturi permanente) pentru a avea un rol de „gestiune” sau de „comandă” pentru unitățile speciale. De aceea, chiar de la începutul existenței sale, Direcția Forțelor Speciale a acordat importanță specială planificării și analizei, fapt ce a dus la înființarea Comandamentului Forțelor Speciale. Aceste eforturi au fost posibile prin definirea principalelor direcții ale dezvoltării Forțelor pentru Operații Speciale în cadrul programului de apărare pentru anii 2007-2012 (Sistemul de planificare al forțelor Armate era, pe atunci, valabil pentru o perioadă de șase ani). În ceea ce privește amenințările și provocările viitoare, recomandarea pentru acest program a fost de a se înființa un Comandament de Forțe pentru Operații Speciale. Recomandările echipei de planificare au fost acceptate de ministrul apărării naționale care, la 25 octombrie 2006, a emis Decizia de înființare a Comandamentului Forțelor pentru Operații Speciale la 1 ianuarie 2007. Astfel, eforturile multor soldați din Forțele pentru Operații Speciale de la toate nivelurile de comandă au fost răsplătite.

3. Comandamentul Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze – Serviciu unic al Forțelor Armate Poloneze

Privind din perspectiva prezentului, formarea Comandamentului Forțelor pentru Operații Speciale a reprezentat începutul unui drum lung și anevoios de acumulare de capabilități pentru a comanda unitățile Comandamentului Forțelor pentru Operații Speciale și a conduce operații speciale. La început, Comandamentul Forțelor Speciale a fost detașat în garnizoana Bydgoszcz. Atunci (ianuarie 2007), Comandamentul Forțelor Speciale avea un număr foarte mic de posturi (aproximativ 40). Generalul maior Edward Gruszka (din 2010 comandantul operațional al Forțelor Armate Poloneze) a fost numit primul comandant al comandamentului).

Merită să menționăm că, deși formarea noului comandament a adus schimbări semnificative în Armata Poloneză, cea mai revoluționară schimbare

a fost aprobarea comandamentului ca nouă categorie de forțe a Comandamentului Forțelor Armate, pe picior de egalitate cu Comandamentele Forțelor Terestre, Forțelor Aeriene și Forțelor Navale. Nu mai puțin revoluționare au fost prevederile referitoare la modul în care erau desfășurate forțele operaționale. Numai comandantul Forțelor pentru Operații Speciale este Furnizor de Forță, ca și Utilizatorul de Forță pentru operațiile executate.

Aceste prevederi au fost reiterate în Strategia de Securitate Națională a Republicii Poloneze din 24 mai 2007 (articolele 3 și 13a). Prevederile din actul menționat anterior cu privire la Forțele pentru Operații Speciale cu referire la Forțele pentru Operații Speciale au fost reintroduse în Strategia de Securitate Națională a Republicii Poloneze. Aceste prevederi confirmau statutul Forțelor pentru Operații Speciale în cadrul sistemului de comandă al Armatei Poloneze și defineau sarcinile acestora. Unul dintre principalele scopuri era acela de contracarare a amenințărilor asimetrice și necesitatea de cooperare cu alte instituții publice de securitate. De asemenea, s-a subliniat că sprijinirea dezvoltării acestor forțe este extrem de importantă pentru angajarea acestora în cel mai eficient mod⁴.

Următorul pas a fost făcut în 2009 prin lansarea strategiei sectoriale pentru Strategia de Securitate Națională a Republicii Poloneze (și anume, Strategia de Apărare a Republicii Poloneze), unde rolul și poziția Forțelor pentru Operații Speciale au fost evidențiate. De altfel, unul dintre cele mai importante elemente este de a determina scopul operațiilor – în țară și în străinătate, în timp de pace, criză sau război⁵. În anul 2007, trebuie să subliniem că obiectivul-cheie pentru Comandamentul Forțelor Speciale a fost de a prelua comanda unităților speciale. Procesul nu a fost ușor pentru că a necesitat o serie de schimbări organizaționale și administrative în fostele unități speciale care funcționau în timp de pace; el a fost finalizat în octombrie 2007, când toate unitățile speciale au fost subordonate Comandamentului Forțelor pentru Operații Speciale. Trebuie să precizăm că Forțele Speciale Poloneze erau implicate concomitent în conducerea de operații speciale în Irak. Din momentul în care a fost înființat Comandamentul Forțelor Speciale, acesta a întâlnit multe probleme din cauza structurii sale slăbite și lipsei de elemente de sprijin dedicat de comandă (inclusiv sprijin informațional) și de sprijin logistic. Acestea au fost două probleme majore identificate drept cerințe

viitoare pentru capacitățile operaționale pentru perioada 2007-2012. Ca reacție la aceste probleme, în 2 decembrie 2008, a fost creată o nouă unitate de Forțe pentru Operații Speciale – Unitatea de Sprijin a Forțelor pentru Operații Speciale. Principala misiune cuprinde sprijin informațional, sprijin de comandă și comunicații, sprijin logistic, achiziționări de armament și echipament. Formarea Comandamentului Forțelor Speciale și numirea Generalului-maior Włodzimierz Potasiński drept comandant al său a rezultat în stabilirea unor contacte internaționale diversificate, inclusiv cu Comandamentul de Operații Speciale american (USSOCOM). Unitatea extins în mod considerabil aria exercițiilor și antrenamentelor comune la nivel tactic (Unitățile Forțelor pentru Operații Speciale). De altfel, un factor și mai important, având în vedere educația în domeniul planificării operațiilor speciale în teatrul modern de operații, era antrenarea personalului și conducerea unor astfel de operații de către Forțele pentru Operații Speciale Poloneze. Consecința acestei cooperări a fost Memorandumul de Înțelegere semnat în 2009 între Ministerul Apărării Naționale Polonez și Departamentul Apărării al Statelor Unite, cu privire la stabilirea unui parteneriat între US SOCOM și Comandamentul Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze. În același timp, dezvoltarea viitoare a Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze a fost întărită pe plan internațional. Polonia și-a declarat disponibilitatea de a se alătura elitei țărilor NATO care dețin capacități de comandă pentru operații speciale prin formarea Comandamentului Componentei de Operații Speciale (CCOS). Inițial, termenul limită pentru a realiza această capacitate era stabilit în 2012; mai târziu, datorită numeroșilor factori operaționali, a fost amânat până în 2014. Crearea acestei capacități a fost datorată provocărilor viitoare întâmpinate de Forțele pentru Operații Speciale, precum transferul de la nivel tactic (secție/ grup/ echipe), și anume executanți la nivelul planificării sau decidenți. De asemenea, aceasta are însemnătate pentru dezvoltarea Forțelor pentru Operații Speciale și realizarea capacității pentru operații speciale aeriene. Datorită caracterului și a dimensiunii reduse a Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze, s-a luat decizia de a plasa această capacitate în cadrul Forțelor Aeriene Poloneze ca un escadron capabil să conducă operații speciale aeriene cu mijloace aeriene cu aripi fixe sau rotative. Primele elemente

ale Escadronului pentru Operații Speciale (Grupul Aerian pentru Operații Speciale – GAOS) se presupune că vor fi gata de luptă în 2013.

O altă provocare legată de realizarea capabilității de comandă a forțelor aliate și de operații speciale la nivel național a fost nevoia de a furniza sprijin de luptă și protecție a forței. Aceste funcții au fost îndeplinite de subunități dedicate ale Forțelor Terestre, de obicei aeropurtate sau aeromobile. Cu toate acestea, a fost necesar ca operațiile conduse să fie ținute secrete, ca și capabilitățile de luptă ale Forțelor pentru Operații Speciale, astfel a fost nevoie să se înființeze o altă unitate de luptă, subordonată Comandamentului Forțelor Speciale. În consecință, în iunie 2011, Unitatea Militară „Agat” a fost creată. După ce va ajunge în stadiul de gata de luptă, va oferi consolidare substanțială pentru unitățile deja utilizate, luând de pe umerii lor povara sarcinilor ce țin de sprijinul de luptă, protecția bazei și securitatea unităților.

Luând în considerare cele expuse anterior, merită să observăm că, în 2011, Forțele pentru Operații Speciale Poloneze au obținut o structură finală compusă din: trei componente de luptă – Unitățile Militare GROM, Comando și Formoza și două unități componente de sprijin – Unitatea Militară Agat pentru sprijin de luptă și Unitatea Militară NIL de sprijin al serviciului de luptă. Comandantul Forțelor pentru Operații Speciale deține și comanda operațională a Escadronului pentru Operații Speciale (EOS). Trebuie subliniat că dezvoltarea Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze a fost definit în detaliu în timpul procesului de planificare a dezvoltării Armatei Poloneze pentru 2009-2018 (într-o perioadă de planificare pe zece ani, potrivit noii politici naționale de planificare și politicii de planificare pe termen mediu a forțelor aliate). Ca urmare, „Planul pentru dezvoltarea Forțelor pentru Operații Speciale pe perioada 2009-2018” a fost realizat. Acesta a fost aprobat de Șeful Statului Major General al Armatei Poloneze și apoi de către ministrul apărării naționale.

4. Viitorul Forțelor pentru Operații Speciale

Analiza tendințelor de dezvoltare a Forțelor pentru Operații Speciale din alte țări și publicarea documentelor doctrinare aliate, în special ultima ediție a document intitulat „Coduri și Declarații de Capabilitate” indică renunțarea la modul tradițional cantitativ de estimare a capabilităților de luptă. În

prezent, atenția planificatorilor dezvoltării Forțelor pentru Operații Speciale este atrasă de obținerea de capabilități necesare pentru îndeplinirea sarcinilor într-un mediu de luptă modern, nonlinear și asimetric, din punct de vedere al amenințării. Aceeași situație este aplicabilă și forțelor pentru Operații Speciale Poloneze, care sunt la începutul unui proces lung și solicitant de acumulare a capabilităților de luptă în cadrul ariilor funcționale definite atât în documentele aliate, cât și în cele naționale. Această tendință pare să se potrivească perfect unuia dintre sloganurile FOS: calitatea este mai bună decât cantitatea. În special, dacă luăm în considerare abilitatea Forțelor pentru Operații Speciale de a menține cel mai înalt nivel de pregătire și de îndeplinire a sarcinilor celor mai prioritare și dificile, ca și mobilitatea și flexibilitatea lor.

Subliniem că abordarea „capabilității” trebuie să nu interfereze în nici un mod cu executarea sarcinilor definite în „Planul de Dezvoltare al Forțelor pentru Operații Speciale pentru 2009-2018”, dar permite menținerea rolului de conducere în domeniul operațiilor speciale în regiunea Europei Centrale și de Est. Cu toate acestea, pare evident că Forțele pentru Operații Speciale vor rămâne „specialitatea poloneză” în NATO și modul de dezvoltare polonez va stabili tendințe pentru alte țări care își construiesc propriile capabilități pentru operații speciale. Forțele pentru Operații Speciale Poloneze pot deveni un instrument perfect pentru decidenții politici și militari pentru a asigura un loc la masa negocierii pe timpul operațiilor moderne ale NATO. Una dintre consecințele unei astfel de abordări poate fi obținerea statutului de Națiune-Cadru a Forțelor pentru Operații Speciale ale NATO (NATO FOS NC) și obținerea de capabilități de luptă în operații speciale în urma desemnării de către Comandamentul Componentei pentru Operații Speciale (CCOS). Această tendință a rezultat în semnarea, în 2009, a unui memorandum de cooperare strategică între Comandamentul Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze și Comandamentul pentru Operații Speciale al Statelor Unite. În 2011, Comandamentul Forțelor pentru Operații Speciale a semnat un memorandum și a devenit partener strategic al Forțelor pentru Operații Speciale Croate în dezvoltarea acestuia, fapt ce a confirmat rolul-cheie al Forțelor pentru Operații Speciale Poloneze.

Concluzii

Merită să reamintim că modul polonez de creare a capabilităților de luptă ale Forțelor pentru Operații Speciale nu numai că permite conducerea cu succes a operațiilor internaționale, dar și facilitează îmbunătățirea capabilităților Forțelor pentru Operații Speciale de a conduce operații speciale independente. Aria acestor operații include: operații de apărare strategică pentru menținerea integrității teritoriale și independenței, evacuarea cetățenilor polonezi din ariile de conflict, salvarea ostaticilor în Polonia și în străinătate, prevenirea proliferării armelor de distrugere în masă și răspunsul la amenințarea teroristă.

Cheia succesului nu a fost numai planificarea dezvoltării, ci în primul rând, îndeplinirea cu acuratețe și în timp util a sarcinilor legate de aceasta. În stadiul prezent al dezvoltării Forțelor pentru Operații Speciale, trebuie să subliniem că nu există planuri de formare a unor alte unități speciale. Pe de altă parte, punctul esențial al schimbărilor se va muta către obținerea de noi capabilități în domeniul planificării și conducerii operațiilor speciale ca și către îmbunătățirea capabilităților de luptă ale unităților existente. Probabil această tendință va fi creionată în „Planul de dezvoltare al Forțelor pentru Operații Speciale pentru perioada 2013 – 2022”.

NOTE:

1 Tradus din limba engleză de dr. Mirela ATANASIU, expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate.

2 C. von CLAUSEWITZ, *On War*, Polish Ed., Warszawa 1958, p. 32.

3 F. SKIBIŃSKI, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1990, p. 24.

4 *National Security Strategy of the Republic of Poland*, Warsaw 2007, p. 25.

5 *Defence Security Strategy of the Republic of Poland*, Warsaw 2009, p. 22.

BIBLIOGRAFIE:

1. CLAUSEWITZ von, Carl, *On War*, Polish Ed., Warszawa, 1958.

2. *Defence Security Strategy of the Republic of Poland*, Warsaw, 2009.

3. DRECKI, Mirosław, *Na ścieżkach polskich komandosów*, Wydawnictwo LTW, 1999.

4. KRÓLIKOWSKI, Hubert, *1 Samodzielna Kompania Commando*, Wydawnictwo Bellona, 2011.

5. LESKI, Kazimierz, *Życie niewłaściwie urzomaicone*, Finna Oficyna Wydawnicza, 2009.

6. *National Security Strategy of the Republic of Poland*, Warsaw, 2007.

7. OLTON, Michał, *Zanim uderzył GROM. Historia jednostek specjalnych i wojsk powietrznodesantowych Wojska Polskiego*, Wydawnictwo ZP, 2011.

8. RYBAK, Jarosław, *Lubliniec.pl. Cicho i skutecznie. Tajemnice najstarszej jednostki specjalnej Wojska Polskiego*, Wydawnictwo CreatioPR, 2011.

9. SKIBIŃSKI, Franciszek, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa, 1990.

10. ŚLEDZIŃSKI, Kacper, *Cichociemni Elita Polskiej Dywersji*, Wydawnictwo Znak, 2012.

11. TUCHOLSKI, Jędrzej, *Cichociemni. Historia legendarnych spadochroniarzy*, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2010.

ARTA OPERATIVĂ ÎN CADRUL SISTEMULUI ȘTIINȚELOR APĂRĂRII (ȘTIINȚELOR MILITARE)¹

*Dr. Rade SLAVKOVIĆ**

*Dr. Miroslav TALIJAN***

*Mile JELIĆ****

Dacă un câmp al cunoașterii și înțelegerii umane poate să fie acceptat ca o știință, este necesar ca acesta să aibă următoarele componente importante: obiect autentic de cercetare, teoria însoțită de dovezi științifice coerente, metoda de înțelegere a subiectului și a limbajului, de exemplul categoria dispozitivului utilizat pentru de comunicare în procesul de învățare și care reprezintă rezultatul cercetării. Acestea sunt elementele constitutive necesare fiecărei științe. Nivelul de dezvoltare al acestora definește dezvoltarea științifică a fiecărei științe, precum și locul său în sistemul de științe dintr-un anumit domeniu științific.

Arta operativă este fundamentală în cadrul Științelor Apărării (Științelor Militare), și de aceea acest articol se va ocupa cu dezvoltarea sa științifică prin intermediul obiectului, teoriei, metodei și limbajului său, în scopul de a-i determina poziția în cadrul Sistemului Științelor Apărării (Militare).

Cuvinte-cheie: artă operativă; elemente ale științei (obiect, teorie, metodă, limbaj).

Introducere

În ultimele decenii, au avut loc discuții serioase în ceea ce privește baza științifică a Științelor Apărării (Științelor Militare)². Cele mai aprige polemici s-au desfășurat în jurul întrebării dacă Arta Operativă aparține Sistemului Științelor Apărării și dacă aceasta s-a dezvoltat în cadrul disciplinei apărării.

Astăzi există două puncte de vedere diferite care definesc Arta Operativă. Primul punct de vedere afirmă că Arta Operativă este o disciplină a Științei Apărării și își are locul său în întregul lanț de sub-discipline: Strategie-Artă Operativă-Tactică. Cealaltă viziune susține ideea că Știința Apărării implică două discipline: Strategia și Tactica. Cauzele punctelor de vedere diferite în ceea ce privește rolul Artei Operative ar trebui să fie găsite în sfera de atitudine generală față de disciplinele militare și înțelegerea lor, deoarece chiar și astăzi nu avem opinii uniforme și verificate științific cu

** Colonel conf. univ. dr. Rade SLAVKOVIĆ, doctor în Științe Militare, este Șeful Secției Operații Militare a Departamentului de Artă Operativă al Academiei Militare, Universitatea de Apărare, Belgrad, Serbia. E-mail: bfor4s@gmail.com*

*** Colonel conf. univ. dr. Miroslav TALIJAN, doctor în Științe Militare, predă la Secția Operații Militare a Departamentului de Artă Operativă al Academiei Militare, Universitatea de Apărare, Belgrad, Serbia. E-mail: talijan.miroslav@gmail.com*

**** Colonel Mile JELIĆ, doctorand, este lector și Șeful Colegiului Național de Apărare al Academiei Militare, and Head of National Defence College of Military Academy, Universitatea de Apărare, Belgrad, Serbia. E-mail: milejelic@hotmail.com*

privire la Științele Apărării și referitor la conținutul acesteia, temele și justificarea științifică, etc.

Cunoașterea umană poate fi percepută ca știință numai în cazul în care aceasta conține anumite componente: subiect de cercetare autentic, teorii care implică dovezi științifice care le susțin, metoda cognitivă și limbajul. Acestea sunt elementele constitutive necesare ce trebuie găsite în fiecare știință. Gradul de dezvoltare al acestora garantează măsura în care unele cunoștințe sunt acceptate ca știință și determină locul lor în sistemul științelor care se încadrează într-un anumit domeniu științific.

Arta Operativă este una dintre cele științele fundamentale ale apărării și acesta este motivul pentru care noi analizăm în acest articol locul (statutul) său în cadrul sistemului acestor științe, prin obiectul său, teorie, metodă și limbaj.

1. Statutul (locul) Artei Operative în cadrul Sistemului Științelor Apărării

Cercetarea care se ocupă cu statutul Artei Operative ca disciplină a Sistemului Științelor Apărării, originea și dezvoltarea sa, precum și construirea unor definiții clare în ceea ce semnifică și creează pre-condițiile necesare pentru definirea Artei Operative ca disciplină științifică, oferind o parte din răspunsul la întrebarea fundamentală ridicată în acest articol.

Una dintre problemele foarte importante care apar în procesul de dezvoltare a Științelor Apărării, în special în procesul de construcție și modelare a sistemului său teoretic, a fost problema bazelor științifice ale Artei Operative și justificarea constituirii sale ca o disciplină separată, precum și modul în se inserează în Sistemul Științelor Militare (Figura nr. 1), de exemplu Științele Apărării³. Discuțiile cu privire la apartenența Artei Operative ca o Știință a Apărării sunt încă în curs de desfășurare, așa cum s-a putut observa la conferința științifică „Științele Apărării – 2011”, ce a avut loc la Belgrad în 7-8 aprilie 2011. Majoritatea participanților la conferință au convenit că Științele Apărării prezintă un sistem științific care aparține unor domenii științifice interdisciplinare și implică următoarele discipline științifice: Strategie Militară, Artă Operativă, Tactică, Logistica Apărării, Managementul și Metodologia Militară a Științelor Apărării. Totuși nu au fost trase nici un fel de concluzii la conferință, ceea ce a diminuat

ecoul său în direcția cercetării în continuare a bazei științifice și a caracteristicilor sistemice ale Științelor Apărării.

Cu toate acestea, judecând după discuțiile de la conferință și teoria existentă, putem concluziona că diferențele în ceea ce privește definirea locului și statutului Artei Operative în domeniul gândirii și practicii militare provin de la percepția diferită a Științelor Apărării ca știință. Fără a intra într-o discuție mai detaliată a acestei probleme, este necesar să se arate că, în prezent, există două puncte de vedere diferite în ceea ce privește Arta Operativă care, cu o oarecare simplificare, sunt numite (1) punctul de vedere rus sau sovietic, de care aparține și viziunea noastră, și (2) cel vestic sau american.

Potrivit primei viziuni, și anume cea rusă (care în cea mai mare parte este și a noastră), Arta Operativă este disciplina sau parte a Științelor Apărării sau Știință Militară independentă, deoarece aceasta își are locul în lanțul de sub-discipline: Strategie-Artă Operativă-Tactică. Arta Operativă este, prin urmare, definită ca o disciplină științifică (adică știință) cu un obiect (subiect) de cercetare definit explicit, acesta fiind operația.

Potrivit celui alt punct de vedere, cel american sau „vestic”, Științele Apărării au disciplinele sale: Strategie și Tactică. Cu toate acestea, mulți teoreticieni occidentali nu definesc Științele Apărării ca fiind o știință. Pornind de la criteriul executării sarcinilor, ei susțin că tot ceea ce este inclus în faza de pregătire este abordat de către Strategie, în timp ce faza de execuție este abordată de către Tactică. Logistica este, de asemenea, considerată ca o disciplină a Științelor Apărării. Se ocupă cu problemele de sprijin integral a unităților angajate în luptă și, ca atare, se desprinde din logica lanțului Strategie-Tactică.⁵ „Cu toate acestea, trebuie subliniat aici faptul că în Occident, de asemenea, nu există așa-numita diviziune triplă, care devine din ce în ce mai populară: Strategie, Artă Operativă și Tactică.”⁶ Putem găsi confirmarea acesteia în multe atitudini din domeniul doctrinei și a unor documente publicate recent de către teoreticienii militari, precum și în domeniul practicii. Ambiguitățile apar deoarece termenul *operație* a fost utilizat pe scară largă pentru toate tipurile și nivelurile (în sensul de mărimea și structura forțelor, zonă, timp și obiective) de „campanii” civile și militare, sau are alte sensuri foarte speciale.⁷

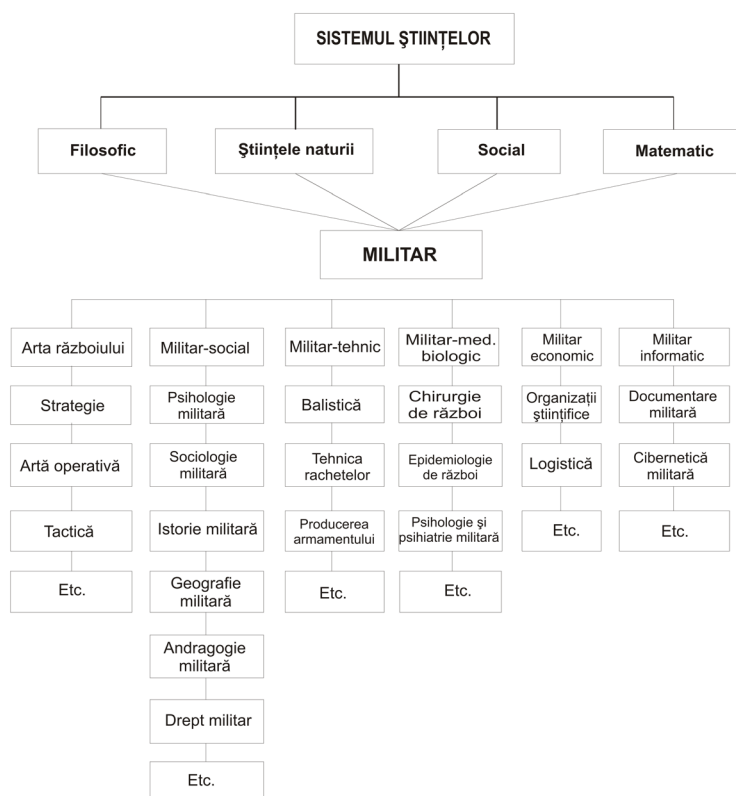

Figura nr. 1 – Clasificarea științelor militare⁴

Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, țara noastră a acceptat conceptul triplu de Științele Apărării. Arta Operativă este considerată o disciplină a Științelor Apărării. Acceptarea conceptului triplu în teoria Științelor Apărării este rezultatul ideii că o constituire a Artei Operative într-o disciplină separată din cadrul de Științelor Apărării are ca sursă reală situațiile practice, mai ales faptul că operațiile s-au dezvoltat nu numai într-o categorie foarte specială, dar și foarte complicată, care cu greu poate fi considerată ca fiind împărțită doar între Strategie și Tacticală, adică ar trebui să fie obiectul unei discipline separate a Științelor Apărării. Iar dacă o disciplină (un anumit domeniu al cunoașterii umane) este acceptată ca știință, trebuie să posede elementele necesare, cum ar fi obiectul, teoria, metoda și limbajul. Gradul în care acestea sunt fundamentate științific definește locul Artei Operative în cadrul Științelor Apărării.

2. Dezvoltarea științifică a elementelor constitutive ale Artei Operative

Aspectul actualizării dezvoltării științifice a Artei Operative a fost un proces paralel cu cel al

actualizării dezvoltării Științelor Apărării. Noi ar trebui să avem în vedere faptul că Arta Operativă, ca parte a Științelor Apărării, preia o parte din elementele sale constitutive. În primul rând, ele sunt limbajul și metodele, în timp ce alte elemente tind să fie compatibile cu cele corespunzătoare din domeniul Științelor Apărării. Dezvoltarea științifică a Artei Operative poate fi văzută prin prisma elementelor necesare și suficiente ale unei științe. În acest articol ne vom ocupa numai de elementele necesare pentru un grad mai scăzut de dezvoltare a științei, iar acestea sunt: subiectul, teoria, limbajul și metoda.

2.1. Subiectul Artei Operative

Fiecare știință sau disciplină științifică (inclusiv Arta Operativă) este definită de subiectul său, și, prin urmare, poate fi constituită numai după definirea subiectului său concret. De aceea subiectul este cel mai important element al științei (disciplinei științifice) despre care, sau datorită căruia, orice știință concretă este elaborată.

Definirea subiectului Artei Operative și găsirea rădăcinilor sale în știință este punctul de plecare ce trebuie luat în considerare când vorbim de

dezvoltarea sa științifică. Pe baza cercetărilor efectuate până în prezent de către teoreticienii militari din întreaga lume, putem concluziona că obiectul de cercetare al Artei Operative și al Științelor Apărării, cu excepția unor cazuri specifice, a fost complet neglijat. Unii teoreticieni militari folosesc termenul de *subiect* în loc de termenul de *obiect* (obiectul indicând conținutul termenului)⁸, în timp ce alții cred că nu există nici o diferență semnificativă între subiect și obiect.⁹ Cum termenii subiect și obiect în Arta Operativă au înțeles diferit și sunt foarte importanți pentru acest articol, este necesar să se definească sensul lor general, bazat pe fundamente filosofice și metodologice.

Există diferențe importante între atitudinea teoreticienilor militari despre subiectul (obiectul) științei în general. Diferențele în înțelegerea aceluiași element sunt legate de înțelegerea conceptului de obiect și relația sa cu obiectul științei.

Având în vedere denumirile teoretice privind înțelegerea obiectului științei, pe baza postulatelor filosofice și metodologice, obiectul cercetării poate fi reprezentat ca un complex fenomen sau proces natural, social sau psihologic, a cărui existență presupune în mod necesar îndeplinirea a două condiții: (1) existența obiectului în realitate, independent de conștientizarea subiectului, și (2) relația specifică dintre obiectul realității și subiectul. „Practica activității umane este îndreptată spre obiect. Acesta ajută la cunoașterea sa în procesul practic. Obiectul nu ar trebui înțeles ca o entitate statică, ci mai degrabă ca o entitate care se schimbă în timp și spațiu. Capacitatea de schimbare a obiectului este consecința impactului omului și a mediului”⁹.

Gradul obiectului sau de obiectivitate al procesului, ca obiect, este cauzată de existența sa spațială, durată, frecvența și stabilitatea structurii. În acest sens, se pune întrebarea cum să se definească obiectul operațiilor cu cel mai mare grad posibil de obiectivitate.

În scopul de a elimina complet concepțiile greșite și controversate în ceea ce privește obiectul și subiectul unei științe, este necesară o definiție generală a subiectului pe bazele unor ipoteze filozofico-metodologice.

„În fiecare domeniu al activității umane, în special în domeniul științei, se caută cunoașterea fenomenului care să fie demonstrat în mod practic. Acest fenomen este o parte a realității pe care

omul o transformă prin practică și o înțelege prin aparatul său conceptual. Același fenomen poate fi studiat prin diverse aspecte și în moduri diferite. Oamenii, de obicei, nu știu prea multe despre fenomenele realității, dar, prin activitatea, lor crează posibilitatea de a învăța despre ele. În timpul practicii, ei întâmpină anumite probleme sau seturi de probleme. Acestea se înscriu în domeniul unui anumit obiect, ca parte a realității. Obiectul însuși determină natura problemei. Problemele apar cel mai frecvent ca urmare a experienței insuficient explicate sau, din nou, experienței care contrazice experiența anterioară.”¹¹

Problema este, „... întrebarea care cere răspuns, și acel răspuns nu poate fi văzut imediat, nu se poate vedea ce fel de răspuns ar putea fi”¹². Într-un anumit domeniu, omul pune o mulțime de întrebări. De aceea, problemele pe care omul și le pune în procesul practic într-un anumit domeniu fac esența cunoașterii subiectului.

„Subiectul oricărei științe este un complex de probleme noi, actuale, interconectate, care apar în procesul de interacțiune concretă între om și lumea obiectivă. În fiecare știință individuală, determinarea subiectului său este o funcție a experienței practice într-un anumit domeniu al realității, limbajului, ipotezelor metodologice și filosofice, normelor activității practice și modalități specifice de organizare a datelor.”¹³

Subiectul științei este în domeniul obiectului său și indică aspectul abordării obiectului de studiu și de modul de rezolvare a problemelor și de a găsi răspunsuri la unele întrebări. Subiectul cunoașterii este o categorie dinamică. Se schimbă în funcție de soluția la această problemă. Subiectul este rezultatul acțiunii practice a omului. Subiectul cunoașterii este o problemă centrală a unui anumit domeniu. Atitudinile generale despre obiect și subiect oferă o bază solidă pentru concretizarea lor în domeniul operațiilor.

Un număr de teoreticieni militari clasifică adesea conținutul noțiunii de „obiect al Artei Operative” ca termenul „subiect al Artei Operative”. Pe baza atitudinilor de mai sus, este necesar să se determine obiectul și *subiectul Artei Operative* și să se elimine dilema. Subiectul Artei Operative este definit în mod diferit în lucrările teoretice. Acesta poate fi văzut în următoarele citate: (1) „Arta Operativă este teoria și practica de pregătire și executare a operațiilor.”¹⁴; (2) „Arta Operativă... se ocupă cu studierea pregătirii și modului de efectuare a

operațiilor terestre, navale și aeriene... Subiectul studiilor sale sunt operații ale armatei operaționale și de apărare teritorială”¹⁵; (3) „Sprijinirea viziunii conform căreia subiectul Artei Operative este o operație...”¹⁶; (4) „Arta Operativă ... teoria și practica pregătirii, organizării și desfășurării operațiilor”¹⁷; (5) Arta Operativă ... teoria și practica de pregătire și executare a operațiilor”¹⁸; (6) Polemicile privind înființarea Artei Operative ca o ramură separată (disciplină) a artei războiului nu au fost finalizate încă, indiferent de faptul că operația ca subiect al său este o nouă sub formă de activitate de luptă ...”¹⁹; (7) „Orice operație ca subiect al Artei Operative ca disciplină științifică (a primit numele după subiectul acesteia) ...”²⁰; (8) „Subiect fundamental al teoriei artei operative efectuează o operație în condițiile date istorice”²¹; (9) „Autorul lucrării *Istoriya ratne veštine* (Istoria artei războiului) consideră că operația ca fiind subiectul artei operaționale.”²²; (10) „Generalul sovietic Arušanjin definește operația ca subiect al artei operaționale ...”²³

Pe baza definițiilor menționate mai sus, este clar că există interpretări diferite ale esenței conceptelor referitoare la *obiect* și *subiect*. Diferențele de abordare rezultă din înțelegerea diferită a termenului *luptă armată*, atitudinii doctrinare diferite ale fiecărei țări, abordării diferite a Artei Operative și a Științelor Apărării, în general.

În consecință, poate fi pusă următoarea întrebare: ce este obiectul și subiectul Artei Operative ca disciplină științifică a Științei Apărării sau, poate, ca o știință independentă. Chiar și având în vedere aceste considerente, reies diferite definiții și înțelegeri ale operației. Acestea pot fi, în mod condiționat, clasificate în două atitudini.

Prima atitudine a fost susținută de către grupul dominant de autori din teoria profesiei noastre. Ei au susținut că operația este forma cea mai înaltă și cea mai complexă a activităților de luptă – lupta armată²⁴ și, ca atare, este obiectul (subiectul) Artei Operative, fie ea o disciplină științifică sau o artă. Acesta este așa-numita abordare la același nivel cu Științele Apărării și subiectul acesteia – condiționat în sensul: Strategie – lupta armată ca un întreg; Arta Operativă – operații; Tactică – bătălie și luptă. Conform acestei abordări, o operație este nivelul cel mai înalt al activităților de luptă, reprezentând două activități de luptă. Operația are înțeles în două sensuri, acesta fiind un conflict între două părți la cel mai înalt nivel. Rezultatul operației este pozitiv

pentru partea din operație care parțial (sau total) și-a atins obiectivele sale, și este negativ pentru partea care nu a reușit să facă asta. „Fenomenul (aparitia) operației poate fi văzut ca urmare a dezvoltării Științei Apărării și, mai ales, a dezvoltării tehnice și tehnologice care a schimbat „imaginea” războiului, cu argumentul că războiul, fiind cel mai crud conflict social, a încetat să mai fie redus doar la expresia sa drastică – „lupta armată” cu mult timp în urmă, astfel că acum este purtată în toate domeniile activității umane unde „lupta centrală”, ca un element pentru rezolvarea acesteia nu mai există, și în locul căreia există o serie de operații succesive (bătălii și lupte, dar, de asemenea, și prin alte mijloace) până la soluția finală.”²⁵

A doua atitudine, în esență sa neagă posibilitatea de identificare a unei operații în structura fenomenului numit luptă armată, iar aceasta se bazează pe înțelegerea diferită a activităților de luptă (lupta armată). Această atitudine implică faptul că nivelurile de luptă armată (ca un conflict cu două sensuri) sunt bătălia și lupta, în timp ce operația este privită ca orice fel de angajament de forțe de la aceste niveluri, de la pregătire la execuție. În consecință, o operație este dusă (planificată, pregătită și realizată) de către forțe indiferent de structura și de puterea lor. Ar putea fi o companie sau o armată – în sensul unităților responsabile pentru procesul de activităților de luptă. Susținătorii acestei atitudini își motivează punctele lor de vedere pe interpretarea clausewitziană a artei războiului, în lucrările gânditorii noștri (sârbi) militare de la începutul secolului XX și în înțelegerea lor a operațiilor, precum și în atitudinile contemporane occidentale față de operații ca o „campanie” (angajament) a forțelor proprii. În opinia lor, o luptă este nivelul de pornire al luptei armate și este, în cele mai multe cazuri, o fază de luptă înțeleasă ca un conflict între două mari formațiuni beligerante opuse, cu un nivel diferit de putere (de exemplu, conflictul dintre un corp de armată și o brigadă), care sunt agent de proces și anti-proces de activități de luptă sau, cu alte cuvinte, implementatorii obiectivelor (opuse), sarcinilor respective și funcțiilor (acțiuni, activități).²⁶

Faptele menționate mai sus arată în mod clar că există încă o problemă deschisă, dacă este posibil, ca o condiție prealabilă pentru separarea și crearea de noi discipline științifice, pentru a diferenția obiectul (subiectul) Științei Apărării – lupta

armată pe niveluri (bătălie, luptă, operație) sau în conformitate cu alte criterii.

Având în vedere aceste diferențe, în determinarea conceptuală a operației, putem evidenția următoarele aspecte: (1) operația, bătălia și lupta sunt forme ale activității de luptă și au fost în principal tratate pe această bază în literatura de specialitate teoretică și doctrinară din țara noastră; (2) un grup de teoreticieni militari contemporani cred că lupta și bătălia sunt niveluri ale luptei armate. Aceștia își întemeiază atitudinea lor pe interpretarea definiției precise a relației dintre lupta armată și activitățile de luptă.²⁷ Potrivit acestora, lupta armată și activitățile de luptă nu sunt sinonime, nu este o relație între general și specific, ci este o relație dintre întreg și partea sa; ele sunt sintagme care definesc diferite procese sociale; activitățile de luptă sunt procese sociale separate care, în sine, reprezintă procese complexe de două procese opuse reciproc, care sunt în același timp relații. Ele sunt cele care creează lupta armată, de aceea putem înțelege lupta armată ca relație a relațiilor, fiind un fenomen extrem de complex. De aceea, lupta armată este alcătuită, în general vorbind, din „elemente” teoretice abstracte ale căror procese sociale se opun – activitățile de luptă.

În consecință, dacă o luptă armată este totalitatea (ansamblul) unui fenomen format din două procese opuse ale activităților de luptă, lupta și bătălia (înțeleasă ca un proces bilateral) ar trebui înțeleasă ca două elemente relativ separate, care sunt nivelurile luptei armate (nu ale activităților de luptă). Acest lucru înseamnă că ar fi recomandabil să se înțeleagă (pornind de la criteriile nivelului forțelor, spațiului și timpului duratei fenomenului), că activitățile de luptă sunt planificate, pregătite și efectuate la nivel tactic, operativ și strategic și că acestea sunt executate prin intermediul operațiilor de luptă.

Operația înțeleasă astfel este obiectul Artei Operative ca o știință și ca o artă. În cadrul domeniului său de aplicare, subiectul Artei Operative este, pe de o parte, un complex de probleme reale și interconectate pe care omul se poate confrunta în planificarea, pregătirea și executarea operațiilor în timp ce încearcă să înțeleagă esența conceptului de operație; pe de altă parte, este un complex de probleme lingvistice, metodologice, istorice, teoretice, normative, ș.a. ale dezvoltării actuale (la nivelul constituirii acesteia) a Artei Operative ca o știință. În acest fel, au fost definite domeniul realității la care expresiile Artei

Operative (Arta Operativă o știință) se referă cât și sfera de aplicare a rezultatelor sale.

2.2. Teoria Artei Operative

Examinarea teoriei Artei Operative este problema principală a fundamentelor științifice ale factorilor determinanți teoretici de bază. Evaluarea conținutului său științific se bazează pe criterii precise filosofico-metodologice. În acest proces, este luată în considerare starea actuală, precum și posibilitățile de reuniune eventuală a anumitor condiții în viitorul apropiat. În conformitate cu diferențele de interpretare a înțelesului teoriei, teoria Artei Operative poate fi înțeleasă în moduri diferite, ceea ce impune necesitatea explicării termenului de teorie și, pe această bază, începerea definirii termenului de *teorie a Artei Operative*.

Termenul „teorie” provine din limba greacă, însemnând „reflecție” și „observație”.²⁸ Mai târziu, acest termen a fost folosit în sensul cunoașterii umane dobândite, înregistrate și stocate, indiferent dacă este adevărat. În literatura de specialitate nu există o definiție unic acceptată a acestui termen.

Diferențele în definirea teoriei sunt în primul rând rezultatul luării în considerare a unor concepte diferite. Termenul „teorie” este folosit pentru a desemna conceptul de *teorie generală*, dar, de asemenea, și pentru a sublinia conceptul de *teorie în sens restrâns* (teoria științei și teoria științifică). Teoria, în general, se referă la toate cunoștințele dobândite prin activitatea contemplativă și cognitivă a oamenilor.²⁹ Această cunoaștere despre obiecte și procese sunt legate de natură, societatea umană și psihicul uman. Teoria generală include cunoștințe complete și incomplete, științifice și neștiințifice, adevărate și false. Este rezultatul gândirii care se caracterizează prin „... obiectivitate, sens, exhaustivitate, determinism și conexiune logică”.³⁰ Ea nu îndeplinește cerințele științei, și, în consecință, nu are fundament științific. Teoria generală este, de asemenea, o activitate contemplativă și cognitivă a multor oameni. Aceasta în primul rând se bazează pe conștientizarea senzorială a oamenilor (experiență), și, uneori, pierde conexiunea logică. Teoria, în general, este o activitate contemplativă și cognitivă, prin care oamenii dobândesc cunoaștere despre lume, precum și cunoștințele scrise și în alt mod înregistrate ce servesc ca un suport pentru promovarea practicii umane.³¹

Teoria, în sens restrâns, se bazează pe experiența relativ obiectivă și pe un caracter științific.

Componenta rațională a activităților umane este semnificativ mai frecventă decât în teoria generală. În plus, teoria în sens restrâns este mult mai sistematică și demonstrată, astfel încât permite o acțiune mai profundă spre cunoașterea realității. Se multiplică în conexiune cu practica. Activitatea sa contemplativă și cognitivă începe cu detectarea unei probleme într-o anumită zonă a realității – în practică. Teoria în sens restrâns explică obiecte și procese, reale și imaginare, pe baza elementelor formulate anterior a structurii sale. Include cunoștințe care sunt complete și pentru un anumit timp și spațiu istoric, reflectă în mod obiectiv o parte a realității. Astfel, calitatea sa de bază este dialecticismul. Acest lucru permite dezvoltarea și monitorizarea adecvată a modificărilor în zona corespunzătoare a realității. De aceea, în sens restrâns, teoria implică activitate contemplativă și cognitivă pe care oamenii de știință dobândesc, înregistrează și înmagazinează cunoștințele despre un anumit domeniu al realității, și toate cunoștințele științifice înregistrate și păstrate ale părții relevante din această realitate.

Pentru societatea umană și practicile sale, toate teoriile adevărate cu privire la fenomenele care au loc în jurul omului sunt importante. Cu toate acestea, se consideră, și în practica umană este confirmat, că teoria științei și teoriile științifice sunt cele mai importante pentru dezvoltarea în continuare a practicii umane, doar astfel se poate cunoaște și schimba realitatea obiectivă și dobândi cunoștințele adevărate ale acestei realități și a proceselor funcționale. Mulți autori consideră că teoria științei și teoriile științifice aparțin de teorie în sens restrâns. Aceste două aspecte ale teoriei sunt adesea folosite alternativ și sunt interpretate în mod diferit, prin urmare este necesar să se arate esența lor.

Fiecare știință specifică și disciplină științifică are un fond important de cunoștințe despre obiectul său, sau o parte a realității care a fost explorată, învățată și studiată în cadrul acestei științe. Competențele se află la niveluri diferite de generalitate. Acesta arată că unele științe se află în stadii diferite de dezvoltare științifică. Totuși, acest lucru nu înseamnă că fondul lor de cunoștințe este separat. Dimpotrivă, se află în cadrul unei relații de dependență mai mult sau mai puțin coerente și cuprinzătoare. Această relație afectează în mod direct întreaga știință și teoriile sale. Pentru teoria științei, punctul de

definire este tipul de cunoștințe dobândite prin activitatea contemplativă și cognitivă a oamenilor, care este înregistrată, conservată și continuă să fie dobândită pentru a servi satisfacerea unor nevoi importante umane. Astfel, teoria științei „include activități speciale contemplative și cognitive care dobândesc, înregistrează și păstrează cunoștințele științifice, și toate cunoștințele teoretice științifice înregistrate și conservate ale subiectului științei, care este, în realitate, al naturii, societății și psihicului uman”³².

Similar cu știința, teoria științei conține o serie de teorii ale unor științe specifice și disciplinelor lor științifice. Relația lor este, cel mai frecvent, generală – particulară – individuală. Teoria științei, de exemplu, reprezintă – generală, teoria unei științe specifice – particulară, și teoria disciplinelor științifice specifice – individuale.

Pe baza constatărilor anterioare, se poate concluziona cu ușurință că teoria unei anumite științe presupune „o activitate specială contemplativă și cognitivă care dobândește, înregistrează și păstrează cunoștințele științifice despre subiectul acestei științe, sau a părții de realitate pe care știința o explorează și dobândește”.³³ Pornind de la definiția generală a teoriei, este posibil să se definească definiția inițială a teoriei Artei Operative.

Definiția teoriei Artei Operative se bazează pe definiții generale ale teoriei și progresului calitativ al teoriei Artei Operative de-a lungul istoriei. Faptul că există interpretări diferite ale teoriei Artei Operative în diferite țări și nu există o definiție universal acceptată a Artei Operative trebuie să fie luat în considerare.

Teoria Artei Operative studiază operația ca un fenomen social. Având în vedere că se axează pe studierea acțiunilor de luptă în operații și pe operațiile propriu-zise, este parte a teoriei Științelor Apărării. Pe măsura dezvoltării teoriei Științelor Apărării și a teoriei Artei Operative înseși, aceasta tinde să fie o teorie științifică. Dezvoltarea istorică a Artei Operative o dovedește cel mai bine. Nu există nicio îndoială că teoria Artei Operative a fost dezvoltată în sens profesional, și aceasta permite practicarea Artei Operative ca o competență. Teoria modernă a Artei Operative este rezultatul abordării științifice și profesionale la rezolvarea multor probleme (cum ar fi probleme în operațiile de menținere a păcii, operații de stabilitate, post-conflict și reconstrucție, și altele asemenea).

În acest sens, apare în formă de cunoștințe înregistrate, conservate ale operațiilor într-o varietate de documente profesionale, științifice și doctrine militare.³⁴ Aceste competențe sunt coloana vertebrală a noi cunoștințe și inițiază extinderea problemelor în domeniu.

Pe baza celor expuse anterior, este posibil să se obțină definiția inițială a teoriei Artei Operative. Astfel, termenul „teoria Artei Operative” cuprinde toate cunoștințele înregistrate și păstrate ale operației care îi ajută pe oameni să înțeleagă operația, fiind un fenomen social și o parte a realității, ce le ghidează activitatea lor practică. În linii mari, această teorie cuprinde toate cunoștințele referitoare la elementele constitutive ale Artei Operative (teoria, metoda, limbajul, etc). Definiția inițială de mai sus a teoriei Artei Operative permite înțelegerea altor aspecte conexe. Una dintre întrebările cheie este cea privind limbajul Artei Operative.

2.3. *Limbajul Artei Operative*

Limbajul este un sistem de semne ca (verbale și scrise) mijloacele de comunicare și înțelegere, prin care omul își comunică gândurile și sentimentele.³⁵ Ca mijloc de comunicare (înțelegerea reciprocă), limbajul are o funcție de comunicare în procesul de dobândire de cunoștințe și de prezentare a rezultatelor cercetării într-un anumit domeniu științific și în acest sens gradul de dezvoltare al acestuia determină dezvoltarea științifică a unor științe, cum ar fi Arta Operativă.

Limbajul este fundamentul și principalul mijloc de comunicare umană, și, ca atare, trebuie să aibă elemente comune tuturor celor care-l vorbesc și care comunică cu ajutorul său, același sistem fonetic, morfologic, sintactic și lexical. Calitatea limbajului se reflectă în declarațiile concise și precise, iar diversitatea limbajului permite aceluiași conținut să fie transmis în mai multe moduri, în scopul de a evita repetarea inutilă și neplăcută.

Pentru ca oamenii să fie capabili să vorbească și să participe la discuții organizate, în special în cazul în care acestea sunt organizate de către persoane cu influență într-un anumit domeniu, unde se utilizează terminologie specială, este necesară încurajarea unui sociolect adecvat, sau dialect social,³⁶ ca o încununare a limbajului general literar (standard), pe baza caracteristicilor specifice ale anumitor grupuri sociale. Aceste clase sunt formate prin educație, ocupație, gen

sau stil de viață.³⁷ Astfel, este prețuită o anumită limbă care are caracteristicile unui stil funcțional. Unele stiluri funcționale permit o libertate chiar mai mare în vocabular, dând sens cuvintelor care de multe ori nu-l au, dar care contribuie la un fel de comunicare în limitele unui astfel de stil. În această privință, este cunoscut limbajul forțelor armate (așa-numitul limbaj militar). Manifestarea sociolectă aduce o diferențiere funcțională față de „stilurile funcționale, care sunt determinate în mare parte de subiectul și metoda de gândire, și sunt de diferite tipuri”:³⁸ (1) limbajul uzual în comunicarea de zi cu zi – caracterizat prin alegerea limitată a vocabularului (situațiile de viață de zi cu zi), pronunția simplificată a sintaxei, tipică mediului limbajului limitat căruia vorbitorul îi aparține, și care nu trebuie confirmat de limbajul standard; (2) stilul administrativ (de birou) – utilizează o ordine a cuvintelor fixă, propoziții și expresii tipice pentru acel tip de mediu; (3) stilul publicist (jurnalistic) – acceptat de un cerc mai larg de cititori (ascultători); (4) stilul literar – pentru cei care lucrează în acest domeniu de interes (5) stilul științific (expert) – în care frazele de sunt determinate de gândirea logică, vocabularul aparținând unui anumit domeniu științific. Pentru a putea utiliza limbajul științific, cineva trebuie să fie familiarizat cu limbajul literar standard. Pentru ca omul să aibă succes în domeniul științific, trebuie să cunoască normele de limbaj standard. Cercetătorii nu fac nicio cercetare doar pentru ei înșiși, ci și pentru cei care ajung să cunoască acea parte a realității numai prin mijloacele dovezilor lingvistice cu privire la aceasta.

Pe baza considerațiilor generale despre un limbaj, se poate concluziona că limbajul este principalul mijloc de comunicare umană. Succesul comunicării constă în respectarea anumitor principii lingvistice, deoarece acestea oferă unitatea lingvistică a celor implicați în comunicare, nu toată lumea poate comunica în orice domeniu. Având în vedere multitudinea de lucruri diferite în viața și activitatea umană, apar diferite sociolecte, precum și stiluri funcționale care reflectă diversitatea de interese a omului și posibilitatea unui acord asupra lor. Stilurile sunt, de obicei, determinate de subiectul și metoda de gândire. Unul dintre acestea este stilul științific, în care sunt frazele sunt subordonate gândirii logice, cu alegerea cuvintelor în funcție de subiect și cu terminologia corespunzătoare domeniului

științific. În cadrul sistemului limbajului științific, există enunțuri care aparțin diferitelor niveluri de universalitate. În acest sens, întrebarea este cum se poate determina nivelul de dezvoltare al limbajului Artei Operative ca o știință.

Deoarece cunoașterea este o muncă completă, în care publicului larg îi sunt prezentate rezultatele obținute într-o manieră inteligibilă, cuprinzătoare și coerentă, adică într-o manieră logică și corectă din punct de vedere lingvistic, trebuie abordat și limbajul Artei Operative, în general. Mai ales pentru că există tendințe de a neglija problemele lingvistice în munca științifică, sau acestea sunt considerate mai puțin importante decât, de exemplu, rezultatele obținute într-un anumit domeniu. Adevărul este că rezultatele dintr-un anumit domeniu sunt cele mai importante, dar modul în care acestea sunt prezentate este de asemenea important. Acesta este motivul pentru care este important să se discute limbajul Artei Operative ca o știință.

În plus, este necesar să fim conștienți de faptul că oamenii de știință sunt educați și au dreptul la propriul lor limbaj (științific). Aceasta înseamnă că limbajul într-un domeniu științific, în acest caz, în Arta Operativă, nu poate fi specificat, dar poate luat în considerare din punct de vedere al clarității și corectitudinii sale științifice și lingvistice. Ar trebui să fie, de asemenea, luat în considerare pentru faptul că lucrările științifice sunt scrise în limbajul unei discipline științifice relevante, și am subliniat deja faptul că limbajul este principalul mijloc de comunicare, un instrument și obiect al gândirii, un sistem semnificativ al semnelor și expresiilor dintr-un anumit domeniu științific.

Arta Operativă folosește limbajul apărării. Terminologia Artei Operative este specifică în cadrul limbajului. Se compune din termeni direcți și derivați din domeniu. Prin urmare, este logic că rezultatele obținute în Arta Operativă sunt exprimate – scrise într-un limbaj al apărării – limbajul Artei Operative. Baza limbajului de apărare, în cadrul acestuia al Artei Operative (și orice știință în general), este un limbaj standard. Cu toate acestea, limbajul de apărare, adică Arta Operativă ca știință, nu a fost suficient de dezvoltat, deși conține o serie de termeni specifici și expresii lingvistice generale. În plus, Arta Operativă nu este o știință mono-disciplinară, și nici nu se ocupă cu probleme mono-disciplinare. Dimpotrivă, aceasta include cunoștințe de la diferite științe și discipline

științifice, iar aspectele legate de Arta Operativă sunt în majoritate interdisciplinare. Prin urmare, limbajul Artei Operative, chiar dacă este autentic, este și interdisciplinar.

Aceasta poate să creeze probleme, deoarece diferite științe și discipline științifice au semantica specifică pentru aceiași termeni. Ele au în mod special expresii lingvistice specifice pentru gânduri care, transpuse într-o știință, de exemplu în Arta Operativă, pot avea sensuri diferite, uneori opuse. Aceste probleme nu pot fi rezolvate printr-o doctrină lingvistică sau convenții în Arta Operativă. Este necesar să se creeze limbajul Artei Operative, știință a apărării, în mod sistematic prin cercetare științifică, atâta timp cât această știință este în cele din urmă constituită.

Este logic că ar trebui să fie în primul rând constituit un aparat taxonomic al Artei Operative (Științele de Apărare). Odată cu crearea unui sistem de termeni, este necesar, în timp ce este utilizată terminologia deja cunoscută și este constituită una nouă luată din limbajul standard, să se creeze limbajul Științelor de Apărare, și anume limbajul Artei Operative ca știință.

În concluzie, limbajul Artei Operative este o reflectare a gândirii în domeniul științific. Este mai mult un limbaj practic (doctrinar), deoarece înțelesul termenilor săi specifici trebuie încă definiți. De aceea problemele în limbajul Artei Operative și Științele de Apărare creează adesea neînțelegerile și diferențele dintre autori, atât în domeniul științei, dar și profesiei în sine. Acesta este motivul pentru care este necesar să se elimine erorile epistemologice și opiniile greșite ale oamenilor de știință și să se acorde mai multă importanță clarității, preciziei și înțelegerii limbajului Artei Operative. Dezvoltarea limbajului Artei Operative și a Științelor Apărării este strâns legată de dezvoltarea altor elemente (mai ales în subiectul, teoria și metoda Artei Operative), și este adesea o condiție necesară a dezvoltării.

2.4. Metoda Artei Operative

Știința, în însăși structura sa, în afară de subiectul său, ca un element important, conține o anumită metodă de cercetare, de exemplu cunoașterea fenomenelor dintr-un anumit domeniu. Ca o cunoaștere și cercetare sistematică a unui anumit set de fenomene, orice știință reprezintă o unitate teoretică și practică. Cu toate acestea, fiecare știință reprezintă o unitate teoretică și metodică, deoarece teoria ști-

înțifică este un studiu cu privire la un anumit tip de subiecte sau caracteristici pe baza sau prin intermediul unei metode științifice anume. Aceasta impune necesitatea de a o defini, în mod general, pe baza unor ipoteze filosofico-metodice.

Cuvântul „metodă” vine din grecescul *methodos*, care înseamnă: „Cale, manieră, căutare... De fapt, înseamnă modul de cercetare, modul de a găsi adevărul în primul rând..., se poate spune că metoda este procesul special, semnificativ, planificat aplicat pentru a se ajunge la un obiectiv, pentru a finaliza o sarcină”³⁹. Este definiția cea mai generală a unei metode, sensul său rațional. Nu ne interesează asta aici. O metodă științifică (dezvoltarea Artei Operative ca știință) este ceea ce contează aici, și suntem interesați să știm ce reprezintă cuvântul *metodă* în domeniul științei.

Diferite definiții ale metodei științifice pot fi găsite în literatura de specialitate. Diferențele nu sunt atât de semnificative și oricare dintre definițiile autorilor celebri ar putea fi acceptate.⁴⁰ Cu toate acestea, cea mai acceptabilă este cea a lui B. Šešić, conform căruia, metodele științifice sunt „... modalități de a ajunge la o cunoaștere științifică, adică moduri sau căi de acumulări teoretice și practice, verificarea și dezvoltarea cunoștințelor științifice”⁴¹.

Orice analiză aprofundată a definiției duce la faptul că noțiunea de *metodă științifică* trebuie să fie considerată într-un sens general și specific. În general, conceptul de *metodă științifică* reprezintă o abordare cuprinzătoare a cercetării într-un domeniu științific, deoarece cuprinde acumularea, verificarea și dezvoltarea cunoștințelor științifice. Într-un sens mai specific, o metodă științifică este limitată la un proces teoretic sau empiric foarte specific, de exemplu, planificarea cercetării, verificarea ipotezelor, colectarea de informații, prelucrarea datelor, analiza datelor etc. În acest sens, o metodă este mult mai limitată decât un proces de cercetare. Ca o regulă, un proces de cercetare cuprinde mai mult de o metodă necesară pentru a efectua cercetarea.

Este atunci evident că sensul mai larg al *metodei științifice* este identificat cu procesul cuprinzător de cercetare și că acesta conține un set de metode individuale văzute în sensul lor mai specific. Aceasta duce la confuzii conceptuale (în special în terminologie) pe care teoria metodologică trebuie să le depășească. Confuzia poate fi depășită prin înlocuirea conceptului (și a termenului) *metodă*

în sensul său mai larg cu conceptul (și termenul) *proces de cercetare*. Aceasta necesită constituirea unei abordări generale de cercetare (în Științele Apărării – o metodă dialectică) încă de la începutul planificării (în „abordarea problemei”), astfel încât va da direcția întregului proces de cercetare. În acest caz, conceptul de *metodă științifică* ar trebui redefinit și limitat la așa-numitul sens al său mai specific.

La baza fiecărei metode, există reguli și norme de gândire veridică (partea logică), și în toate metodele generale și specifice științifice, empirice și cibernetice, există o parte filosofică (dialectică), de exemplu viziunea subiectului de cercetare. Formal, în cadrul proiectului de cercetare, aceasta poate fi parte componentă a tuturor metodelor, la începutul „manierei de cercetare” sau de la începutul proiectului – în „abordarea problemei”.

În continuare, fiecare metodă științifică trebuie să aibă așa-numita „epistemologie”, adică „partea științifico-teoretică”, care include ipoteze științifico-teoretice de bază și cunoștințe fundamentale de știință anumită, precum și categorial-conceptual-terminologică de sistem. În contrast cu partea anterioară, în care aceeași metodă nu diferă în mod esențial în funcție de știința în care a fost utilizată, această parte determină în mod crucial cărei științe metoda specifică îi aparține. Anume, metoda trebuie să se adapteze la natura faptică a subiectului acelei științe și a aparatului său taxonomic, astfel încât să reprezinte un întreg coerent cu celelalte componente (subiect, teorie, limbaj) ale științei. În acest mod, ea devine o metodă specifică a științei, indiferent de aplicația multi-științifică.

În cele din urmă, o metodă științifică include o parte tehnică. Scopul său este de a oferi cunoștințele relevante privind aplicarea specifică a metodei (tehnici, instrumente, etape), în practica de cercetare. Cu această parte, metodele sunt din ce în ce mai specifice (sunt adaptate, le face mai precise), în funcție de natura conceptuală a temei de cercetare. Această parte este cea care face metoda recognoscibilă în mod special (și specific), metoda unei discipline științifice sau unor discipline, și metoda Științelor Apărării, ca și Arta Operativă ca știință.

Arta Operativă folosește metodologia Științelor Apărării. Metodologia Științelor Apărării se caracterizează prin următoarele: Știința Apărării folosește metode de cercetare care au fost descoperite în mare parte în alte domenii

științifice și, în parte, folosește metode care au fost descoperite și elaborate de Arta Operativă însăși – unele dintre ele chiar cruciale (cercetări operaționale). În Științele Apărării, precum și în Arta Operativă, cercetare este cea mai mare parte efectuată în cadrul unui proces de cercetare metodologic bine stabilit. Concluzia poate fi trasă pe baza analizelor majorității proiectelor de cercetare. Cu toate acestea, atât procesul de cercetare cât și metodele așa cum sunt folosite în Arta Operativă (Științele Apărării) au fost dezvoltate în alte discipline științifice, având în vedere caracteristicile și cerințele unui subiect de cercetare diferit, astfel încât acestea să nu urmeze în totalitate caracteristicile și structura operației ca subiectul cercetării în Arta Operativă. De aceea, cu toate că cercetarea este aparent bine-stabilită din punct de vedere metodologic, nu putem fi siguri dacă aparatul științific va da rezultatele care ar putea fi obținute dacă totul s-ar baza pe o înțelegere conștientă în operației ca subiect de cercetare în Arta Operativă și pe metoda care este derivată din subiect. Ar trebui să avem acest lucru în vedere, în special pentru faptul că metoda este în mod cognitiv este elementul cel mai dinamic al Artei Operative și elementul pe care puterea creatoare de cercetare depinde în cea mai mare parte, prin urmare, determină cea mai mare măsură realizarea rezultatelor științifice. Numeroase proceduri teoretice (logice și epistemologice) și practice, tehnici și instrumente care sunt utilizate de către subiecte științifice în domeniul cercetării științifice depind de metodă.

În esența sa, Științele Apărării, cum ar fi Arta Operativă ca știință, nu este o știință fără o metodă, dar este în continuare fără o metodă specifică și autentică. Acesta este motivul pentru care statutul său științific este adesea pus la îndoială. În Arta Operativă, totuși, existența unei metode complet autentice nu este problema principală. Problema este dacă operația poate fi studiată prin orice metode. Metodele cele mai valoroase, cele care dețin cea mai mare putere cognitivă, sunt cel mai frecvent aplicate universal în diverse domenii de cercetare. Ideea este, totuși, că ele se adaptează la subiect, care în parte le face metodele științei reprezentate în subiect. Astfel, toate așa-numitele metode generale, specifice și empirice pot fi aplicate într-o cercetare asupra operației și se poate spune că de Știința Apărării și Arta Operativă au o metodă proprie și că au metode științifice

utilizate în cercetare. Metodele științifice, în cadrul metodologiei Științelor Apărării, în contextul unei probleme specifice în curs de rezolvare câștigă originalitate prin componenta lor epistemologică.

Concluzii

Având în vedere cele expuse în articol, se poate concluziona că Arta Operativă constă în următoarele elemente constitutive: subiect, teorie, limbaj și metodă.

a) Subiectul Artei Operative, pe de o parte, este un complex de probleme actuale care se întâlnesc în pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă în cadrul unei operații, precum și atunci când se încearcă să se înțeleagă elementele esențiale ale unei operații din punct de vedere conceptual. Pe de altă parte, este un complex lingvistic, metodologic, istoric, teoretic, normativ, ca și alte aspecte referitoare la statutul actual al Artei Operative ca știință. Aceasta definește domeniul realității la care se aplică enunțurile Artei Operative ca știință, precum și a zonelor în care rezultatele sale pot fi aplicate.

b) În teoria Artei Operative, regulile științifice încă nu au fost identificate și explicate, dar acest lucru nu este o problemă unică doar pentru teoria Artei Operative. Situația este similară cu cea din alte științe, în primul rând din cele sociale. De exemplu, atât teoria Științelor Apărării cât și teoria Artei Operative sunt caracterizate prin caracterul doctrinar-normativ și separativ în ceea ce privește diferite țări și alianțe. Caracterul separativ este perceput mai ales la cel mai mic nivel de generalizare – acolo unde este stabilită conexiunea imediată între teoria și practica Artei Operative. Aceasta este cea mai mare deficiență în alcătuirea științifică a Artei Operative. Cu toate acestea, câmpul larg istorico-empiric oferă o oportunitate de a elimina deficiențele.

c) Arta Operativă folosește limbajul Științelor Apărării, dar are, de asemenea, expresii și enunțuri specifice legate exclusiv de domeniul său de realitate. Nu există specificații suplimentare ale terminologiei Artei Operative, constând din concepte bazate pe categorii și concepte derivate în zona sa. Există, prin urmare, un limbaj al Artei Operative, care se bazează pe limbajul standard, în general, și pe limbajul Științelor Apărării, în special. Limbajul Artei Operative, ca și limbajul

Știința Apărării, este încărcat cu numeroase probleme, dar acestea nu constituie un impediment serios pentru comunicare. Acesta oferă un anumit grad de inteligibilitate, dar are nevoie de bază științifică mai exactă în domeniul conceptelor bazate pe categorii ale Artei Operative.

d) Arta Operativă are propria sa metodă, dar ea nu a fost finalizată din punct de vedere teoretic. Aceasta utilizează toate metodele științifice care sunt aplicate în cercetare în general, dar ele nu sunt suficient de bine precizate în ceea ce privește problemele din domeniul său științific.

Analiza elementelor constitutive indispensabile ale Artei Operative indică faptul că este o disciplină științifică încă în procesul de constituire și dezvoltare într-o știință independentă de apărare, deoarece îndeplinește deja criteriile de bază pentru o știință la un nivel mai scăzut de constituire. Multe din elementele sale constitutive permit recunoașterea sa deplină în ceea ce privește statutul său ca o știință. În cele mai multe dintre ele, există o fundație importantă pentru constituirea elementară a acestei discipline științifice ca știință. Prin urmare, în perspectivă, este posibil ca ea să fie tratată ca o știință având propriul loc în cadrul Sistemului de Științe ale Apărării.

NOTE:

1 Tradus din limba engleză de dr. George RĂDUICĂ, expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

2 În ultimii patruzeci de ani, sintagma „Științele Apărării” a fost mai frecvent utilizată decât termenul Științe Militare sau Sistem de Științe Militare, Arta Războiului, și chiar (în unele lucrări ale teoreticienilor militari) “Polemistică”. După conferința „Științele Apărării – 2011” din 7-8 aprilie 2011, la Belgrad, care a fost organizată de Departamentul de Resurse Umane, M.Ap. al Republicii Serbia, s-a decis ca în loc de termenii de mai sus, ar trebui să fi folosit termenul de “Științele Apărării”. În consecință, vom folosi acest termen în articolul nostru.

3 Pe baza unor sugestii diferite date în cadrul discuțiilor de la Primul simpozion despre științele militare din 1970, structura globală a Sistemului de Științe ale Apărării a fost acceptată. Această structură acceptată a Sistemului de Științe Militare (vezi Figura nr.1), care este încă în curs de utilizare, nu a rezolvat niciuna dintre problemele serioase din domeniul Științelor Militare (Sistemul Științelor Militare). Această opțiune, deși au existat unele efecte pozitive, a demonstrat o serie de implicații negative (Dmitar ARULA, *Naučna (teorijska)*

konstituisanost operatike kao discipline ratne veštine (polemistike), *Vojna nauka i vojna doktrina - SIMVON-'97*, Institut za vojnostrategijska istraživanja, Beograd, 1998, p. 176; Momčilo SAKAN, *Vojne nauke, Vojna akademija*, Beograd, 2003.).

4 Grup de autori, *Metodologija ratne veštine*, CVŠ VJ, Beograd, 1996, p. 24.

5 Dmitar ARULA, *Naučna (teorijska) konstituisanost operatike kao discipline ratne veštine (polemistike)*, *Vojna nauka i vojna doktrina-SIMVON-'97*, Institut za vojnostrategijska istraživanja, Beograd, 1998, p. 188.

6 Arta Operativă nu este specificată în mod explicit ca disciplină a Științelor Apărării din țările occidentale, deși există unele surse indicând așa-numitul angajament operativ al forțelor. (Prelegerea lui Stuart GRIFFIN PhD (Defence Studies Department King's College London) către colegii săi din General Staff College at National Defence College of Military Academy, Belgrade, Serbia, 20th February, 2012, cu tema „Operatics and operational levels of war”).

7 Dmitar ARULA, *op. cit.*, p. 188-189.

8 Pentru informații mai detaliate, vezi: Dušan VIŠNJIĆ, Pokušaj identifikacije koncepcije ratne veštine i njenih filozofskih postavki, “Savremeni problemi ratne veštine”, num. 24/1992, Beograd, p. 30.

9 Momčilo SAKAN, *Vojne nauke, Vojna akademija*, Beograd, 2003, p. 72

10 Stevan LIPTAI, *Teorijska izgradjenost taktike*, CVŠ VJ, Beograd, 1996, p. 112.

11 Attitudes interpretation: Mihailo MARKOVIĆ, *Filozofski osnovi nauke*, SANU, Beograd, 1981, p. 23, apud Stevan LIPTAI, *op. cit.*, p. 118.

12 Gligorije ZAJEČARANOVIĆ, *Osnovi metodologije nauke*, Naučna knjiga, Beograd, 1977, p. 169.

13 Mihailo MARKOVIĆ, *op. cit.*, p. 24.

14 Marin PEKORARI, *Tri grane vojne nauke* (referat), *Vojna nauka*, (zbornik referata), VIZ, Beograd, 1971, p. 363.

15 Stevo ILIĆ, *Podela „ratne veštine“ i sadržaji strategije, operatike i taktike* (referat), *Vojna nauka*, (zbornik referata), VIZ, Beograd, 1971, p. 353.

16 Jovo NINKOVIĆ, *Teorijske osnove operatike*, VIZ, Beograd, 1985, p. 157.

17 *Vojni leksikon*, VIZ, Beograd, 1981, p. 362.

18 *Vojni rečnik, Vojnoštamarsko preduzeće*, Beograd, 1967, p. 189.

19 Group of authors, *Teorija ratne veštine* (hrestomatija), CVVŠ OS, Beograd, 1990, p. 150.

20 Slobodan SOFRANIĆ, *Operatika jedinica PVO*, NIU “Vojska”, Beograd, 1995, p. 12.

21 Vladimir SEMJONOV, *Razvoj sovjetske operativne*, VIZ, Beograd, 1965, p. 17.

22 Mitar KOVAČ; Božidar FORCA, *Istorija ratne veštine – period 1920-2000*, VIZ, Beograd, 2000, p. 419.

- 23 *Ibidem*, p. 420.
- 24 Se poate susține că aproape tot ce actuala noastră teorie numește „forme de activități de luptă” pot fi, de asemenea, numite „forme de luptă armată” (Dušan VIŠNJIĆ, *Pojam oružane borbe*, VINC, Beograd, 1988, p. 107).
- 25 Mai multe detalii în: Rade SLAVKOVIĆ, *Izgradjenost operatike kao naučne discipline*, (stručni rad), ŠNO Sektor za ŠONID, Beograd, 2001.
- 26 Mai multe detalii în: Rade SLAVKOVIĆ, *Teorijska izgradjenost operatike (Ph. D. dissertation)*, Vojna akademija, Beograd, 2006.
- 27 Mai multe detalii în: Dušan VIŠNJIĆ, *Pojam oružane borbe*, VINC, Beograd, 1988.
- 28 Radosav ŠULJAGIĆ, *Teorija ratne veštine – naučna izgradjenost teorije jugoslovenske ratne veštine (Ph. D. dissertation)*, UVJ, Beograd, 1993, p. 20-21.
- 29 *Ibidem*, p. 20-32.
- 30 *Ibidem*, p. 22.
- 31 *Ibidem*, p. 23.
- 32 Radosav ŠULJAGIĆ, *Prilog razumevanju ratne veštine*, “Vojno delo”, nr. 1/1995, Beograd, p. 13.
- 33 *Ibidem*, p. 13-14.
- 34 Pentru mai multe detalii vezi: *The operation process, FM 5-0, US MOD, Department of the Army, Washington DC, 2010.*
- 35 Ljubomir POPOVIĆ; Živojin STANOJČIĆ, *Gramatika srpskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1994, p. 5.
- 36 *Ibidem*, p. 21.
- 37 Ranko BUGARSKI, *Jezik u društvu*, Prosveta, Beograd, 1986, p. 236.
- 38 Ljubomir POPOVIĆ; Živojin STANOJČIĆ, *cited source*, p. 22.
- 39 Gligorije ZAJEČARANOVIĆ, *Osnovi metodologije nauka*, Naučna knjiga, Beograd, 1977, p. 17.
- 40 Pentru mai multe detalii vezi: Bogdan ŠEŠIĆ, *Osnovi metodologije društvenih nauka*, Naučna knjiga, Beograd, 1978, str. 1; Miroslav PEČUJLIĆ, *Metodologija društvenih nauka*, NU “Službeni list SFRJ”, Beograd, 1976, str. 53; Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, *Istraživanje političkih pojava*, Institut za političke studije, Beograd, 1980, p. 158.
- 41 Bogdan ŠEŠIĆ, *Osnovi metodologije društvenih nauka*, Naučna knjiga, Beograd, 1978, p. 1.
3. VIŠNJIĆ, Dušan, *Pokušaj identifikacije koncepcije ratne veštine i njenih filozofskih pretpostavki (article)*, “Savremeni problemi ratne veštine”, nr. 24/1992, CVVŠ OS, Beograd.
4. *Vojna nauka (zbornik referata)*, VIZ, Beograd, 1971.
5. *Vojna nauka i vojna doktrina (Zbornik radova sa Simpozijuma o vojnoj nauci 1997. godine)*, Sektor za ŠONID, Beograd, 1998.
6. Group of authors, *Metodologija ratne veštine*, CVŠ VJ, Beograd, 1996.
7. ZAJEČAROVIĆ, Gligorije, *Osnovi metodologije nauka*, Naučna knjiga, Beograd, 1977.
8. KOVAČ, Mitar; FORCA, Božidar, *Istorija ratne veštine – period 1920-2000*, VIZ, Beograd, 2000.
9. LIPTAI, Stevan, *Teorijska izgradjenost taktike (magistarski rad)*, CVŠ VJ, Beograd, 1996.
10. MARKOVIĆ, Mihailo, *Filozofski osnovi nauke*, SANU, Beograd, 1981.
11. NINKOVIĆ, Jovo, *Teorijske osnove operatike*, VIZ, Beograd, 1985.
12. POPOVIĆ, Ljubomir; STANOJČIĆ, Živojin, *Gramatika srpskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1994.
13. SAKAN, Momčilo, *Vojne nauke*, Vojna akademija, Beograd, 2003.
14. SLAVKOVIĆ, Rade, *Izgradjenost operatike kao naučne discipline (stručni rad)*, ŠNO Sektora za ŠONID, Beograd, 2001.
15. SLAVKOVIĆ, Rade, *Teorijska izgradjenost operatike (Ph. D. dissertation)*, VA, Beograd, 2006.
16. TALIJAN, Miroslav, *Bezbednosni menadžment u suprotstavljanju i borbi protiv terorizma*, VA, Beograd, 2010.
17. *The operation process, FM 5-0, US MOD, Department of the Army, Washington DC, 2010.*
18. ŠEŠIĆ, Bogdan, *Osnovi metodologije društvenih nauka*, Naučna knjiga, Beograd, 1978.
19. ŠULJAGIĆ, Radosav, *Prilog razumavanju ratne veštine (article)*, “Vojno delo”, num. 1/1995, NIU “Vojska”, Beograd.
20. ŠULJAGIĆ, Radosav, *Teorija ratne veštine – Naučna izgradjenost teorije jugoslovenske ratne veštine (Ph. D. dissertation)*, UVJ, Beograd, 1993.

BIBLIOGRAFIE:

1. BUGARSKI, Ranko, *Jezik u društvu*, Prosveta, Beograd, 1986.
2. VIŠNJIĆ, Dušan, *Pojam oružane borbe*, VINC, Beograd, 1988.

SPĂLAREA BANILOR, EXPRESIE A CRIMINALITĂȚII ECONOMICE TRANSFRONTALIERE CU IMPACT ASUPRA FINANȚĂRII TERORISMULUI INTERNAȚIONAL

*Dr. Ion BĂLĂCEANU**
*Dr. Eugen POROJAN***

În contextul geopolitic și socio-economic actual, criminalitatea organizată, spălarea banilor și terorismul internațional au căpătat noi valențe, extinzându-și sfera de acțiune la un nivel alarmant, menit să vulnearibilizeze construcția statului de drept și a democrației țărilor. Majoritatea specialiștilor și cercetătorilor în criminologie apreciază că sursa unor astfel de fapte rezidă în perpetuarea unor structuri politice, economice și normative deficitare, în menținerea și accentuarea discrepanțelor sociale și economice între indivizi, grupuri și comunități și în intensificarea conflictelor și tensiunilor sociale și etnice.

Cuvinte-cheie: spălarea banilor; sistem financiar ilegal; evaziune fiscală; criminalitatea organizată; terorismul internațional; mijloace de infiltrare a terorismului transnațional în economie.

** Colonel (r) Ion BĂLĂCEANU, prof. univ. dr. la Universitatea „Hyperion”, este membru fondator și vicepreședinte al Asociației „Centrul de Analiză și Studii de Securitate”, București, România. E-mail: balaceanuion@yahoo.com*

*** General de brigadă (r) inginer doctor Eugen POROJAN, specialist în inginerie aerospațială, cercetător în domeniul Securitate și Informații Militare, este membru al Asociației „Centrul de Analiză și Studii de Securitate”, București, România. E-mail: eugen_porojan@yahoo.com*

1. Spălarea banilor, expresie a criminalității economico-financiare

Fenomenul criminalității organizate se distinge prin agresivitate și violență, capacitate impresionantă de influențare și de intervenție pentru realizarea scopurilor și intereselor proprii, flexibilitate și mobilitate în raport cu factorii de control, care tind să pericliteze însăși securitatea statelor și stabilitatea instituțiilor, constituindu-se, astfel, într-o adevărată frână în calea dezvoltării economice, sociale și politice. Structurile crimei organizate (susținute de o puternică forță financiară) sunt foarte bine organizate, mobile și puternic ancorate în economia subterană globală.

Criminalitatea organizată se poate infiltra în instituții financiare, poate dobândi controlul asupra unor sectoare majore ale economiei prin investiții,

poate oferi mită oficialilor statului sau chiar guvernelor etc. Influența politică și economică a organizațiilor criminale poate slăbi astfel structura societății, standardele etice ale colectivității și, în cele din urmă, instituțiile democratice ale statului de drept. Această influență criminală poate submina puterea de stat în țările în curs de tranziție către un sistem democratic.

Criminalitatea economico-financiară include, cu precădere, faptele prin care se produc fraude în dauna societăților cu capital de stat, privat ori mixt, precum și cele de *corupție*. Este de remarcat pericolozitatea socială deosebită a acestor infracțiuni, care, spre deosebire de criminalitatea „tradițională”, sunt mult mai grave și mai ales costisitoare din punct de vedere al consecințelor lor economice și sociale.

În mod fundamental, spălarea banilor este în mod natural legată de activitatea criminală subsidiară care a generat-o. „Spălarea” banilor sau „reciclarea” banilor reprezintă un complex de operațiuni economico-financiare frauduloase, desfășurat pe etape, având drept principal obiectiv crearea condițiilor pentru folosirea și sporirea, pe căi ilegale, a profiturilor bănești rezultate în urma activității marilor grupări teroriste sau ale crimei organizate. Recrudescența acestui fenomen și redirijarea atenției către Europa de Est sunt determinate de o serie de condiții favorizante, cum sunt: legislația fiscală incompletă și neadaptată, cel puțin în primii ani post-revoluționari, la economia de piață; lipsa informațiilor și a mijloacelor de verificare și informare privind bonitatea și corectitudinea persoanelor care aduc capital și proveniența acestuia; nevoia reală de capital și investitori pentru relansarea economică.

S-ar putea afirma că economiile în curs de dezvoltare nu își pot permite să fie prea selective în legătură cu sursele de capital pe care le atrag. Totuși, a amâna trecerea la acțiune poate fi periculos. Cu cât este mai mult neglijată, cu atât mai profundă poate deveni criminalitatea organizată, iar costurile sociale și politice generate sunt serioase. La fel se întâmplă și atunci când este afectată integritatea financiară: există un efect direct de reducere a investițiilor străine atunci când sectoarele economic și financiar naționale sunt percepute ca făcând subiectul controlului și influenței crimei organizate.

Spălarea banilor, ca expresie a criminalității economice transfrontaliere, este o caracteristică

a unor organizații cu capacitate financiară și umană ridicată, care dau dovadă de abilitate și profesionalism, dar și de adaptare permanentă și rapidă la cerințele pieței concurențiale, profitând de criza politică și de autoritate a instituțiilor democratice ale statului, măcinate de corupție.

Nu există o definiție general acceptată pentru spălarea banilor. Juriștii și organisme de reglementare, companiile și oamenii de afaceri, fiecare stat în parte sau țări grupate pe regiuni geografice și organizații internaționale au propriile definiții în funcție de prioritățile și perspectivele identificate. Totuși, spălarea banilor a fost definită ca un proces în care fondurile obținute prin intermediul sau generate de activitatea infracțională sunt transferate sau deghizate în vederea ascunderii legăturii dintre infracțiunea comisă și fondurile obținute. Astfel, definiția termenului este mai ambiguă decât ne-am așteptat. În linii generale, spălarea banilor poate fi definită ca *proces prin intermediul căruia numerarului și altor active derivate din operațiuni ilegale li se dă o aparentă origine legală (disimularea originii ilicite a profiturilor)*.

În acțiunile ilegale ale rețelelor criminale, *spălarea banilor asigură aparenta obținerii unor profituri legale și dobândirii unor proprietăți în condițiile legii*. Practica ascunderii naturii ilicite a veniturilor are o istorie îndelungată. Cu 3000 de ani în urmă, comercianții chinezi obișnuiau să-și protejeze averea în fața autorităților, folosind scheme similare cu cele utilizate în prezent: convertirea numerarului în bunuri imobile, transferarea numerarului dincolo de granițele locale pentru a le investi în diverse afaceri, comercializarea bunurilor la prețuri supraevaluate pentru a externaliza fondurile etc. Aceste acțiuni sunt de fapt *principii ale spălării banilor* (ascunde, mută, investește în numele altcuiva), așa cum este astăzi perceput acest fenomen. În zilele noastre, aceste principii s-au schimbat. Nu același lucru se poate spune despre mecanismele implicate.

Expresia „spălarea banilor” are o istorie relativ recentă. Termenul ca atare a fost identificat pentru prima dată în presa americană a anului 1973, care relatează *scandalul Watergate*. Expresia a fost recunoscută în context juridic și legal tot în SUA, însă abia în anul 1982, într-un dosar de trafic de droguri. În anii '80, abordarea spălării banilor ca infracțiune s-a făcut numai în contextul traficului de droguri. Această recunoaștere a apărut pe

fondul identificării unor profituri uriașe generate de traficul de droguri, dar și ca efect al îngrijorării manifestate în ceea ce privește creșterea abuzului de droguri. Aceste realități au motivat guvernele să acționeze împotriva traficantilor de droguri, prin crearea unei legislații specifice menite să-i priveze de câștigurile ilegale. Guvernele au realizat, de asemenea, că organizațiile infracționale, datorită profiturilor uriașe generate de traficul de droguri, sunt capabile să corupă structurile statului de drept la toate nivelurile ierarhice.

Punctul de bază în procesul de reglementare a cadrului juridic internațional, menit să prevină, să atenueze și să combată activitatea de spălare a banilor îl reprezintă Convenția Organizației Națiunilor Unite, adoptată la 19 decembrie 1988 la Viena. În acest document s-a definit pentru prima dată conceptul de „spălare a banilor”, însă ca infracțiune predicat fiind doar traficul de droguri. Un an mai târziu, Grupul celor șapte țări cu cea mai performantă industrie și Președintele Comisiei Uniunii Europene, în cadrul reuniunii de la Paris, au înființat Grupul de Acțiune Financiară Internațională (GAFI), ca o entitate multidisciplinară formată din experți juridici, financiari și funcționari cu experiență în domeniul aplicării legilor. Acest organism a elaborat și a dat spre publicare „Cele 40 de recomandări privind spălarea banilor”, punând astfel bazele cadrului general de prevenire și combatere a fenomenului spălării banilor. GAFI definește spălarea banilor ca „protejarea profiturilor infracționale în scopul ascunderii originii ilegale a acestora”¹⁷. Potrivit Biroului Națiunilor Unite pentru Droguri și Infracționalitate (UNODC) și a Fondului Monetar Internațional (FMI), spălarea banilor poate fi descrisă ca „procesul prin care o persoană ascunde sau disimulează identitatea sau originea ilegală a unor venituri astfel încât acestea să pară că au provenit din surse legale”²⁷.

Directiva 2005/60/EC a Parlamentului European și a Consiliului Europei privind prevenirea folosirii sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului a încercat să armonizeze o serie de definiții legale ale spălării banilor din diferite state membre. Cu toate acestea, problema evaziunii fiscale nu a fost abordată. Unul dintre motive ar putea fi faptul că sistemul fiscal european nu este unitar, ci funcționează pe principiul suveranității naționale.

Potrivit definiției emise la nivelul Uniunii

Europene, fraudă este predicat infracțional pentru spălarea banilor, însă nu și evaziunea fiscală. Evaziunea fiscală poate fi componentă a fraudei financiar-fiscale, care reprezintă predicat infracțional pentru spălarea banilor în majoritatea statelor lumii. Oricum, din analiza definiției legale a spălării banilor și studiul legislației aferente din diferite țări se poate constata că de cele mai multe ori, evaziunea fiscală nu este inclusă în definiția spălării banilor sau în reglementările legale privind spălarea banilor. Există o confuzie terminologică, ea neputând fi rezolvată prin descentralizarea deciziilor la nivelul sistemului fiscal. Evaziunea fiscală presupune subevaluarea veniturilor raportate sau omiterea raportării veniturilor, moment în care poate interveni spălarea banilor. Nu trebuie să neglijăm nici faptul că în multe țări evaziunea fiscală reprezintă cea mai mare parte a veniturilor ilicite.

Din punct de vedere strict economic, definiția spălării banilor furnizată de Masciandro pare să fie cea mai potrivită: „spălarea banilor este o activitate economică ilegală și autonomă a cărei funcție esențială presupune transformarea lichidității, respectiv a puterii de cumpărare a profiturilor ilicite în putere de cumpărare reală destinată consumului, economiilor, investițiilor sau reinvestirii”²³. Totodată, se consideră că spălarea banilor este procesul prin care un infractor urmărește să ascundă sau să disimuleze originea ilegală a profiturilor și/sau bunurilor infracționale, astfel încât să se asigure că poate beneficia de confortul pe care îl asigură consumul sau investirea acestora în economia legală.

Spălarea banilor se referă, în special, la rezultate ale activităților derulate în economia subterană, dar în același timp, este parte a economiei subterane și a infracționalității „gulerelor albe” la nivel internațional, care, de regulă, nu se regăsesc în abordările referitoare la economiile ascunse/subterane. Prin definiție, se poate vorbi de existența spălării banilor numai atunci când aceasta se evidențiază într-o infracțiune colaterală care generează creșterea profiturilor ilegale care ulterior vor fi transformate și introduse în circuitul economic legal prin intermediul sistemului financiar. Infractorii au încercat dintotdeauna să ascundă profiturile obținute de pe urma unor activități eminentemente ilegale. Cu cât mai mari sunt aceste profituri, cu atât mai dificilă devine sarcina camuflării originii și dispunerii libere și

nestingherite de roadele acestor infracțiuni. Doar că inexplicabila bunăstare atrage atenția autorităților; amintim în acest sens faimosul exemplu al lui Al Capone, care a fost trimis în spatele gratiilor pentru infracțiunea de evaziune fiscală. De atunci însă, infractorii au învățat că mișcarea și utilizarea profiturilor ilicite ar putea reprezenta un punct slab și au căutat modalități de a integra aceste profituri în sistemul financiar legal.

Potrivit unor autori, *abordarea criminalității organizate, a spălării banilor și finanțării sistemului terorist trebuie să vizeze următoarele aspecte comune*: utilizarea transferurilor monetare rapide sau a sistemelor de plăți electronice pentru a vehicula fondurile ilicite prin jurisdicții multiple; angajarea unei mari varietăți de activități infracționale și infractori (pornind de la simpli traficanți până la syndicate infracționale)⁴.

Spălarea banilor reprezintă un proces cu următoarele *caracteristici de bază*: se derulează, de regulă, în trei etape (plasare, stratificare și integrare); este un proces de disimulare, în care un individ (infractor sau reciclator) încearcă să ascundă originea ilicită a bunurilor sale; este un proces de conversie sau de transformare, prin care reciclatorii pot consuma, economisi sau investi în economia legală; este un proces prin care nu se încearcă doar ascunderea originii ilicite a unor active, ci și conferirea unui aspect de legalitate acestora; are ca scop final asigurarea confortului reciclatorului / infractorului (părerea autorilor).

O operațiune de spălare a banilor trebuie să îndeplinească trei *obiective*: se convertesc profiturile obținute ca urmare a unor activități ilicite într-o formă similară, însă lipsită de orice suspiciune privind originea acestora; se ascunde originea ilicită și proprietatea asupra activelor; se creează o explicație legală plauzibilă privind originea fondurilor. Profiturile care nu pot fi asociate cu activități infracționale pot fi investite necenzurat, fără teama investitorului sau a receptorului de a fi suspectat sau incriminat că face parte dintr-o organizație infracțională.

Operațiunile de reciclare a banilor se manifestă sub următoarele *forme*: reciclarea fondurilor obținute din operațiuni comerciale ilicite; scoaterea din țară a unor sume de bani, cu titlul de plată în avans pentru viitoarele importuri, sub acoperirea unor false contracte de comerț exterior; transferul fondurilor prin intermediul sistemului bancar autohton și internațional; rularea banilor

prin numeroase bănci, în scopul disimulării provenienței lor; transferuri valutare de ordinul sutelor de mii de dolari, efectuate de cetățeni; italieni, arabi, asiatici, ca aport la capitalul social al firmelor constituite în țări est europene; firme cu o bonitate îndoielnică, ce oferă credite de ordinul sutelor de milioane de euro sau dolari, în condiții extrem de avantajoase, fără precizarea sursei reale de proveniență a fondurilor; înființarea de societăți comerciale care au ca obiect de activitate jocurile de noroc etc. Reciclarea banilor crimei organizate constă în reînvestirea profitului, atât în acțiuni ilegale, cât și în afaceri legale, care să genereze noi fonduri pentru reluarea ciclului de spălare și reciclare a profiturilor ilegale.

Nu există o singură *metodă de spălare a banilor*. Metodele pot varia de la cumpărarea și vinderea unui obiect de lux (de exemplu o mașină sau o bijuterie), până la trecerea banilor printr-o rețea complexă internațională, de afaceri legale și prin companii „scoică” (companii care există numai ca persoane juridice legale, fără a deține activități comerciale sau a desfășura afaceri).

Spălarea banilor poate fi asociată și cu modificarea semnificativă a importurilor și exporturilor unei țări. Infractorii folosesc adesea metode ilicite pentru a importa bunuri de lux, pe care le achită fie cu resurse financiare deja „spălate”, fie cu resurse financiare aflate în plin proces de „spălare”. Astfel de importuri nu stimulează activitatea economică internă și nu creează locuri de muncă. Mai mult, în unele cazuri, determină scăderea artificială a prețurilor locale, diminuând astfel profitabilitatea întreprinderilor naționale.

Se poate ușor demonstra modul în care spălarea banilor reacționează la *politicile fiscale*. Tendința de dinamizare a spălării banilor se manifestă odată cu reducerea ratelor de impunere și cu reducerea/eliminarea reglementărilor privind spălarea banilor⁵. În același timp, spălarea banilor poate determina creșterea veniturilor la bugetul public, pentru că infractorii vor să dispună de bani „legali” și pot atinge acest deziderat prin plata de impozite pe venit (venituri legale fictive provenind de ex. de la un hotel fără turiști), declarat voluntar autorităților fiscale. În acest fel, fonduri financiare ilegale devin legale prin impozitare.

Cei implicați în spălarea de bani caută în permanență noi modalități operaționale. Tocmai de aceea, centrele financiare (în creștere sau în curs de dezvoltare) care nu dispun de un control financiar

adevat devin vulnerabile. Diferențele dintre sistemele naționale de prevenire și combatere a spălării de bani sunt exploatare de infractori, care tind să își orienteze rețelele spre țări sau sisteme financiare care nu au adoptat astfel de măsuri sau măsurile adoptate sunt ineficiente.

Când fondurile rezultate de pe urma infracțiunilor provin din jaf, escrocherie, delapidare sau fraudă, o investigație cu privire la spălarea de bani este adesea unicul mod de a localiza fondurile sustrate și de a le returna victimelor infracțiunilor. Totuși, lipsirea infractorului de foloase necuvenite echivalează cu lovirea lui într-un punct nevralgic, deoarece, fără un profit utilizabil, activitatea infracțională nu poate continua.

Spălarea de bani permite continuarea activităților infracționale, fiind o amenințare la adresa bunei funcționări a unui sistem financiar, dar poate fi și „călcâiul lui Ahile” pentru activitatea infracțională. În investigațiile forțelor de ordine asupra activității de crimă organizată se întâmplă că adesea conexinile făcute pe filiera tranzacțiilor financiare permit localizarea și stabilirea identității infractorilor sau a unor organizații infracționale responsabile. În scopul spălării banilor, aceste organizații folosesc o tehnică obișnuită: depozitele de „bani murdari” (profiturile ilicite) stocate în bănci. Aceste depozite sunt divizate în unele mai mici, plasate în sute de conturi deschise la bănci aflate pe tot cuprinsul globului, inclusiv în centre financiare off-shore. Detectarea traseului acestor fonduri este deosebit de dificilă, deoarece până la obținerea mandatului internațional de către organele de control, mandat care permite verificarea unor astfel de conturi localizate în jurisdicții multiple, poate dura ani de zile. Demascarea accidentală a unui astfel de circuit poate fi pusă doar pe seama norocului anchetatorilor.

În asocieri complexe, cu roluri bine stabilite și obligații asumate stricte, „gulerile albe” creează scenarii diabolice, în urma cărora obțin câștiguri substanțiale, având predilecție pentru următoarele infracțiuni: escrocheria și abuzul de încredere; delapidarea și gestiunea frauduloasă; abuzul în serviciu; luarea și darea de mită; traficul de influență; falsificarea instrumentelor oficiale și folosirea instrumentelor oficiale false; falsul material în înscrisuri oficiale și falsul intelectual; înșelăciunea cu privire la calitatea produselor prin falsificarea sau substituirea lor; punerea în circulație a produselor contrafăcute; divulgarea secretului

economic; concurența neloială; nerespectarea dispozițiilor privind operațiunile de import-export; deturnarea de fonduri; bancruta frauduloasă etc.

Potrivit experților în domeniu, criminalitatea gulerelor albe în afaceri este exprimată cel mai frecvent în forma falsificării bilanțurilor financiare ale corporațiilor, manipularea bursei de valori, mita comercială, mituirea oficialilor publici, direct sau indirect, asigurări fictive, vânzarea de produse contrafăcute, fraudă și folosirea ilegală a fondurilor, fraude în domeniul impozitelor etc. Meandrele circulației banilor mai mult sau mai puțin „murdari fac posibilă, de multe ori, ajungerea acestora în mâinile organizațiilor teroriste.

Lipsa reglementărilor în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor afectează economia unei țări prin prisma comerțului internațional și a fluxurilor internaționale de capital. Outputul (ieșirile) de capital ilicit din țările în curs de dezvoltare sunt facilitate de insitituții financiare locale sau internaționale, de centre financiare off-shore, dar și de instituții financiare cu renume internațional (bursele din New York, Londra sau Tokyo). Dat fiind faptul că ieșirile de capital ilicit deturnează resursele oricum reduse ale economiilor în curs de dezvoltare, spălarea internațională a banilor contribuie la descurajarea dezvoltării acestor economii. Cu toate acestea, există puține evidențe concludente care să demonstreze că impunerea unor politici de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului atrage după sine o creștere a fluxului internațional de capital în statele/regiunile a căror reglementări sunt mai puțin restrictive. Mai mult, considerăm că este mult mai importantă încrederea pe care investitorii străini și instituțiile financiare străine o au în instituțiile financiare ale unei țări, deoarece nivelul de încredere este cel care influențează deciziile de investire și circulația capitalului.

Dincolo de protejarea instituțiilor financiare față de efectele negative ale spălării banilor, adoptarea politicilor de prevenire și combatere întăresc bunele practici în materie de finanțe, extrem de importante pentru dezvoltarea acestor instituții fundamentale. Într-adevăr, unele dintre principiile strategiilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului (ex. regula „cunoaște clientul” sau controlul intern sever) constituie fundamente ale politicilor prudențiale, de supraveghere și reglementare bancară.

În România, activitatea spălării banilor

este reglementată și sancționată prin Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării actelor de terorism, completată de Legea nr. 230/2005 privind extinderea sferei persoanelor și instituțiilor care sunt obligate să raporteze eventuale tranzacții suspecte Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor. Ulterior, în anul 2011, ținând seama și de recomandările incluse în Raportul Moneyval al Consiliului Europei privind cea de-a treia rundă de evaluare detaliată a României în domeniul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului, aceste legi au fost modificate și completate de Legea nr. 23S/2011, act normativ care a adus importante completări cadrului național în domeniu.

2. Impactul spălării banilor asupra finanțării terorismului internațional

Terorismul reprezintă un act sau o amenințare cu violența de către una sau mai multe persoane care creează o atmosferă de teamă sau teroare. Prin amploarea și pericolul pe care îl reprezintă, terorismul a devenit cea mai spinoasă problemă globală aflată în centrul dezbaterilor comunității internaționale. Cu toate că scopul acțiunilor teroriste nu este unul financiar, derularea acțiunilor teroriste are la bază fonduri ilicite, obținute din activități specifice crimei organizate: trafic de droguri, tâlhării, furturi, fraude bancare, fraude informatice etc.

Acțiunile unor organizații transnaționale care induc panică și provoacă daune materiale unei întregi națiuni reprezintă un fenomen vechi și binecunoscut. Mișcările anarhiste de la sfârșitul secolului al XIX-lea sunt un bun exemplu în acest sens. Mai târziu, anii '60-'70 au fost caracterizați de o intensificare a mișcărilor separatiste și a grupărilor teroriste al căror acțiuni erau motivate de rațiuni etnice. Anii '80 au debutat însă cu o manifestare deosebită a terorismului religios, în special a mișcărilor extremiste islamiste.

Convenția Națiunilor Unite pentru Suprimarea Finanțării Terorismului notează ca prim obiectiv al unui act terorist este „să intimideze populația și să oblige un guvern sau o organizație internațională să facă sau să nu facă o anumită acțiune”⁶. Un act terorist presupune utilizarea deliberată a

violentei împotriva ținutelor civile cu intenția de a instaura teroarea asupra populației, guvernelor sau organizațiilor internaționale, astfel de acțiuni având în general motivație politică.

În România, Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului definește, la articolul 2, noțiunea de terorism ca reprezentând „ansamblul de acțiuni și/sau amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională, având următoarele *caracteristici*: sunt săvârșite premeditat de entități teroriste, motivate de concepții și atitudini extremiste, ostile față de alte entități, împotriva cărora acționează prin modalități violente și/sau distructive; au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică; vizează factori umani și/sau factori materiali din cadrul autorităților și instituțiilor publice, populației civile sau al oricărui alt segment aparținând acestora; produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populației, menit să atragă atenția asupra scopurilor urmărite”⁷.

Potrivit articolului 3 din același act normativ, actele de terorism au caracter transnațional dacă: „sunt săvârșite pe teritoriul a cel puțin două state; sunt săvârșite pe teritoriul unui stat, dar o parte a planificării, pregătirii, conducerii sau a controlului acestora are loc pe teritoriul altui stat; sunt săvârșite pe teritoriul unui stat, dar implică o entitate teroristă care desfășoară activități pe teritoriul altui stat; sunt săvârșite pe teritoriul unui stat, dar au efecte substanțiale pe teritoriul altui stat”⁸.

Actele și faptele grupărilor teroriste sunt considerate infracțiuni și sunt sancționate în consecință dacă îndeplinesc cel puțin una dintre condițiile următoare: sunt îndeplinite cu violență, produc stări de teamă, panică, nesiguranță sau teroare în rândul populației și a guvernelor; afectează grav integritatea umană și materială a indivizilor și societății, în ansamblul său; urmăresc realizarea unor scopuri de sorginte politică, prin forțarea autorităților statului/a unei organizații de nivel internațional să adopte decizii în favoarea grupărilor teroriste.

În general, obiectivul principal al terorismului este de a intimida populația/guvernele sau de a constrânge un guvern/organizație internațională să facă sau să nu facă anumite acțiuni, motivația unor asemenea abordări fiind de sorginte etnică sau religioasă, foarte izolat fiind identificată ca alegere personală a unui individ. Drept urmare, nu profitul este cel care ghidează acțiunile teroriste,

acesta fiind motivația altor organizații din sfera criminalității organizate.

Teoria economică referitoare la terorism pleacă de la premisa că teroriștii sunt actori raționali. În esență, ei caută o redistribuire a puterii și a resurselor financiare, care nu poate fi atinsă prin ordine de drept. Terorismul urmărește destabilizarea economiei și politicii dintr-o anumită țară, dar și publicitatea unor ideologii politice și religioase. Pe termen lung, teroriștii urmăresc să își impună convingerile. Atât timp cât profitul marginal al activităților teroriste depășește costurile marginale, terorismul va fi ales ca instrument al atingerii unor obiective particulare. Pe de o parte, comportamentul individual, dinamica de grup și mediul teroriștilor contribuie la explicarea fenomenului în sine, deoarece toate acestea sunt legate indisolubil de costurile proximale ale terorismului. Pe de altă parte, teroriștii și susținătorii lor sunt influențați de factori naționali specifici, care pot încuraja sau, dimpotrivă, descuraja actele de teroare, reflectând raportul costuri-beneficii ale mediului înconjurător al terorismului. De exemplu, în perioade de recesiune economică, cheltuielile manifestării violenței se pot reduce, ceea ce duce la escaladarea îngrijorătoare a comportamentelor agresive, pe când în perioadele de prosperitate economică, costurile proximale ale violenței cresc, făcând-o să se manifeste într-o măsură mult mai mică.

Terorismul generează costuri enorme. În primul rând, discutăm despre *costurile directe*, materializate prin victimele umane și pagubele materiale. În al doilea rând, avem de a face cu o serie de *costuri indirecte*, legate de realitățile economice și politice ale momentului. Acestea corespund scopurilor imediate ale terorismului, respectiv destabilizarea economică și politică. Astfel, în opinia majorității autorilor, fenomenul terorismului influențează comerțul între state, fluxurile financiare, turismul, dar și evoluția unor ramuri ale industriei. De exemplu, în Israel, datorită amenințării teroriste permanente, resursele financiare sunt orientate cu precădere spre industria militară, văduvind astfel celelalte ramuri non-militare ale economiei naționale. Terorismul presupune, de asemenea, *costuri politice*. Atacurile de această natură amplifică riscul schimbării guvernului, pot influența formarea coalițiilor sau comportamentul electoral al populației (ori cel puțin al unui segment al acesteia). De asemenea, există riscul ca guvernele statelor afectate sau vizate de

teroriști să impună o serie de măsuri, legislative sau de altă natură, care mai devreme sau mai târziu vor face rabat de la respectarea drepturilor omului sau a libertăților cetățenești.

Finanțarea terorismului este definită de Banca Mondială și FMI ca reprezentând „suportul financiar, în orice formă, a terorismului sau a celor care îl încurajează, planifică sau sunt implicați în acte de terorism”⁹. Potrivit GAFI, o tipologizare a procesului de spălare a banilor și de finanțare a terorismului trebuie să țină cont de următoarele elemente: predicatul infracțional sau alte infracțiuni conexe; țara gazdă și apartenența acesteia la o regiune geografică; sectorul financiar implicat; stadiul de dezvoltare al pieței financiare; punctele slabe sau vulnerabilitățile sistemelor de prevenire, diminuare și combatere a spălării banilor și finanțării sistemului terorist. Spre exemplu, scopul final al terorismului nu este obținerea de profit din strângerea de fonduri.

Finanțarea terorismului este diferită față de clasică spălare a banilor. În cazul spălării banilor, veniturile activității ilicite sunt spălate sau stratificate în mijloace care le fac să pară legale, iar scopul final este, de obicei, câștigarea unor cantități mai mari de bani. Prin finanțarea terorismului, sursa de fonduri sau de finanțare este adesea „legitimă”, iar scopul final nu este în mod obligatoriu atragerea de mai multe fonduri. Principalele surse de finanțare a terorismului sunt: sprijinul financiar acordat de către state sau organizații cu o infrastructură suficient de mare încât să colecteze și să facă disponibile fondurile către organizația teroristă; așa numitele state-sponsori ai terorismului au ajuns în declin în ultimii ani, și conform experților, au fost în mod treptat înlocuite cu alt tip de susținere; câștigul indirect din activități care generează venituri.

Organisme implicate în acțiuni de identificare și urmărire a fondurilor teroriste au dat publicității o listă a constrângerilor instituționale cărora trebuie să le facă față în lupta împotriva finanțării terorismului¹⁰: e nevoie de o analiză completă și complexă a tranzacțiilor financiare, care obligă personalul instituțiilor implicate să colaboreze cu contabili, bancheri și experți financiari; este necesară analiza rapoartelor privind activitățile suspecte și transmiterea informațiilor relevante între Unitățile de Informații Financiare din diferite țări/regiuni; se impune diseminarea informațiilor și la nivel local, deoarece organizațiile teroriste participă

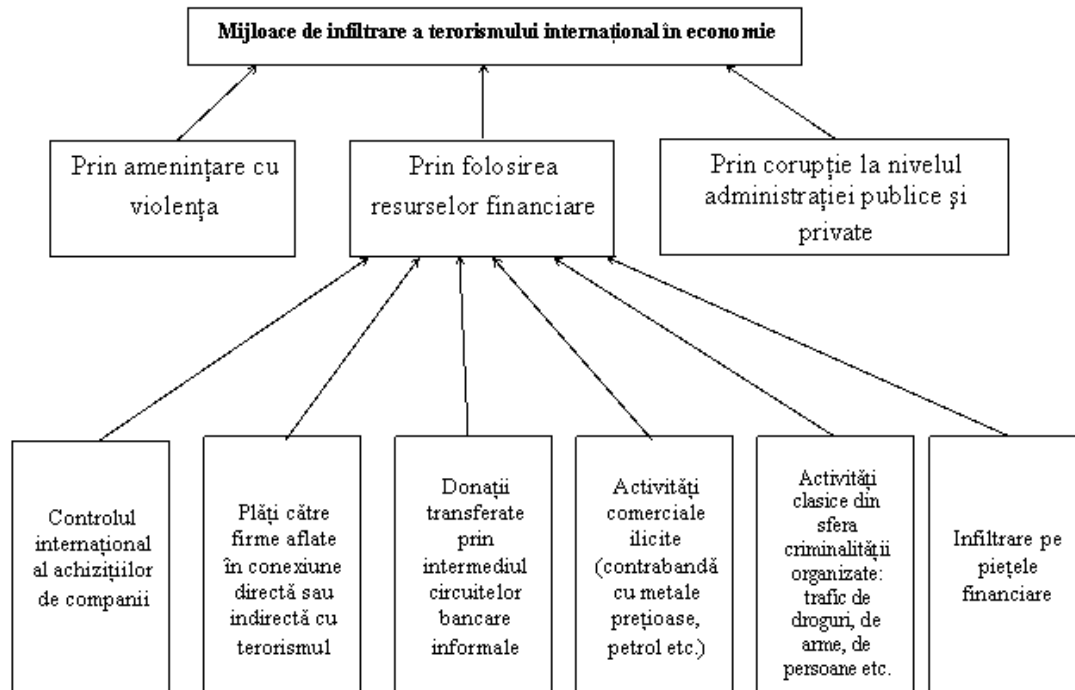

Figura nr. 1. Mijloace de infiltrare a terorismului transnațional în economie¹¹

și la acțiuni specifice criminalității organizate; procesul de culegere a datelor și informațiilor relevante privind finanțarea terorismului presupune cooperare guvernamentală la nivel instituțional pentru asigurarea integrității financiare naționale și internaționale. Al-Qaeda este o rețea teroristă cu puternice legături internaționale care s-a orientat cu precădere spre teatre de operații (în diferite state) unde avea capacitatea de a-și gestiona ușor și rapid fondurile disponibile. Toate operațiunile acestei rețele au fost ghidate de o cauză particulară, religia. Această grupare a reprezentat însă o sursă de inspirație pentru alte organizații teroriste din lumea contemporană.

Ca și în cazul organizațiilor criminale, venitul unei grupări teroriste poate fi obținut din infracțiuni sau alte activități ilegale. Abordate pur tehnic, metodele utilizate de grupările teroriste pentru obținerea de resurse financiare diferă în anumite privințe de cele utilizate de grupările de criminalitate organizată (Figura nr. 1).

Mecanismele de finanțare a terorismului au evoluat exploziv după anul 2001, prin infiltrarea în sistemul financiar global, formal și informal, pe care teroriștii pot ușor să-l manipuleze¹². În acest context, acțiunile serviciilor de informații financiare, dar și ale serviciilor secrete, puse în slujba luptei împotriva finanțării terorismului

ar trebui să combine eforturile și expertiza specialiștilor din diferite domenii. Se impune detectarea unor indicatori și tendințe în legătură cu acest fenomen. Identificarea și colaționarea unor astfel de informații reprezintă o provocare la adresa mecanismelor de cooperare internațională. Numai astfel se poate crea o panoramă a puzzle-ului creat prin finanțarea terorismului și circulația resurselor financiare proprii grupărilor teroriste.

Teroriștii folosesc diverse resurse financiare, dependente de motivația acțiunilor, modul de operare și rezistența în fața reglementărilor legale. Nu de puține ori, însă, fondurile financiare legale devin „murdare” prin utilizarea acestora în comiterea de infracțiuni în legătură cu pregătirea/realizarea de atacuri/atentate. Este cert faptul că atacurile din 11 septembrie au fost facilitate de lipsa unui sistem de control financiar adecvat, care a permis grupării teroriste Al-Qaeda să facă uz de transmiterea și primirea de fonduri sub relativa protecție a anonimatului și astfel să-și asigure resursele financiare necesare punerii în aplicare a unor planuri diabolice.

Poziția importantă a rețelei Al-Qaeda în mediul de afaceri internațional poate fi evidențiată, în special, din perspectivă financiar-bancară. Banca Islamică Al Shamal era „colectoarea” fondurilor, conturile firmelor aparținând lui Bin Laden fiind

gestionate în totalitate de această bancă. Mai mult, relațiile de corespondență bancară ale Al Shamal erau numai cu bănci de renume internațional (CityBank), fapt care explică capacitatea rețelei de a transmite fonduri financiare rapid și fără impedimente în orice colț al lumii.

Sistemele alternative de remitență (ex. Hawala) au reprezentat, de asemenea, un factor important în susținerea abilității Al-Qaeda de a transfera fonduri, dar și de a le genera. Hawala (Hundi), care semnifică „încredere”, este un sistem informal de plată. Originea sa nu este cunoscută cu certitudine, dar se pare că a apărut ca mijloc de finanțare a comerțului (drumul mătasii) la începutul Evului Mediu. Hawala este menționată în secolul al VIII-lea în texte islamice. În prezent, Hawala este utilizată în principal de către muncitorii imigranți pentru transferul de fonduri către țările lor de origine.

Linia de demarcație dintre diferitele activități, în esență penale, devine din ce în ce mai slab definită, deoarece teroriștii fac apel la infracțiuni și cooperează cu infractorii pentru a obține resurse financiare, arme și explozibili. La rândul lor, infractorii folosesc tehnici și tactici teroriste și practică violența, însă cu scopul declarat de a obține profit. Ambele tipuri de grupări (ale crimei organizate și terorismului) fac uz de companii fantomă și de facilități oferite de paradisurile fiscale și bancare.

Efectul atacurilor teroriste și al folosirii unor noi direcții de acțiune în spălarea banilor conduce, practic, la schimbarea și actualizarea reglementărilor și a strategiilor pentru combaterea spălării banilor, a corupției și a finanțării terorismului internațional, la nivel național, regional și internațional, tocmai în scopul limitării riscurilor față de cele trei fenomene infracționale. În acest context, terorismul reprezintă o gravă amenințare la adresa păcii, securității și dezvoltării economice, pentru toate statele lumii, indiferent de rolul fiecăruia în mediul contemporan de securitate, iar grupările teroriste sunt nevoite acum să se ralieze grupărilor crimei organizate pentru a-și asigura resursele financiare și logistice necesare, pentru a ataca, dar și a se ascunde.

În România, terorismul este încadrat în categoria amenințărilor la adresa securității naționale prin Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României. Ulterior, prin Legea nr. 14/24.02.1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului

Român de Informații, prevenirea și combaterea terorismului devine o responsabilitate expresă a acestui serviciu. De asemenea, pentru combaterea terorismului, România s-a angajat efectiv la campania internațională împotriva terorismului, inclusiv prin participare militară, fiind un reper major al Strategiei de securitate națională a României. De asemenea, România a acționat și va acționa în cadrul NATO, Uniunii Europene și a altor organizații internaționale, în direcția promovării și consolidării democrației, sprijinirii guvernelor și instituțiilor de securitate și apărare în lupta împotriva terorismului, participării la operațiuni multinaționale, asistență complexă în procesul de prevenire, contracarare și reconstrucție post-conflict.

Concluzii

Analizând problematica spălării banilor și impactul acesteia asupra finanțării terorismului internațional, considerăm că se pot desprinde o serie de concluzii, între care vom evidenția câteva.

Instituțiile sistemului financiar din țările puternic dezvoltate permit concentrarea resurselor de capital provenite din economii proprii sau fonduri din străinătate; aceste resurse se alocă proiectelor de investiții, care generează dezvoltare economică sustenabilă, iar spălarea banilor previne concentrarea acestor resurse financiare importante (în primul rând, spălarea banilor erodează însăși structura instituțiilor financiare, pentru că adesea se identifică o legătură directă între acest fenomen și activitatea frauduloasă desfășurată de unii angajați, iar în al doilea rând, riscul perceput de către investitori privind fraudă și corupția instituțională sunt un obstacol în conturarea unei relații de încredere între clienți și instituțiile financiare).

La nivel guvernamental, în țări în curs de dezvoltare, instituții financiare întregi sunt vulnerabile la acte de corupție întreprinse de elemente criminale care urmăresc să dobândească o influență mai mare asupra canalelor de spălare de bani.

Efectele negative generate de spălarea banilor asupra dezvoltării economice sunt greu de cuantificat, dar este evident că o asemenea activitate afectează grav toate instituțiile din sectorul financiar, deoarece manifestarea accentuată a fenomenului spălării banilor produce

efecte critice asupra creșterii economice, reduce productivitatea în sectorul economiei reale, deturneză resursele financiare, încurajează corupția și infraționalitatea.

Spălarea banilor exercită efecte negative și asupra economiei reale, deoarece deturnarea resurselor financiare și orientarea acestora către activități mai puțin productive, prin favorizarea corupției și criminalității organizate, diminuează rata de creșterea economică, poziționând aceste economii în antiteză cu principiile creșterii economice sustenabile.

Legătura funcțională dintre terorism, criminalitatea organizată și spălarea banilor a căpătat în ultimii ani o nouă dimensiune, atât datorită reducerii numărului statelor-sponsor, cât și datorită ofensivei SUA împotriva terorismului transnațional, terorismul devenind o problemă globală, iar eforturile de a opri finanțarea acestuia depășește granițele naționale.

NOTE:

1 Ștefan POPA, Adrian CUCU, *Economia Subterană și Spălarea Banilor*, Editura Expert, București, 2000, p. 59.

2 FATF, *Money Laundering FAQ, What is money laundering?*, <http://www.fatf-gafi.org>

3 United Nations, Office for Drug Control and Crime Prevention and International Monetary Fund, *Model Legislative on Money Laundering and Terrorism Financing* (for civil law legal systems) Report, IMF, UNODC, 1 December 2005, p. 1.

4 D. MASCIANDARO, *Global Financial Crime: Terrorism, Money Laundering and Off-shore Centres*, Aldershot (England), Burlington, Ashgate, 2004, pp. 1 – 49.

5 D. MASCIANDARO, *Black Finance: The Economics of Money Laundering*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK, 2007, p. 2.

6 G. YANIV, *Tax Evasion, Risky Laundering and Optimal Deterrence Policy*, *International Tax and Public Finance*, vol. 6, 1999, pp. 27 – 38.

7 Convenția Națiunilor Unite pentru Suprimarea Finanțării Terorismului, art. 2.

8 Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1161/8 decembrie 2004.

9 Paul Allan SCHOTT, *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, 2nd edn, World Bank / IMF, Washington D.C., 2006.

10 Friedrich SCHNEIDER, *The (Hidden) Financial Flows of Terrorist Organizations: A literature*

Review and Some Preliminary Empirical Results, IZA Discussion Paper No 4860, 2010, pp. 7-8.

11 Friedrich SCHNEIDER, "The Financial Flows of the Transnational Crime: Some Preliminary Empirical Results", EUSECON, *Economics of Security Working Paper* no. 53, Berlin, 2011, p. 10.

12 J.K.GIRALDO, H.A. TRINKUNAS, *Terrorism financing and state responses: a comparative perspective*, Stanford, Calif., Stanford University Press, 2007, 1-20, 282-296, p. 11.

BIBLIOGRAFIE:

1. O.U.G nr. 159/2001, pentru prevenirea și combaterea utilizării sistemului financiar-bancar în scopul finanțării de acte de terorism, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 802/14.12.2001, care a inclus și Lista cuprinzând persoanele și entitățile identificate de Comitetul înființat pentru urmărirea aplicării Rezoluției nr. 1267 (1999) a Consiliului de Securitate (n.n. OUG nr. 159/ 2001 a fost abrogată de art. 46 din Legea 535/ 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

2. H.G. nr. 21/2001, privind participarea României, împreună cu statele membre N.A.T.O., la acțiunile de combatere a terorismului internațional, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 589/2001.

3. H.G. nr. 467/ 2002 pentru aprobarea Listei cuprinzând persoanele fizice și juridice suspecte de săvârșirea sau de finanțarea actelor de terorism, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 362/2002.

4. Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 50/2003.

5. Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 1161/8 decembrie 2004.

6. Legea nr. 230/2005 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării actelor de terorism, în scopul adaptării legislației românești la acquis-ul comunitar în perspectiva iminentei aderări a României la Uniunea Europeană.

7. H.G. nr. 1272/2005 pentru aprobarea Listei persoanelor fizice și persoanelor juridice suspecte de săvârșirea sau de finanțarea actelor de terorism, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 973/2005.

8. O.U.G. nr. 202/2008 privind punerea în

aplicare a sancțiunilor internaționale, respectiv a Rezoluției nr. 1373/ 2001 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite privind combaterea terorismului internațional, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 890/30.12.2010.

9. Strategia națională de aderare la spațiul Schengen 2008-2011, din 25 noiembrie 2008, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 832 din 10 decembrie 2008.

10. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir, *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară*, Editura CTEA, București, 2011.

11. FULGA, Vasile, *Crima organizată și corupția - elemente de suport vital pentru organizațiile teroriste*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2008.

12. FULGA, Vasile, *România raportată la fenomenul terorist internațional*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.

13. GIRALDO, J.K.; TRINKUNAS, H.A., *Terrorism financing and state responses: a comparative perspective*, Stanford, Calif., Stanford University Press, 2007.

14. MASCIANDARO, D., *Global Financial Crime: Terrorism, Money Laundering and Off-shore Centres, Aldershot* (England), Burlington, Ashgate, 2004.

15. MASCIANDARO, D., *Black Finance: The Economics of Money Laundering*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK, 2007.

16. POPA, Ștefan; CUCU, Adrian, *Economia Subterană și Spălarea Banilor*, Editura Expert, București, 2000.

17. SCHOTT Paul Allan, *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, 2nd edn, World Bank / IMF, Washington D.C., 2006.

18. SCHNEIDER Friedrich, *The Financial Flows of Terrorist Organizations: A literature Review and Some Preliminary Empirical Results*, IZA Discussion Paper No 4860, 2010.

19. SCHNEIDER Friedrich, *The Financial Flows of the Transnational Crime: Some Preliminary Empirical Results*, EUSECON, Economics of Security Working Paper 53, Berlin, 2011.

20. SUCEAVĂ, Ion; COMAN, Florian, *Criminalitatea și organizațiile internaționale*, Romcart exim, București, 1997.

21. YANIV G., *Tax Evasion, Risky Laundering and Optimal Deterrence Policy*, *International Tax and Public Finance*, vol. 6, 1999.

22. VOICU, Costică, *Criminalitatea organizată în domeniul afacerilor*, Editura Pildner, 2006.

ROLUL CONSILIULUI DE SECURITATE ÎN SOLUȚIONAREA PAȘNICĂ A DIFERENDELOR INTERNAȚIONALE

*Dr. Mădălina COCOȘATU**

Ideea de soluționare a diferendelor prin mijloace pașnice nu este nouă.

Acțiunile organizațiilor internaționale se adaugă eforturilor depuse de state ca, în orice diferend dintre ele, să nu își găsească loc forța și puterea, ci numai convingerea și rațiunea.

În centrul preocupărilor societății internaționale, valorile păcii și securității ocupă un loc privilegiat, atât în sensul concretizării propriu zise, dar mai ales în garantarea și promovarea acestora.

Evoluția galopantă a societății internaționale relevă un climat al turbulențelor, al excrescenței factorilor de risc care, prin agregare, pot conduce la apariția unor diferende.

Lucrarea își propune să analizeze interdisciplinar rolul pe care Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite îl are în procesul de soluționare a diferendelor internaționale în scopul menținerii păcii și securității. De aceea, vom acorda o mare atenție studiului funcțiilor și procedurilor realizate în acest sens.

Cuvinte-cheie: diferend internațional; securitate; organizație internațională; Consiliu de Securitate; procedură; funcții.

Introducere

Principiul soluționării pașnice a diferendelor internaționale și mijloacele concrete de rezolvare

a acestora sunt rezultatul unei îndelungate evoluții istorice a relațiilor dintre state și a dezvoltării și perfecționării instituțiilor și normelor de drept internațional, reprezentând unul din principiile fundamentale ale dreptului internațional.

Consiliul de Securitate a avut și va avea un rol important în promovarea reglementării pașnice a diferendelor, în măsura în care statele membre, îndeosebi membrii permanenți, au colaborat pentru a permite Consiliului să acționeze pentru găsirea unor soluții convenabile intereselor legitime al statelor aflate în diferend.

Cele mai importante norme care formează conținutul acestui principiu sunt obligația statelor de a reglementa diferendele lor internaționale numai prin mijloace pașnice și libera alegere a mijloacelor de soluționare.

1. Delimitări conceptuale

Diferendul reprezintă o neînțelegere sau un dezacord declarat între două sau mai multe state cu privire la un drept, o pretenție sau un interes sau, conform Curții Permanente de Justiție Internațională, „un dezacord asupra unei probleme de drept sau de fapt, o opoziție de teze juridice sau de interese între state”¹.

Într-o altă accepțiune, în Carta ONU și în alte documente internaționale, alături de noțiunea de „diferend”, figurează și noțiunea de „situație”,

** Lector univ. Dr. Mădălina COCOȘATU, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, Facultatea de Administrație Publică București, România. E-mail: madacosatu@yahoo.com*

aceasta din urmă având un sens mai larg – o stare de fapt „care ar putea duce la fricțiuni internaționale sau ar putea da naștere unui diferend” (art. 34).

În timp ce diferendul reprezintă o neînțelegere sau un dezacord declarat între două sau mai multe state, cu privire la un drept, pretenție sau un interes, termenul de situație exprimă o stare de fapt care ar putea da naștere unui diferend. În plus, în timp ce obiectul diferendului este în general precis și circumscris, situațiile implică interese mai complexe ce antrenează îngrijorarea unui număr mai mare de state.

Distincția dintre noțiunea de diferend și situație, care ar putea să pară convențională, are importanță din punctul de vedere al calificării stărilor de drept și de fapt supuse reglementării pașnice. Or, în această privință, articolul 1, alin. 1 al Cartei arată cu claritate că, printre scopurile Națiunilor Unite, se înscrie și acela de a înfăptui, prin mijloace pașnice „aplanarea ori rezolvarea diferendelor sau situațiilor cu caracter internațional care ar putea duce la o încălcare a păcii”².

Mijloacele pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale se împart în trei categorii³:

- mijloace pașnice fără caracter jurisdicțional (diplomatic) – tratativele sau negocierile, bunele oficii, medierea sau mediațiunea, ancheta și concilierea;
- mijloace pașnice cu caracter jurisdicțional – arbitrajul și jurisdicția obligatorie;
- procedura de reglementare a diferendelor dintre state prin intermediul organismelor și organizațiilor internaționale.

Participarea organizațiilor internaționale la procesul de soluționare a diferendelor internaționale nu se substituie eforturilor părților aflate în diferend de a-l aplană ele însele, recurgând la metodele de reglementare pașnică de care dispun.

În afirmarea principiului soluționării pașnice a diferendelor, intrarea în vigoare a Cartei ONU a reprezentat, prin caracterul său de tratat internațional, un moment crucial.

Principiul reglementării pașnice a diferendelor internaționale a fost reiterat într-un număr însemnat de documente ale ONU și ale altor organizații internaționale, dintre care, pentru definirea conținutului acestui principiu, reținem Declarația referitoare la principiile dreptului internațional privind relații prietenești și cooperarea între state potrivit cartei ONU (Rezoluția Adunării Generale nr. 2625) și Declarația de la Manilla asupra

reglementării pașnice a diferendelor internaționale, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 15 noiembrie 1982. Acest principiu este prezent în unele tratate multilaterale și alte documente cu acest caracter convenite de state⁴, precum și în acorduri bilaterale.

2. Considerații generale privind rolul ONU în reglementarea diferendelor

Tipurile de diferende care pot surveni în cadrul unei organizații internaționale, și care sunt cele mai numeroase, privesc raporturile dintre statele membre ale organizației. Ele apar atunci când sunt opuse două sau mai multe state membre, în legătură cu interpretarea și aplicarea actului constitutiv al organizației sau când un stat membru este în dispută cu organizația respectivă.

În activitatea organizațiilor internaționale mai pot apărea și ale tipuri de diferende, dintre care menționăm⁵:

- a) cele care pot apărea între diferitele organe ale unei organizații internaționale și care privesc, de regulă, conflicte de competență;
- b) cele care pot apărea între diferite organizații internaționale cu profil asemănător privind, de asemenea, delimitarea competenței lor;
- c) litigii între organizație și particulari, specifice organizațiilor de integrare;
- d) diferendele dintre organizație și funcționarii sau agenții săi.

Ținând seama de cadrul prezentei lucrări, nu ne vom referi decât la soluționarea unor diferende sau situații dintre state prin intermediul unor organizații internaționale, respectiv în cadrul ONU

Reglementarea pașnică a diferendelor figurează printre scopurile O.N.U, care potrivit art. 1, alin. 1 din Cartă, *”trebuie să înfăptuiască, prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, aplanarea sau rezolvarea diferendelor sau situațiilor cu caracter internațional care ar putea duce la o violare a păcii”*. Potrivit Cartei, statele membre ale ONU au deci obligația să-și rezolve diferendele numai prin mijloace pașnice, putând să-și aleagă modul de soluționare, ținând însă seama că diferendele de ordin juridic se supun de către părți Curții Internaționale de Justiție⁶.

Potrivit Cartei ONU, diferendele în soluționarea cărora ONU se poate implica, pot fi reglementate pe două căi: prin mijloace pașnice sau prin

constrângere. În general, ONU, prin Adunarea Generală, poate discuta orice problemă privitoare la menținerea păcii și securității internaționale⁷, poate invita părțile la diferend, prin intermediul Consiliului de Securitate, să-l rezolve prin mijloace pașnice⁸, poate ancheta, de asemenea, prin Consiliul de Securitate, orice diferend sau situație care ar putea da naștere unui diferend (art. 34) sau poate recomanda părților la diferend procedurile sau metodele de soluționare cele mai potrivite.

În principiu, cu excepția diferendelor de natură juridică, supusă jurisdicției Curții Internaționale de Justiție, ONU nu soluționează ea însăși, în mod direct, diferendele dintre statele membre. Acestea se sting în momentul în care părțile implicate acceptă soluțiile preconizate de către organizație sau convin direct altfel asupra soluționării lor. Scopul final al ONU fiind menținerea păcii, organizația acționează propunând măsuri care să favorizeze reglementarea diferendelor sau care să evite agravarea acestora⁹.

În ceea ce privește materia asupra căreia se exercită competența ONU, Carta prevede în mai multe dispoziții că organele sale sunt competente să aplaneze sau să rezolve nu numai diferendele ci și „situațiile” internaționale care ar putea duce la o încălcare a păcii sau ar putea pune în primejdie pacea și securitatea internațională. În alți termeni, Organizația Națiunilor Unite este împuternicită prin Carta să acționeze, prin organele sale, pentru a pune capăt diferendelor dintre statele membre, dar și situațiilor care ar putea da naștere unui diferend, în cazurile în care prelungirea acestora ar putea pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale. Rezultă de aici că, în principiu, ONU nu intervine decât atunci când un diferend este grav, când este susceptibil să amenințe pacea și securitatea internațională. Aceasta nu înseamnă însă că, atunci când este sesizată de statele membre, organizația nu poate interveni și în soluționarea unor diferende ce par de mică importanță.

În privința părților la un diferend ce poate fi supus soluționării ONU, din prevederile art. 2 alin. 6, coroborate cu cele ale art. 35 alin. 2, rezultă că Organizația Națiunilor Unite poate reglementa nu numai litigiile ivite între membrii săi, dar și cele în care sunt implicate state care nu sunt membre ONU, cu condiția ca acestea din urmă să accepte, în prealabil, în privința diferendului supus ONU, obligațiile de rezolvare pașnică prevăzute în Cartă.

3. Funcțiile Consiliului de Securitate privind soluționarea diferendelor

În temeiul art. 24 din Carta ONU¹⁰, principala responsabilitate în menținerea păcii și securității internaționale revine Consiliului de Securitate. Atribuirea acestei responsabilități se bazează pe faptul că, dintre toate organele ONU, Consiliul de Securitate este cel mai eficace întrucât are un număr restrâns de membri, este organizat să poată funcționa în mod permanent, iar în adoptarea hotărârilor sale încredințează o răspundere mai mare puterilor, membre permanente ale Consiliului. De altfel, pentru păstrarea primordialității Consiliului de Securitate privind pacea și securitatea internațională, care reclamă să se întreprindă o acțiune, va fi deferită de Adunarea Generală Consiliului de Securitate¹¹ și că atât timp cât Consiliul de Securitate exercită în privința unui diferend sau unei situații funcțiile care îi sunt atribuite prin Cartă, Adunarea Generală nu trebuie să facă nici o recomandare cu privire la acel diferend sau situație, afară de cazul în care Consiliul de Securitate ar cere aceasta¹².

Conferind Consiliului de Securitate misiunea cea mai importantă, legată de însuși scopul fundamental al organizației, Carta l-a investit implicit și de a veghea la principiul reglementării pașnice a diferendelor și de a sancționa, atât a priori, cât și a posteriori, atingerile aduse principiului nerecurgerii la forță.

Așadar, competențele Consiliului urmăresc astfel să prevină izbucnirea unor conflicte, să intervină, dacă este cazul, pentru a le pune capăt și, în general, să dezamorseze crizele internaționale. În acest cadru normativ, Consiliul exercită, în principal, două grupe de atribuții:¹³

-atribuții în vederea soluționării pașnice a diferendelor internaționale prin mijloacele prevăzute în Capitolul VI din Cartă;

-atribuții care impun măsurile de constrângere, fără folosirea forței armate ori cu folosirea acesteia, în cazurile în care Consiliul stabilește existența unor „amenințări împotriva păcii”, „încălări ale păcii” și „acte de agresiune”.

În absența precizărilor privind procedurile sau modul concret de exercitare a atribuțiilor, considerăm competențele încredințate Consiliului de Securitate foarte importante. Astfel, singurele limitări impuse Consiliului sunt cele de a respecta principiul neintervenției în chestiuni care aparțin

esențial competenței interne a unui stat și de a nu aduce atingere drepturilor semnatarilor Cartei, toate acestea făcându-se în conformitate cu scopurile și principiile Națiunilor Unite.

Ca regulă generală, Consiliul este suveran în adoptarea aspectelor de procedură, părțile neavând niciun rol în acest sens. Astfel, el își stabilește regulamentul interior în care sunt incluse și normele de procedură.

În raport cu reglementarea pașnică a diferendelor, Consiliul îndeplinește mai multe funcții.

Prima dintre ele este funcția preventivă. Una dintre cele mai importante funcții ale Consiliului este aceea de a preveni problemele litigioase dintre state. Deși nu precizează căile și modalitățile prin care urmează să exercite această funcție, Carta conține unele dispoziții privind procedurile Consiliului, relevante pentru rolul care-i revine acestui organism în prevenirea diferendelor internaționale.

Una dintre aceste proceduri o reprezintă, potrivit prevederilor art. 28 alin. 2, ședințele periodice la care fiecare dintre membrii Consiliului poate, dacă dorește, să fie reprezentat de un membru al guvernului său ori de alt membru anume desemnat. Urmând a se reuni fără o sesizare anume din partea unui stat, este de presupus că menirea acestor ședințe este de a se efectua un schimb de păreri la un nivel politic corespunzător, pentru a trece în revistă situația internațională și a recomanda măsuri pentru menținerea și întărirea păcii și securității internaționale.

În întreaga existență a ONU, a avut loc o singură ședință de acest fel, convocată la inițiativa Finlandei, la 21 octombrie 1970, cu participarea a 11 miniștri de externe aflați la New York pentru a participa la lucrările Adunării Generale. Ședința nu a avut rezultatul așteptat, ceea ce nu înseamnă că întrunirea pe viitor a unor asemenea ședințe ar fi lipsită de valoare.

Cea de-a doua funcție este cea de realizare a păcii. Prin această funcție se exprimă activitatea Consiliului de a contribui efectiv la soluționarea diferendelor și situațiilor susceptibile de a pune în pericol pacea și securitatea internațională, înainte ca acestea să degenereze în conflicte deschise, precum și de a determina încetarea ostilităților, dacă ele s-au declanșat.

În practică, exercitarea acestei funcții a ocupat cea mai mare pondere în activitatea concretă a Consiliului de Securitate.

Prerogativele pe care Carta le oferă Consiliului de Securitate în materie de reglementare pașnică sunt discreționare.

Astfel, art. 33-38 din Carta ONU stabilesc situațiile și condițiile în care Consiliul poate interveni în rezolvarea sau pentru aplanarea unui conflict. Consiliul, atunci când socotește necesar, invită părțile la un diferend să-l rezolve prin mijloace pașnice.

De asemenea, Consiliul are dreptul să ancheteze orice diferend sau orice situație care ar putea conduce la fricțiuni internaționale. În baza prevederilor art. 36, Consiliul poate, în orice stadiu al unui diferend a cărui prelungire ar pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale, să recomande proceduri sau metode de aplanare.

Consiliul mai poate face recomandări pentru rezolvarea pe cale pașnică a unui diferend dacă toate părțile la diferendul respectiv solicită acest lucru. În practică, nu a existat nici un diferend supus Consiliului potrivit acestei proceduri.

Consiliul poate fi sesizat prin cererea părților implicate, de către statele membre sau ne-membre ale ONU sau de către celelalte organe ale ONU

Ca principal organ al ONU a cărui principală responsabilitate este menținerea păcii și securității internaționale, Consiliul de Securitate se poate sesiza ex-officio, ori de cât ori se consideră a fi competent.

În activitatea concretă, majoritatea diferendelor au fost supuse Consiliului de statele părți sau de statele membre ONU. Au existat doar trei cazuri în care Consiliul a fost sesizat de state nemembre: în 1946, de Siam într-un diferend cu Indochina, în 1948, de Maderabad în legătură cu un diferend cu India și, în 1961, de Kuweit pentru a analiza situația care îi amenința independența.

După ce este sesizat de existența unei anumite situații, Consiliul urmărește să se edifice dacă aceasta reprezintă cu adevărat o amenințare la adresa păcii internaționale sau dacă pacea riscă să fie amenințată cu prelungirea diferendului și a situației respective.

Cea de-a treia funcție este cea de menținere a păcii. Această funcție a avut la bază constatarea imposibilității funcționării efective a sistemului de securitate internațională prevăzut de Cartă. Acest lucru a făcut ca sistemul de reglementare pașnică a diferendelor să se extindă și asupra conflictelor aflate în stare acută, însoțite de ostilități armate,

care ar fi căzut, în mod normal, asupra incidentelor prevederilor Capitolului VII al Cartei.

În activitatea practică, s-au conturat o serie de trăsături care definesc conținutul și natura operațiilor ONU de menținere a păcii, trăsături prevăzute în rezoluțiile care au autorizat întreprinderea operațiilor respective.

În primul rând, este vorba de faptul că efectuarea unei asemenea operațiuni reclamă consimțământul statului pe teritoriul căruia ar urma să se desfășoare.

În al doilea rând, se distinge natura necoercitivă a operației, care nu se bazează pe condamnarea unui stat implicat, considerat agresor și, de aceea, forțele ONU de menținere a păcii nu sunt autorizate să recurgă la arme, pentru a desfășura ostilități militare și, în general, pentru îndeplinirea obiectivelor lor, ele pot să folosească armele numai în cazuri de legitimă apărare.

În al treilea rând, operațiunile ONU au doar un caracter de menținere a unei anumite situații. Astfel, scopul lor este limitat la a preveni reizbuclirea luptelor între părți, neexistând posibilitatea modificării situației politice sau juridice existente.

În al patrulea rând, se distinge caracterul internațional al forțelor ONU, acestea fiind alcătuite din contingente militare ale statelor membre neimplicate în conflict.

Selecția statelor care vor participa la operațiile de menținere a păcii se va face în urma consultării statului primitor. Pe perioada desfășurării activității sub egida ONU, forțele militare naționale își încetează raporturile de subordonare față de autoritățile politice și militare de la nivel național, militarii participanți având statutul de funcționari internaționali ai ONU.

Cea de-a patra funcție este cea executorie. Potrivit prevederilor art. 94 al Cartei ONU, dacă o parte la o cauză nu va executa obligațiile care îi revin în temeiul unei hotărâri a Curții Internaționale de Justiție, cealaltă parte se va putea adresa Consiliului, care poate, în caz că socotește necesar, să facă recomandări sau să hotărască măsurile ce trebuie luate pentru ducerea la îndeplinire a hotărârii.

Toate cele patru funcții ale Consiliului de Securitate se realizează în două etape: etapa dezbaterii și etapa adoptării deciziilor și recomandărilor.

Dezbaterea în Consiliul de Securitate a unui diferend sau a unei situații cuprinde definirea

pozițiilor părților în raport cu principiile Cartei și ale dreptului internațional și, în general, cu interesele menținerii păcii și securității internaționale. De asemenea, dezbaterea urmărește atât stabilirea faptelor, cât și informarea opiniei publice asupra evenimentelor.

În ceea ce privește stabilirea obiectului sesizării și a faptelor petrecute, Consiliul are nevoie de aflarea tuturor informațiilor, acestea putând fi obținute în urma audierilor tuturor factorilor care ar contribui la clarificarea faptelor și prin efectuarea de anchete.

Din punct de vedere procedural, această fază prezintă și unele particularități determinate de faptul că, spre deosebire de Adunarea Generală, Consiliul de Securitate este un organism ce are competență limitată.

Astfel, art. 32 al Cartei ONU stabilește că orice stat, chiar dacă este parte la un diferend examinat de Consiliu, va fi invitat să participe la discuțiile cu privire la acel diferend, fără însă a avea drept de vot. De asemenea, prin decizia luată în fiecare caz în parte, Consiliul poate invita să participe la dezbateri, în baza Regulamentului provizoriu de procedură, orice stat membru care sesizează Consiliul potrivit art. 35. Nici în această situație, statul invitat nu va avea drept de vot. Aceasta este singura ipoteză în care Consiliul este obligat să invite statele a lua parte la dezbateri. În rest, el dispune numai de facultatea de a le invita.

De altfel, orice stat membru al ONU care nu este membru al Consiliului de Securitate poate participa, fără drept de vot, la dezbateri oricărei probleme supuse Consiliului, ori de câte ori consideră că interesele acelui membru sunt afectate în mod special. Orice stat astfel invitat poate prezenta propuneri și proiecte de rezoluții, dar acestea pot fi supuse votului doar la cererea reprezentantului unui stat membru în Consiliu.

În ceea ce privește etapa adoptării deciziilor și a recomandărilor de către Consiliul de Securitate, elementar specific îl reprezintă posibilitatea exercitării dreptului de veto. Astfel, în decursul timpului, exercitarea dreptului de veto a împiedicat Consiliul să adopte decizii în conformitate cu aspirațiile și interesele legitime ale majorității statelor membre ONU.

De asemenea, există o normă cutumiară potrivit căreia abținerea de la vot a unui membru permanent în adoptarea unei hotărâri în Consiliul de Securitate al ONU nu are caracter de veto.

Concluzii

Este cert că, în prezent, statele au la dispoziție o gamă variată de mijloace pașnice pentru soluționarea diferendelor internaționale care apar între ele. Diferențele dintre state sunt inerente desfășurării relațiilor internaționale contemporane.

Pe fondul unor remarcabile reconversii tehnice și juridice, putem afirma că implicarea Consiliului de Securitate în procesul de soluționare a diferendelor internaționale are un caracter instituțional, fiindu-i recunoscute mecanismele specifice.

NOTE:

1 Adrian NĂSTASE, Bogdan AURESCU, Cristian JURA, *Drept internațional public. Sinteze de examen*, ediția a 4-a revăzută și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 314.

2 Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All Educational, București, 1997, p. 303.

3 Grigore GEAMĂNU, *Drept internațional public*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 39.

4 Dintre alte documente din această categorie mai sunt de reținut Tratatul Atlanticului de Nord (1949), Actul Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (1975), Carta de la Paris pentru o Nouă Europă (1990) etc.

5 Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional public*, vol. 2, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 18.

6 Art. 36, alin. 2 din Statutul Curții Internaționale de Justiție.

7 Art. 11, alin. 2 din Carta ONU.

8 Art. 33, alin. 2 din Carta ONU.

9 Raluca MIGA-BEȘTELIU, *op. cit.*, 2008, p. 19.

10 „Spre a asigura acțiunea rapidă și eficace a Organizației, Membrii săi conferă Consiliului de Securitate răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale și recunosc că, îndeplinindu-și îndatoririle impuse de această răspundere, Consiliul acționează în numele lor”.

11 Art. 11, alin. 2 din Carta ONU.

12 Art. 12, alin. 2 din Carta ONU.

13 Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional public*, vol. 2, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 142.

BIBLIOGRAFIE:

1. GEAMĂNU, Grigore, *Drept internațional public*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.

2. MIGA-BEȘTELIU, Raluca, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All Educational, București, 1997.

3. MIGA-BEȘTELIU, Raluca, *Drept internațional public*, volumul 2, Editura C.H. Beck, București, 2008.

4. NĂSTASE, Adrian; AURESCU, Bogdan; JURA, Cristian, *Drept internațional public. Sinteze de examen*, ediția a 4-a revăzută și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2006.

5. Carta Organizației Națiunilor Unite.

6. Declarația referitoare la principiile dreptului internațional privind relații prietenești și cooperarea între state potrivit Cartei ONU (Rezoluția Adunării Generale nr. 2625).

7. Declarația de la Manilla, 1982.

CALITATE, DIVERSITATE ȘI INOVARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR MILITAR

*Dr. Dumitru SESERMAN**

Provocările lansate în domeniul învățământului superior la nivel european se focalizează pe trei concepte: calitate, diversitate și inovare. Implementarea acestora din urmă poate reprezenta garanția pentru atingerea obiectivelor definite în planul transformării învățământului superior militar din România.

Măsurile ce se vor lua în vederea atingerii obiectivelor stabilitate atât la nivel central, cât și al fiecărei instituții de învățământ superior militar trebuie să se distingă prin concretețe, flexibilitate și creativitate.

Cuvinte-cheie: calitate, diversitate, inovare, învățământ superior militar, transformarea învățământului, concepție.

1. Considerații generale

În contextul reperelor pe care le trasează Strategia Europa 2020, învățământului superior i-a fost rezervat rolul de motor principal al dezvoltării sociale și al construirii unei economii bazate pe cunoaștere. Contextul economic, social și politic, afectat profund de schimbările multiple și vremurile de recesiune obligă furnizorii de educație să se adapteze continuu, să crească nivelul calității actului educațional, să-și diversifice reacțiile și să plaseze pe piața forței de muncă absolvenți care să infuzeze cu soluții inovatoare toate domeniile de activitate.

Învățământul superior are o misiune dificilă, fiind obligat să identifice și să dezvolte potențialul

unor absolvenți, pregătindu-i nu doar pentru prezent, cât mai ales pentru viitor.

Avem nevoie de instituții de învățământ superior proactive și performante internațional. „În viitor, învățământul universitar va trebui să gestioneze atât educația generației de 20 de ani, cât și calificarea și recalificarea generațiilor în vârstă dar active pe piața muncii”, declara în ianuarie 2012 președintele European Universities Association (EUA) la evenimentul de lansare a Proiectelor Strategice pentru învățământul superior 2012-2014¹.

Provocările lansate în domeniul învățământului superior la nivel european se focalizează pe trei concepte: **calitate, diversitate și inovare**. Subscriem ideii că implementarea acestora poate reprezenta garanția pentru atingerea obiectivelor definite în planul transformării învățământului superior, perfect valabile și pentru învățământul superior militar: îmbunătățirea managementului și asigurarea calității sistemului de învățământ superior prin consolidarea capacităților strategice și a autonomiei universitare.

2. Calitatea învățământului superior militar – deziderat major

Asigurarea calității educației a reprezentat în ultimii ani un element central al preocupărilor din domeniul învățământului superior. S-au făcut pași importanți în sensul elaborării și implementării unui

* **General-maior dr. Dumitru SESERMAN este șeful Direcției Management Resurse Umane a MAPN, București, România. E-mail: dmru@mapn.ro**

sistem riguros de evaluare externă a instituțiilor și programelor de studii, s-au stabilit indicatori obiectivi de măsurare a performanțelor, s-a construit o cultură a unui management al calității și un mod concret de punere în practică. Deși percepția din exterior a sistemului de învățământ superior românesc este pozitivă, după cum rezultă din studiile efectuate, preocupările prezente sunt orientate mai mult spre „aplicarea efectivă a unor politici universitare și a unor mecanisme instituționale interne”²². Calitatea academică din universitățile românești este „preponderent focalizată pe intrări (fluxuri de studenți, transmitere și reproducere de cunoaștere etc.) și în mult mai mică măsură pe rezultatele învățării și cercetării”²³. Centrarea pe rezultate rămâne încă în învățământul universitar din țara noastră un deziderat, păstrând în sistem riscul de a avea o inflație de diplome universitare, fără legătură directă cu competențele profesionale cerute de piața muncii.

Marea provocare la o educație de calitate, lansată prin Legea educației naționale – clasificarea universităților – s-a finalizat cu ecouri puternice și variate venite de la universitățile evaluate și, respectiv, clasificate în cele trei mari categorii: „universități centrate pe educație”, „universități de educație și cercetare științifică” și „universități de cercetare avansată și educație”.

Instituțiile militare de învățământ superior au fost plasate în categoria „universităților de educație și cercetare științifică”. Chiar dacă învățământul militar superior nu a fost inclus în categoria „universităților de cercetare avansată și educație”, să nu uităm că urmează în timp și alte procese de evaluare, iar calitatea actului educațional este calea cea mai sigură spre schimbarea categoriei.

În opinia noastră, atingerea și menținerea unui nivel înalt al calității educației este prioritară pentru atractivitatea învățământului superior militar. Numai în acest mod se va realiza optimizarea între oferta educațională și cerințele beneficiarilor „produselor” învățământului superior militar. În acest sens, se înscrie stabilirea că „obiectivul strategic al transformării învățământului militar constă în generarea sustenabilă a unei resurse umane înalt competitive, capabilă să funcționeze eficient în societatea actuală și viitoare”²⁴.

Pentru realizarea acestui deziderat, Concepția de transformare a învățământului militar, în perioada 2011-2015, prevede mai multe căi concrete, dintre care menționăm restructurarea sistemului

de învățământ superior militar, prin reducerea numărului de instituții și reorganizarea acestora, prin procesul denumit fuziune prin absorbție, în jurul Universității Naționale de Apărare „Carol I” a Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” și a Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”. Considerăm că această transformare, care deocamdată mai așteaptă, este o bază pentru creșterea calității educației militare de nivel academic. Pe de altă parte, apreciem că realizarea acestei fuziuni va conduce la concertarea eforturilor instituțiilor de învățământ superior militar în direcția creșterii reale a calității educației militare prin apropierea ei de standardele europene.

În asigurarea calității un rol important îl are, de asemenea, dialogul cu beneficiarii – Statul Major General, categoriile de forțe ale armatei, comandamentele de armă – pentru a determina adaptarea învățământului la cerințele specifice sistemului militar prin implementarea și dezvoltarea unui cadru al calificărilor. De asemenea, este extrem de importantă formarea la toți absolvenții a competențelor cerute de funcțiile și posturile în care vor fi încadrați la absolvire. Aceste competențe trebuie să fie formate și dezvoltate în deplin consens cu nevoile din unități, mari unități și comandamente.

În același timp, considerăm că se impune tratarea și adaptarea cu mai multă seriozitate în domeniul educației universitare a conceptului de „responsabilitate instituțională”.

În percepția noastră, a tuturor, precum și în rapoartele care analizează starea actuală a învățământului superior (european, național și, chiar militar) se regăsește imaginea unui învățământ superior cu o cultură a calității rămasă într-o fază de „formalism și ritualism”. Barometrul Calității publicat în 2010 de Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS) consemnează faptul că „actualul sistem de asigurare a calității în România este unul centrat pe acreditare și pe furnizarea de certificări”²⁵, astfel că majoritatea covârșitoare a departamentelor de asigurare a calității își limitează activitatea la furnizarea datelor solicitate de agențiile de acreditare.

Actuala metodologie de evaluare externă a universităților, prevăzută în H.G. nr. 1418/2006, este bazată pe evaluarea universităților și a programelor pe baza unor criterii, standarde și indicatori unici. Furnizorii de servicii educaționale

trebuie să facă dovada că îndeplinesc un nivel-prag al indicatorilor pentru a fi acreditați sau confirmați prin evaluarea periodică. Concentrarea universităților pe îndeplinirea criteriilor minime ale setului unic de indicatori, conduce către conformism și omogenitate. Totodată, apreciem că o asemenea practică poate face loc unei tendințe de scădere, în timp, a calității educației, ca urmare a „baremurilor” de nivel redus impuse instituțiilor de învățământ superior.

De aceea, analizând această stare de fapt, ARACIS consideră esențială modificarea metodologiei de evaluare externă a universităților, astfel încât asigurarea calității să fie diferențiată în funcție de profilul fiecărei universități și în strânsă legătură cu ierarhizarea programelor de studii.

Însăși structura de evaluare amintită mai sus și-a stabilit drept obiectiv acela de a se transforma din controlor și certicator în „facilitator al calității, prin servicii de asistență specifică oferite universităților în proiectarea sistemelor proprii de asigurare a calității”⁶.

3. Diversitatea – obiectiv prioritar al învățământului superior militar

Cu toate că s-au înregistrat pași importanți în evoluția de ansamblu a învățământului superior, nu putem omite faptul că „experiențele de studiu sunt foarte asemănătoare în tot sistemul de învățământ superior românesc, iar programele de studii răspund cu greu diversității celor pe care ar trebui să-i instruiască, ca și nevoilor variate ale pieței muncii.”⁷

Cântărind efectele omogenității de care suferă sistemul învățământ superior (național, militar, și de ce nu, european) suntem de părere că soluțiile pe care le căutăm se pot găsi în ceea ce numim *diversitate*.

Constatăm, cu optimism, că printre obiectivele majore ale politicilor educaționale în domeniul învățământului superior, la nivel european, se înscrie diversificarea instituțională. Premisa-fundament pentru o asemenea direcție este faptul că un sistem educațional care se caracterizează prin diversitate formează absolvenți pregătiți pentru opțiuni de viață și cariere diferite, o diversitate considerabilă fiind, prin urmare, un atribut sănătos al sistemului de învățământ superior. Diversitatea se traduce prin „structuri instituționale și aranjamente sistematice care încurajează instituțiile de învățământ

superior să se dezvolte în direcții diverse, eliberate de constrângerile care le-au obligat în trecut să urmeze un model organizațional standard”⁸.

Forme distincte de învățământ, misiuni diferite, stiluri instrucționale diferite, reguli diferite de organizare, funcționare, finanțare etc. ar putea genera creșterea posibilităților de alegere ale studenților și implicit o utilizare mai eficientă a absolvenților în domeniile și pozițiile pentru care sunt pregătiți.

Gradul de diversitate instituțională se traduce prin indicatori precum: mărimea furnizorilor de învățământ superior (nr. de studenți înmatriculați), forme de control instituțional (public sau privat, local, regional ori național), spectrul domeniilor de studii și al disciplinelor, nivelurile de studii oferite (licență, master, doctorat, postuniversitar), formele de învățământ (full-time, part-time, cursuri de scurtă durată, cursuri de tip sandwich, învățământ la distanță, blended learning etc.)⁹. Altfel spus, diversitatea vizează toate palierele învățământului superior nu doar o parte dintre ele.

Dacă aruncăm o privire asupra indicatorilor și încercăm o analiză succintă a acestor dimensiuni în cazul sistemului de învățământ superior din România, constatăm că foarte puține dintre acestea discriminează relativ între universitățile românești.

Potrivit datelor Barometrelor Calității 2009-2011, sistemul învățământului superior din România se caracterizează printr-un nivel ridicat de omogenitate instituțională. ARACIS precizează că această situație a fost indusă de practicile standardizate la nivel național de acreditare și evaluare periodică, iar în cazul universităților de stat, de mecanismul de finanțare de la bugetul de stat, în principal cel al finanțării de bază.

Omogenitatea se relevă atât în practicile și serviciile educaționale oferite, cât și în modul de organizare, forme de învățământ, control din partea statului, criterii de acreditare etc. Învățământul militar superior se caracterizează prin aceleași atribute specifice omogenității: programe de studii structurate similar, durate identice pe categorii, domenii de studii „tradiționale”, forme de organizare a învățământului puțin diversificate.

Cele mai multe dintre universități furnizează servicii nediferențiate pentru piața locală și nu reușesc să atragă studenți la nivel național. Pe de altă parte, finanțarea este acordată, în cazul universităților publice, centralizat, de bugetul de stat, pe baza unor criterii identice.

Chiar dacă pentru domeniul militar o abordare orientată spre diversitate ar putea fi considerată îndrăzneată, având în vedere valorile pe care se fundamentează profesia armelor – tradiție, disciplină, organizare, rigoare etc. – considerăm, cu responsabilitate, că aceasta ar putea reprezenta una dintre cheile depășirii blocajelor pe care le întâlnim în prezent.

Actualmente, formele de învățământ „cu frecvență” sau „cu frecvență redusă” sunt legislate la nivel național. Teoriile pedagogice și ecourile din domeniul concret ne arată însă că există un spectru mult mai divers al tipurilor de organizare a învățării. Un exemplu, aplicabil, credem noi, cu rezultate bune, și în sistemul militar, este cel al programelor de tip *blended learning*, care reprezintă „acele forme diverse de furnizare a formării ce se află pe un continuum între cursurile tradiționale „față în față” și cele online”¹⁰.

Opinăm că adaptarea modalităților de organizare a cursurilor la specificul studenților, al preferințelor individuale sau la criteriile pedagogice ar fi de natură să crească diversitatea serviciilor oferite, cel puțin în ceea ce privește domeniul formelor de organizare a învățării.

Nici domeniul militar nu mai poate fi servit de un model universal de educație, ci trebuie să încurajeze formarea unor meta-competențe (a învăța cum să înveți) și a unor aptitudini generice, care să poată fi adaptate în funcție de context. Considerăm că o autonomie instituțională mai ridicată în alegerea celor mai eficiente și adecvate modalități de organizare a cursurilor în funcție de specificul studenților, al preferințelor individuale sau al adecvării pedagogice ar fi de natură să crească diversitatea serviciilor oferite, cel puțin în ceea ce privește formele de organizare a învățării.

Educația potrivită pentru o viață mai predispusă la schimbare și în care dezvoltarea individuală, munca, viața privată se întrepătrund nu se mai poate baza, în aceeași măsură ca până acum, pe formule fixe, valabile pentru toți. Piața forței de muncă specifică domeniului militar nu face excepție și nu mai poate fi servită de un model universal de educație, ci încurajează deprinderea de meta-competențe (a învăța cum să înveți) și de aptitudini generice, care pot fi adaptate în funcție de context.

„Înnoirea” sistemului de învățământ superior, este așadar, nu doar un moft al „modei academice”, ci o necesitate, o sursă de soluții pentru ameliorarea

calității educației universitare, pentru adaptarea sistemului la nevoile individului și ale societății, și, sperăm, o garanție pentru funcționarea prezentă și viitoare a unei economii bazate pe cunoaștere și creativitate. Printre domeniile prioritare stabilite la nivel european în domeniul cooperării în domeniul educației și formării în 2012-2014 se numără „îmbunătățirea calității și eficienței educației și formării”, dar și „stimularea creativității și inovării la toate nivelurile de educație și formare”¹¹.

4. Inovarea – componenta creativă a educației

Inovarea vizează transpunerea în fapt a diversității ca atribut al domeniului educațional, identificarea și aplicarea unor modalități noi concrete de organizare a instruirii, a unor instrumente și tehnici de predare-învățare adecvate noilor tendințe, elemente care activate pot conduce la creșterea eficienței sistemului și a nivelului performanțelor actorilor din planul educației universitare.

La nivel european și național, au fost elaborate în ultimii ani direcții și orientări referitoare la sensurile transformărilor din domeniul educației superioare. În ideea că acestea pot genera și întreține preocupările noastre în domeniu, reamintim, pe scurt, în cele ce urmează, câteva dintre recomandările elaborate la nivel național în scopul diversificării programelor de licență, recomandări pe care le considerăm aplicabile și utile în procesul de transformare a sistemului învățământului superior militar¹²:

- identificarea unor noi formule organizaționale, pe lângă organizarea clasică bazată pe facultăți semi-independente, mai bine adaptate;

- introducerea unor combinații de specializări majore și minore care sunt deja recunoscute informal și au fost practicate și în trecut în sistemul de învățământ superior din țară;

- crearea unor cadre formale și informale de organizare a studiilor care să permită, de exemplu, organizarea programelor nu doar pe criterii disciplinare, ci și în funcție de probleme complexe sau pe baze tematice;

- aducerea profesioniștilor și practicienilor la catedră și în laborator pentru a contribui la formarea de aptitudini practice și la cunoaștere aplicată;

- implicarea a comunităților și a angajatorilor în designul curricular;

- deschiderea internațională a programelor

universitare și încurajarea mobilității cadrelor didactice și a studenților, în ambele sensuri;

- extinderea metodelor de instruire, în special în direcția unor alternative precum e-learning, blended learning sau cursurile deschise, a cursurilor scurte axate pe formarea unor competențe specifice etc.;

- exploatarea opțiunilor oferite de programele de scurtă durată sau de alte programe alternative, chiar dacă noul cadru legislativ oferit de Legea educației naționale nu mai cuprinde „studii universitare de scurtă durată”;

- modularizarea curriculumului, diversificarea metodelor de predare etc.

- validarea și recunoașterea experienței obținute în afara contextelor formale de educație;

- generalizarea instrumentelor și practicilor de urmărire a traseului profesional al absolvenților care să releve aspecte referitoare la utilitatea competențelor formate în timpul programelor de studii urmate.

Cadrul legal european transpus în legislația elaborată la nivel național a fost implementat și adaptat la specificul învățământului militar, iar această activitate de armonizare continuă pentru găsirea soluțiilor cerute de prezent.

Instituțiile militare de învățământ superior se află în continuare într-o etapă de căutare a modului optim în care acestea pot răspunde provocărilor traduse prin cerințe sociale multiple și în creștere, prin dezvoltarea profesională a unor absolvenți care să corespundă nevoilor impuse de realitățile în care acționează și se dezvoltă organismul militar.

Dacă direcțiile generale de eficientizare a învățământului superior sunt prinse în strategiile și politicile trasate în documentele de anvergură referitoare la învățământul superior, elaborate la nivel european, național și chiar la nivelul Ministerului Apărării Naționale, concretizarea lor la nivelul instituțiilor militare de învățământ aparține acestora din urmă.

Și pentru că în domeniul învățământului european una dintre cheile eficientizării este autonomia universitară, subliniem faptul că managementul de la nivelul instituțiilor militare de învățământ are ocazia să demonstreze că este în măsură să identifice căile concrete de a spori eficacitatea și eficiența învățământului din propria instituție, prin folosirea optimă și creativă a resursei umane, prin utilizarea fondurilor financiare astfel încât să nu se irosească resurse fără sens, și de ce nu, prin inovarea domeniului, astfel încât rezultatele

obținute să corespundă pretențiilor vremurilor în care trăim. De altfel, inovarea constituie una din componentele de bază ale creativității în orice domeniu de activitate umană, inclusiv în cel al educației militare.

Concluzii

Suntem cu toții conștienți că de succesul reformei învățământului militar depinde viitorul însuși al Armatei României. De aceea, comunitatea academică aferentă învățământului militar are menirea de a lupta pentru a răspunde provocărilor actuale, ținând cont de cele trei valori ale învățământului superior european, pe care le declarăm și valori fundamentale ale învățământului superior militar: **calitate, diversitate, inovare**.

Calitatea, diversitatea și inovarea sunt deziderate ale educației, inclusiv a celei din domeniul militar, ce se află într-o relație de interdependență constantă. În practică, nu se poate omite niciuna dintre ele și nici nu poate fi defavorizată una prin susținerea celorlalte două. Acțiunea lor este benefică pentru învățământul superior militar dacă se derulează concertat, coerent și continuu.

De aceea, prin tot ceea ce întreprindem, ne propunem ca învățământul militar superior să rămână fanionul învățământului militar și să ducă mai departe tradițiile, experiența, cultura organizațională și realizările generațiilor de dascăli și studenți.

NOTE:

1 Proiectele lansate în ianuarie 2012 se numesc „Performanța în cercetare, performanța în predare. Calitate, diversitate și inovare în universitățile din România” și „Pregătiți pentru a inova, pregătiți pentru a răspunde mai bine nevoilor locale. Calitate și diversitate a universităților din România”.

2 L. VLĂSCLEANU, M.-G. HÂNCEAN, B. VOICU, *Distribuții statistice, interpretări și opțiuni privind starea calității în învățământul superior. Barometrul calității - 2009*, Editura QualMedia, 2009, p. 199.

3 Idem, p. 199.

4 *Concepția de transformare a învățământului militar, în perioada 2011-2015*, p. 7.

5 L. VLĂSCLEANU, A. MIROIU, M.PĂUNESCU, M.-G. HÂNCEAN, *Barometrul calității - 2010. Starea calității învățământului superior din România*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2010, p. 28.

6 A.R.A.C.I.S., *Propunere de politici pentru încurajarea diversității instituționale în învățământul*

superior, p. 25.

7 Cartea verde. Spre calitate și leadership în învățământul superior din România în 2015, p. 20.

8 Ibidem, p. 8.

9 Cei cinci indicatori sunt sugerați de Huisman, Meek și Wood (2007) și preluați de A.R.A.C.I.S. în *Propunere de politici pentru încurajarea diversității instituționale în învățământul superior*, p. 6.

10 A.R.A.C.I.S., *Propunere de politici pentru încurajarea diversității instituționale în învățământul superior*, p. 23.

11 *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* C 70, 8.3.2012, IV, *Informări provenind de la instituțiile și organismele Uniunii Europene*, pp. 17-18.

12 Cartea verde. Spre calitate și leadership în învățământul superior din România în 2015, pp. 20-21.

BIBLIOGRAFIE:

1. PĂUNESCU, M., VLĂSCEANU, L., MIROIU, A., *Calitatea învățământului superior din România. O analiză instituțională a tendințelor actuale*, Editura Polirom, Iași, 2011.

2. SKOLNIK, M.L., *Quality Assurance in Higher Education as a Political Process, Higher Education Management and Policy*, Vol. 22, No.

1, 2010.

3. VLĂSCEANU, L., HÂNCEAN, M.-G., VOICU, B., *Distribuții statistice, interpretări și opțiuni privind starea calității în învățământul superior. Barometrul calității - 2009*, Editura QualMedia, 2009.

4. VLĂSCEANU, L., MIROIU, A., PĂUNESCU, M., HÂNCEAN, M.-G., *Barometrul calității - 2010. Starea calității învățământului superior din România*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2010.

5. ***, A.R.A.C.I.S., *Propunere de politici pentru încurajarea diversității instituționale în învățământul superior*.

6. ***, *Cartea verde. Spre calitate și leadership în învățământul superior din România în 2015*.

7. ***, *Concepția de transformare a învățământului militar în perioada 2011-2015*.

8. ***, Guvernul României, *Programul național de reformă 2011-2013*, București, 2011.

9. ***, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* C 70, 8.3.2012, IV, *Informări provenind de la instituțiile și organismele Uniunii Europene*.

EVENIMENT STRATEGIC

Seminarul „Smart Defence and Defence Investment”

Miercuri, 31 octombrie 2012, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” (BCU) din București a găzduit Seminarul *Smart Defence and Defence Investment*, organizat de Universitatea Națională de Apărare „Carol I” (UNAp), Academia Oamenilor de Știință din România (AOSR) și Centrul de Analiză și Studii de Securitate (CASS).

La baza organizării seminarului *Smart Defence and Defence Investment* a stat necesitatea creării de legături între mediile implicate în procesul implementării conceptului care marchează etapa curentă a evoluției securității și apărării în spațiul euroatlantic.

Conceptul ‘smart defence’, lansat la Summitul NATO de la Chicago din mai 2012, a fost adoptat în contextul dezechilibrului major privind contribuția statelor membre NATO la bugetul Alianței, dezechilibru a cărui importanță a crescut considerabil în condițiile create de actuala criză economică și financiară.

La manifestare au participat și au luat cuvântul înalți demnitari și personalități marcante din domeniul apărării și administrației publice din România și din străinătate: Corneliu Dobrițoiu, ministrul apărării naționale, Patrick Auroy, secretar general adjunct al NATO pentru Investiții de Apărare, Titus Corlățean, ministrul afacerilor externe, Iulian Chifu, consilier prezidențial pentru afaceri strategice, securitate și politică externă, Harlan K. Ullman, membru al Consiliului Atlantic din SUA, reprezentanți ai unor corporații cu îndelungată tradiție în industria de apărare, precum Rheinmetall Air Defence AG, IBM, Finmeccanica, Thales, UTI România, Romarm.

În cuvântul de deschidere, domnul general

locotenent prof. univ. dr. Teodor Frunzeti, a afirmat că scopul acestei inițiative este de a furniza *un cadru favorabil discuțiilor privind nu numai armonizarea abordărilor teoretice, ci și deschiderea unor perspective de colaborare, în sensul concretizării politicilor de implementare a conceptului ‘smart defence’ în România... Pentru implementarea conceptului recent lansat, pentru ca statele membre NATO să își poată consolida securitatea prin reducerea cheltuielilor bugetare, este necesar nu doar dialogul, cooperarea și crearea de transparență la nivelul relațiilor dintre aliați, ci și cooperarea de tip multi-sectorial între domeniul militar și industria de apărare. Apărut ca o soluție pentru menținerea capacității NATO de a-și îndeplini misiunile asumate prin Tratatul de la Washington și prin Conceptul Strategic, ‘smart defence’ reprezintă pentru România o oportunitate de a se integra într-un program de eficientizare a cheltuielilor pentru apărare specific țărilor membre NATO (...), o oportunitate și pentru industria românească de apărare, care poate să colaboreze cu marile corporații, lideri pe piață în momentul acesta*, a mai declarat rectorul UNAp.

Aducând în discuție implicațiile conceptului ‘smart defence’ pentru România, ministrul apărării naționale, Corneliu Dobrițoiu, a punctat în discursul domniei sale faptul că *sintagma cheie a acestui concept este să cheltuim mai puțin și să realizăm mai mult printr-o cooperare internațională multinațională extinsă*.

Potrivit afirmațiilor domniei sale, ‘smart defence’ *nu se referă în principal la economisirea de bani, ci la crearea de valoare adăugată prin reducerea costurilor și dezvoltarea unor*

capabilități. Astfel, împreună, vom obține mai mult cu mai puține resurse.

Domnul Patrick Auroy, secretar general adjunct al NATO pentru Investiții de Apărare, a subliniat esența conceptului 'smart defence': *apărare inteligentă nu înseamnă să cheltuim mai mult, ci să cheltuim mai bine*. Domnia sa a enumerat cele trei etape de implementare a apărării inteligente la nivelul statelor aliate: *prioritizare, cooperare și specializare. Prioritizarea înseamnă felul în care selectăm de comun acord ce anume să tăiem și ce să păstrăm. Cooperarea se referă la ce trebuie să facem împreună pentru a oferi capabilități la nivel multinațional, care în mod normal ar fi prea scumpe pentru mulți dintre noi, luați separat. Specializarea înseamnă ca aliații să-și coordoneze mai îndeaproape planurile, astfel încât să se poată concentra pe ce poate face fiecare cel mai bine și să contribuie efectiv la capabilitățile de care este nevoie pentru a atinge țelurile NATO*.

În alocuțiunea sa, ministrul afacerilor externe, Titus Corlățean, a evidențiat că *România urmărește atingerea standardelor armatelor statelor membre NATO și susținerea reformei cu resurse financiare corespunzătoare, conform cadrului financiar de austeritate*. Totodată, domnia sa a adăugat

faptul că inițiativa 'smart defence', lansată de secretarul general al NATO este binevenită în actuala realitate economică și militară și că, pentru a nu irosi resursele, este necesar să se asigure convergența unor inițiative și procese ca 'smart defence'.

Evenimentul a adus la aceeași masă trei factori determinanți: reprezentanții NATO, care au fost parte a creării conceptului 'smart defence', autorități publice românești în a căror responsabilitate intră punerea în practică a acestei viziuni, precum și mediul de afaceri, care este, fără îndoială, o parte a soluției propuse prin 'smart defence', de creare a capabilităților necesare cooperării multinaționale.

Seminarul *Smart Defence and Defence Investment* a reprezentat una dintre cele mai importante manifestări organizate în acest an de către Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, care a reușit, prin nivelul înalt de reprezentare, să determine implicarea responsabilă, informată și coerentă a celor trei medii interesate direct în implementarea conceptului 'smart defence', deschizând astfel orizontul apărării inteligente pentru România.

Cristina BARNA*

* Locotenent Cristina BARNA este ofițer cu informarea și relațiile publice la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: cristina_barna30@yahoo.com

FUNDAȚIA SFÂNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE, PURTĂTORUL DE BIRUINȚĂ

Împreună suntem mai puternici!

SCOP

Fundația se adresează personalului militar și civil din Armata României, precum și familiilor acestora, acordând sprijin pentru rezolvarea problemelor medicale și sociale deosebite.

PROGRAME

- Speranță pentru fiecare
- Mereu împreună
- Zâmbet de copil
- Sfânta Elena
- Eroii au fost, eroii sunt încă
- Caminul - spital "Sfântul Gheorghe"
- Cel mai bun dintre cei mai buni
- "2% este al tău"
- Împreună suntem mai puternici
- "Implică - te" - program de recrutare voluntari

Utilizăm cu folos banii tăi!

În perioada mai 2008-iunie 2012 fundația s-a implicat în rezolvarea unui număr de 152 cazuri sociale și medicale, utilizând fonduri în valoare de peste 750.000 RON.

www.fundatiasfantulgheorghe2008.ro

Telefon: 0722223781

Cont bancar: RO20BRDE410SV09902144100 – LEI

Fax: 0213137246

Cod de înregistrare fiscală: 23860519

e-mail: fundatiasfantulgheorghe2008@yahoo.com

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

OCTOMBRIE-DECEMBRIE 2012

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate a organizat, la sediul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, în zilele de 22 - 23 noiembrie, tradiționala manifestare științifică, ajunsă în acest an la ediția a XII-a. Dacă până acum, activitatea avea denumirea de *Sesiune de comunicări științifice cu participare internațională*, din 2012, manifestarea este intitulată *Conferința internațională Strategii XXI* cu tema „*Complexitatea și dinamismul mediului de securitate*”.

La lucrările conferinței au prezentat materiale reprezentanți din Ministerul Apărării Naționale, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Ministerul Administrației și Internelor, Serviciul Român de Informații, cadre didactice și cercetători din instituții de învățământ și cercetare militară și civile din țară și din străinătate, precum și reprezentanți ai unor organisme nonguvernamentale.

Principalele aspecte abordate în comunicările prezentate privesc noile aspecte în evoluția mediului de securitate internațional, echilibrul de putere în contextul evoluțiilor relațiilor internaționale, riscuri și amenințări potențiale pentru mediul de securitate, impactul actorilor emergenți asupra centrelor de putere regionale și internaționale, rolul actorilor nonstatali în evoluția mediului de securitate, acestea constituind cele cinci secțiuni ale conferinței.

Dezbaterile ce au urmat fiecărei prezentări au fost vii, fructuoase și pline de sugestii pentru optimizarea mediului de securitate prin acțiunea concertată a tuturor actorilor statali și nonstatali de pe scena mondială.

Datorită eforturilor organizatorilor, lucrările conferinței au fost publicate în premieră atât în limba română cât și în limba engleză, în format tipărit și CD-ROM, cu cod ISSN. De asemenea, comunicările sunt disponibile în volum pe site-ul

AGENDA CSSAS

nostru, <http://cssas.unap.ro/ro/carti.htm> și pe portalul conferinței creat în această toamnă: <http://www.strategii21.ro/index.php/ro/>.

Noul format al activității vine în întâmpinarea tendințelor actuale ale domeniului cercetării științifice, astfel că, începând cu această ediție a conferinței, lucrările în limba engleză care îndeplinesc criteriile cerute sunt indexate în baza de date internațională ProQuest (SUA), devenind astfel mai vizibile în mediul științific internațional.

Având în vedere cele expuse, lansăm, încă de pe acum, invitația tuturor celor interesați să disemineze rezultatele activității de cercetare științifică, precum și unor eventuali sponsori, la *Conferința internațională Strategii XXI* cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, ce se va desfășura în perioada 21-22 noiembrie 2013.

În ceea ce privește cele mai recente studii publicate în cadrul Centrului, semnalăm „*Implicațiile pe termen mediu și lung ale frământărilor sociale asupra securității naționale*”, a cărui autoare este Cristina Bogzeanu și „*Capacitatea Uniunii Europene de gestionare a crizelor în domeniul militar și civil. Prezent și perspective*”, al Irinei Tătaru.

Irina TĂTARU

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la trimiterea articolelor.

STRUCTURA ARTICOLULUI

- Titlul articolului (centrat, scris cu majuscule, bold)
- O succintă prezentare de autor, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic /cercetare, titlu științific, prenume, nume, e-mail, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea–, orașul, țara de reședință.
- Un rezumat relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)
- 6 - 8 cuvinte-cheie (caractere italice)
- Introducere / Considerații preliminare
- Două-patru capitole, eventual sub-capitole
- Concluzii
- Tabelele / graficele / imaginile se trimit și separat, în format .jpeg / png. / .tiff. Dedesubt se scrie, „Tabelul / Figura nr. 1, *titlu*”, menționându-se sursa, dacă este cazul.
- NOTE de subsol: toate sursele bibliografice citate se indică în notele de subsol în limba în care au fost consultate.

Exemplu de carte: Joshua S. GOLDSTEIN, Jon C. PEVENHOUSE, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37 - 45.

Exemplu de articol: Teodor FRUNZETI, „Cunoașterea comună și cunoașterea științifică în știința militară”, în *Impact Strategic* nr. 1/2012, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 8.

- **BIBLIOGRAFIE:** se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007. (la notele de subsol se indică și nr. paginii/-lor).

Exemplu de articol: FRUNZETI, Teodor, „Cunoașterea comună și cunoașterea științifică în știința militară” în *Impact Strategic* nr.1 /2012, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând ce reprezintă acea sursă (la notele de subsol se indică și data la care a fost accesată).

DIMENSIUNILE ARTICOLULUI pot varia între minim 6 – maxim 12 pagini (inclusiv notele de subsol, bibliografia și imaginile). Setări pagină: margini - 2 cm, hârtie A4. Articolul se va scrie cu font Times New Roman, dimensiune corp 11, spațiere la 1 rând, cu diacritice; ghilimelele se notează în limba română astfel: „...”. Salvarea se va face ca document Word 2003 (.doc). Titlul fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și nu se scrie cu diacritice.

CRITERIILE DE SELECȚIE a articolelor sunt următoarele: circumscrierea în aria tematică a revistei: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective din domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; valoarea conținutului științific; originalitatea; caracterul de noutate - să nu mai fi fost publicat anterior; o bibliografie relevantă, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente; limba română și limba engleză să corespundă standardelor academice; adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor. Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea / respingerea articolelor. În urma evaluării, există trei posibilități: a) acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore; b) acceptarea articolului spre publicare, cu modificări / completări de substanță sau c) respingerea articolului. Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (cu ajutorul softului www.strikeplagiarism.com).

TERMENE DE PREDARE: articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a CSSAS, cssas@unap.ro, până la: 15 decembrie (nr. 1); 15 martie (nr. 2); 15 iunie (nr. 3) și 15 septembrie (nr. 4). **Versiunea în limba engleză** a articolului se predă redacției în termen de 10 zile de la agrearea versiunii finale în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în prestigioase baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale. Citatele din lucrări / documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original. Ghilimelele se notează în limba engleză astfel: "...".

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu *Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare*. Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa. ***Trimiterea articolului către redacție presupune acordul autorului în privința celor expuse mai sus.***

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa e-mail: cssas@unap.ro.

Responsabil de număr: Daniela RĂPAN
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Daniela RĂPAN
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
